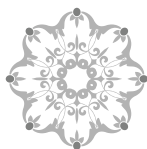

אבני נחום | מיאון

בעזהשי"ת

ספר

אבני נחום

ויפרד לב' ראשים:

א - אבני חן, בשמעתתא דמיאון

ב - זכרון נחום, מתורת אא"ז

הג"ר נחום ולדנברג זצ"ל

ה'תשע"ז

הארות והערות תתקבלנה בברכה
קובץ מחשב ישלח לכל דורש

נתנאל ולדנברג
טללים 25 רמות א' ירושלים
טל. 0527650141
netanelw@okmail.co.il

כל הזכויות שמורות

עיצוב ועימוד:
חנוך ולדנברג - חיטובים
9761979@gmail.com

כריכה ושערים:
א.ר. 9741906@gmail.com

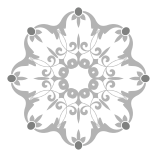

נר ה' נשמת אדם

אציב בזה מצבת זכרון
לז"נ סבתי מ' רבקה
בת הגאון האדיר
ר' גרשון חנוך פישמן זצ"ל
(בעמח"ס שמחת החג ושא"ס,
ועוד הרבה בכתובים)
חתן הגאון הצדיק
ר' אליהו דושניצר זצוק"ל
נלב"ע כ"ג אדר ב' תשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה

מכתב ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

בס"ד

אדר תשע"ז

מכתב ידידות

שמחתי לראות את ספרו של חביבי הנעלה והמצוין מחשובי בוגרי ישיבתנו הק' ישיבת חברון כנסת ישראל, הרב נתנאל ולדנברג שליט"א, והוא ספר 'אבני נחום - מיאון' העוסק בעניני מיאון, והנה הרהמ"ח שליט"א מיוחד מאד בעומק עיונו וברוחב בינתו, והשכיל להוציא מתח"י חיבור שלם המבאר היטב כל הסוגיות העוסקות בעניני מיאון בטוב טעם ודעת בסברא ישרה ובהרחב הדעת, והוא ממש קילורין לעינים לכל העוסק בענינים אלו, וגם הוסיף קונטרס 'זכרון נחום' מתורתו של זקנו הגאון ר' נחום ולדנברג זצ"ל, והוא מלא וגדוש בחד"ת מאירים ושמחים, ובודאי יהיה הספר הזה לתועלת ולברכה, ויפוצו מעיינותיו לזכות הרבים בתורתו.

הכו"ח לכבודם של עמלי תורה

דוד כהן

מכתב הגאון רבי מאיר שמואלביץ שליט"א

בס"ד

כ"ו באדר תשע"ז

הן הראני ידידי הגדול, אברך חשוב בשיבת מיר, ומטובי עורכי האנציקלופדיה התלמודית, האברך כמדרשו, הרה"ג ר' נתנאל ולדנברג שליט"א, בן הגאון ר' אליהו ולדנברג שליט"א, את ראשית פרי ביכוריו, ספרו החשוב 'אבני נחום', על עניני מיאון.

עברתי בעיון על חלק גדול וחשוב מהספר, וששתי על המראה. יש כאן חיבור גדול, המבאר היטב את הסוגיות ואת כל ענין מיאון, בעומק העיון בטוב טעם ודעת, בבקאות ובחריפות ובסברא ישרה.

ועוד הוסיף לספר קונטרס 'זכרון נחום', מתורתו של זקנו הגאון ר' נחום ולדנברג זצ"ל, והם דברי תורה ערבים לחך ומשמחי לב.

ובודאי שתהיה מהספר תועלת גדולה ביותר לכל העוסק בענינים אלו. ויה"ר שיזכה להתחיל ולסיים חיבורים אחרים, ויפוצו מעיינותיו חוצה.

הכו"ח לכבוד התורה והעמלים בה

מאיר שמואלביץ

מכתב הגאון רבי אברהם לויסון שליט"א

בס"ד

אדר תשע"ז

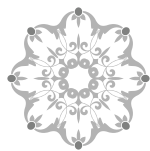
ליד ידי היקר הרב ר' נתנאל ולדנברג שליט"א, רב שלום וברכה!

הנני מודה מקרב לב עבור ספרו הנפלא אשר בשם 'אבני נחום' יכונה, ולבי התמלא שמחה לראות את הפירות הנפלאים אשר הניב ע"י עמלו הרב. ספר זה פורס את היריעה של דיני המיאון בבהירות מיוחדת ובשימת לב לכל היסודות העמוקים והדקים – בישרות מיוחדת המראה את גדלותו של המחבר.

הי"ת יעזור שתמשיך לחבר עוד חיבורים נפלאים כאלו, המאירים את הסוגיא ומשמחים מאד, ויפוצו מעיינותיו הברוכים להגדיל תורה ולאברויי שמעתתא.

המברך מלב אוהב,

אברהם לויסון

חתום בראשי השורות: נתנאל בר אליהו

נִתַּנִּי אֶת־לְבִי לַתּוֹר בַּחֲכָמָה¹ -

תּוֹרַת ה' מִפְּנִינִים יִקְרָה²,

נִתְּנָה לָנוּ בְּרַעַשׁ וּבְמַהוּמָה³,

אָנוּ־עֲצָמָנוּ שָׁם עֹמְדִנוּ בְּמוֹרָא⁴.

לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד בְּקִשְׁתִּי נִתּוּנָה,

בּוֹרְאֵי אֲשֶׁר בְּחִסְדָּךְ צִרְתָּנִי,

רְאֵה עָנִי וְשִׁמְעֵה תַּחֲנִינָה,

אֵילָנִי⁵ וְאַמְצָנִי, הִבִּינִי וְלִמְדִנִּי.

לָכֵן אֲבַקֵּשׁ מִמֶּךָ רַב־כֹּחַ,

יִתְקַיֵּים בִּי - כִּי רַחֲמֶיךָ הִרְבָּה:

הַנּוֹתֵן לִיעָף כֹּחַ,

וּלְאִין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה⁶.

1 ע"פ קהלת א יג.

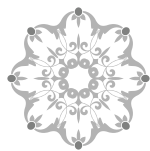
2 ע"פ משלי ג טו, וגמ' סוטה ד ב.

3 ע"פ ספרי וזאת הברכה פיס' שמג.

4 ע"פ דברים כט יד, ומד"ר יתרו פר' כח פיס' ו, ורש"י ומזרחי ופי' הרא"ש ומלבי"ם דברים שם.

5 מלשון חזק, ע"פ תהלים פח ה.

6 ע"פ ישעיהו מ כט.

תוכן החלקים

חלק א ציונים וביאורים על סדר הדף ..... א

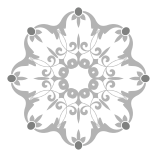
חלק ב ענין עקירת הנישואין ע"י המיאון ..... קג

חלק ג נספחים ..... קמג

חלק ד קונטרס המפתח ..... קעג

מפתח על סדר הש"ס ..... קצא

זכרון נחום ..... קצז

תוכן הענינים

[הציון באותיות בתוך התוכן, הוא למספרי העמודים]

חלק א ציונים וביאורים על סדר הדף ..... א

פירושים ע"ס הדף (קז א) | אות א-י

נשואה שעברה ומאנה לדעת ב"ש | ג

סוגיא א' - מיאון ביבם (קז א-ב [יב א, יג א]) | אות יא-מב

טעמייהו דב"ש וב"ה | ה המיאון בחלויות מדעתה ובעל כרחה | ו מיאון בזיקה
שחלה בעל כרחה | ו ענין המיאון בבעל וביבם | ט מיאון ביבם, בנישואין
הראשונים או האחרונים | י מיאון לאחר שיצאה מבעלה | יב בענין הנ"ל, ובביאור
פלוגת ר"א ועולא | טו הממאנת ביבם בסתם ובפירוש | יט הגזירה ד'נראית' | כ
בענין הנ"ל, לאיזה קרובים אסורה | כב בענין הנ"ל, דעת הירושלמי | כג
הממאנת ביבם, האם מותרת לו | כד הממאנת ביבם, האם מותרת לאחים | כה
כשמאנה באחד, מהות התרתה לשאר האחים | כז דעת רב אסי בהנ"ל | כט
הלכה | ל שיטת בעל המאור | ל מיאון ביבם ועקירת הנישואין הקודמים | לב

סוגיא ב' - בפני מי המיאון (קז ב) | אות מג-סד

ביאור המחלוקת לגבי מומחים | לב הטעם שצריך בית דין במיאון | לג אם
לכתחילה צריך שלושה | לו בפני אחד | לח אם שנים במיאון חשובים 'בית
דין' | מ נאמנות להעיד על מיאון | מא אם המיאון חשוב 'דבר שבערוה' | מג

פירושים ע"ס הדף (קז ב) | אות סה-סז

אם יכולה לחזור בה מהמיאון | מג

סוגיא ג' - גט מיאון (קז ב-קח א) | אות סח-עט

מהותו של גט המיאון | מו על ידי מי נכתב | מז נוסח גט המיאון | מח

סוגיא ד' - מעשה המיאון (קח א) | אות פ-קג

מהו מעשה המיאון | נא תלייה שכוונתה למאן | נג אם צריך דיבור מפורש
במיאון | נד מרידה וברירה | נה דעת האשה במיאון | מז כשעולה מתוך דבריה

שממאנת | נח אם המיאון דוקא באישות | נט לשון המיאון: מכאן ולהבא;
למפרע | ס

פירושים ע"ס הרף (קח א) | אות קד-קי
התירה לקרובים, ולכהונה, ולחזור לבעלה | סג דינו לקרוביה בחייה | סד

סוגיא ה' - מיאון באישות אחרת (קח ב) | אות קיא-קלג
מיאון בבעל מאוחר לגבי הקודמים | סה גדר האיסור להחזירה משום הגזירה | סח
גדר הגזירה; דינה לקרובי הראשון | עא דינה לכהונה | עג מקורות נוספים | עד
נידונים נוספים באיסורה לקרובים | עה מהלך הר"י פרלא | עו כשנתגרשה ג'
פעמים | עז הסוברים שמיאון מאוחר עוקר הקודמים | עז מיאון לאחר מיתה
במקום מצוה | עט

סוגיא ו' - הרחקה ממיאון (קט א-קיא ב) | אות קלד-קנה
החובה להרחיק | פב מה היא ההרחקה | פד לימוד למאן במקום מצוה | פה
הסוברים שיש להרחיק אף במקום מצוה | פו במקום מצוה מדרבנן | פז

ענין 'לכתחילה' ו'בדיעבד' במיאון | אות קנו | צז

חלק ב ענין עקירת הנישואין ע"י המיאון ..... קג

פתיחה - העקירה למפרע

סימן א - פעולת העקירה

א. גילוי כללי שהיא קטנה | קה ב. עקירה פרטית על הנישואין | קו ג. ב' ענינים
במיאון | קז ד. סיבת כח הקטנה למאן | קז ה. הסבר פעולת המיאון | קי
ו. במיאון ביבם | קי ז. הגילוי שמעשיה מעשי קטנות | קיג ח. עקירת הנישואין
הקודמים במיאון ביבם | קיד

סימן ב - גדר העקירה

א. עקירה מכאן ולהבא למפרע | קטז ב. ראיות לעקירה של זמן הנישואין | קיט
ג. ראיות לעקירת הדינים של זמן הנישואין | קכד ד. ראיות שאין עקירה בזמן
הנישואין, ודחייתן | קלא ה. ראיות שאין עקירה בדינים של הנישואין,
ודחייתן | קלג ו. מסקנת הדברים | קלז

חלק ג נספחים ..... קמג

המיאון במשך הדורות

א. תקנת הביטול | קמג ב. בסוף תקופת הראשונים | קמו ג. בארצות ספרד | קמז
ד. בתקופת האחרונים | קמח ה. הסברות להתיר מיאון | קמט ו. במקום הצורך | קנ
ז. במיאון ביבם | קנ ח. הטעמים לביטול המיאון | קנא ט. עברה ומיאנה | קנב

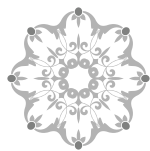
פירוש ר' יהודה אלמנדרי על עניני מיאון | קנד

חלק ד קונטרס המפתח ..... קעג

מפתח על סדר הש"ס ..... קצא

זכרון נחום ..... קצז

סימן א - בסוגיא דשם כתוב על בשרו ..... רג
סימן ב - בענין נביא שקר ..... רה
סימן ג - עוד בענין נביא שקר ..... רח
סימן ד - בענין מדה בינונית במידות ..... ריב
סימן ה - בחיוב מזוזה בספינה וגדרי בית לחיוב מזוזה ..... רטז
סימן ו - בענין המקדש בגזל ..... ריט
סימן ז - בענין המקדש בכלי שלא מדעת בעליו ..... רכד

הקדמה

אודה ה' מאד בפי, ובתוך רבים אהללנו, על כל חסדיו הרבים עמדי, ובפרט על שזיכני לכתוב ולהוציא לאור ספר זה. יתן ה' ואזכה להוסיף כהנה וכהנה בעמל התורה ובידיעתה לעומקה ולרוחבה.

פותחין בכבודה של אכסניא, הלא היא 'האנציקלופדיה התלמודית' המפורסמת לשם ולתהילה, שבעקבות עיסוקי במסגרתה בערך 'מיאון' בא חיבור זה לאור עולם. התורה והברכה לראשיה הנושאים בעולה: המנהל המסור, שאינו חוסך כל טירחא על מנת להעמיד את האנצ"ת במתכונתה מכל הבחינות, הרב פרופ' אברהם שטיינברג, הגאון רבי מאיר שמואלביץ, ראש המערכת, שדנתי לפניו בכמה מעניני הספר, הג"ר סער מיזל, ראש ביהמ"ד שע"י האנצ"ת, ומורה דרכי במלאכת הכתיבה, ובפרט להג"ר אליעזר שמואלביץ, מראשי המערכת, שחלק נכבד מהדברים לובן עמו, רב חלקו בספר זה, ודבריו משוקעים בו במקומות רבים.

מלא אני בהכרת הטוב למורי, רבתי וחברי, בשיבות אור ישראל וחברון, ובישיבה קטנה תפארת התלמוד, וכן לראשי וחברי הכוללים בהם למדתי, ועתה בישיבת מיר. ביחוד אכיר טובה למו"ר ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א, שהעמידני על דרכה של תורה וזכיתי לקבל תורה מפיו, וכן למרנן ורבנן ראשי הישיבות שלימדוני והחכימוני, הגאונים רבי משה מרדכי פרבשטיין שליט"א, רבי שלמה כ"ץ שליט"א, ורבי יגאל רוזן שליט"א. ואבוא בהודאה מיוחדת למו"ר הג"ר אברהם לויסון שליט"א, שעודדני מראשית דרכי והדריכני בנתיבות התורה וסברתה, וממנו קיבלתי 'צורתא דשמעתתא'.

קובע ברכה לעצמו, אחי הרב גרשון חנוך שליט"א, על עיצוב ועימוד הספר בצורה נאה ומהודרת, לכבודה של תורה.

אסיים בתורה מעומק ליבי להורי היקרים, שאין אפשרות כלל לתאר את גודל התמסרותם לתורה בכלל ולגידולי בה בפרט, ואף סייעו בהונם להוצאת ספר זה לאור, ולמו"ח וחמותי שזיכני הקב"ה להכנס לביתם המלא באהבת תורה ויראת שמיים, ואף הם סייעו בהונם להוצאת הספר, והנני מלא בהכרת טובה להורי ולהורי אשתי על כל אשר גידלונו בטוב ובנעימות, ועל מסירותם הרבה כלפינו

המתבטאת בכל צעד ושעל. ומעל לכל, אביע תודתי לאשתי היקרה, מנשים באהל
תבורך, שכל ששלי - שלה הוא!

• • •

כתיבת הספר נולדה לאחר שראיתי במהלך עיסוקי בערך מיאון, שזוהי 'קרקע
שאינה חרושה', ועדיין לא בא חיבור במתכונת הישיבתית המרכז בתוכו את עניני
מיאון, ונוכחתי שמקום הניחו לי להתגדר בו.

השתדלתי להקפיד על בהירות הכתיבה, ועל חלוקה לכותרות ואותיות באופן
שהלומד יוכל לקרוא כל אחת מהן בפני עצמה, אם כי ברבות מהן מדובר בענינים
עוקבים. כותרת משנה הבאה בתחילת אות מסויימת, בדרך כלל נוגעת היא אף
לאותיות שלאחר מכן, עד לכותרת הבאה.

הספר מחולק לארבעה חלקים: בתחילתו הובאו ציונים וביאורים על סדר הדף,
מחולקים ומסודרים על פי ו' הסוגיות העיקריות בענין מיאון. בחלק זה השתדלתי
שלא לכלול חידושים משלי, והחידוש הוא בעיקר בסידור הדברים. הציונים
והביאורים נכתבו בקצרה ככל הניתן, והושמטו מהם לעתים דברים שאינם
עיקריים [מכל מקום השתדלתי להשלימם בקונטרס המפתח].

החלק השני כולל את ענין עקירת הנישואין ע"י המיאון, ומחולק לב' סימנים,
הראשון עוסק במהות פעולת העקירה, היינו, כיצד המיאון עוקר את הנישואין
למפרע, והשני עוסק בגדר העקירה למפרע, והוא סובב והולך על דברי הגר"ח
המפורסמים שהמיאון עוקר את הנישואין רק 'מכאן ולהבא למפרע'.

בהמשך בא חלק הנספחים, בתחילתו נמצא מאמר המתאר את השתלשלות המיאון
במשך הדורות בתקופות הראשונים והאחרונים, מהראשונים שכתבו שיש לבטלו,
עד לעדויות לקיומו בדורות מאוחרים.

בעקבות זאת שהבאתי בכמה וכמה מקומות מפירוש רבי יהודה אלמנדר
(אלמאדרי), ופירושו נדיר יחסית וקשה למוצאו מחוץ למאגרים התורניים, ועוד
שראיתי שישנם כתבי יד נוספים על הנדפס, שבהרבה מקרים הינם יותר מדוייקים,
ראיתי לנכון להביא כנספח לספר את דבריו הנוגעים לעניני מיאון (בפ"ק ובפי"ג
דיבמות), מוהדרים ומתוקנים ע"פ כתבי היד.

בסוף הספר בא 'קונטרס המפתח' לסוגיות מיאון במס' 'במות (דפים קז א-קיא ב,
לענינים המרכזיים הנוגעים למיאון בדפים אלו), שהוא מפתח לגמרא על סדר הדף

(על דרך ספר 'רזא דשבת' של הוצאת פרנקל), ובו הובא כל נידון בתימצות, צוין למקורות הדנים בו, ולמקום שבו נתבאר הדבר בפנים הספר.

מכמה סיבות, חסר בספר ענין 'אין ממאנים אלא אם כן מכירים' (המובא בגמ' יבמות קו א), והוא נתברר בערך מיאון באנצ"ת, בפרק: הכרת הממאנת והבעל, ובחציו השני של פרק: גט מיאון. כמו כן לא נכתב בו על עניני הגדלות – עד מתי חשובה האשה כקטנה ויכולה למאן, ונכתב על זה באנצ"ת בפרק: עד מתי ממאנת. אין הספר שלם עד שייכתב חציו השני (או יותר מדויק: הראשון) על קדושי קטנה מדרבנן, ויהי רצון מלפני ה' שאזכה לכך.

• • •

קראתי שם הספר 'אבני חן' היות שנרמז בו שם אאמו"ר הגאון רבי אליהו ושם א"מ מרת ברכה ושמי נתנאל, והי' היתרה עם ה'חן' עולים יחדיו בגימטריא (עם הכולל) כשם אשתי שתחי'.

הספר יוצא לאור לעילוי נשמת אא"ז הג"ר נחום בהג"ר יעקב גדליה ולדנברג זצ"ל, נלב"ע ו' ניסן תשמ"ב, ובסופו הובא מדברי תורתו, ויקבנו בשם 'זכרון נחום'.

• • •

אצרף כאן מילתא זעירתא דאגדתא:

בברכת החודש אנו מבקשים 'ותתן לנו... חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא... חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים'.

מקובל לפרש בביאור הכפילות בבקשה על יראת שמים [שמעתי מהגה"צ ר' דן סגל שליט"א], שבתחילה מבקשים על יראת העונש, ואילו אחר כך מבקשים על יראה מאהבה, ועל כן בתחילה הנוסח הוא 'שיש בהם', כלומר שאין זה מגיע מתוכנו, אלא רק יראה חיצונית מפחד העונש, ואילו לאחר מכן בבקשה על יראה מאהבה הנוסח הוא 'שתהא בנו'.

אלא שאם כן צריך להבין למה על תורה גם כן לא מבקשים פעמיים, חיים שיש בהם תורה, וחיים שתהא בנו תורה. וביותר, שלא מבקשים כלל על תורה, אלא רק שתהא בנו 'אהבת' תורה.

וראים מכאן שזוהי מהותה של תורה, תורה אינה יכולה להיות דבר חיצוני מיראה, כל סגולתה היא למידתה ועשייתה מאהבה, ולכן גם בברכות התורה מברכים אנו

‘והערב נא’ – מה שלא מצינו בשום מצוה אחרת, תפילה על אהבת והנאת העיסוק בה – וכפי שפירש"י (ברכות יא ב) ‘יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה’, וידועים דברי האגלי טל בהקדמתו שיעיקר לימוד הלשמה הוא כששש ושמח ומתענג בלימודו וכך התורה נהיית חלק ממנו ממש, ועל כן אין מבקשים אנו אלא על אהבת תורה, וממילא מחמת כך תבא התורה עצמה מכח אהבתה ש'בנו'.

מודה אני לפניך ה' אלו' ואלו' אבותי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש.

אבני חן חלק א

ציונים וביאורים
על סדר הדף

פירושים ע"ס הדף

א ב"ש אומרים בפניו. המאירי מבאר שטעמם בזה, שמא אילו הבעל היה כאן, היתה בושה מפניו ולא היתה ממאנת בו. ונראה שכוונתו היא ע"פ המבואר בגמ' לקמן (קט א-ב, ונתבאר בהרחבה להלן סוגיא ו'), שלכתחילה יש להרחיק ממאונים, ולכן מחזרים אחרי אופן שתמנע האשה מלמאן.

ב שם. להלן (אות י) הובא מהירושלמי והראשונים שממה שבמעשה דפישון הגמל (שבגמ' בע"ב) הניחו לאשתו למאן לכתחילה ואף על פי שהיתה נשואה, מוכח שלב"ש בדיעבד מועיל מיאון בנשואה; ובגמ' בע"ב מבואר שבפישון הגמל אף הניחו לה למאן שלא בפניו, וכתבו הראשונים שלפ"ז הוא הדין במיאון שלא בפניו מודים ב"ש שמועיל בדיעבד, וכן גירסת התוס' (ע"ב ד"ה תרי) בירושלמי, שלהדיא מדובר שם אף על מיאון שלא בפניו, וכן משמע בראשונים שכך היתה גירסתם בירושלמי (אבל לפנינו בירושלמי רק על נשואה¹). אבל התוס' (שם) כתבו שאין הוכחה מהמעשה דפישון הגמל שמיאון נשואה ושלא בפניו מועיל בדיעבד, עי' להלן.

ג ובית הלל אומרים בפניו ושלא בפניו. כתב המאירי בביאור טעמם בזה, שכיון שהמיאון אינו אלא גילוי דעת שאינה רוצה בו (ונתבאר ענין זה להלן סוגיא ד', אות פ ואילך, וע"ע להלן חלק ב סי' א), מה לי בפניו מה לי שלא בפניו.

ד נכנסה לחופה ולא נבעלה מאי איכא למימר... מסר האב לשלוחי הבעל מאי איכא למימר. מבואר שלבבלי פשוט שבכל האופנים שחשובה נשואה, אינה יכולה למאן לדעת ב"ש, וכמו שפירש רש"י שהמקור לזה, הוא ממה שאמרו ב"ש 'אין ממאנין אלא ארוסות', שמשמע שאין שום אופן שנשואה יכולה למאן לדעתם.

אולם בירושלמי נסתפקו באופנים מסויימים אם יכולה למאן בהם ואף על פי שחשובה נשואה, ועי' על כך להלן אות ו.

1. ועי' בטל תורה (לר"מ אריק) על הירושלמי, משכ"ב.

ה לפי שאין אדם עושה בעילתו זנות. בגמ' לעיל (נט ב) מבואר שאפילו לר' אליעזר שסובר שפנוי הבאה על פנויה, עשאה זונה, מכל מקום הממאנת אינה חשובה זונה (ודבר זה נתבאר בהרחבה להלן בחלק ב סי' ב אותיות ב [א] וד [א]). ולפ"ז צ"ב איך שייך לומר שטעמייהו דב"ש הוא משום שאין אדם עושה בעילתו זנות, והרי הביאה בממאנת אינה חשובה לביאת זנות.

ומבארים השיירי קרבן (לירושלמי בפרקין ה"א ד"ה אתיא) והערוך לנר (לתוס' ד"ה טעמא) והאבני נזר (אה"ע סי' קכא אות לב), שאין הכוונה כאן שזו ממש ביאת זנות, אלא שהבעל חושש שאם תמאן יאמרו העולם שהביאות שהיו הן ביאות זנות. ומוכיחים כן מלשון הגמ' אליבא דב"ה: כיון דאיכא קדושין וכתובה, 'לא אתו למימר' דבעילתו בעילת זנות.²

בביאור מה שאומרים כן אף לגבי חופה, ואע"פ שאין בה ביאה, מבארים הזרע יצחק והיד דוד (זינצהיים), שכיון שסתם חופה לבעילה קיימא, מיחזיא החופה שנעשית היא על דעת בעילת זנות. ועי' בבית פנחס.

י בירושלמי אמרו בביאור דעת ב"ש: 'מה טעמא דבית שמאי, אם אומר את כן נמצאתה עושה כל הבעילות שבעל בעילת זנות, אמר רבי אבין אתיא דבית שמאי כר' לעזר דתני ר' לעזר אמר אף הפנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות הרי זו בעילת זנות'. ומפרשים האחרונים (קרבן העדה ושיירי קרבן שם, ואור שמח אישות פ"א ה"ד, ומהר"י ענגיל בגליוני הש"ס לירושלמי שם ובציונים לתורה כלל לט ד"ה וע"ק) שהירושלמי חולק על הבבלי, וסובר שלר"א שפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, הוא הדין הממאנת לאחר מאונה שעקרה את הנישואין למפרע, חשובה כזונה. ולכן נשואה אינה יכולה למאן, שאם תמאן יוצא שביאות הבעל בה היו ביאות זנות ועובר למפרע על הלאו של 'לא יהיה קדש'.

לשיטתו מסתפק הירושלמי בהמשך דבריו בשני ספיקות: א. מה הדין כשנכנסה לחופה ולא נבעלה, האם כיון שלא נבעלה ואפילו אם תמאן אין אנו מכשילים את בעלה בבעילות זנות, יכולה למאן, או שלא פלוג רבנן בין נישואין לנישואין (וזה שלא כדעת הבבלי שפשיטא ליה שאמרינן לא פלוג בכל זה, עי' לעיל ובהערה).

2. עי' בפני משה לירושלמי ריש פרקין, שמצדד שלמבואר בבבלי שאומרים בענין זה 'לא פלוג', אם כן הדין הוא שארוסה ביהודה, אף על פי שיש בה חשש בעילה ולכאורה שייך בה הטעם של 'אין אדם עושה בעילתו זנות', מכל מקום יכולה למאן כיון שלא פלוג רבנן בארוסות, ולהלן בסמוך יובאו דברי הירושלמי בזה.

ב. מה הדין בארוסה ביהודה, שיש בה חשש בעילה (עי' רש"י לעיל מא א ד"ה חוץ), אם אף על פי שלא נשאת, לא תוכל למאן³, כדי שעל הצד שבא עליה לא תהיה הביאה ביאת זנות⁴.

ז טעמא דב"ש משום פירי. מבאר המאירי שאף כשנכנסה לחופה ולא נבעלה, הבעל זוכה בפירות. וכשמסר האב לשלוחי הבעל, מסתפק אם אף בזה הבעל זוכה בפירות, או שאף על פי שאינו זוכה, לא פלוג רבנן.

ח היינו טעמא דב"ש שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה. מבאר המאירי שאף כשנכנסה לחופה ולא נבעלה, היו נוהגים לעשות סעודה. וכשמסר האב לשלוחי הבעל, מסתפק אם היו נוהגים לעשות סעודה, או שמשום שלא פלוג רבנן.

נשואה שעברה ומאנה לדעת ב"ש

ט לב"ש הסוברים שנשואה אינה יכולה למאן, הובאו בירושלמי שני דעות מה הדין אם עברה ומאנה: יש סוברים שהמאן אינו מועיל⁵. ומבארים האחרונים (קרבן העדה שם, קרן אורה שם, גליוני הש"ס לירושלמי שם, וכ"כ בפי' הגר"ח לירושלמי שם), שלדעתם לב"ש אינה יכולה למאן כיון שאם תמאן יתברר למפרע שהבעילות שנבעלה הן ביאות זנות (כמו שהובא לעיל אות ו מהירושלמי),

3. בביאור הצד שתוכל, ואע"פ שיש חשש בעילה, כתב הפני משה שמשום שלא פלוג רבנן, דאמרינן לא פלוג אפילו להקל. [ועי' בתוס' עירובין סה ריש ע"ב, וכן בתוס' ר"פ ותוס' רא"ש שם, שכתבו שאין אומרים לא פלוג אלא לקולא ולא לחומרא, ואמנם כמה אחרונים העמידו את מה שאמרו שאין אומרים ל"פ לחומרא, שהיינו דוקא בעירובין, או דוקא להו"א דהגמ' שם (עי' באנצ"ת ע' לא פלוג ציון 41), אך מ"מ מבואר בדבריהם ששייך מושג של לא פלוג להקל, ועי' בגליוני הש"ס (למהר"י ענגיל) לירושלמי חלה פ"ב ה"ג].

4. ועי' בציונים לתורה שם, שלפ"ז כשודאי בא עליה, פשיטא שלא תוכל למאן, ואף על פי שהיא רק ארוסה.

5. עי' בתוס' רא"ש ומהרש"ל וים של שלמה ורעק"א ובית מאיר וערוך לנר לעיל פט ב, שלכאורה מה שהקשו על דברי רש"י שם שייך רק אם נאמר כדעה זו שלב"ש המאן אינו מועיל אפילו בדיעבד, וצ"ב שהדעה העיקרית בראשונים ובירושלמי היא הדעה דלהלן שלב"ש נשואה שעברה ומאנה, מאונה מועיל בדיעבד. וכבר עמדו ע"ז השיירי קרבן לירושלמי בפרקין סוד"ה נכנסה והקין אורה לעיל שם ובשו"ת תורת חסד (לובלין) אה"ע סי' יז אות ב.

ומטעם זה אפילו בדיעבד מאונה אינו מיאון, כדי שלא תכשיל את בעלה בביאות זנות.

ומוסיף הגליוני הש"ס, שלחכמים אף אין כח לתקן מיאון בכה"ג, כיון שלחכמים אין כח לעקור דבר מן התורה בקום עשה, וכאן שהביאות בה הן מעשה, אף על פי שעובר עליהן למפרע, הרי זה בכלל עקירה בקום עשה, ועי"ש שהאריך.

דעה נוספת הובאה בירושלמי, שנשואה שעברה ומאנה, מאונה מועיל בדיעבד. וכן כתבו בפשיטות הרמב"ן והרשב"א והתוס' רא"ש והריטב"א והמאירי (על המשנה, והריטב"א גם על הגמ' בע"ב). והראשונים מדייקים כן מלשון המשנה 'אין ממאנין אלא ארוסות', וממה שלא אמרו 'נשואות אינן ממאנות', משמע שבדיעבד המיאון מועיל. ומבואר בירושלמי, וכ"כ הראשונים בדעת הבבלי להלן ע"ב, שזה הטעם שבפישון הגמל שנהג שלא כדין, התירו לה למאן בעודה נשואה ואפילו לב"ש (כמבואר בגמ' ובירושלמי שם), שאם המיאון לא היה מועיל אפילו בדיעבד, לא היה כח ביד חכמים להתיר לה למאן, אבל כיון שבדיעבד המיאון מועיל, באופן זה התירו לה לכתחילה.

בביאור ההבדל בין 'לכתחילה' ל'דיעבד', מבארים הראשונים הנ"ל שלעולם המיאון חל, אלא שכיון שהממאנת כותבים לה גט מיאון (וכמבואר להלן סוגיא ג' בהרחבה), באופן זה אין כותבים לה (וכ"מ בר"י אלמנדר, עי' בדבריו על המשנה בנספח ובהערות שם)⁶. ומה שאמרו שבדיעבד מועיל, היינו שאם עברו וכתבו לה, כיון שהותרה, הותרה⁷.

6. בשו"ת צמח צדק (לובביץ') אה"ע סי' שה, כתב בדעת התוס' שחולקים על הראשונים, וסוברים שאם עברה ומאנה, כותבים לה גט מיאון לכתחילה.

7. להלן אות סט, נתבאר מהרבה ראשונים שגט מיאון אינו מעכב ואינו נכתב אלא לראיה להתירה להנשא על פיו, ואם כן צ"ב מהו שכתבו הראשונים כאן שאם עברו וכתבו לה גט מיאון כיון שהותרה הותרה, ומשמע שהותרה רק ע"י הגט. וצריך לדחוק שאין כוונתם בדוקא שההיתר הוא ע"י הגט מיאון, ולא באו לומר אלא שבדיעבד כתיבתו כשרה ומועיל לה בתור ראיה להנשא על פיו, ואין אומרים שכיון שנכתב שלא כדין, אין ראיה זו מועילה ואין מתירים אותה להנשא על פיו.

אולם עי' בצמח צדק שם, שכתב בהסבר הראשונים הנ"ל: 'דבנשואה אין מיאונה מיאון אלא אם כן כ' לה גט מיאון', וזה צ"ב טובא. ואפשר שכוונתו שהגדר במה שאמרו ב"ש שנשואה אינה ממאנת, הוא שתיקנו בה בפרט שמאונה אינו מיאון אלא אם כן כותבים לה גט מיאון, ומצוים את ב"ד שלכתחילה לא יכתבו לה, וממילא אינה מותרת, אלא שאם כתבו, כיון שהותרה, הותרה, וצ"ע.

ועצם הענין של 'לכתחילה' ו'בדיעבד' במיאון בכללות, נתבאר להלן אות קנו. אולם התוס' בע"ב ד"ה תרי, הביאו את הירושלמי שמוכיח מהמעשה דפישון הגמל שמיאון נשואה (ושלא בפניו) מועיל בדיעבד, וכתבו שאי"ז מוכרח, די"ל שכיון שקדושי קטנה דרבנן הם, אפקעינהו רבנן לקידושין. ולדבריהם אפשר שלעולם מיאון נשואה (ושלא בפניו) אינו מועיל אפילו בדיעבד, ואעפ"כ התירו לאשתו של פישון למאן בו והפקיעו רבנן קידושיו.

• • •

סוגיא א' - מיאון ביבם

טעמיהו דב"ש וב"ה

יא [במשנה:] ב"ש אומרים בבעל ולא ביבם, וב"ה אומרים בבעל וביבם. בירושלמי איתא: 'מה טעמון דבית שמאי, בעלה שנישאת לו לרצונה, ממאנת, יבמה שנפלה לו על כרחה, אינה ממאנת (וכ"כ המאירי במשנה). מה טעמון דבית הלל, אם בעיקר היא ממאנת, לא כל שכן ביבם'. ומבואר שטעמם של ב"ש הוא כמו שפירשה הגמ' להלן בדברי ר' אושעיא בתחילת הדברים, שאינה יכולה למאן ביבם כיון שזיקתה כלפיו חלה בעל כרחה, ולא שייך שתמאן במה שחל בעל כרחה (והטעם במה שאפילו במאמר, שנעשה מדעתה, אינה יכולה למאן, עי' להלן).

בביאור דעת ב"ה ע"פ הירושלמי, משמע שבאו לומר שכיון שיש 'כל שכן' שתוכל למאן ביבם, כלומר שאם ממאנת בבעל כל שכן שיהא לה כח למאן ביבם שבא מכחו, משום הכי מהני המיאון אפילו במה שחל בעל כרחה⁸. ועי' להלן חלק ב סי' א אות ו, משנ"ת בזה.

יב אמר רבי אושעיא ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו. והיינו לדעת ב"ה, ומבואר מזה שלדעת ב"ש אפילו למאמרו אינה ממאנת, וצ"ב מאי

8. אכן היה אפשר לומר שהכוונה ב'כל שכן', היא שאף כשנשאת ליבם, מאונה הוא בנישואין הראשונים לבעל, שהיו מדעתה, וממילא נעקרת אף זיקתה ליבם. אלא שאין זה כ"כ משמע בירושלמי, ועוד שדבר זה תלוי בפלוגתא הראשונים אם לדעת ר' אושעיא מיאון ביבם הוא מיאון בנישואין הראשונים או השניים, ועי' על זה להלן אות יח.

שנא בין המאמר לבין קדושין של שאר אנשים, שממאנת בהם. [ולא שייך בזה הטעם שבירושלמי שבציון הקודם, שבמה שחל בעל כרחא אינה יכולה למאן, שהרי להלכה המאמר נעשה רק מדעתה (עי': רמב"ם יבום וחליצה פ"ב ה"א; טור ושו"ע אה"ע סי' קסו ס"א)].

מבארים הרשב"א והריטב"א והמאירי, שכיון שהמיאון בלא"ה לא יועיל להתירה לעולם, שהרי תשאר זקוקה ליבם, סברי ב"ש שלא תיקנו לה מיאון בכה"ג. [והמאירי מוסיף עוד, שהמיאון אף לא יועיל להתירה לכהונה, שהרי צריכה חליצה. ועי' ברשב"א, שהטעם שלר' אושעיא אליבא דב"ה, יכולה למאן במאמר ואף על פי שנשארת זקוקה והמיאון לא מהני להתירה לשוק, אין זה אלא משום 'לא פלוג', ונתבאר עוד להלן אות טו].

ואילו הר"י אלמנדרי כתב טעם אחר, ע"פ הצד בגמ' לעיל (נב ב) שמאמר עילוי זיקה קא רמי, וממילא כשם שאינה יכולה למאן בזיקה, הוא הדין במאמר.

המיאון בחלויות מדעתה ובעל כרחא

יג מאי טעמא דרבי אושעיא מאמר דמדעתה מציא עקרא זיקה דבעל כרחא לא מציא עקרא. כתב הריטב"א ו"א"ת אדרבה איפכא מסתברא, וי"ל דה"ק דמאמר דמדעתה הוה, כיון דקטנה היא שאין דעתה שלם, אתא דבור ומבטל דבור, אבל זיקה דבע"כ אתיא לאו כל הימנה לעקרה'. וכוונתו למבואר במשנה להלן (ע"ב) שקדושי קטנה הזוקקים למיאון, היינו רק קדושין שנעשו מדעתה. ביאור דבריו והסבר מהות 'ענין המיאון' על פיהם, נכתב להלן חלק ב סי' א אות ו ואילך.

מיאון בזיקה שחלה בעל כרחא

יד והרי ביאה דבעל כרחא ומציא עקרה. מבואר מזה שאף קטנה שקדושיה מדרבנן, מתייבמת בעל כרחא, אלא שיכולה היא לאחר מכן למאן ביבם ולצאת [וכן מבואר בירושלמי דלעיל אות יא].

וכתב הריטב"א ו"א"ת מנ"ל דקטנה כזו יכול יבם ליבמה בעל כרחא כיבמה גמורה דעלמא. וי"ל דכיון דסבירא לן השתא שאינה ממאנת לזיקתו לצאת בלא חליצה, היא הנותנת ג"כ שתתייבם בעל כרחא כיבמה דעלמא דאורייתא. וי"מ דה"ק דמשכחת לה בביאה בעל כרחא כגון שהיתה ישנה או שנתקע בה פתע פתאום, א"נ שהיא רוצה ביבם אלא שאינה מתרצית באותה ביאה'.

[מהלך הדברים דלהלן שמעתי מהג"ר אליעזר שמואלביץ בפשטות כוונת

הריטב"א להקשות על עצם מה שמתייבמת בעל כרחא, שכיון שבת מיאון היא, למה באמת אפשר ליבמה בעל כרחא.

אלא שקושיא זו צ"ב, שכיון שכל אשה דעלמא, אף על פי שנשאת מדעתה, מכל מקום מתייבמת בעל כרחא, אם כן הוא הדין קטנה שתיקנו לה רבנן נישואין, כעין דאורייתא תיקנו, ואף על פי שנשאת מדעתה, מכל מקום תתייבם בעל כרחא, ולמה נקט הריטב"א כדבר פשוט שאי אפשר לייבמה בעל כרחא. ועוד שלפ"ז יוצא שלתירוץ הב', אין הכי נמי ואינה מתייבמת בעל כרחא, אבל ביאת היבום מהניא בעל כרחא, וזה צ"ב טובא, דמה החילוק, וכיון שהיבום מועיל רק מדעתה, מה שייך שמעשה הקנין ע"י הביאה יועיל בעל כרחא, ולכאורה אין בזה שום סברא.

על כן נראה שכוונתו להקשות קושיא אחרת לגמרי, דזה פשיטא ליה שיבום יועיל בעל כרחא, אלא דקשיא שכיון שמכל מקום יכולה למאן בו, אם כן כשנעשה הוא בעל כרחא, הרי כלול בזה מיאון, ומעתה קשיא ליה שמבחינת המציאות מה שייך ליבמה בעל כרחא כשבמעשה היבום כלול שיש כאן מיאון בו. ואכן המאירי כתב כעין דברי הריטב"א, ובמפורש הקשה קושיא זו, וז"ל 'ואם תאמר ואם הביאה בעל כרחא, מיאון היא. פירושו דבעיא ליה, אלא שאינה רוצה עכשו בביאה'.

ומעתה נראה עוד, שבשלמא לר' אושעיא, לא קשיא ליה, שכיון שאינה יכולה למאן בזיקה, אם כן אתי שפיר שמתייבמת היא בעל כרחא, כיון שעד היבום אין לה כח למאן. ואף על פי שלאחר היבום יש לה כח למאן, בזה י"ל שאין הכי נמי ומתייבמת היא ונקנית לו ומיד יוצאת במיאון⁹, או שכיון שאינה ממאנת במפורש אח"כ, יוצא שאין כאן מיאון לאחר שנקנית (וגם יש בזה סברא, שמא לאחר שבא עליה, נתרצתה בו). אלא שעיקר קושייתו היא אליבא דעולא, כלומר שבגמ' נזכר

9. אף בדברי הריטב"א, עי' במהד' אור החכמה שהביאו גי' אחרת בקושייתו: 'וא"ת כיון דבת מיאון היא לא שייך בעל כרחא, וי"ל...', וזה מפורש כמשנ"ת. ואמנם בגי' שלפנינו הוא דוחק, אבל הכרח לבאר כן מכח התמיהות על פשטות הדברים.

10. דבר זה לא שייך לכלל שייסד לן הגרש"ש (שערי יושר שע"ז פט"ז וחידושי כתובות סי' מט) שחלות שחלותה היא סיבה לביטולה, אינה חלה כלל. דבר זה נוהג דוקא כשעצם חלותה היא הסיבה לביטולה, וכגון המגרש חוץ מפלוני שאירי ביה הגרש"ש, דהתם כשמתקדשת לאותו פלוני, עצם קדושיה לו הם הסיבה לפקיעתם. ומה שאין כן הכא שאין חלות היבום מהווה סיבה להפקעת הקנין, אלא המיאון בו שקיים כל הזמן, בין לפני החלות ובין לאחריה, ורק שלא ניתן לה כח למאן אלא כשחלה החלות, ויוצא שחלות היבום מהווה כאן רק הכשר בעלמא למה שדבר אחר ביטלה, ולא שחלותה עצמה היא סיבת עקירתה.

כדבר פשוט דין שמתייבמת בעל כרחיה, וע"ז הוקשה לו שלעולא, כיון שיכולה למאן בזיקה, ממילא באופן שהיא מתייבמת בעל כרחיה, אם כן כבר קודם הביאה יש כאן מיאון בזיקה, ומה שייך שתתייבם.

ומתריך הריטב"א תחילה בתירוץ הא' שאין הכי נמי, ולעולא אין אופן מציאותי של מיאון בעל כרחיה, דאע"ג שמצד עיקר הדין מתייבמת היא בעל כרחיה, כשאר נשים, מכל מקום מצד המציאות לא שייך אופן זה כיון שכשהיבום בעל כרחיה כלול בזה מיאון בזיקה. ורק לר' אושעיא שייכא מציאות כזו, שכיון שאינה יכולה למאן בזיקה, אם כן עד שחל היבום לא אכפת לן במה שנעשה הוא בעל כרחיה, וכמשנ"ת.

עוד מתרצים הריטב"א והמאירי, שהאופן שיבום בעל כרחיה מהני מבחינה מציאותית אליבא דעולא (וכן אליבא דר' אושעיא, אי נימא שלא ניה"ל לראשונים שכוונת הגמ' היא שהיא נכנסת אליו ומיד יוצאת ממנו), היינו בגוונא שהיא רוצה ביבום, ורק שמעשה הביאה לא היה מדעתה, וכגון שהיה בעל כרחיה, או בעודה ישנה. שבכה"ג אין כאן מיאון, כיון שרוצה ביבום, וממילא מהני היבום בעל כרחיה, כבכל אשה דעלמא¹¹.

- ק ז ב -

בפולגת ר' אושעיא ועולא למסקנת הגמ', בגלל מורכבות הדברים, הובא תחילה מהלך הסוגיא ע"פ שיטת רוב הראשונים, בהדגשת החילוקים ביניהם, ורק אח"כ הובאה שיטת הבעל המאור בפנ"ע.

11. מכל מקום אף לתירוץ הב', שפיר מקשה הגמ' שאי אפשר לומר שטעמיה דר' אושעיא שאינה יכולה למאן בזיקה הוא משום שהיא חלה בעל כרחיה, שאם כן מאי שנא מביאת יבום. ואין לדחות שהרי באופן שמעמידה הגמ' עצם היבום כן נעשה מדעתה, ורק מעשה הביאה לא היה מדעתה, ומה שאין כן בזיקה שכל קנין הזיקה חל בעל כרחיה. דזה אינו, דכיון שמעיקר הדין יבום מועיל בה בעל כרחיה, וכל מה שאינו מועיל הוי רק מסיבה צדדית שאם נעשה בעל כרחיה כלול בזה מיאון, אם כן אף באופן שנעשה הוא מדעתה, הרי לא חל הוא מחמת כך שנעשה מדעתה (אלא שמה שנעשה מדעתה מוריד חסרון צדדי, שמעתה אין כאן מיאון). ומעתה מה שייך לומר שממאנת היא מחמת שנעשה מדעתה, והרי דעתה לא מועילה ולא מורידה כלום לענין ביאת היבום. ובעל כרחך שכח מאונה בה הוא משום שאף על פי שלא נעשתה הביאה מדעתה, יכולה למאן בה.

טז אלא ביאה ומאמר דהוא קעביד מציא עקרא. בטעם הדבר כתב הרשב"א 'כלומר לא פלוג רבנן בין ביאה ומאמר של זו משאר קדושין דעלמא', והנה בשלמא לגבי מאמר, מובן למה הוצרך הרשב"א להגיע ל'לא פלוג', דהיינו לאפוקי מדעת ב"ש שסברי שלא תיקנו חכמים מיאון במאמר כיון שאין טעם לתקן בו, וכדלעיל אות יב. אבל לגבי ביאה, צ"ב אמאי הוצרך הרשב"א להגיע ללא פלוג, דמאי שנא בין זה לבין כל נישואין, ובביאור הדבר נכתב בחלק ב סי' א הערה 18.

טז אלא ביאה ומאמר דהוא קעביד מציא עקרא, זיקה דרחמנא רמה עלה לא מציא עקרא. בפשטות בתירוץ זה הגמרא חוזרת בה מהתירוץ הקודם, והדין אינו תלוי במה שזיקה חלה בעל כרחא - וכדמוכח ממיאון בביאה - אלא רק במה שהוא קעביד.

אבל להלן (אות כ ג) יובא שיש ראשונים שאף למסקנא כתבו שהטעם הוא משום שזיקה חלה בעל כרחא, וכן הר"י אלמנדרו לעיל (יג א) כתב שזהו טעמו של ר' אושעיא. וצ"ל שלדעתם יש צירוף, ולא אמרינן למסקנא אלא שלא די במה שהזיקה חלה בעל כרחא, אלא כיון שאף התורה הטילה את הזיקה עליה ולא היבם הוא המחיל אותה, אינה יכולה לעקרה, ועי' להלן שם.

ענין המיאון בבעל וביבם

יז שם. לעיל אות יג הובא מהריטב"א, שביאור ההו"א דהגמ' שדוקא במה שמדעתה יכולה למאן, הוא משום שענין המיאון הוא שחוזרת בה מהסכמתה מתחילה לקדושין. והנה כאן מסקינן שאף ביבום שבא בעל כרחא יכולה למאן, ובזה לא שייך לומר שחוזרת בה מהסכמתה שבתחילה. ומעתה יש לדון האם למסקנא נשתנה ענין המיאון.

וי"ל בזה בג' אופנים:

א) מדברי הגרש"ש (יבמות סי' יא) עולה שאף למסקנא ענין היבום הוא שחוזרת בה מהסכמתה שבתחילה, אלא שהגמ' מכריחה ממה שיכולה למאן בביאה שחלה בעל כרחא, שעל כרחך ענין המיאון ביבם הוא שממאנת בנישואין הראשונים, שנעשו מדעתה, ומעתה מקשה הגמ' שאם כן אף בזיקה תוכל למאן מטעם זה. אלא שאי אפשר לומר כן אלא לראשונים הסוברים שהמיאון ביבם הוא אכן מיאון בנישואין הראשונים, ולא לראשונים שסוברים שהמיאון ביבם הוא מיאון בנישואין השניים, ונתבאר ענין זה באות הבאה.

(ב) בחי' ר' ראובן (יבמות סי' כ אות ג) כתב שלמסקנא נשתנה ענין המיאון, בין בבעל ובין ביבם. ומהותו היא שנתנו לה חכמים כח לעקור חלותים שנעשים בה, ואין לזה שייכות עם דעתה שמתחילה.

אלא שלפ"ז נתקשה אמאי מיאון בשני עוקר את נישואי הראשון (כדיתבאר להלן סוגיא ה'), והרי דוקא את נישואי השני עקרה. ומבאר שזה משום שבמאונה נתנו לה חז"ל כח לבטל את עצם מה שתיקנו לה חז"ל נישואין, וממילא כל נישואיה בטלו.

אולם בדברי הראשונים מבואר להדיא שלא כדבריו, שכתבו שהטעם שמיאון בשני מבטל את נישואי הראשון, הרי זה מפני שבמאונה מגלה היא שמעשיה מעשי קטנות (הובאו להלן אות קיא). ומבואר מדברי הראשונים שאף למסקנא ענין המיאון הוא שכיון שהיא חוזרת מנישואיה הראשונים, מתגלה על ידי המיאון שדעתה דעת קטנות היא, שרק לכן יכולה לחזור בה מרצונה שבתחילה, ומשום הכי יש כאן גילוי כללי על כל מעשיה שהם מעשי קטנות (וכדיתבאר להלן בחלק ב סי' א אות ד).

(ג) עוד י"ל שלמסקנא נשתנה ענין המיאון בבעל מענין המיאון ביבם, שמיאון בבעל הוא מפני שחוזרת בה מהסכמתה שבתחילה, וכדברי הריטב"א בהו"א דהגמ', ואילו מיאון ביבם הוא כח מיוחד שנתנו לה למאן בו ואף על פי שנקנתה לו בעל כרחא.

וכן נקט האבני נזר (אה"ע סי' רצה). אלא שמכח זה כתב שמיאון ביבם אינו עוקר את נישואיה לו למפרע, אלא רק מכאן ולהבא, ודבריו נסתרים בזה מכל הראשונים שמבואר בדבריהם שעכ"פ נישואיה ליבם, נעקרים למפרע ע"י המיאון, וכדיתבאר באות הבאה.

ועל כרחק צ"ל שאף המיאון ביבם עוקר את נישואיה לו למפרע, ואף על פי שנקנתה לו בעל כרחא. ובביאור הדברים ע"פ דברי הירושלמי והראשונים, נתבאר היטב להלן חלק ב סי' א.

מיאון ביבם, בנישואין הראשונים או האחרונים

יח שם. יל"ע לדעת ר' אושעיא בגדר המיאון ביבם, האם הוא מיאון בנישואיה הראשונים לאח המת, או שהוא מיאון בנישואיה השניים ליבם.

ונראה שנחלקו בזה הראשונים, שהרמב"ן והרשב"א והריטב"א (קיא ב) כתבו שלר'

אושעיא כשממאנת היא ביבם, חוזרת היא לזיקתה מכח נישואי הראשון, וכן משמעות הרש"י בריש ע"ב, וכ"כ הנהור שרגא בדעתו. ומבואר שלדעתם אין המיאון ביבם אלא בו ולא בראשון.

והדבר ברור שראשונים אלו כתבו כן לטעמייהו, דלהלן (אות כ דעה א') יובא ששיטתם שמה שלמסקנת הגמ' לר' אושעיא אינה יכולה למאן בזיקת היבום, הרי זה משום שהזיקה היא מכח נישואי הראשון, וכיון שרצתה בו כשהיתה תחתיו, לא תיקנו לה חכמים מיאון בו. ואם כן הוא הדין הכא, כיון שלא מיאנה בראשון בהיותה תחתיו, אינה יכולה למאן בו לאחר מיתתו.

אולם התוס' (יג א ד"ה לא) כתבו שלאחר המיאון היא אינה זקוקה ליבום. ובפשוט טעמם בזה הוא משום שאף לאחר שנתייבמה ממאנת היא בנישואי הראשונים. וכ"כ בדעתם הגרש"ש (סי' יא) והחזו"א (אה"ע סי' קיא ס"ק ו)¹².

והדבר מוכרח, דאי נימא שלעולם מודים שהמיאון הוא רק בנישואין השניים, ונישואיה לראשון לא נעקרו, ואף על פי כן מסיבה מסויימת היא אינה זקוקה לו, אם כן צריכה היא להאסר בקרובי הראשון מן הדין, שהרי נישואיה לו לא נעקרו, ואילו התוס' כתבו שאינה אסורה לקרובי הראשון אלא משום גזירה (המבוארת בגמ' שם ולהלן ע"ב, שכיון שלא מאנה בו בהיותה תחתיו, נראית היא כאשתו), ולא מן הדין [ועי' בחי' הגרש"ש שם בהערה בהשמטה, ובחי' ר' ראובן סי' כ אות א, שכתבו כן].

ונראה שאף התוס' סוברים כן לטעמייהו, דלהלן (אות כ דעה ג') יובא שלדעתם אף לר' אושעיא יכולה למאן לאחר מיתה, ודוקא כשזקוקה היא ליבום, הזיקה

12. עי"ש בחזו"א שכתב טעם נוסף, שכיון שאישות היבם היא מכח אישות המת, הרי זה חשוב שאישות המת נמצאת אצל היבם, וממילא כשממאנת בו, נעקרים אף נישואי הראשון. ועי"ש בהמשך דבריו שכתב נפק"מ בזה, אף לעולא שבעלמא יכולה למאן בזיקה, ונראה שכוונתו שנפק"מ בין הטעמים, באופן שפירשה שממאנת רק בשני, שלטעם שיכולה למאן בנישואין הראשונים, אם כן כל זה בסתמא, אבל כשפירשה שממאנת רק בשני, עוקרת רק את נישואיה לו. אבל לטעם שביבם קנינו של הראשון נמצא אצל השני, אם כן בע"כ כשממאנת בשני, ואפילו פירשה שממאנת רק בו, מכל מקום נעקרו עי"ז אף נישואי הראשון, [ואילו לגרש"ש שאי אפשר למאן בנישואין השניים בלבד כיון שחלו בעל כרחא, אם כן בכה"ג אין זה מיאון כלל].

שחלה בעל כרחו מעכבת אותה מלמאן. ומעתה לאחר שנתייבמה, שעתה אין כאן זיקה שחלה עליה ומעכבתה, שפיר יכולה למאן בנישואין הראשונים ולעוקרם¹³.

אלא שבחי' ר' ראובן (שם אות ג) כתב באופ"א, שלעולם אינה ממאנת אלא בשני, ואף על פי כן בטלים נישואי הראשון, ככל מיאון בשני שהלכה כסוברים שמן הדין עוקר אף את נישואי הראשון (עי' להלן קח ב). אך דבר זה תלוי במחלוקת, שאף לדעה זו שמן הדין מיאון בשני עוקר את נישואי הראשון, יש סוברים שכיון שגזרו שלא יעקור, אינו עוקר כלל, ויתבאר כל זה להלן סוגיא ה'.

מיאון לאחר שיצאה מבעלה

יט דנו הראשונים האם אשה יכולה למאן בבעלה אף לאחר שיצאה ממנו - במיתה או בגט - או שאינה יכולה למאן אלא בזמן שהיא תחתיו. וכמה שיטות בדבר:

הרמב"ן (קז ב, קח ב) הרשב"א (קז ב, בשם י"מ) הריטב"א (יב א, קז ב, קח ב) המאירי (קז ב) והרי"א¹² (פי"ג ה"א אות ה) כתבו, ובפשטות כן כוונת המגיד משנה (גרושין פי"א הי"ז, אמנם יש שכתבו באופ"א בדעתו), שאינה יכולה למאן לאחר שיצאה מבעלה¹⁴. וכך מבארים ראשונים אלו את הגמ' להלן (קח ב), שמסקינן שאין מיאון לאחר מיתה במקום מצוה כדי להתיר ליבום, שטעם הדברים הוא משום שאין מיאון לאחר מיתה כיון שכבר יצאה מבעלה (והובאו הדעות בזה באות

13. אלא שעדיין ילח"ק דכיון שע"י מיאון זה יוצא שלא תהיה זקוקה לראשון, ואילו נישואי השני נעקרו ולא נתקיימה הזיקה, אם כן תחזור הזיקה ותחול ותעכב אותה מלייבם. ובזה י"ל בב' אופנים: א. שכיון שסוכ"ס עתה בשעת המיאון אינה זקוקה, שהרי היא תחת היבם, יכולה למאן, ולא אכפת לך במה שע"י המיאון מתגלה שאינה זקוקה, דדוקא כשבמציאות בשעת המיאון הרי היא זקוקה אינה יכולה למאן, ויל"ע. ב. שחשוב שהזיקה נתקיימה, כיון שאף על פי שנישואיה לשני נעקרו, די במה שבא עליה כדי לקיים את מצוות היבום, ודבר זה תלוי בחקירה בגדר ביאת יבום המועילה, האם צריך עמה קנין. ועי' על כל זה בחי' הגרש"ש הנ"ל בהערה, ובברכ"ס ש"ב, ובחי' ר' ראובן סי' כ אות א.

14. אין לתמוה ע"ז מהמבואר בסוגיא להלן קח ב, שמיאון בשני מבטל אף את נישואי הראשון, ואע"פ שכבר יצאה מהראשון. דשאני התם דאין זה מיאון להדיא על הנישואין הראשונים, ואינם בטלים אלא בתולדה מהמיאון בנישואין השניים, כדלהלן במקומו, ונתבאר בהרחבה בחלק ב סי' א, וכן פשוט לפי המבואר להלן שהטעם שאין מיאון לאחר שיצאה מבעלה, הוא משום שלא תקנו חכמים מיאון לאחר שיצאה ממנו ואין לה סיבה למאן בו, וא"כ ודאי שאי"ז שייך בכה"ג של מיאון דממילא.

קל). אלא שסובר עולא שמכל מקום כאשר האשה זקוקה ליבום מכח הנישואין, שאני, ויכולה למאן בהם אף לאחר מיתה, וכדיתבאר באות הבאה.

מקור לדברים מצינו בירושלמי (פ"א ה"ב) שמבואר שם שיש סוברים שכשממאנת נפלה ליבום לפני אביה, והרי היא ערוה וצרתה צרת ערוה, מאונה מתיר את צרתה ליבום (ודלא כתני רמי בר יחזקאל דש"ס דילן), ומקשים שאם כן במשנה דריש מסכתין למה הערוה אינה ממאנת כדי להתיר צרתה ליבום, ומתרצים 'תפתר שאין שם יבם אחר אלא אביה'. ומבאר הפסקי רי"ד (יג א) שהכוונה שכיון שאין יבם אחר, יוצא שאינה זקוקה ליבום, וממילא אינה יכולה למאן (והיינו ע"פ שיטת הראשונים באות הבאה, שאינה יכולה למאן לאחר מיתה אלא אם כן היא זקוקה ליבום). וכ"כ בביאור הירושלמי האור שמח (קונטרס זיקה אות ח) והירידב"ז על הירושלמי שם והיד דוד (ח"א אות שז)¹⁵.

בטעם הדבר שאין מיאון לאחר מיתה, י"ל בב' אופנים:

א) י"ל שהוי משום שאי אפשר למאן אלא כשעדיין האישות קיימת, אבל משיצאה ממנו שהאישות אינה קיימת עוד, לא שייך למאן בה. ויש קצת משמעות לזה בריא"ז¹⁶, וכן נקטו האור שמח (קונטרס זיקה אות ח) ובחי' ר' ראובן (סי' כ אות ג). וולפ"ז במיאון ביבם שלעולא יכולה למאן אפי' לאחר מיתה, כדלהלן באות הבאה, זה משום הזיקה¹⁷, עי' בהערה 19].

ב) אבל בדברי הרבה מן הראשונים מבואר שאין זה הטעם, דעי' ברמב"ן וברשב"א שכתבו בטעם הדבר, שכיון שרצתה בו כל ימי חייו בהיותה תחתיו, אין לה סיבה

15. אמנם הקרבן העדה והפני משה ביארו שכוונת הירושלמי שכיון שנפלה ליבום לפני אביה, אסורה צרתה משום גזירה ד'נראית', וכש"ס דילן, אך אין זה משמעות הירושלמי, והעיר על כך האור שמח הנ"ל.

16. הריא"ז כתב בטעם שאין מיאון לאחר מיתה וז"ל: 'שאיין דרך למיאון אלא כשיש עליה זיקת אישות או זיקת יבום', הרי שלא תלה טעמו בעצם מה שהיא תחת בעלה או שהיא זקוקה מחמת נישואיה לו (כדברי הראשונים דלהלן), אלא בזיקת האישות או היבום.

17. ויש שנקטו כך באופן כ"כ אליהם, עד שתמהו על דעת רב שסובר בסוגיין כעולא שיכולה למאן לאחר מיתה (נתבאר בהמשך במקומו), ממה שדעתו (לעיל יז ב) היא שאין זיקה. ומלבד מה שלפי המבואר להלן מדברי הראשונים בהסבר הא דאין מיאון לאח"מ, פשיטא שלא שייך להקשות כן; נראה בפשיטות שגם לביאור שכאן לא קשה מיד, דאף לסוברים שאין זיקה, אין הכוונה שאין אישות בין היבמה ליבם, אלא שאישות זו לא אלימא לאסור, וכלשון רש"י (קט א, וכע"ז ביז ב) בהסבר דעה זו: 'לא אלימא זיקה', ואכמ"ל.

למאן עתה כשיצאה ממנו, ולא תיקנו לה חז"ל מיאון בכה"ג, ומבואר שאין החסרון מצד שאין אישות, אלא רק משום שאין לה סיבה למאן¹⁸. וכן הרי"ד כתב שמיאון לאחר מיתה לא מהני משום 'שאינו אלא דברי הבאי', ומשמע כנ"ל שאין כאן חסרון במה שאין כאן אישות למאן בה, אלא רק שאין זה דיבור אמיתי¹⁹.

ביאור דבריהם, שלעולם מצד עצם המיאון, שייך שתמאן אף לאחר מיתה, ואף על פי שאין עתה אישות, מכל מקום יכולה לחזור בה מהסכמתה לאישות שהיתה. אלא שיש סברה שלא תיקנו חז"ל מיאון אלא במקום שיש לאשה סיבה אמיתית שאינה רוצה בנישואיה לבעל זה, אבל כשאין לה סיבה על הנישואין, לא תיקנו לה חז"ל מיאון. וממילא כשממאנת רק לאחר שיצאה מבעלה, כיון שרצתה בו בהיותה תחתיו, מוכרח שאין מאונה מחמת סיבה שאינה רוצה בנישואיה לו, אלא מסיבה אחרת, ומשום הכי לא תיקנו חז"ל מיאון בכה"ג²⁰. ושו"ר שכ"כ להדיא היר דוד (ח"א אות שז), וכן מבואר בדברי הגרנ"ט (בבינת ראובן יבמות סי' יג ובחי' הגרנ"ט סי' ח).

ומצינו בראשונים שיטות נוספות בענין מיאון לאחר מיתה, יובאו דבריהם בסמוך.

18. וז"ל הרמב"ן: 'פירוש לפי שלא תיקנו חכמים מיאון אלא בחייו, אבל מכיון שלא מיאנה בו, גילתה דעתה שהיתה רוצה בו, וכיון שרצתה בו והיו קדושיה כקדושין גמורין היאך אפשר לה עכשיו למאן ביכם, כל שקדושי אחיו קדושין זקוקה היא ליכם על כרחא'. וז"ל הרשב"א: 'כלומר אבל זיקה כיון דהיא לא מיאנה בו בבעל בחייו, לא תקינו לה רבנן מיאון, משום דכיון דלא מיאנה בו בחייו כבר גילתה דעתה דניחא לה בנישואיו, והלכך הוה להו כקדושין גמורין, וכל שקדושי אחיו קדושין גמורין זקוקה היא ליכם בעל כרחא'. וז"ל הרמב"ן להלן קח ב: 'פירוש לפי שאין מיאון אלא במה שנשאר מזיקתו עליה ביכם או בבעל, אבל כשמת בלא יבם והיא מותרת לשוק, במה תמאן ולמה תמאן, הרי היתה רוצה בו כל ימי חייו'. וכע"ז בשאר ראשונים, עי' ריטב"א ומאירי בכל המקומות.

19. עוד מוכח כן מדברי הראשונים, דעי' בר' ראובן שם שדן לפי דבריו מה פלוגתת ר' אושעיא ועולא לענין מיאון בזיקה, ומבאר שפליגי שעולא סובר שהזיקה היא מכח אישות המת, וכיון שאישות המת המשיכה, שייך למאן בה, ואילו ר' אושעיא סובר שהיא אישות בפנ"ע (וכן כתב האתון דאורייתא בקו"א לכלל ח). וזה תימה, שבדברי הראשונים הנ"ל מבואר שלכו"ע הזיקה היא מכח אישות המת, ורק לכן סובר ר' אושעיא שאי אפשר למאן בה, וכדלהלן. ועוד שלשונם אינה רומזת ולא הוזכר בדבריהם כלל שמחלוקת האמוראים היא בגדרי זיקה, אלא שנחלקו בסברה האם תיקנו חז"ל מיאון באופן זה, וכדיתבאר באות הבאה.

20. אמנם פשיטא שאשה שתיקנו לה מיאון, מאונה חל אפילו כשאינה ממאנת אלא רק מחמת סיבה צדדית. אלא שחז"ל לא תיקנו מיאון לאשה שאין אפשרות למאונה אלא מסיבה צדדית בלבד.

בענין הנ"ל, ובביאור פלוגתת ר"א ועולא

כ אלא ביאה ומאמר דהוא קעביד מציא עקרא, זיקה דרחמנא רמא עלה לא מציא עקרא. עולא אמר ממאנת אף לזיקתו, מאי טעמא נישואי קמאי קא עקרא²¹.

בראשונים נשנו כמה הסברים בטעם מחלוקתם, ויתבארו להלן, אבל תחילה יש להקדים שהסכמת כל הראשונים היא, שבזיקה בפנ"ע ודאי שאי אפשר למאן, כיון שהזיקה היא מכח אישות המת ואי אפשר לעוקרה לבדה בלא שנעקרה אישותו²², וכמשמעות לשון הגמ' אליבא דעולא, שעוקרת את הזיקה כיון ש'נישואי קמאי קא עקרא', ומשמע שרק מטעם זה יכולה לעקור את הזיקה. וכן מבואר בירושלמי והראשונים שבסוף אות כא. וכל הנידון דלהלן הוא רק על הסברות בטעם למה יכולה היא למאן עתה באישות בעלה המת וממילא לעקור את הזיקה הבאה מחמתה, או להיפך. (ועי' להלן אות לה, מדברי המהרי"ט).

א) הרמב"ן והרשב"א והריטב"א (בע"ב, וכן משמעות המאירי בע"א), מבארים ע"פ שיטתם באות הקודמת, שאין מיאון לאחר מיתה לדברי הכל, ולפ"ז אתיא שפיר דעת ר' אושעיא, שכיון שאינה יכולה למאן ב'נישואי הראשון לאחר מיתה, ממילא זקוקה היא מחמתם ליבום.

אולם עולא סובר, שיכולה לטעון שכל מה שרצתה ב'נישואיה לבעלה, אין זה אלא כדי להיות תחתיו, ולא כדי שתהיה זקוקה ליבם מחמתו. וביאור הדברים הוא עפ"מ שנ"ת שלא תיקנו חז"ל מיאון אלא כשאינה רוצה ב'נישואין, אבל כשמאנת מסיבה אחרת, לא תיקנו לה חז"ל מיאון, ובסתם מיאון לאחר מיתה, כיון שלא מאנה בבעלה בהיותה תחתיו, אם כן ודאי שרצתה ב'נישואיה לו, והיא ממאנת מסיבה אחרת.

וממילא כל זה אינו שייך כשהיא ממאנת בזיקה, שבכה"ג אף על פי שהיא ממאנת לאחר מיתה, מכל מקום סיבת מאונה היא ב'נישואין, שהיא טוענת שלא רצתה

21. עי' בתשובת מהר"י דונדון בשו"ת אהלי תם (תומת ישרים) סי' ריא, שכתב שיכולה למאן אפילו ביבם קטן, והביאו הכנה"ג (סי' קנה הג"ט כב). וצ"ב מה ר"ל בזה ומה ההו"א שלא תוכל. ונ' שקס"ד שכיון שאינה זקוקה לו עתה ליבום, שהרי אינו יכול לייבמה אלא לכשיגדל, אינה יכולה למאן בו, קמ"ל.

22. וז"ל הריטב"א (יב א): 'ואי לא עקרתיהו ל'נישואין קמאי, על כרחא אגידא ביה ולא כל הימנה לעקור זיקתו', 'מאנה ביבם נמי נישואין קמאי עקרא: פי' דהא לא סגי' למיעקור זיקה אלא בכי'. ועי' בדברי הר"י אלמנדרני בנספח.

בנישואי בעלה כדי להיות זקוקה מחמתם ליבם, ומשום הכי תיקנו לה חז"ל מיאון ואף על פי שמת בעלה.

העולה, לשיטה זו לא פליגי ר' אושעיא ועולא בכך שלא תיקנו לה מיאון כשאין לה סיבה למאן בבעלה, ורק דפליגי באופן שהסיבה למאן בו היא כדי שלא תיפול מחמת נישואיה לו ליבם, האם חשובה היא לסיבה מספקת כדי שיתקנו לה למאן בו מחמתה.²³

23. לפ"ז שהגידון הוא באופן שרצתה בנישואיה לו, ורק שאינה רוצה להיות מעוכבת מחמתם מלהנשא, אי תיקנו מיאון ככה"ג, נראה לדון בזה במקרה נוסף:

קטנה שמת בעלה, שצריכה היא להמתין ג' חדשים של הבחנה (כדאיתא ביבמות מב ב, דעת ר"מ, והלכתא כוותיה), והרי מעוכבת היא מלהנשא. ואמנם בפשטות דין 'הבחנה' אינו נוגע לאישות שהיתה לה עם בעלה, דבאשה שיש בה חשש עיבור הוא משום הבחנת הולד, ואינו נוגע לאישות שהיתה לה, ומה שאף קטנה שאינה בת בנים צריכה להמתין, זה רק משום גזירה בעלמא אטו אשה שיש בה חשש עיבור שלא יבוא להקל אף בה, וכמש"כ רש"י (שם ד"ה כולן) 'דגזרו ראויה אטו אינה ראויה'.

אבל מצינו חידוש דברים בזה בדברי ר' שמואל בן חפני גאון (גאון סורא וחותנו של רב האי גאון), שבין חיבוריו הרבים חיבר ספר 'תקופת ההמתנה', על ההמתנות השונות של אשה מלהנשא לאחר שיצאה מבעלה, וביניהן הדין הנ"ל של חיוב ההמתנה ג' חדשים, ובשרידים שבאו לידינו מספר זה, נכתב כדלהלן (נתפרסם מכת"י בקובץ זכור לאברהם שבהוצאת מכון י"ם, שנת תשס"ד עמ' קה ושנת תשס"ה עמ' לו), במקום אחד מצטט חכם עלום (מתקופת הגאונים או הראשונים) בשמו מספר זה (קטע שלא זכינו שייגיע לידינו בלשונו של רשב"ח): 'כתב רבנו שמואל בן חפני ז"ל בספר תקופת ההמתנה, שהסיבה לחיוב הקטנה והאילונית והזקנה וכיוצא בהן בתקופת ההמתנה, היא שזה זכות לאיש על האשה שאינו רשאי לוותר עליה, ועוד מצינו מדבריו בלשונו ממש (בתרגום מערבית בקובץ הנ"ל), שמביא את ההלכה שאפילו מי שאין בה חשש עיבור, חייבת בהמתנה, וכותב בטעם הדבר 'ואם כך הוא הדבר, תקופת [ההמתנה] חלה עליה לפי מה שהסברנו אותו מזכות הפסוקה לבעל'.

וודאי כוונתו היא שזהו הגדר במה שתקנו חז"ל שכל אשה צריכה להמתין, ואפילו מי שאין בה חשש עיבור (כגון קטנה), שבתקנתם זו קבעו שזכות הבעל היא שתמתין האשה מלהנשא ג' חדשים לאחר שיצאה ממנו, וממילא מחוייבת בכך אפילו אשה שאין בה חשש עיבור. [והעירוני שכן משמע מדברי הב"ש (סי' צג ס"ק ז), שכתב בטעם שלמתנת משום הבחנה יש לה מזונות, שזה 'הואיל [ו]היא אסורה להנשא מחמתו יש לה מזונות בעל כרחו'. וכ"כ בשו"ת בית דוד (סלוניקי) אה"ע סי' נב (ומדמה ליבמה המעוכבת מחמת בעלה, ובפשטות היה אפשר לחלק דשאני התם שזקוקה לו ליבם), ועיי"ש שכתב שמחמת כן אפילו תבעה כתובתה, אינה מפסידה מזונות (ועיי"ש בשו"ת שמחת יו"ט למהרי"ט אלאזי סי' כב ד"ה ודרך ובערך השלחן סי' צג ס"י, משכ"ב). אמנם אותו חכם הנ"ל שמביא את רשב"ח, חולק עליו בתקיפות, ועיי"ש בדברי המאירי בסדר הקבלה על רשב"ח].

(ב) הרי"ף (לז א) בסוגיא דלהלן של מיאון לאחר מיתה במקום מצוה, שמסקנת הגמ' שלא מהני, כתב וז"ל 'ואף על גב דקי"ל דיש מיאון לאחר מיתה, הכא...', ומסיק שלא אסרוה ליבם אלא משום גזירה. ומבואר שמצד עצם המיאון, מהני מיאון אף לאחר מיתה, וכתב דהיינו לדעת עולא שיש מיאון לאחר מיתה. וכן הוא בנמוק"י שם בשמו 'וא"ת אם כן דסבירא להו לר' עקיבא ור' יהודה שאין מיאון לאחר מיתה, תקשה לעולא דאמר לעיל שממאנת לזיקתו ועקרה לנישואין קמאי, י"ל...'. וכ"כ החזו"א (סי' קא ס"ק ב) בדעת הבעל המאור.

העולה שלדעתם בזה נחלקו ר' אושעיא ועולא, שר' אושעיא סובר שאי אפשר למאן בזיקה כיון שאין מיאון לאחר מיתה. ואילו עולא סובר שיש מיאון לאחר מיתה²⁴.

וכן רש"י (יב א, וכע"ז בקז ב ד"ה צרת) כתב 'משום צרת בתו ממאנת: דאתי

לפי זה, אשה העומדת בג' חדשי הבחנה ורוצה למאן כדי שתוכל להנשא (שהרי בממאנת אין דין הבחנה ג' חדשים, כדאמר שמואל ביבמות לד ב ובכתובות ק ב), הרי היא ממש כאשה הזקוקה ליבום, ששתיהן מעוכבות מחמת הבעל מלהנשא [וכמו שמצינו בבית דור דלעיל, שמדמה את הממתנת ג' חדשי הבחנה, ליבמה]. ומעתה, אף בזה שייכא פלוגתת ר' אושעיא ועולא, שלר' אושעיא כיון שסוכ"ס רצתה באישותה לבעלה בעודה תחתיו, לא תיקנו לה מיאון, ואילו לעולא, כיון שמכל מקום עתה אינה רוצה היא באישותה לבעלה כיון שמעוכבת היא מחמתה מלהנשא, תיקנו לה מיאון.

ויוצא שאע"פ שלדעת ראשונים אלו, סובר עולא ששאר אשה אינה יכולה למאן לאחר שיצאה מבעלה, מ"מ בשעה שממתנת ג' חדשי הבחנה, יכולה למאן. [ודבר זה שייך דוקא למשנ"ת בדברי הראשונים, שהנידון הוא על תקנת מיאון בכה"ג שהנישואין מעכבים אותה מלהנשא וכו"ל, אבל לדברי ר' ראובן והאור שמח שהנידון הוא האם יש לה אישות עמו, א"כ בהבחנה, אף אי נימא שהיא מחמת הבעל, מ"מ אישות עמו פשיטא שאין כאן].

24. עי' בחזו"א (סי' קא ס"ק ב) שכתב שמכל מקום כל דברי הראשונים שיכולה למאן לאחר שיצאה מבעלה, הרי זה רק אילו תיקנו מיאון, אבל כיון שסוכ"ס המיאון לא מועיל להתירה לקרובים, שאסורה עליהם משום גזירה דנראית, ממילא לא תיקנו חז"ל מיאון בכה"ג, ושוב אסורה על קרובי הבעל מן הדין.

אבל ר' משה כהן שהובא להלן כתב להדיא שאסורה על קרובים רק משום נראית, ואף התוס' רא"ש אינו חולק עליו אלא כשנעשה בה מעשה גדולה, כמבואר בהערה הבאה. וכן עי' בשו"ת משפטים ישרים (לרבי רפאל בירדוגו) ח"א סי' רכה, שכתב ע"פ דברי הרי"ף שלעולא - שהלכתא כוותיה - מועיל מיאון לאחר מיתה, שמשום הכי יכולה למאן לאחר מיתת הבעל כדי למנוע מקרוביו לזכות בנכסים מכחו, עי"ש.

למישרי צרת בתו קטנה שנפלה לו ליבום ומיאנה בו...', וכתב הריטב"א שמבואר מזה שאף על פי שאינה זקוקה ליבום, שהרי נפלה לפני אביה, יכולה למאן, (ואין ללמוד מדבריו אלא שכן הוא עכ"פ לדעת עולא).

ג) ר' משה כהן בתוס' לעיל (יג סוע"א) וביתר ביאור בתוס' רא"ש (שם, ועי' בתו"י השלם שם), סובר שלר' אושעיא, לאחר שחלץ לה היבם, יכולה היא למאן בנישואין הראשונים, שדוקא קודם שחלץ לה, אינה יכולה למאן בזיקה שחלה עליה בעל כרחה (דהיינו שלדעתו אף למסקנת הגמ' זהו טעמיה דר' אושעיא, וכדלעיל אות טז), אבל לאחר שנתייבמה ופקעה הזיקה, יכולה למאן בה. ומבואר בתוס' שכשממאנת לאחר שנתייבמה, עוקרת היא את הנישואין הראשונים (שמשום הכי אסורה על קרובי הראשון רק משום גזירה ד'נראית' ולא מן הדין, וכמשנ"ת לעיל אות יח)²⁵.

מבואר מדבריו שאף לר' אושעיא יכולה היא למאן בבעלה לאחר מיתתו ואף על פי שיצאה ממנו, ורק שכל זמן שהיא זקוקה ליבום, הזיקה שחלה עליה בעל כרחה מונעת אותה מלמאן.

העולה: ישנן ג' דעות בענין מיאון הקטנה לאחר שיצאה מבעלה:

א) לדברי הכל אין בכחה למאן לאחר שיצאה מבעלה. אלא שלעולא כשזקוקה ליבום מחמת נישואיה לו, יכולה.

ב) לעולא יכולה ולר' אושעיא לא.

ג) לדברי הכל יכולה. אלא שלר' אושעיא כשהיא זקוקה ליבום, אינה יכולה למאן²⁶.

25. ועי' בתוס' רא"ש, שהסכים עמו ביסוד דבריו, אלא שחולק על ר' משה כהן במה שסובר שהמיאון מועיל להתירה לקרובי הראשון מן הדין (ואסורה עליהם רק משום הגזירה ד'נראית'), וכתב שכיון שנעשה בה מעשי גדלות, שהיא נחלצה, שוב לא מועיל המיאון של השני להתירה לקרובים, ומוכיח מנתגרשה ואח"כ מאנה, שפשיטא שמיאון לא יועיל להתירה לקרובי הראשון, וכמבואר במשנה וגמ' (קא א-ב) שרק כשהחזירה ומאנה בו, מותרת בקרוביו לאחר שנתגרשה ממנו, אבל אילו לא החזירה, לא.

26. שיטה נוספת כתב בחי' אנשי שם על הרי"ף (לו א), שדוקא לאחר שנשאת לאחר, אינה יכולה למאן בבעלה לאחר שיצאה ממנו, אבל כל זמן שלא נשאת לאחר, יכולה למאן. אבל הרי"ף ור' משה כהן מדברים במפורש באופן שנשאת לאחר ואח"כ ממאנת בראשון.

הממאנת ביבם בסתם ובפירוש

כא שם. כתבו הראשונים (רמב"ן רשב"א וריטב"א יג א וקז ב, תוס' רא"ש קז א, ומאירי קז ב) שר' אושעיא חולק אפילו כשמאנה בפירוש בזיקת היבום. ופשוט שכן הוא לכל הטעמים דלעיל בדעתו, בין אם טעמו הוא משום שאי אפשר למאן לאחר מיתה, ובין אם משום שזיקת היבום שחלה בעל כרחיה מעכבת מלמאן, שלא יהני לזה אפילו מיאון בפירוש על הזיקה. וכתבו שזה דלא כירושלמי (פ"א ה"ב ופי"ג ה"א) דאיתא שמיאון בפירוש מהני לכו"ע²⁷. והראשונים מוכיחים כן מהגמ' דלהלן, שרק לעולא מקשה שכשנפלה לפני אביה, תמאן ותעקור זיקתה ותתייבם צרתה.

ובדעת עולא, כתבו הראשונים (רמב"ן ורשב"א וריטב"א ומאירי קז ב) שאפילו מאנה סתם, עוקרת את הזיקה. ובירושלמי (שם ושם) נחלקו בזה אמוראים, דעת ר' יוחנן שאפילו מאנה סתם, עוקרת את הזיקה, שמפרשים שזו כוונתה. ואילו דעת רב ור"ש בן לקיש שאינה עוקרת את הזיקה, לפי שמפרשים כוונתה שאין רצונה למאן אלא בשני ולא בראשון.

כאשר מאנה בפירוש רק בשני ולא בראשון, הרי"ד (יג א), גורס במפורש בירושלמי (הנ"ל) שאינה עוקרת את הזיקה. ואף לגירסא דידן כך משמעות הירושלמי, ממה שאמרו שלר' יוחנן שמה שכשמאנה סתם עוקרת, זה כיון שכך מפרשים את כוונתה, ומבואר שאם פירשה שממאנת רק בשני ולא בראשון, אין הדין כן.

וכ"כ הב"ח (סי' קעג אות ה) בדעת רש"י (יג א ד"ה ותמאן) שכתב: 'ותאמר אי איפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי לבעלי המת ותעקור קידושין הראשונים', ומבואר שעקירת הזיקה היא משום שממאנת בנישואיה הראשונים לבעל המת. ועוד כתב כן בדעת הטור (שם), שכתב במיאון בזיקה: ומיאנה 'בו' אחרי מותו²⁸.

כב איתיביה רבא לעולא, כל שיכולה למאן ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתייבמת, ואמאי, תמאן השתא ותעקרינהו לנישואי קמאי ותתייבם צרתה. וכן מקשה הגמ' לעיל (יג א, וכע"ז לעיל יב א)²⁹.

27. אמנם לא מוזכר בירושלמי ר' אושעיא, אבל כתוב שאין בזה מחלוקת.

28. כמו כן פשוט שכן הוא לראשונים דלעיל ריש אות כ, שאין המיאון מועיל לעקור את הזיקה אלא משום שעוקרת את הנישואין הראשונים, ולפ"ז אם בפירוש אינה רוצה למאן בהם, אינה יכולה לעקור את הזיקה.

29. עי' להלן אות קלו, בטעם שבמה שהקשתה הגמ' 'תמאן' אין חסרון במה שמלמדים אותה למאן.

ביאור הקושיא תלוי בנידון לעיל האם מועיל מיאון לאחר מיתה. שלפי הסוברים (באות כ) שמועיל (עכ"פ לעולא), אם כן הקושיא כאן מתפרשת בפשיטות. אבל לסוברים שאינו מועיל אלא אם כן היא זקוקה ליכום, צ"ל שאיירי כאן שיש עוד יבמים. שאי לאו הכי, כשנפלה לפני אביה, שאינה זקוקה ליכום, אינה יכולה למאן. וב' הדרכים בזה כתב הריטב"א (לעיל יב א). ועי' לעיל אות יט, על דברי הירושלמי בזה, שאין הכי נמי ומעמידים באופן שאין עוד יבמים, שאינה זקוקה ליכום, ולכן אינה יכולה למאן לאחר מיתה.

הגזירה ד'נראית'

כג אלמא בשעת נפילה נראית ככלתו, הכא נמי בשעת נפילה נראית כצרת בתו. וכן הוא בגמ' לעיל (יב א ויג א). ומבואר שכיון שנפלה ליכום מחמת הבעל המת, נראית היא כאשתו, ומעתה המיאון בו אינו מהני לכך שיהא דינה כאילו לא היתה אשתו מעולם. ועולים מזה ב' דינים: א- שהמיאון בו לא מהני להתירה לקרוביו, כיון שעדיין נראית היא כאשתו, ואף על פי שמאנה בו ועקרה את אישותה לו³⁰. ב- שבאופן שהמאנת היא ערוה על היכס שנפלה לפניו, אף על פי שמאנה ועקרה את אישותה למת, מכל מקום צרתה אסורה על היכס משום שנראית היא כצרת ערוה. וכתב רש"י (בסוגיין) דהיינו משום 'מראית העין'³¹.

מפשטות לשון הגמ', משמע שסברא זו שייכא דוקא במקום שנפלה ליכום, שכיון שנפלה ליכום מחמת נישואיה למת, המיאון בו לאחר מיתה אינו נראה כאילו על ידו היא עוקרת את נישואיה לו, שהרי מחמת נישואין אלו נפלה ליכום.

אבל בביאור הגמ' דלהלן (קח ב) לגבי מיאון לאחר מיתה במקום מצוה³², שלמסקנת הגמ' לא מהני, כתבו הבה"ג (ריש הל' מיאון, עמ' שלז) והרי"ף (לז ב) והרא"ש (סי' ד), שהטעם שהמיאון לא מהני לכך הוא מפני שהיא עדיין אסורה לקרובי הראשון משום הגזירה ד'נראית' כיון שלא מאנה בו בהיותה תחתיו, ושם

30. וכתב הכנסת הגדולה (לטור אה"ע סי' קנה אות כט), שהוא הדין שהבעל אסורה בקרובותיה.

31. עי' להלן אות קכד מדברי החזו"א, שהגזירה ד'נראית', אינה בטילה אפילו ע"י שנשאת לאחר ומאנה בו, ואף על פי שלענין דינים אחרים מצינו שבמיאון בשני עוקרת אף את נישואי הראשון.

32. מדובר שם בקטנה שמת בעלה, ונשאת לאחר ונפלה ליכום ממנו, ורוצה למאן בנישואיה לראשון כדי שתהיה מותרת לקרובי הראשון לצורך יבום בעלה השני.

הרי איירי שלא נפלה מחמת נישואיה לראשון ליבום, ואף על פי כן כתבו הראשונים ששייכא בה הגזירה.

ומבואר מזה שהגזירה אינה דוקא כשנפלה ליבום מחמת הראשון, אלא כל שממאנת בו לאחר שיצאה ממנו, אף על פי שהמיואן מהני, מכל מקום אמרינן שכיון שלא מאנה בו בהיותה תחתיו, נראית היא כאשתו, וגזרינן עלה איסור קרובים משום הגזירה ד'נראית'³³.

כד מעתה, לעולא שסובר שמועיל מיואן בזיקה, והיא מותרת לשוק, צ"ב למה לא נחוש כנ"ל, שיאמרו הרואים שלא מאנה אלא בזיקה ולא בנישואי המת, ועדיין היא זקוקה ליבום, ויבמה מותרת לשוק בלא חליצה.

וכתבו הראשונים ב' טעמים בדבר: א. הרי"ד והר"י אלמנדרי (יג א) כתבו שלא חששו לגזירה זו אלא באיסור כרת, שהולד ממזר, כיון שחששו שמא יבואו להתיר אף שאר נשים לקרובי הבעל לאחר שיצאו ממנו, וכן יתירו שאר צרת ערוה ליבם, שהיא עליו באיסור כרת דאשת אח, וירבו ממזרים. וממילא לא שייך לומר כן באיסור יבמה לשוק, שאינו אלא לאו, שאין מחמתו ממזרות.

ב. טעם נוסף כתב הר"י אלמנדרי (כאן), שלא חששו לגזירה זו באיסור יבמה לשוק, שעומד בין כה וכה להיות ניתר ע"י חליצה.

העולה: לרי"ד והר"י אלמנדרי דלעיל, יש סברא כללית שלא חששו לגזירה זו אלא באיסור כרת, ולא בכל איסורי לאו שאין מחמתם ממזרות, משום שכל הגזירה אינה אלא מחשש שמא ירבו ממזרים³⁴. אבל לר"י אלמנדרי כאן היא סברא מיוחדת באיסור יבמה לשוק, אבל בשאר איסורי לאו, שייכא הגזירה.

33. לפ"ז מש"כ הראשונים בביאור הגזירה ד'נראית', שהיא כיון שנפלה מחמת נישואין אלו ליבום נראה כאילו היא ממאנת רק בזיקה ולא בנישואין לבעל (עי' בתוס' ותו"י השלם כט א ד"ה אי, וברמב"ן בסוגיין, ובמאירי קט א ד"ה גדולה. ועי' בריטב"א בסוגיין), ולא כתבו בפשיטות שכיון שלא מאנה בו בהיותה תחתיו אלא רק לאחר מיתה, נראית היא כאשתו. על כרחך צ"ל שבאו לומר בזה רבותא, שהו"א שכיון שהיא זקוקה מחמת נישואיה למת ליבום, ודאי יודעים הכל שכשהיא ממאנת בזיקה, המיואן הוא בנישואין לראשון שמכחם באה הזיקה, ואם כן אף על פי שהיא ממאנת לאחר מיתה, מכל מקום אין לחשוש כאן שיטעו הרואים לומר שאינה ממאנת בראשון. קמ"ל שאף בזה יש לחוש שיטעו הרואים שהיא ממאנת רק בזיקת היבום ולא בנישואין לראשון (ולא יידעו שאינה יכולה למאן בזיקה אלא אם כן ממאנת היא בנישואי הראשון).

34. לפ"ז צ"ב מה הדין לר' עקיבא, שאף מחי"ל הולד ממזר (עי' בגמ' לעיל מד ומט), וכן לרב

כה בענין זה, שאמרינן שכיון שלא מאנה בו כשהיתה תחתיו, נראית היא כאשתו, ואף על פי שמאנה בנישואין אלו; כתבו הראשונים (תוס' ותו"י השלם כט א ד"ה אי, ומאירי קט א) שלא אמרינן הכי אלא כשממאנת באחר, ולא כשממאנת בבעל עצמו. וכגון במשנה דלהלן (קט א) בב' אחים הנשואים לב' אחיות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעל הגדולה ונפלה הגדולה לפני בעל הקטנה ליכום, שלר"א מלמדים את הקטנה שתמאן ומיכם את הגדולה, ולא אמרינן שכיון שכבר נפלה הגדולה ליכום לפניו בשעה שהיתה אחותה הקטנה תחתיו, נראית היא כאחות אשה בשעת נפילה ושוב אינה מתייבמת. והטעם, שכיון שהקטנה ממאנת בבעל עצמו, ברור לכל שהיא עוקרת את נישואיה לו לגמרי, ולא שייך לחשוש בכה"ג למראית העין.

אולם המאירי (שם) כתב בלשון א' בביאור דעת ר' יהושע (במשנה שם) שחולק על ר"א וסובר שהקטנה אינה ממאנת אלא יוצאת; שזה משום שלדעתו יש לאוסרה משום מראית העין שנראית היא כאחות אשה בשעת נפילה. כלומר שאפילו תמאן, המיאון לא יהני להתיר את הגדולה לבעל הקטנה³⁵.

בענין הנ"ל, לאיזה קרובים אסורה

כו לגבי איסור קרובים משום הגזירה דנראית, לשון הגמ' הוא שאסורה 'לאביו' משום שנראית 'ככלתו', ונחלקו הראשונים אם היינו דוקא: (א) הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והמאירי (בסוגיין, ועי' במאירי לעיל יב א), והשו"ע (סי' קנה סע' יא) בשם י"א, כתבו דכיון שהגזירה היא משום שבמיאון לאחר מיתה נראה שאינה עוקרת את נישואי המת, ועדיין היא אשתו, אם כן מאי שנא בין איסור כלתו לבין איסור שאר קרובים.

וכתבו שכן דעת הבה"ג והרי"ף (שהובאו לעיל אות כג), שביארו את מסקנת הגמ' להלן (קח ב) שמיאון לא מהני לאחר מיתה ואפילו במקום מצוה; שזה משום שאסורה ליכום לקרובי הראשון משום גזירה דנראית, ואף על פי שהתם איירינן רק באיסור שניות דרבנן. וכל שכן בשאר עריות מדאורייתא.

שביבמה לשוק לכו"ע הולד ממזר (עי' בגמ' לעיל צב).

35. אמנם רוב הראשונים, וכן המאירי שם בלשון ב', חולקים וסוברים שר' יהושע חולק רק משום שסובר שאין מלמדים למאן אפילו במקום מצוה, אבל אילו תמאן, מותרת הגדולה לבעל הקטנה, ונתבאר כל זה להלן במקומו אות קמב, ועי' בחזו"א אה"ע סי' קכט ס"ק ה.

ומכל מקום כתבו הרמב"ן והריטב"א, וכן הרמ"א, שאסורה דוקא לקרובי הבעל, ולא לקרובי היבם, שבו הרי מיאנה, ואינה נראית כאשתו. אולם המאירי כתב שאסורה אף לקרובי היבם, וצ"ב.

כז (ב) הרמב"ם (גירושין פי"א הי"ז) והטור (סי' קנה סע' יא)³⁶ והעיטור (אות ג, גט מיאון) והשו"ע בסתמא, כתבו שאסורה דוקא לאביו משום כלתו³⁷, ולא לשאר קרובים³⁸.

הט"ז (ס"ק ו) מבאר את החילוק, שבאיסור לאביו, שם האיסור של 'כלתו' אינו משתנה אף לאחר מיתה, דלעולם שמה הוא כלתו, ולכן תמיד שייך לאוסרה משום כך, כיון שנראית היא כאשת המת וככלת אביו. ומה שאין כן בשאר איסורי קורבה, שבהם שם האיסור תלוי בשם 'אח' (וכגון בן אחי הבעל, שאסור בה משום אשת 'אחי' אביו), וכיון שלאחר מיתה משתנה שם האיסור של האח עצמו, שהרי היא מותרת לאחי המת – ואפילו לא מאנה – מחמת שהיא זקוקה להם ליבום, המיאון בהם מועיל להוסיף בהיתר ובפקיעת שם האיסור, להתירה לכל קרובים שנאסרו בה מחמת שם 'אח', שלא יחושו בהם למראית העין, ולאחר המיאון לא גזרו עליהם כלל.

הלבוש סתם לשונו וכתב רק ש'לא החמירו לאוסרה גם בשאר קרובים'. ועי' במשנת ר' אהרן (סי' יב אות ו) משכ"ב.

בענין הנ"ל, דעת הירושלמי

כח בירושלמי (פ"א ה"ב ופי"ג ה"א) מבואר שליתא לגזירה זו, וסברי שכיון שמאנה הערוה, מותרת צרתה ליבום, ולא אמרינן שבשעת נפילה נראית היא כצרת ערוה³⁹.

36. הב"ח על אתר כתב שאין זו כוונת הרמב"ם והטור, אך כל הראשונים והב"י הביאו כן מהרמב"ם, וכן הט"ז דחה דברי חותנו הב"ח, שאינם במשמעות הרמב"ם והטור.

37. כמו כן לגבי הבעל שאסור בקרובותיה (עי' בהערה 30), צ"ל דהיינו רק באמה משום חמותו, וכן משמע בכנסת הגדולה (אה"ע סי' קנה הג' טור אות כט).

38. עי' ברמב"ם [ובמגיד משנה ברעתו], שלמד כן ממה שמותרת לאחים, ואף על פי שלדעתו אינה זקוקה להם ליבום, וכדיתבאר כל זה להלן (אות לו), ואם כן אין לחלק ביניהם לבין שאר קרובים שאינה זקוקה להם, ובע"כ שהוא הדין מותרת לכל קרובים, ודווקא לאביו אסורה.

39. אמנם הקרבן העדה והפני משה, פירשו שלתירוץ הב' בירושלמי, הכוונה שאסורה ליבם משום הגזירה הנראית. אבל הרי"ד וכן האור שמח והירידב"ז דלעיל אות יט, פירשו את

הממאנת ביבם, האם מותרת לו

כט אמר רב מיאנה בזה אסורה לזה וכו', ושמואל אמר וכו'. ראשית יש להקדים, שדעת רוב הראשונים, שהן רב והן שמואל הולכים בשיטתו של עולא, שהממאנת ביבם עוקרת לגמרי את הזיקה מהיבם שמאנה בו (ודלא כבעל המאור, ושיטתו תבואר להלן).

ל שם. נחלקו רב ושמואל באופן שממאנת ביבם אחד, האם אסורה לשאר היבמים. אבל ליבם שמאנה בו, ודאי שאסורה, ודבר זה מבואר בגמ' לעיל (יב א) 'ומאי שנא ממאנת דשריא לאחין דלא עבדא בהו מעשה', הרי שדוקא לאחים - שלא עבדא בהו מעשה - מותרת, אבל ליבם שמאנה בו - שעבדה ביה מעשה - אסורה.

אלא שכל זה הוא לדעת עולא שבמאונה עוקרת את זיקת היבום, אבל לר' אושעיא שאינה עוקרת, אם כן זקוקה היא ליבום אף ליבם שמאנה בו, ומותרת לו לשם כך [כ"כ התוס' ד"ה מאן והמאירי].

וצ"ב ע"ז, שכיון שמה שהיא עוקרת את זיקת היבום הרי זה ע"י שהיא עוקרת את נישואי הראשון (וכמו שנתבאר באות כ), אם כן לכאורה אף לעולא צריכה היא להיות מותרת אפילו ליבם שמאנה בו, שכיון שעקרה את אישות המת, אם כן אינה אשת אח.

ונחלקו ראשונים בטעם האיסור:

א) רש"י (לעיל יב א) והריב"ן (שם ד"ה מותרת, בלשון ראשון) והתו"י (שם) והרמב"ן במלחמות (לו א) והריטב"א (לעיל ובסוגיין) והמאירי (בסוגיין), כתבו שאסורה משום הגזירה ד'נראית', שכיון שמאנה לאחר מיתת הראשון, נראה הדבר שעקרה רק את זיקת היבום ולא את אישות המת, וממילא נראית היא כאשת אח שלא במקום מצוה.

ב) הבעל המאור (לו א) והראב"ד בכתוב שם (שם) והרמב"ן בחידושים (בסוגיין) והפסקי רי"ד (לעיל יב א) והמאירי (לעיל) והב"י (אה"ע סי' קעג אות יד), כתבו שאסורה עליו משום שדומה היא לבעלת הגט, שלא נחלקו רב ושמואל אם מדמים

הירושלמי באופ"א, שמיאון לאחר מיתה אינו מועיל כשאינה זקוקה ליבום, וכן ריהטת הדברים בירושלמי, וכדנתבאר שם (עי' הערה 15).

את הממאנת לבעלת הגט, אלא לגבי היבמים שלא מאנה בהם, ולא לגבי היבם שמאנה בו.⁴⁰

ולב' סברות אלו, מה שאסורה היא על היבם שמאנה בו, אין זה דוקא כשיש עוד יבמים, אלא אפילו כאשר יש רק יבם אחד, ומאנה בו.

ג) הריב"ן (הנ"ל, בלשון שני) והר"י אלמנדר (שם) כתבו סברא נוספת ששייכת דוקא באופן שיש עוד יבמים, וזה ע"פ מה שיתבאר להלן (אות לה) שכשישנם כמה יבמים ומאנה רק באחד מהם, עוקרת היא את נישואי המת רק לגביו ולא לגבי שאר האחים, ולפ"ז כתבו שכיון שלגבי שאר האחים לא נעקר ממנה שם אשת אח, אם כן אף ליבם שמאנה בו, אף על פי שנעקרה לגביו זיקת היבום, מכל מקום לענין איסור אשת אח, כיון שיש עליה שם זה לגבי שאר האחים, אסורה מחמת כך אף עליו.⁴¹

הממאנת ביבם, האם מותרת לאחים

לא אמר רב מיאנה בזה אסורה לזה, מידי דהוה אבעלת הגט, בעלת הגט לאו כיון דאיתסרא לה לחד איתסרא להו לכולהו, הכא נמי לא שנא. ברע"ט רב שמדמה יבמה הממאנת לבעלת הגט, נשנו כמה פירושים בראשונים:

א) יש מפרשים שזו גזירה שמא יחליפוה בבעלת הגט, שכשם שהממאנת מותרת בשאר אחים, יבואו להתיר אף בעלת הגט לשאר אחים – כן מבואר בתוס' (ד"ה מידי) וביתר ביאור בתוס' רא"ש, וכן הבעל המאור (בסוגיין בסו"ד) כתב 'דהא ודאי מיחלפא בבעלת הגט', וכ"כ הרי"ד (לעיל יב א). ומוסיף התוס' רא"ש, שיאמרו שהטעם שמותרת לאחים ואף על פי שמאנה, הוא מפני שאין מאונה ביבם חשוב מיאון כיון שאינה אשתו, ואם כן הוא הדין שגיטה מהיבם אינו גט כיון שאינה אשתו.

40. עי' בקה"י (סי' מה סוף אות א) ובמשנת ר' אהרן (סי' יב הערה ה), שכצ"ל לשיטת הרמב"ם וסיעתו דלעיל אות כז, שסוברים שמשום הגזירה ד'נראית' אינה אסורה אלא לאב ולא לשאר קרובים, ואם כן על כרחך שמה שאסורה לאחים אע"ג דלא שייכא בהו הגזירה ד'נראית', הוי רק משום שדומה היא לבעלת הגט.

41. וז"ל הריב"ן: ואם תאמר נישואין קמאי עקר והרי היא כנוכרית אצלו ומותרת לו, ... אי נמי כיון דלא עקרה זיקה דכולהו אחים מינה, דלחד מנייהו קא אמרה כך הוא דלא בעינא הא באחיך בעינא, הלכך לא פקעה מינה לגמרי איסור אשת אח דתהוי כנוכרית אצלו. וכע"ז בר"י אלמנדר, ראה לשונו בנספח.

(ב) הריטב"א והמאירי (בסוגיין) כתבו ע"פ שיטתם באות הקודמת, שהיבמה אסורה על היבם שמאנה בו מפני שנראית היא כאשת אח שלא במקום מצוה, ומבארים שמטעם זה המיאון הוא כגט שיש לאוסרה מחמתו על כל היבמים, שהרי נראית היא כאשת אח שלא במקום מצוה. ולפ"ז הדימוי בין מיאון לבין גט, הוא רק בדין – שכשם שהגט שניתן ליבמה אחת, אוסרה על כל היבמים, הוא הדין שמיאון יבם אחד אוסרה על כל היבמים – ולא בסברא.

(ג) הר"י אלמגדרי כותב ע"פ הגמ' דלעיל (נ ב) שהטעם שבעלת גט אסורה להתייבם על כל היבמים, הוא מחשש שמא יאמרו שהגט בא להוציא וכן החליצה באה להוציא, ויבואו להתירה להתייבם לאחר חליצה. וחשש זה שייך אף בממאנת, שיאמרו שהמיאון בא להוציא וכן החליצה באה להוציא, ויבואו להתירה להתייבם לאחר חליצה.⁴²

לב שם. כתב המאירי, שלא אמר רב שאסורה על כל האחים אלא כשמאנה באחד מהם בסתם, אבל כשפירשה שממאנת רק בו ולא באֶחָיו, מודה רב שאינה אסורה אלא עליו ולא על שאר האחים.

לג ושמואל אמר מיאנה בזה מותרת לזה, ולא דמיא לבעלת הגט, בעלת הגט הוא דקא עבד בה, הכא היא קעבדא ביה⁴³, דאמרה לא רעינא כך ולא צבינא כך, כך הוא דלא רעינא הא בחברך רעינא. מבאר המאירי, שבבעלת הגט ודאי שכוונתו לאוסרה על כל האחים, שאם אין כוונתו לאוסרה אלא רק על עצמו, הדבר תלוי בו שלא ליבמה, ואינו צריך לתת לה גט, ומה שאין כן בממאנת שאין הדבר תלוי בה שלא להתייבם ולכן מאנה בו⁴⁴.

עוד כתבו הריטב"א והמאירי, שלשיטתם שהממאנת אסורה על היבם שמאנה בו

42. עי' בישרש יעקב, שמצדד שאם עשה בה היבם מאמר, ומאנה בפירוש רק במאמר ולא בזיקה, לא עקרה את הזיקה ומותרת ליבום, ואף על פי שאם נתן לה גט למאמר, אסורה עליו (כדאיתא לעיל ב א), וכאן דימו מיאון לגט, מכל מקום לא לגמרי דימו. והנה למהלכים הב' והג' שהובאו כאן, מבואר שאכן לא דימו מיאון לגט לגמרי אלא רק לענין שאר האחים, ורק באופן שמאנה אף בזיקה. אך למהלך הא' יש לדון במה שחששו שיחליפו בין מיאון לגט.

43. גירסת הרי"ף והרמב"ן במלחמות לו א: היא קא דחיא נפשה.

44. צ"ב בזה, שהרי בגמ' לעיל נ ב, איתא שהטעם שבעלת הגט אסורה להתייבם, הוא מפני שמא יבואו להתיר להתייבם לאחר חליצה, ואם כן מה שייך לומר בזה שהדבר תלוי בדעתו וברצונו לאוסרה.

מפני שנראית היא כאשת אח שלא במקום מצוה, כיון שלא מאנה בבעלה המת בחייו אלא לאחר מיתתו ונראה הדבר שלא עקרה אלא את זיקת היבום ולא את נישואיו (כדלעיל); סובר שמואל שלכן אין לאוסרה אלא על היבם שמאנה בו, אבל לגבי שאר אחים שלא מאנה בהם, אין מראית העין לאוסרה, שלגביהם אין זה אלא כאילו אמרה שביבם זה רוצה ובזה לא.

ועי' עוד בדברי הר"י אלמנדר (בנספח) בביאור דברי שמואל.

אכן יש מן הראשונים שמדבריהם נראה שמפרשים את דברי שמואל באופ"א, עי' בסמוך אות לה (עי"ש בדברי הרמב"ן במלחמות).

לד שם. כתבו האחרונים (ים של שלמה פי"ג סו"ס ח, קרבן נתנאל אות ג, ערוך השלחן אה"ע סי' קנה סע' יג בסופו) שמכל מקום לא אמר שמואל שאינה אסורה על האחים, אלא כשמאנה באחד מהם ואמרה שאינה רוצה בו, אבל אם אמרה שאינה רוצה בנישואיה לאח המת, אף על פי שאמרה כן רק לאחד מהם, הרי זה כאילו מאנה בכולם, ואסורה על כל האחים.

כשמאנה באחד, מהות התרתה לשאר האחים

לה שם. נחלקו הראשונים מאיזה טעם מותרת הממאנת לשאר האחים: דעת הרי"ף (ב א) והריב"ן (לעיל יב א) והראב"ד בכתוב שם (על הרי"ף שם) ור' אברהם מן ההר (לעיל יב א) והרמב"ן בחי' (בסוגיין) ובמלחמות (שם) והרשב"א (בסוגיין) והרא"ש (פ"א סי' ו) ⁴⁵ והתוס' רא"ש (לעיל ד"ה צרה) והמאירי (בסוגיין) והריא"ז (פי"ג ה"א אות ד), וכ"כ הב"י (סי' קעג סע' יד) בדעת הטור (שם), וכן פסק בשו"ע (שם), שהיא מותרת להם ליבום, וממילא אסורה לשוק עד שתחלוץ.

לדעה זו שהיא מותרת לשאר האחים ליבום, מבואר שלא עקרה את זיקת היבום לגבי שאר האחים, וכתבו הראשונים (עי' ברמב"ן וברשב"א ובמאירי, ועוד) שמפני שלדעת שמואל יש מיאון לחצי זיקה. והרמב"ן במלחמות מוסיף שזהו ביאור דברי שמואל 'בך הוא דלא רעינא הא בחברך רעינא', שהיבמה לא דחתה עצמה מהזיקה אלא לגבי היבם שמאנה בו ולא לגבי שאר אחים.

45. אמנם הב"ח חולק בדעת הרי"ף והרא"ש, וכתב שמה שכתבו שהיא חולצת, אין זה שהיא צריכה לחלוץ, אלא שאילו חלצה, הרי זו חליצה פסולה, ואין אומרים שהחליצה אינה כלום. אבל דבריו מאד דחוקים, והמאירי (יב א) כתב להדיא שכן דעת הרי"ף, וכ"כ הב"י והב"ש (שם ס"ק יח) בדעת הרי"ף והרא"ש.

אלא שצ"ב איך יכולה לעקור את זיקת היבום מהיבם שמאנה בו, שכיון שאינה יכולה לעקור את הזיקה אלא אם כן עוקרת היא את אישות המת (וכדוהובא לעיל אות כ), אם כן הרי לגבי שאר האחים – שזקוקה להם ליבום – חשובה היא אשת המת.

ובדברי הראשונים מבואר שאין הכי נמי, וכיון שסובר שמואל שיש מיאון לחצי זיקה, הרי זה חשוב שלגבי היבם שמאנה בו, עקרה את אישות המת, ואילו לגבי שאר היבמים שלא מאנה בהם, לא עקרה את אישות המת.⁴⁶

[מקובל לבאר בזה ע"פ היסוד שרואים בענין 'קדושי חוץ', שיכול אדם לקדש אשה חוץ מאחיו, וייתפסו בה קידושי אחיו ואין עליה איסור 'אשת אח' לעכב את קידושי האח מלחול (כדאיתא בגיטין פב ב, ע"ש בגמ' ובראשונים). והכי נמי הכא עוקרת היא את אישות המת רק לגבי אחד מהאחים].⁴⁷

אולם המהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' יח ד"ה ובאמת) מביא מהמהר"י בן לב, שסובר שזיקת היבום היא מכח אישות המת, ומקשה עליו שאם כן מה שייך מיאון לחצי זיקה, דאין שייך לעקור את אישות המת רק לגבי אח אחד. ומוכיח מזה שזיקת היבום אינה מחמת אישות המת, אלא קנין חדש שהתורה הטילה על כל אחד מהיבמים זיקה בפני עצמו, ולכן שייך לעוקרה רק לגבי חלק מהיבמים.

אולם מלבד מה שבראשונים כאן מבואר להדיא שלא כדברי המהרי"ט אלא כדברי המהריב"ל, צ"ב עוד איך יפרש את לשון הגמ' אליבא דעולא 'נישואי קמאי קעקרא', שלכן עוקרת היא את זיקת היבום, ומאי בעינן לזה, שכיון שזיקת היבום היא קנין חדש, יכולה למאן בה בפנ"ע, ואמאי צריכה למאן באישות המת, ואכן

46. עיי' בלשון הריב"ן דלעיל' הערה 41, וכע"ז כתב עוד שם ד"ה משו', עיי"ש. ועיי' בלשון ר"א מן ההר שם. וז"ל הרשב"א: 'אבל ודאי אם מיאנה בזה מותרת לשאר האחין, משום דלא עקרה זיקת כל הבית אלא זיקתו של זה, ועדיין זיקת שאר הבית קיים והרי היא כאשת המת לגבי שאר האחין, ומיניה ידידה דהאי דמיאנה בו איפסרה לגמרי, שאם מתו שאר האחין מותרת לעלמא, ולקרביו של זה שמיאנה בו מותרת לגמרי, וקסבר עולא שיש מיאון לחצי זיקה כשם שיש מיאון לזיקה שלמה בממאנת בכולן'.

47. הגרנ"ט (בבינת ראובן יבמות סי' יג, ובחי' הגרנ"ט סי' ח) ביאר כל ענין זה באופן א, שהמיאון הוא כעין על תנאי, שאם תזקק ליבום רק ליבם זה שמיאנה בו, חל המיאון לגמרי, אך אם תזקק לאחרים, אינו מיאון כלל, ועיי"ש שמבאר ענין זה עפ"י שמה שאין מיאון לאחר מיתה, זה משום שצריך שתהא לה סיבה למאן בנישואין, כדלעיל. ועיי' משכ"ב בבית אהרן (לר' אהרן כהן ר"י חברון) יבמות סי' טז.

כל הראשונים הוציאו משם שאי אפשר למאן בזיקה אלא אם כן עוקרת היא את אישות המת (וכדלעיל אות כ), והיינו שלדעתם הזיקה היא מכח אישות המת.

עכ"פ בין כך ובין כך, כתבו הראשונים שלדעתם כאן שכל מה שהיא מותרת לאחים, הרי זה משום שלא עקרה את זיקת היבום לגביהם, אם כן אם מאנה בפירוש בכל האחים, אסורה עליהם ומותרת לשוק (כ"כ הראב"ד בכתוב שם, והרמב"ן בחי' ומלחמות, והרשב"א, והמאירי שם).

לו אולם הרמב"ם (גירושין פ"א הי"ז) כתב: 'הממאנת ביבם אסורה לאביו מפני שנראת ככלתו בעת שמת בנו, אבל לשאר קרוביו מותרת, לפיכך אם מיאנה באחד מן היבמין מותרת לאחיו'. ומבואר שטעם ההיתר לשאר האחים, הוא מפני שדינם כדין שאר קרובי המת (מלבד אביו) שהממאנת מותרת בהם, לדעתו (שהובאה לעיל אות כז), וכ"כ בדעתו המגיד משנה, ועי' בב"ש (סי' קעג ס"ק יח) שאריך בביאור דעת הרמב"ם. (ועי' במאירי לעיל יב א, שתחילה הביא כן בשם גדולי המפרשים [הראב"ד], ואח"כ ביאר דבריהם באופ"א).

מבאר הב"ש, שסובר הרמב"ם שאף לדעת שמואל אין מיאון לחצי זיקה, וכשמאנה באחד מהאחים, על כרחך עוקרת את זיקת כולם. ולכן מן הדין הוא שתהא מותרת להם ולשוק (ועי"ש מה שתמה עפ"ז על סתירת דברי השו"ע). ולפ"ז פשיטא שאפילו מאנה בכל האחים, מותרת להם ולשוק.

דעת רב אסי בהנ"ל

לז רב אסי אמר מיאנה בזה מותרת אפילו לו, לימא כרבי אושעיא סבירא ליה דאמר אינה ממאנת לזיקתו, בחד יבם הכי נמי דמציא עקרא, הכא בשני יבמין עסקינן דאין מיאון לחצי זיקה. מדברי המהרי"ט דלעיל אות לה, עולה שביאור דעת ר' אסי הוא שסובר שהזיקה היא מחמת אישות המת, ולכן לא שייך לחלק בין היבמים ולומר שממאנת רק בחלק מהאישות לגבי יבם פלוני, וזה הטעם שאין מיאון לחצי זיקה.

לח שם. אף בדעת ר' אסי מבארים הראשונים שהולך בשיטתו של עולא שמיאון ביבם עוקר ממנו את הזיקה לגמרי, וממילא כשממאנת ביבם אחד, אסורה היא עליו מהטעמים שנתבארו לעיל (אות ל).

לפ"ז כתבו הראשונים, שסובר ר' אסי שכיון שאין מיאון לחצי זיקה, מאונה הוא כמי שאינו [שאינו מתפרש אלא כאילו היא רוצה ביבם אחד יותר משאר היבמים -

ריטב"א], ולכן לא עקרה על ידו את זיקת היבום כלל, והיא אסורה לשוק וזקוקה ליבום לכל האחים⁴⁸.

ולכן כתבו הראשונים (ההשלמה והריטב"א והמאירי) שאילו מאנה בכל היבמים (שאינן חסרון של 'אין מיאון לחצי זיקה'), המיאון עוקר את זיקת היבום מהם, ואסורה עליהם ומותרת לשוק.

הלכה

לט להלכה פסקו הראשונים והטור והשו"ע (אה"ע סי' קעג סע' יד) כעולא וסיעתו, שיכולה למאן ולעקור את הזיקה. וכשמואל ור' יוחנן (לאמרי לה) שאסורה על היבם שמאנה בו, אבל לשאר היבמים מותרת. [אולם האור זרוע (סי' תרעח), פוסק כר' אסי שמותרת אף ליבם שמאנה בו].

שיטת בעל המאור

מ לבעל המאור שיטה מחודשת בסוגיין שהיא דלא כדברי שא"ר, לדעתו עולא ורב אסי קיימי בחדא שיטה, לעומת רב ושמואל שקיימי בשיטה אחרת, הדומה לשיטת ר' אושעיא, וכדלהלן:

דעת עולא ור' אסי, שאין מיאון לחצי זיקה, ועל כן כשהיא ממאנת ביבם – ואפילו רק באחד היבמים – ממילא עוקרת היא את הזיקה מכל הבית, ולכן מותרת היא לשוק⁴⁹. וסוברים עוד שהיא מותרת אף ליבם שמאנה בו, שכיון שעקרה את כל הזיקה, אם כן אינה חשובה היא אשת המת, ואין לאוסרה על היבמים משום אשת אח שלא במקום מצוה.

ומבואר בדבריו ובדברי הרמב"ן במלחמות, שלשיטתו אין לאסור את היבמה הממאנת על היבמים משום שמיחלפא היא בבעלת הגט, אלא אם כן נשארה עליה זיקת הראשון, אבל כשלא נשאר בה מזיקת הראשון כלום, לא שייך לדמותה לבעלת הגט, ולכן לעולא ור"א מותרת היא לשוק וליבמים⁵⁰.

48. כ"כ הרמב"ן במלחמות בסוגיין, והוסיף שכן דעת הבה"ג הל' מיאון (עמ' שלח, ועי' בהג' בן אריה לבה"ג שם), וכ"כ ההשלמה (תוס' חד מקמאי) והריטב"א יב א והמאירי בסוגיין.

49. וזה להיפך מדברי שא"ר, שכתבו שכיון שאין מיאון לחצי זיקה, אין זה מיאון כלל והזיקה נשארת בשלימותה על כל האחים.

50. החזו"א (סי' קיא ס"ק א) מוסיף עוד שאף אין לאוסרה על היבם משום הגזירה ד'נראית', כשם

והסבר דעת ר' אושעיא הוא כשיטת שא"ר, שאין בכחה למאן בזיקת היבום [כיון שאינה יכולה למאן לאחר מיתה שכבר יצאה מבעלה].

מא ואילו רב ושמואל סוברים שלעולם אכן המיאון אינו עוקר את הזיקה, אלא שבכך נחלקו על ר' אושעיא, שר' אושעיא סובר שכיון שהזיקה לא נעקרה, אם כן אין לאוסרה לא על היבם שמאנה בו, וק"ו שלא על אחיו, כיון שעדיין היא זקוקה להם ליבום. ואילו רב ושמואל סוברים שאף על פי שלא עקרה את הזיקה, מכל מקום שייך לדמותה לבעלת הגט, ולכן היא אסורה לפחות על היבם שמאנה בו, משום שמא מיחלפא בבעלת הגט⁵¹.

ובזה נחלקו רב ושמואל, אם מטעם זה דמיחלפא בבעלת הגט, יש לאוסרה על כל האחים, או דוקא על האח שמאנה בו.

ולדעת שמואל שמותרת היא לשאר היבמים, סובר הבעל המאור שזקוקה היא ליבום לשאר האחים (כדעת רוב הראשונים ודלא כהרמב"ם), ופשוט שכן הוא לשיטתו שאף מהיבם עצמה שמאנה בו אינה עוקרת את הזיקה. ולשיטתו סובר הבעל המאור עוד שלשמואל אפילו אם מאנה בכל היבמים, עדיין אינה מותרת לשוק, שהרי אין לה כח למאן ולעקור את הזיקה, והמיאון אוסרה רק על היבם שמאנה בו, וחייבת חליצה⁵².

בעל המאור פוסק להחמיר מספק, ולכן אם מאנה אינה עוקרת את הזיקה, ואסורה לשוק. ואף ליבם שמאנה בו אסורה. ומותרת לשאר היבמים.

שאסורה לשאר קרובים מחמת גזירה זו; שכיון שהיתה מותרת ליבם בשעת הנפילה, לא שייכא לגבה גזירה זו.

51. אמנם החזו"א (סי' קיא ס"ק א) מבאר שלדעת הבעל המאור סוברים רב ושמואל שהמיאון מהני להקליש את הזיקה, ולכן אינה זקוקה להם ליבום, וממילא מיאון הוא ממש כגט, שכיון שהקליש את הזיקה, אסורה על זה שמאנה בו, והוא הדין מיאון, ונחלקו רב ושמואל אי מחמת כך יש לאוסרה אף על שאר אחים, כבגט (ועי"ש שנתחבט בדימוי לגט). אבל הבעל המאור בסו"ד כתב שאסורה על זה שמאנה בו משום ש'מיחלפא בבעלת הגט', ומבואר שאין כאן דימוי אמיתי במה שהמיאון פועל בינו לבין גט, אלא רק חשש בעלמא שמא יחליפו בין זו לזו ויבואו להתיר אף בה, וכדנתבאר לעיל אות לא.

52. כ"כ הרמב"ן במלחמות בדעת הבעה"מ. והיינו דלא כשא"ר הסוברים שאילו מאנה בכל היבמים, עוקרת את הזיקה ומותרת לשוק.

מיאון ביבם ועקירת הנישואין הקודמים

מב בעיקר הנידון במיאון ביבם, יש לדון לדעת ר' אושעיא שאינה יכולה למאן אלא במאמר היבם, ואינה יכולה לעקור את זיקת היבום, ותקשי שהרי בסוגיא לקמן קח ב, מבואר שהממאנת בבעלה השני, נעקרו מכח מאונה אף נישואיה לראשון (ונתבאר בהרחבה להלן סוגיא ה'), ואם כן, כיון שמאנה ביבם, נעקרו אף נישואיה הראשונים לאח המת, ושוב אינה זקוקה כלל.

כע"ז יש להקשות אף לדעת עולא ושאר אמוראים, שלשיטתם יש אופן כלשהוא שממאנת דוקא ביבם מסויים, ונשארה זקוקה לשאר אחיו (דהיינו או לאמוראים הסוברים כן בכל מיאון ביבם, או כשפירשה שממאנת רק בו, שבזה כו"ע מודו, וכדלעיל), ותקשי, דממה שמצינו מיאון בשני עוקר אף את נישואי ראשון, בעל כרחך שבמיאון יש גילוי כללי שכל נישואיה אינם נישואין, וא"כ מכח מאונה ייעקרו נישואיה לראשון וזיקתה מהם לגמרי, ואפילו לגבי שאר האחים.

ועי' להלן חלק ב סי' א אות ח, מש"כ ביישוב הקושיא [שבמיאון ביבם לא נאמרה ההלכה שמיאון עוקר נישואין קודמים, עי"ש ראיות נוספות לכך וההסבר בזה].

על הגמ' לגבי מיאון שלא בפניו והמעשה בפישון הגמל, נכתב לעיל במשנה.

• • •

סוגיא ב' - בפני מי המיאון

ביאור המחלוקת לגבי מומחים

מג תנן התם וכו'. מבואר בגמ' שמודים ב"ש וב"ה שצריכה למאן בפני שלושה (ועי' להלן אות מה, על טעם הדבר) ומחלוקתם היא רק האם צריך שיהיו אף מומחים. ונחלקו הראשונים מה הביאור ב'מומחים' שהצריכו ב"ש, ובמה נחלקו עליהם ב"ה:

הרמב"ן (כאן, בפ"א) והריטב"א והמאירי (על המשנה) מבארים ש'מומחים' היינו סמוכים⁵³. אלא שנחלקו הראשונים מה דעת ב"ש וב"ה בזה, ע"פ הדין שאף במקום

53. עי' במאירי, שכתב בטעם הדבר שהצריכו ב"ש סמוכים, שהדיוטות אינם בקיאים, ויבואו לטעות להתיר קטנה מבעלה במיאון אף במקום שקדושיה מן התורה (וב"ה אינם חוששים

שאינן סמוכים (כגון בזה"ז), מכל מקום יכולים הדיוטות לדון מדין 'שליחותיהו' (כמבאר בגיטין פח ב וב"ק פד ב):

הרמב"ן והריטב"א כתבו שלב"ש החמירו שאינה יכולה למאן אלא בפני סמוכים, אבל במקום שאין סמוכים, הדיוטות אינן יכולים לדון כלל ואפילו מדין שליחותיהו, וביארו שהחמירו במיאון יותר מבדינים שמן התורה, כדי להרחיק ממאונים. ואילו ב"ה סוברים שדין מיאון הוא כשאר דינים, שאמנם במקום שיש סמוכים, צריך לדון דוקא בפניהם, אבל במקום שאין סמוכים, יכולים הדיוטות לדון מדין שליחותיהו.

ואילו המאירי כתב שאף לב"ש לא החמירו אלא שבמקום שיש סמוכים, תמאן בפניהם, אבל במקום שאין סמוכים, יכולה למאן בפני הדיוטות מדין שליחותיהו⁵⁴. ואילו ב"ה סוברים שהקילו במיאון, ואפילו במקום שיש סמוכים, יכולה למאן בפני הדיוטות.

מד הרמב"ן מבאר בדרך נוספת, שלכו"ע יכולים הדיוטות לדון מדין שליחותיהו, ומה שצריך לב"ש 'מומחים' אין זה סמוכים, אלא הדיוטות דגמירי שיודעים דינים, ואילו לב"ה יכולה למאן אפילו בפני ג' רועי בקר. ומוסיף שאף לב"ש אין צריך שיהיו כל השלושה גמירי, אלא די באחד מהם.

הטעם שצריך בית דין במיאון

מה ואלו ואלו מודים שצריך שלשה. בטעם שצריך בית דין במיאון, כתבו רש"י (סנה' ב א) והיד רמ"ה (סנה' יד ב) והר"י מלוניל (סנה' ב א), שכיון שנוהג בו הכלל ד'כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון'. ולא ביארו לאיזה דין של תורה דימו חכמים את המיאון, והאחרונים נחלקו בדבר:

א) המהר"ם שי"ף (סנה' שם) והחת"ס (שו"ת אה"ע ב סי' סה ד"ה ודברי וסי' סו ד"ה אך) והרש"ש (שם), מבארים דהיינו בדומה לחליצה, שצריך בה בית דין של שלושה. החת"ס כ"כ ע"פ התוס' לעיל (קא ב ד"ה אי הכי) שכתבו שחליצה ומיאון דומים זל"ז במה שבשניהם התרת האישות ביניהם היא על ידי מעשיה של האשה,

לבי"ד טועים). וצ"ב שלכאורה אין זה אלא טעם להצריך שיהיו מומחים דגמירי (עי' באות מד), אבל לא סמוכים.

54. ויוצא שדעת ב"ש אליבא דהמאירי, היא כדעת ב"ה אליבא דרמב"ן והריטב"א. וכן יוצא לרמב"ן שבאות הבאה.

במיאון על ידי שהיא אומרת שאינה חפצה בו (וכמבואר בגמ' להלן קח א), ובחליצה על ידי שחולצת. ואילו המהרמ"ש והרש"ש אומרים שהדימוי בין מיאון לחליצה הוא שאף בחליצה יש ענין מיאון, שהיבם והיבמה אומרים זל"ז שהם ממאנים זה בזה (כדאיתא לעיל קו ב, ע"פ הפס' בדברים כה ז-ח: 'ואמרה מאן יבמי' וכו'), ועי' בשו"ת שיבת ציון (לבן הנודע ביהודה, סי' סח) שהאריך בזה.

מז (ב) הנודע ביהודה (תניינא אה"ע סי' קה ד"ה והנה וסי' קיד ד"ה אבל) והחת"ס במקו"א (שם סי' סד ד"ה ולפע"ד) והפת"ש (סדר הגט ס"ק ח) והבית הלוי (סוף ח"א) והעונג יו"ט (אה"ע סי' קנה ד"ה ולפ"ז), מבארים שמה שאמרו הראשונים 'כעין דאורייתא' היינו כעין גט, וכן משמעות הריטב"א, וכדלהלן.⁵⁵

אלא שבתוך דעה זו מצינו ב' דרכים:

א. החת"ס והפת"ש והעונג יו"ט והביה"ל, ביארו שאמנם בסתם גט אין צריך ב"ד, אך הדימוי הוא לגט מעושה, שצריך בו שלושה (כמבואר בגמ' גיטין פח ב)⁵⁶.

מז ב. אבל הנודע ביהודה מחדש מכח דברי הראשונים הנ"ל שכתבו שתיקנו מיאון כעין של תורה, ולשיטתו דהיינו כעין גט; שבכל גט צריך ב"ד של שלושה, וזהו שדימו מיאון לסתם גט.⁵⁷

55. עי' בשו"ת שיבת ציון שם, שמאריך לדרון במה דומה המיאון לגט, שבשניהם יוצאת מרשות בעלה [ומה שאין כן חליצה, שמרשות היבם], ועוד שבשניהם יוצאת אחרי קדושין ונישואין, וכשנתקדשה ע"י הבעל [ומה שאין כן חליצה, שעדיין לא קנאה היבם, וקשר האישות הוא רק ע"י זיקה שבאה ממילא], ועוד ששניהם ישנם בבעל כרחם, שמיאון הוא בעל כרחו של הבעל, וגט הוא בעל כרחו של האשה, [ומה שאין כן חליצה, שהיא רק מדעת שניהם], ועי"ש עוד.

56. עי' בבית הלוי ובעו"ט שם, שמוסיפים שאף המיאון בעל כרחו של בעל הוא. ולפ"ז נראה שמש"כ האחרונים שה'כעין דאורייתא', היינו כעין גט, הוא לא דוקא, שהרי מה שגט מעושה צריך שלושה צריך ג', אין זה דין בגט, אלא הוא דין כללי שכל דבר של כפייה צריך שלושה (כמבואר בתוס' סנה' ב ב ד"ה ליבעי, ועי' בתוס' גיטין שם ד"ה לפנייהם), ועל כרחך שה'כעין דאורייתא' הוא שכיון שבמיאון יש ענין כפייה, תיקונוהו כעין דיני כפייה ועישוי של תורה, שצריך בהם ג', וכן משמע בעו"ט שם.

57. עי"ש ד"ה ולכן, שמבאר שמה שבגט צריך ג', הוי מפני שיש בו ענין ממון, שהבעל מפסיד את זכויותיו באשתו ע"י הגט, והוא הדין במיאון הבעל מפסיד את זכויותיו באשה על ידי המיאון. ועי"ש שכתב שמטעם זה אין זה אלא בגט נשואה ולא בגט ארוסה. ותמהו עליו היד אליהו (פסקים סי' פט ד"ה אבל) והיהודה יעלה (אה"ע סו"ס קי), שלפ"ז יוצא שאף במיאון, דוקא מיאון של נשואה צריך ג', ואילו לדעת ב"ש אין ממאנים אלא ארוסות.

ואמנם האחרונים הקיפוהו חבילות חבילות של קושיות (עי' בליקוטי הערות במהד' מכון י"ם שם, ועי' באנצ"ת ע' גט ציון 287 ואילך), אבל לכאורה יש מקור גדול לדבריו בזה מהריטב"א בסוגיין, שעל מה שמצריכים ב"ש מומחים, שלדעתו היינו סמוכים (כדנתבאר באות מג), מקשה למה עדיף מיאון מגט שדי בו בהדיוטות משום שעבדינן שליחותיהו, ועי"ש מה שמיישב שלב"ש החמירו במיאון יותר מגט (הובא לעיל שם), ומסיק שמה שלדעת ב"ה אין צריך מומחים, הרי זה משום שאין צריך להחמיר במיאון יותר מגט של תורה⁵⁸.

מבואר שלא הוקשה לו ולא מצא חומרא במיאון יותר מבגט, אלא על מה שצריך סמוכים, אבל על עצם מה שצריך ג', לא הוקשה לו כלל למה בזה החמירו יותר מבגט, וכן ממסקנת דבריו שלב"ה אין להחמיר במיאון יותר מגט, משמע שמה שאף לב"ה צריך ג', אין זה חומרא יותר מבגט, אלא אדרבה, זה הוא בדומה לגט [וכדברי הראשונים דלעיל, שתיקנו מיאון כעין דאורייתא].

ועולה מכל זה כדברי הנודע ביהודה שבגט אכן צריך ב"ד, ומשום הכי לא הוקשה לריטב"א כלל שיש חומרא במיאון במה שצריך בו ג', אלא רק לגבי הדין של סמוכים⁵⁹.

ושו"ר בחמרא וחיי (סנהדרין ב א) שהביא מדברי הריטב"א האלה, וכן מדברי שא"ר בסוגיין, כמקור לכך שבגט בעינן ב"ד, עי"ש.

ועי' בנודע ביהודה שם (סוד"ה אבל), ושם בהגה"ה מכן המחבר, ובאור שמח (עדות פ"ג ה"ד), שכתבו טעמים נוספים להצריך ב"ד של ג' במיאון.

מח רבי יוסי בר' יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון מכשירין בשנים. החת"ס (שו"ת אה"ע ב סי' סו ד"ה אך), מבאר שהטעם שלדעתם אין צריך ג', הוא

58. וז"ל: 'בש"א בב"ד. פי' בבית דין סמוכים, וקשה לי אמאי עדיף מיאון מגט גמור דעלמא דאיתיה אפילו בהדיוטות..., וי"ל דשורת הדין אפילו בגיטין בעינן מומחין מדאורייתא כדאיתא התם, אלא משום תקנתא דעלמא דהוי מילתא דשכיחא עבדינן שליחותיהו, הילכך סברי ב"ש דהכא תהוי תקנתא טפי לנישואיהן של קטנות דלא נעביד שליחותיהו ויהיה סבה למעט מיאונים, וב"ה סברי דלית לן לאחמורי בהא טפי מבגיטין של תורה'.

59. ואדרבה, בדבריו לכאורה מבואר יותר מהנודע ביהודה, שהנודע ביהודה לא כתב שצריך ג' אלא בגט נשואה מפני הדין ממון שיש בו, ולפ"ז הק' האחרונים ממיאון דארוסה, וכדהובא בהערה 57. ואילו מסתימת לשון הריטב"א משמע שאין חילוק בזה, אלא שגט מצד עצמו צריך ג', ובלא שייכות לדין ממון, ולפ"ז הוא הדין בגט - ובמיאון - דארוסה.

לפי שתיקנו חכמים מיאון כעין דאורייתא דגט, שאין צריך בו ג' (עי' על כך לעיל אות מו ואילך).

אבל הנודע ביהודה (תניינא אה"ע סי' קיד ד"ה אבל) - לשיטתו שבגט צריך ג' - מבאר שלדעתם לענין זה לא החמירו במיאון שיהיה כעין דאורייתא.

מט שם. כתבו הרמב"ן בס' הזכות (לו א מדפי הרי"ף) והמאירי (בע"א) והמהרשד"ם (אה"ע סי' רז), שלר' יוסי בר' יהודה ור' אליעזר בר' שמעון יכולה למאן אפילו בפני הדיוטות. [ועי"ש ברמב"ן שמבאר (בפי' א') שזה הטעם שהרי"ף העתיק דברי ב"ה, ואף על פי שפוסק שדי בשנים, שבא לומר שדי בשנים מתוך השלושה של ב"ה, שהם אפילו הדיוטות, וכמו שהובא (באות מג)].

נ שם. נחלקו ראשונים ואחרונים לדעה זו שיכולה למאן בפני פחות משלושה, אם טעם הדבר הוא מפני שאין צריך ב"ד, ומי שממאנת בפניהם הם רק עדים על המיאון. או שאף לדעה זו צריך ב"ד, אלא שבמיאון אף פחות משלושה חשובים דיינים, ונידון זה יתברר להלן אות נח ואילך.

נא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן הלכה כאותו הזוג. כפי שכתוב לפנינו, כך העתיקו הרי"ף (לו א) והרא"ש (סי' א), וכן נפסק ברמב"ם (פי"א ה"ח) ובטור ובשו"ע (קנה ד), וכן פסקו עוד הרבה ראשונים.

אמנם הסמ"ג (עשין נ) וההגהות מיימוניות (שם אות ג) והרי"ד והים של שלמה (סי' ה), הביאו שג"ה הבה"ג היא: 'אין' הלכה כאותו הזוג. וכ"כ המנהיג (הל' מיאון, עמ' תרצג) בשם אית דגרסי, ועי"ש שמצדד כן להלכה. אבל בבה"ג שלפנינו (הל' מיאון עמ' שלז), וכן מביא בשמו הרמב"ן בס' הזכות כאן, נמצא כבגמ' לפנינו: הלכה כאותו הזוג [ומה שהבה"ג פותח דבריו 'וצריכה למאן בפני שלושה', היינו רק לכתחילה, עי' להלן].

אם לכתחילה צריך שלושה

נב שם. הראשונים נחלקו אם הא דמהני מיאון בפני ב' היינו לכתחילה, או שלכתחילה צריכה למאן ג', ומיאון בפני ב' אינו אלא בדיעבד: התוס' (ד"ה הלכה) וכן עוד הרבה ראשונים⁶⁰, כתבו בשם ר"ח, שלכתחילה צריך ג', וכ"כ

60. העיטור אות ג גט מיאון, והמנהיג הל' מיאון עמ' תרצג, והאור זרוע סי' תרעה, והרמב"ן בס'

הרמב"ן בס' הזכות והים של שלמה (סי' ה), בדעת הבה"ג (עמ' שלז) והרי"ף [שהעתיקו דברי ב"ה להלכה, שזה מפני שבאו לומר שכן הוא לכתחילה], וכן מביא השו"ע (אה"ע סי' קנה ס"ד) בשם יש מי שאומר. והראשונים הנ"ל מדייקים כן מדברי ר' יוסי בר' יהודה ור' אליעזר בר' שמעון: 'מכשירים', שמשמע דהיינו רק בדיעבד.

מדברי הרמב"ן והים של שלמה [שמדייקים מדברי הבה"ג והרי"ף שלכתחילה יש לנהוג כב"ה], משמע שטעם הדבר הוא שלכתחילה בעינן שיהיו ב"ד, כשם שמצריכים ב"ה ב"ד (וכדנתבאר טעם הדבר לעיל אות מה).

אבל הערוך השלחן (שם סי"ב) כתב שטעם הדבר אינו מפני שצריך ב"ד, אלא כדי שיהיה פרסום לדבר שמאנה (ומדמה למחאה שהיא בפני ג' כדי שיהיה פרסום לדבר)⁶¹.

האור שמח (עדות פ"ג ה"ד), כתב טעם נוסף להצריך ב"ד לכתחילה, ע"ש.

נג אבל הרמב"ם (גירושין פי"א ה"ח) כתב: 'כיצד ממאנת, אומרת בפני שנים' וכו', ומבאר המגיד משנה שדעתו שלכתחילה ממאנת בפני ב'. וכ"כ הריטב"א והמגיד משנה בדעת רש"י, שיובא להלן אות פה, שדעתו שמהני מיאון אפילו בפני אחד, וכתבו הריטב"א והמגיד משנה שלפ"ז מה שנקטו התנאים בלשונם 'שנים', היינו משום שבאופן זה מהני לכתחילה⁶². וכ"כ השו"ע בסתמא בריש דבריו.

הזכות לו א מדפי הרי"ף, והרשב"א כאן (אמנם לפנינו בשם ר"ת, אבל הנמוק"י הביא בשמו שבשם ר"ח), והריטב"א כאן, והטור אה"ע קנה.

61. ע"ש מה שמבאר עפ"ז בדברי הב"ש (שם ס"ק ט) שמיאון בפרהסיא מועיל לכתחילה (ע"י להלן אות ז), דהיינו משום שאין צריך אלא שיהיה פרסום. ומשמע מדבריו שאם צריך ג' כדי שיהיו ב"ד, לא מהני פרהסיא, כיון שצריך שהרואים יתכוונו להיות דיינים. אבל ע"י בר"י אלמגדרי (קח א), שכתב שמיאון בפרהסיא מועיל, מפני ש'הואיל ויש שם אנשים הרבה, אי אפשר שלא יתנו מהם את לבם למיאון בבית דין', וע"ש ובהמשך דבריו שדבריו אינם ברורים כ"כ, וע"י על זה בהערות על דבריו בנספח.

62. ע"ע בשו"ת שער אפרים סי' קיב (עמ' שנה ואילך) ובבית מאיר (על השו"ע שם) מש"כ בביאור דברי רש"י. וע"י באות נד, שיובא מהתוס' והאור זרוע שמה שאמרו 'שנים', ואף על פי שלדעתם מיאון כשר בפני א', היינו בשביל עדות על המיאון, ולפ"ז לכאורה אין הכרח לומר כהריטב"א והמגיד משנה.

בפני אחד

נד שם. נחלקו הראשונים מה הדין במיאון בפני אחד:

(א) התוס' (ד"ה מכשירין) כתבו שמהני אף בפני אחד, וכן מבואר בדברי רש"י להלן (קח א ד"ה אצל חנוני. וכ"כ בדעתו האור זרוע סי' תרפ, והרמב"ן והרשב"א והריטב"א כאן, והמאירי להלן קח א ד"ה עיקר)⁶³, וכ"כ האור זרוע (סי' תרפ) בשם ר' שמחה. וכן הטור והשו"ע (סי' קנה ס"ד) כתבו שצריך שנים כדי 'שיעידו', ומבארים האחרונים (הב"ח, והט"ז, והב"ש ס"ק ח) שאין צריך שנים לעצם המיאון, אלא רק כדי שתהיה עדות אח"כ על המיאון (כדיתבאר באות ס). ומכל מקום מיאון בפני אחד לדברי הכל אינו מועיל אלא בדיעבד (כ"כ הריטב"א והמאירי שם, ועי' לעיל אות נב, שנחלקו בזה במיאון בפני שנים).

ובלשון התוס' מבואר, וכ"כ להדיא האור זרוע (ועי' ש' שהגי' שלפנינו משובשת, וגי' מדויקת נמצאת בשו"ת מהר"י מינץ סי' יג, שהביא דברי האור זרוע בלשון כפי שהיה לפניו)⁶⁴, שלפ"ז מה שאמרו התנאים שמכשירים 'בשנים', היינו כיון שצריך עדות על המיאון, כדיתבאר להלן.

בטעם הדבר, כתב האור זרוע (וכ"כ השער אפרים, עמ' שנה) שכיון שאין צריך בי"ד, מה לי שנים ומה לי אחד. ומבואר דהיינו משום שאין שום דין 'עדות לקיומי' בזה.

לפ"ז מחדש האור זרוע עוד (וכ"כ הראנ"ח סי' כו ד"ה ומעתה), שאפילו היה המיאון בפני נשים הפסולות לעדות, המיאון כשר, ומוכיח כן מהירושלמי בפרקין⁶⁵.

63. מכל מקום כתבו הרשב"א והריטב"א (קז ב), שאף לרש"י (וסיעתו) שמהני מיאון בפני עד אחד, אי"ז מועיל אלא לענין שהמיאון חל כשהיה בפניו, אבל עד אחד אינו נאמן לבדו להעיד על המיאון להתירה להנשא, וכדלהלן אות ס, ואיירי כששנים רואים ראו אותם מבחוץ והם מעידים על המיאון (כבגמ' לעיל קה ב לענין חליצה), או בשאר האופנים שיש נאמנות על מיאון, עי' להלן. ועי' בדברי תלמוד (לרא"א קפלן) אה"ע סי' קנה (עמ' קצה).

64. לתועלת הלומדים נביאה כאן: מביא בשם ר' שמחה את הדין שמיאון מהני אפילו בינו לבנינה, שאין צריך בי"ד, וכותב וז"ל 'דלא בעינן ב"ד, והאי דבעינן שנים, לא בעינן אלא משום עדות' [בנדרפס חסר מהמילה 'והאי' עד המילה 'בעינן'].

65. דאיתא שמיאון מועיל במקום שמכבסות בו הנשים, ואף על פי שבמקום זה אין אלא נשים, שגברים אינם יכולים לעבור שם כיון שצריכים לעצום עיניהם. ועי' בראנ"ח שם, ובשער אפרים (עמ' שנו), ובבית מאיר (על השו"ע שם), מש"כ בזה.

עוד כתב האור זרוע, שאפילו היה המיאון בינו לבינה, כשר (אלא שצריך שיודה הבעל, בשביל שתהיה נאמנות על המיאון, כדלהלן אות סא), [והים של שלמה חולק ע"ז, עי' בהערה]⁶⁶.

נה בטעם שאין צריך עדות לקיומי, כתבו האחרונים (הים של שלמה סי' ה, והכתונת פסים לו א מדפי הרי"ף, וכ"כ בעל הכ"פ בשו"ת עין המים [שנמצא בסוף ספר נחלי המים] סי' א אות ה) שמפני שסברי ראשונים אלו שמיאון אינו חשוב דבר שבערוה (וכדיתבאר טעם הדבר באות סד), ומשום הכי אין צריך בו עדות של ב', ואפילו לקיומי.

נו (ב) הרשב"א והמאירי כתבו שלסוברים שמיאון בפני ב' מועיל רק בדיעבד (עי' לעיל אות נב), אם כן משמע שבפני אחד אפילו בדיעבד לא. וכן ריהטת לשון הרמב"ם (גירושין פי"א ה"ח) 'כיצד ממאנת, אומרת בפני שנים' וכו', (וכ"כ בדעתו בשו"ת רב פעלים ח"א אה"ע סי' יב ד"ה עוד אמרתי)⁶⁷.
וכתב הבית מאיר (סי' קנה ס"ד) שלפ"ז הוא הדין שמיאון אינו מועיל בפני הפסולים לעדות.

נז בטעם הדבר מצינו ג' דרכים באחרונים: א. הבית מאיר מבאר שלשיטה זו מיאון חשוב דבר שבערוה, וממילא אמרינן בזה שכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וכיון שבדינים של תורה שהם דבר שבערוה צריך עדות לקיומי, הוא הדין במיאון⁶⁸.

ב. הכתונת פסים מבאר שאף על פי שמיאון אינו חשוב דבר שבערוה (מהטעם

66. בדברי התוס' שהזכירו רק בפני אחד, כתב החסדי דוד (לתוספתא פי"ג ה"א) שפסול, אבל מטעם צדדי, שאף על פי שאין צריך עדות, מכל מקום כשלא היה אדם אחר לפנייהם תולים שלא אמרה כן אלא דרך שחוק או כדי להקניטו. וכדברים האלו כתב היד דוד (ח"א אות רצה).

וסברא כע"ז כתב הים של שלמה (סי' ה), שאמנם כשמאנה בפני א' סובר שהמיאון מועיל, אבל כתב שכשמאנה בינו לבינה, אין זה מיאון (ואף על פי ששמעו עדים מבחוץ, וכה"ג), מפני שאין דעתה שלימה. ופשיטא דהיינו אף לאור זרוע שמיאון בינו לבינה כשר, שמכל מקום אין זה אלא כשמאנה בפני הבעל, ולא כשלא היה אף אחד לפנייה.

67. ע"ע בשער אפרים סי' קיב (עמ' שנז), ובמעשה רקח לרמב"ם שם, ובחס"ד לתוספתא יבמות פי"ג ה"א, ובשיירי מנחה שם, שמצדדים כן בדעת הרמב"ם מטעם אחר.

68. כע"ז כתב בדברי תלמוד (לרא"א קפלן) אה"ע סי' קנה (עמ' קצד), בלשון ראשון.

שיתבאר להלן), מכל מקום החמירו חכמים להצריך בו שיהיה בפני שני עדים כשרים.

אם שנים במיאון חשובים 'בית דין'

ג. נח דרך חדשה כתבו בזה המהרח"ש (בשו"ת תו"ח ח"ב קונטרס מודעא ואונס ד"ה ואיברא דהוקשה [מהד' זכרון אהרן עמ' כט], בלשון שני), והשער אפרים (סי' קיב, עמ' שנט ואילך) והסמיכה לחיים (אה"ע סי' י ד"ה והנה [הג']), שלשיטה זו, אף התנאים שמכשירים מיאון בפני ב', אין זה מפני שאין צריך ב"ד, דלעולם צריך ב"ד, אלא שבמיאון אף ב' חשובים ב"ד⁶⁹, ולכן בפחות מב', שאין כאן ב"ד, המיאון פסול⁷⁰.

נט עתה נסכם ענין זה, האם שנים במיאון חשובים ב"ד: האור זרוע (סי' תרעה, שהובא באות נד), לשיטתו שאין צריך ב' וסגי באחד, כתב להדיא שאין צריך ב"ד, וכ"כ השער אפרים (עמ' שנה) לדעה זו שאין צריך ב'.

וכ"כ להדיא המאירי (לעיל קו א, וב"ב קלח ב) שהשנים שממאנת בפניהם, הם עדים⁷¹. וכן מבואר בלשון הטור והשו"ע (סי' קנה ס"ד), שמיאון צריך להיות בפני שנים 'שיעידו' על הדבר.

וכן מבואר מהאחרונים דלעיל אות נז, שאף לסוברים שמיאון אינו כשר אלא בפני ב', כתבו טעמים שונים למה צריך ב' 'עדים'.

וכן הוא לאחרונים שנקטו שלהלכה שמיאון בפני ב', שייך במיאון ענין ב"ד בתר 'עדים' דייקי⁷².

69. התו"ח והשער אפרים מדמים למה שמצינו בפרוזבול, וכן בביטול שליחות של גט, שאף ב' חשובים ב"ד (עי' בגמ' גיטין לב ב), ומבאר הריב"ש (סי' רלב) שהטעם בזה הוא משום שכיון שאין בהם משא ומתן, אין צריך ג', והוא הדין במיאון אין בו משא ומתן, וכע"ז כתב המהרח"ש שם. ועי' בבית מאיר מה שהק' ע"ז.

70. כ"כ בדברי תלמוד שם, בלשון שני.

71. וממה שבסוגיין הביא את ב' הדעות אם מיאון בפני א' מועיל, וכן מלשונו שם שנקט שנים, משמע שאין הנידונים תלויים זה בזה, ולדברי הכל, ואפילו לסוברים שאינה ממאנת אלא בפני ב' ובפני א' המיאון פסול, מכל מקום אינם אלא עדים.

72. עי': אלפסי זוטא יבמות פ"ב אות יב ושו"ת רמ"ע מפאנו סי' פו בהגה"ה; ב"ש סי' קנה ס"ק יא; קרבן נתנאל יבמות פ"ג אות ה; בירת מגדל עז ליעב"ץ ערוגה א ס"ק ל, וע"ע בדבריו בחי' על הב"י סי' קנה (בטור מהד' המאור).

אולם בר"י אלמנדרי להלן קח א, יש משמעות שהשנים שממאנת בפניהם חשובים בי"ד, עי' בדבריו בנספח ומשכ"ב בהערות שם.

ועי' משכ"ב בזה המחנה יאודה (חו"מ סי' רנה סו"ס א). ואריכות נפלאה בזה ראה בפאת ים (לר' רפאל יצחק מאיו, בעמח"ס שרשי הים על הרמב"ם) בליקוטים אות הקו"ף, ענין קם דינא, ד"ה איך (דף קיב טור ד), ואילך.

נאמנות להעיד על מיאון

ס עד עכשיו הובא הנידון בפני מי צריך להעשות המיאון, להלן נדון במיאון שנעשה כהלכתו, מי הם הנאמנים להעיד עליו ולהתיר את האשה על פיו.

הסכמת הראשונים שעד אחד אינו נאמן (כ"כ התוס' קז ב ד"ה מכשירין, האור זרוע סי' תרעח⁷³, הרשב"א והריטב"א שם, המאירי שם וקח א, הטור והשו"ע אה"ע קנה ד⁷⁴).

בטעם הדבר מצינו ב' דרכים: מפשטות לשון התוס' והרשב"א והמאירי והטור והשו"ע, משמע שבעינן דוקא שני עדים (ולא מהניא הודאת בע"ד, וכן שאר האופנים שיובאו להלן), וכן כתב בבית פנחס. וכתבו האבני נזר (אה"ע סו"ס קפב) והחזו"א (אה"ע סי' קיא ס"ק ח), שטעמם בזה, הוא משום שהמיאון חשוב כדבר שבערוה, וממילא אין בו נאמנות אלא כשב' עדים מעידים עליו. ומוסיף החזו"א שלפ"ז כדי להתירה להנשא, צריכים עדי המיאון לבא לפני בית דין ולהעיד בפניהם כדי שיתירוה, שכיון שמיאון הוא דבר שבערוה, אין נאמנות עליו אלא בעדות בפני בית דין.

אבל להלן (אות הבאה) יובא מהאור זרוע, שלדעתו אין צריך דוקא שני עדים, אלא מהניא אף הודאת בע"ד וכו', ובדבר שבערוה ודאי שלא מהניא הודאת בע"ד (וכדיובא מהם של שלמה). ועוד, שבאור זרוע משמע שאף נשים נאמנות על המיאון (ולכאורה הוא הדין שאר עדים פסולים, דמאי שנא)⁷⁵. וכן המהרשד"ם

73. עי"ש שהגי' משובשת, וגי' מדויקת בשו"ת מהר"י מינץ סי' יג, שמביאו, ונביאה כאן: מביא בשם ר' שמחה את הדין שמיאון מהני אפילו בינו לבינה, שאין צריך בי"ד, וכותב וז"ל 'דלא בעינן ב"ד, והאי דבעינן שנים, לא בעינן אלא משום עדות' [בנרפס חסר מהמילה 'והאי' עד המילה 'בעינן'].

74. וז"ל השו"ע: ממאנת בין מן האירוסין בין מן הנישואין, אפילו שלא בפני הבעל ושלא בפני בית דין, רק שיהיה בפני שנים שיעידו על הדבר.

75. עי"ש (וכן בסי' תרפ) שמוכיח מהירושלמי שבמיאון אין צריך בי"ד, ממה שמהני מיאון

(אה"ע סי' רז) כתב שהעדים אינם צריכים להעיד על המיאון בבי"ד דוקא. וכן השער אפרים (סי' קיב, עמ' שסג) מצדד שבאופן שהבעל והאשה חיים בנפרד זה מזה, כל אחד מהם בבית אחר, שבכה"ג ניכר ממעשיהם שמאנה, נאמן עד אחד שמעיד עליהם שמאנה, ואם צריך ב' משום דבר שבערוה, לא שייך להקל בכה"ג. ועל כרחק צ"ל שלדבריהם מה שעד אחד אינו נאמן, אין זה אלא חומרא מסויימת שהחמירו במיאון⁷⁶.

סא האור זרוע כותב עוד שאם מודה הבעל שמיאנה, נאמן, ומבאר הים של שלמה (סי' ה) שמפני שמיאון אינו חשוב דבר שבערוה, וכיון שהמיאון הוא לחובת הבעל, אומרים בו שהודאת בע"ד כמאה עדים דמי. ומוסיף הים של שלמה שאפילו מאמין הבעל למי שמאנה בפניו, נאמן.

סב איתא בתוספתא (פי"ב הי"א) 'האשה שאמרה חלצתי תביא ראיה לדבריה, מאנתי תביא ראיה לדבריה', ומבואר שהאשה עצמה אינה נאמנת לומר שמאנה. והביאה האור זרוע (סו"ס תרפז), ומבואר בדבריו דהיינו שאפילו לכשתגדל אינה נאמנת.

סג וכתב הריטב"א (קז ב), שמכל מקום מכאן ולהבא [בעודה קטנה], האשה נאמנת מכח 'בידו', שהרי בידה למאן עתה⁷⁷. ולכאורה הנפק"מ במש"כ הריטב"א שנאמנת רק מכאן ולהבא, ואף על פי שבלא"ה מיאון עוקר את הנישואין למפרע, היינו לגבי מעש"י ושאר הזכויות של הבעל על אשתו, שאינו מחזיר לה [כמבואר להלן חלק ב סי' ב].

שנעשה על שפת הנהר, ושם לא נמצאות אלא נשים, משום צניעות. ואם אין שם אלא נשים, אם כן אין מי שיעיד על המיאון אלא נשים, ומבואר שנשים נאמנות. 76. ואפשר שכיון שעל ידו מתירים אשה מבעלה. ועכ"פ יש להבין מאי שנא בין עד אחד לבין נשים, וצ"ע.

77. עצם מה שהריטב"א כתב שהמיאון חשוב 'בידו', כ"כ ר' שלמה קלוגר בנדרים זריזין נדרים פו א סוד"ה והנה, לענין דבר שלא בא לעולם. ועי' בהפלאה (כתובות לה ב תנוד"ה הממאנת), שדן אם המיאון חשוב בידו לענין דשלכ"ל, וכתב שלסוכרים שבעינן בי"ד של שלושה במיאון, אם כן מבואר בגמ' קידושין (סא א-ב) לגבי גירות, שכיון שצריך בי"ד אין זה חשוב בידו, דמי יימר דמודקקי ליה תלתא, והוא הדין הכא. ועי' בצפנת פענח (קונטרס השלמה השמטה טז ד"ה והנה גבי), שכתב שהמאנת אינה נאמנת מדין 'בידו', כיון שהמיאון עוקר את האישות למפרע, ולא שייך שתהא לה נאמנות רק מכאן ולהבא.

אם המיאון חשוב 'דבר שבערוה'

סד לעיל הובאו עצם המקורות לכאן ולכאן מדברי הראשונים והאחרונים, אם המיאון חשוב כדבר שבערוה, וכאן נביא את הסברות בזה.

בביאור הצד שהמיאון אינו חשוב דבר שבערוה, מצינו ב' הבנות: הים של שלמה (סי' ה) כתב שמפני שהמיאון אינו אלא גילוי מילתא בעלמא שאינה חפיצה בבעלה⁷⁸.

ואילו הכתונת פסים (לו א מדפי הרי"ף, וכ"כ בעל הכ"פ בשו"ת עין המים) נמצא בסוף ספר נחלי המים [סי' א אות ה) מבאר שכיון שהמיאון עוקר את האישות למפרע, ויוצא שעל ידו מתברר שלא היתה מקודשת כלל, אם כן כה"ג אין זה חשוב לדבר שבערוה⁷⁹, וכ"כ בדברי תלמוד (לרא"א קפלן, אה"ע סי' קנה, עמ' קצה). [ויש שר"ל ששייך לומר כן רק אם המיאון עוקר את האישות למפרע לגמרי, ולא אם אינו עוקר אלא מכאן ולהבא למפרע (עי' להלן חלק ב סי' ב, שנתבאר ענין זה בהרחבה), ועי' בזה בחי' ר' אפרים מרדכי יבמות סי' נו].

ובביאור הצד שהמיאון חשוב דבר שבערוה, ההבנה הפשוטה היא שמפני שעל ידו מתירים אשה מבעלה, וכ"כ האבני נזר (אה"ע סו"ס קפב).

אבל הבינת אדם (בית הנשים סע' כט ד"ה ועיין שם) כתב בטעם הדבר שמפני שעל ידו מותרת הממאנת לקרובי הבעל, וצ"ב למה הוצרך לזה ולא כתב בפשיטות שעל ידו מותרת לבעלה⁸⁰.

פירושים ע"ס הדף

אם יכולה לחזור בה מהמיאון

סה אמר שמואל עד שתגדיל ותאמר רוצה אני במיאונים הראשונים. וברש"י 'רוצה אני: שמא חזרה'.

78. וז"ל 'ואין שייך כאן לומר אין דבר שבערוה פחות משנים, שהרי עיקר המיאון אינו אלא גילוי מלתא בעלמא שאינה חפיצה בו ומתחרטת על הנישואין'.

79. עי"ש שמדמה למש"כ בתשובות מיימוני (אישות סי' ג) ששליח שנשלח לקדש אשה, ואומר שטעה ואמר מקודשת 'לי' במקום למשלח, נאמן, ואין אומרים שהרי זה דבר שבערוה שאין עד אחד נאמן עליו, כיון שמדיבורו עולה שאינה מקודשת כלל. ועי' בביאור הדבר בש"ש ש"ו פ"ג ובחי' הגרש"ש כתובות סי' יד.

80. אין לומר שבזה פשיטא ליה כדברי הכ"פ שאין זה דבר שבערוה כיון שבמיאון היא עוקרת

משמעות לשון רש"י, שיכולה לחזור בה מהמיאון. וכן משמעות לשונו להלן (קח א ד"ה למיבדקינהו), דאיתא בגמ' שאשה ברחא מבעלה, ושלח רבי לבדוקה, וכתב רש"י שהבדיקה היא 'אי הוה מיהדרין ממרדייהו', ולומד הערוך לנר (שם), שהמרידה והבריחה עצמה חשובה למיאון, ואף על פי כן יכולה לחזור בה ממיאון זה (עי' על זה להלן אות צב).

ומצאתי שכן מפורש בתשובות הגאונים (תשובות גאוני מזרח ומערב סי' קפד, עי"ש בהערה לסי' קפג שתשובה זו היא לר' חנוך), דאיתא התם לגבי קטנה שמיאנה בזה"ל: 'ואם רצתה לחזור לו והיא קטנה עדיין, אינה צריכה קדושין, אלא (ה)ב[קדושין הראשונים סגי לה]⁸¹'.

הערוך לנר (קח א) תמה (על רש"י שם) מה שייך שתחזור בה ממאונה⁸². ובתשובות הגאונים מבואר שהטעם בזה הוה שבקדושין הראשונים סגי לה, ולכאורה הביאור בזה הוא שכשם שעקירת הנישואין ע"י המיאון היא עקירה למפרע (עי' בחלק ב), כך החזרה מהעקירה היא חזרה למפרע, וממילא עומדים הקידושין על כנם, וצ"ע.

והחזו"א (אה"ע סי' קיא ס"ק יא) נתחבט בכוונת רש"י (הנ"ל קז ב), וכתב שאפשר לדחות שאין כוונתו שיכולה לחזור בה, אלא שמחזרים אחריה שתחזור ותנשא לבעלה שוב. וכן בקרן אורה דלהלן (אות הבאה) מבואר שמוציא דברי רש"י מפשטותם.

וכ"כ בפשיטות הבן איש חי (בשו"ת רב פעלים ח"ב אה"ע סי' כט), ומוכיח כן מלשון הגמ' להלן (קט ב) שמרחיקים ממאונים שמא תחזור בה 'משתגדל', ומשמע שבעודה קטנה אינה יכולה לחזור בה. וכתב שכן פשוט מסברא, שכיון שאין דעתה שלימה, אין משגיחים בדבריה האחרונים שחוזרת בה, שאילו תוכל לחזור בה תעשה תקנת חכמים שתיקנו לה מיאון כחוכא ואטלולא שתחזור בה כמה פעמים זו לאחר זו, ועוד שלא תהיה לה תקנה במיאון כלל, שאף לאחר שמאנה יחששו כל הזמן (עד שתגדל) שמא תחזור בה.

ועי' בצפנת פענח (אישות פ"ב ה"ט ומכתבי תורה סי' רג ורד) משכ"ב.

את האישות למפרע, שהרי אף התירה לקרובים הוא מטעם זה שבמיאון היא עוקרת את האישות למפרע (וכדיתבאר להלן אות קו).

81. המשך הדברים: 'ואם נשתתה במיאונה עד שתגדל ותהיה בת י"ב שנה, אי אפשר לה לחזור (פי': ממיאונה) עד שיקדש קדושין גמורים, ויקנו ממנו על הכתיבה הראשונה'.

82. ואכן עי' להלן באות הנ"ל, שהובאו פירושים אחרים בראשונים על מטרות הבדיקה בגמ' שם.

סו אמר שמואל עד שתגדיל ותאמר רוצה אני במיאונים הראשונים. עולא אמר תרתי קתני, או שתמאן ותגדיל ותיארס, או שתמאן ותנשא לאלתר. מבאר הקרן אורה, ששמואל סובר שמשעה שמאנה, אסור לה בין להארס ובין להנשא עד שתגדל. ושני טעמים כתב במה שאסור לה אף להנשא, ואף על פי שנשואה אינה ממאנת לב"ש, ואם כן לכאורה אין לחשוש שתמאן שוב: או מפני שסובר שמואל שנשואה שעברה ומאנה, מאונה מיאון (כדעה דלעיל אות ט), ולכן אפילו תנשא אין בכך תקנה שלא תוכל למאן שוב (ולא נחשוש יותר שמא תמאן ותחזור ותמאן), שהרי אילו תמאן, מאונה מועיל⁸³.

טעם נוסף שאסור לה להנשא, הוא שמא תחזור בה ממאונה, ומוסיף הקרן אורה שאף על פי שאינה יכולה לחזור בה מהמיאון (עי' לעיל), מכל מקום נראה לעולם כאילו חזרה בה, ונמצא שבנות ישראל הפקר הן ליארס ולהנשא על פי מיאון שחזרה בה ממנו.

סז ואילו עולא סובר שאין אסור לה אלא להארס, כדי שלא תמאן שוב, ונמצא שבנות ישראל הפקר הן לצאת מבעל כמה פעמים במיאון⁸⁴. אבל מותר לה להנשא, ולכן מותר לה אף להארס על דעת להנשא מיד. [ומבאר החזו"א (סי' קיא ס"ק ז) דהיינו שמקדש אותה בשעת חופה].

בטעם שמותר לה להנשא, כתבו המאירי והר"י אלמנדרי (במשנה), שמפני שנשואה אינה ממאנת לב"ש, ולכן משעה שנשאת שוב אין לחוש שמא תמאן שוב. ומוסיף המאירי שאף על פי שאילו עברה ומאנה, מאונה מיאון, מכל מקום אין הדבר מצוי.

אבל הקרן אורה מבאר שסובר עולא שלב"ש נשואה שעברה ומאנה, אין מאונה מיאון (כדעה הסוברת כן לעיל אות י), ולכן משעה שנשאת, שוב אין לחוש בדבר⁸⁵.

83. וכן מפרשים היפה עיניים (בסוגיין) והגר"ח קנייבסקי בפירושו לירושלמי, בהסבר הירושלמי פי"ג סוף ה"א (ע"פ הגי' שלפנינו: מאונה מיאון), ועי' בפני משה שם.

84. המאירי (במשנה) מוסיף שע"כ לב"ש אין נזקקין למאונה אלא פעם א', שכיון שלדעתם צריך למאן בפני בית דין מומחים, אם תמאן כמה פעמים, נמצאו דברי החכמים שמאנה בפניהם חוכא וטלולא.

85. עי' בקרבן העדה מה שפי' כע"ז בירושלמי, ע"פ גירסתו: אין מאונה מיאון. ועוד מפרש

סוגיא ג' - גט מיאון

מהותו של גט המיאון

סח עצם המושג שישנו 'גט מיאון', מצינו כבר במשניות ובברייתות בכמה מקומות (מו"ק יח ב וב"מ כ א, וכן הוא בתוספתא יבמות ר"פ יג וברייתא בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב) שהוזכר בהן 'שטר מיאון', והוא גט מיאון של סוגיין, ונזכר בגמרא בכמה וכמה מקומות (לעיל קו א, בסוגיין, ב"ב קלח ב, וכן בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ג).

סט כתבו הראשונים שגט המיאון אין ענינו כגט גירושין דעלמא, ונתינתו אינה מגרשת, והיא מותרת על ידי מאונה בלבד ואינה צריכה דבר נוסף, ואינו מעכב בהתרתה. ואינו אלא מעשה בית דין (כמבואר במשניות הנ"ל שנקרא הוא 'מעשה ביד') שכותבים ונותנים אותו לממאנת מי שמאנה בפניהם, כדי שתהיה בידה ראייה שמאנה, ודבר זה מתבאר מדברי הראשונים במקומות רבים⁸⁶. ובשו"ת פני אריה (ברסלוי, סו"ס פט) מוסיף שאף כותבים אותו בעל כרחו של בעל, וכן עולה מדברי האור זרוע (סי' תקצט, הובא בסמוך).

אמנם האור זרוע (שם) מביא שדעת הס' המקצועות והריב"ן, שגט המיאון דומה לגט גירושין, והוא מעכב ואינה מותרת לעולם אלא על ידו, והבעל כותבו [אלא

ברעת אמוראים בירושלמי, שכיון שקול יוצא לנישואין, ימנעו אותה בני אדם שלא תמאן שוב, עי"ש.

86. המקורות שבדבריהם מבואר הכתוב בקטע זה: תשובת הגאונים (של"ה) סי' כה (תש"ך סי' כז); תשובת הגאונים שערי צדק ח"ג שער א סי' מט; רש"י ברכות כז א וב"מ כ א; מחזור ויטרי סי' תקמח; תוס' יבמות ב ב ד"ה או וכתובות עב ב ד"ה על גיטין מו ב ד"ה המוציא (שהממאנת אינה צריכה גט); רמב"ם גירושין פי"א ה"א והי"א; גי' העיטור אות ג גט מיאון והמנהיג הל' מיאון (עמ' תרצד), בדברי ר' יהושע בברייתא בגמ' להלן קח א: אלא שאינה צריכה הימנו גט (ולפנינו: אלא שיוצאה במיאון, ובעיטור אות מ מרד: אלא שצריכה מיאון); אור זרוע הל' יבום וקידושין סי' תקצט והל' מיאון סי' תרפז; ספר המכריע לרי"ד ע' לד ד"ה ויש לתרץ; רא"ש יבמות פ"א סי' ג; צדה לדרך מאמר ג כלל ד פ"א; שו"ת התשב"ץ חוט המשולש טור ג סי' ב; טור ושו"ע אה"ע סי' קנה סע' א.

וז"ל הרמב"ם: וגט מיאון אינו כגט הגירושין שנתינתו מגרשת, ואינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה ולא דבר ממשפטי גט הגירושין, ואין כותבין בו טופסי הגט, שמא יראה כגט גירושין, לפי שאינו אלא כמעשה בית דין, והועתק בטור ובשו"ע.

שמכריחים אותו לכתוב לה בעל כרחו, ולענין זה אמרו שיוצאת בעל כרחו⁸⁷. והאור זרוע מאריך לדחות דבריהם ומאריך בראיות.

על ידי מי נכתב

ע הכותבים את גט המיאון, כתבו הרבה ראשונים שכשם שלהלכה המיאון אינו צריך ב"ד, הוא הדין הגט מיאון אינו צריך ב"ד, וכותבים אותו העדים שבפניהם מאנה⁸⁸.

וכן הרמב"ם (גירושין פ"א ה"ט) כתב: 'השנים שממאנת הקטנה בפניהן כותבין לה ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני בעלה וחותרין ונותנין לה, וזה הוא גופו של גט מיאון', והעתיק בטור ובשו"ע (סי' קנה סע' ז), ומבואר שאין צריך ב"ד ודי בעדים. אמנם בהמשך דבריו כתב הרמב"ם שגט המיאון הוא 'מעשה בית דין' (הובאה לשונו בהערה 86), וגם זה הועתק בטור ובשו"ע, וצ"ב טובא⁸⁹.

עא החזו"א (סי' קיא ס"ק י) דן לדעה זו שאין חותמים על הגט מיאון אלא עדים, האם יש בו חסרון של 'מפיהם ולא מפי כתבם', ואם כן כדי שיקבל

87. עי' במגדל עוז (איסורי ביאה פ"ג ה"ב), שכתב שצריך גט במיאון מפני שכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ותיקנו שתהיה התרת קדושה מדרבנן בדומה להתרת קדושה שמן התורה, שיש בה גט, ולכאורה היינו כדעה זו.

88. המקורות: ס' והזהיר פרשת בחוקתי (דף קכ); רש"י לעיל קו א; רשב"ם ב"ב קלח ב; רמב"ן ורשב"א ומאירי לעיל קו, וכן המאירי בסוגיין ובב"ב שם; צדה לדרך מאמר ג כלל ד פ"א. וכ"כ שו"ת מהרשד"ם אה"ע סי' רז. ועי' בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, שבנוסח גט חליצה כתב 'במותב' ואילו בנוסח גט מיאון כתב 'במעמד', ומבאר היפה עיניים (במסכתין קז ב) שלפי שגט מיאון כותבים אותו העדים.

89. עי' במשנת יעקב על הרמב"ם, שרצה לתרץ ע"פ השיטות שמי שממאנת בפניהם הם דיינים וחשובים ב"ד (כדהובא לעיל אות נח), אבל דחה שהרי דעת הטור והשו"ע שאין צריך ב' אלא לעדות, אבל עצם המיאון מהני אפילו בפני אחד (ונתבאר באות נד), ולפ"ז על כרחך שהשנים שבפניהם ממאנת אינם אלא עדים, ואם כן מה שייך לקרוא לגט מיאון 'מעשה בית דין'. ועי' במאירי ב"מ (כ א ד"ה שטרי חליצה) שמשמע בדבריו שמה שקרו במשנה שם לגט מיאון 'מעשה ב"ד', היינו באופן שכתבו אותו ב"ד, וכדיתבאר להלן מדבריו, אבל ברמב"ם וטור ושו"ע אי אפשר לומר כן, שכתבו שכל גט מיאון הוא מעשה ב"ד, ואפילו באופן שנכתב ע"י ב', וצ"ע.

תורת שטר צריך שייעשה 'מדעת המתחייב'⁹⁰. או שכיון שהעדים כותבים אותו ברשות ב"ד, חשוב שטר, ואף על פי שלא נעשה מדעת המתחייב. וע"ע בקוב"ש (ב"ב אות תעא) מה שדן בזה.

עב כתב המאירי (בסוגיין) שאף על פי שאין צריך ב"ד לכתובת הגט מיאון, מכל מקום יש נוהגים שלאחר המיאון מזמינים בית דין, והעדים מעידים לפניהם על המיאון, ובית הדין הם הכותבים את גט המיאון. וכן הים של שלמה (סי' ז) והקרבן נתנאל (סי' ב אות ז) כתבו שהרגילות היא לכתוב גט מיאון בפני ב"ד מומחים, ועי' להלן אות עט.

וכן רש"י בב"מ (כ א) כתב שגט מיאון נכתב ע"י ב"ד, ולדברי המאירי אפשר שאין כאן סתירה למה שהובא מדברי רש"י לעיל שכותבים אותו עדים, שבב"מ כוונתו לאופן שכתבו אותו ב"ד, שהרי בא להסביר את המשנה שם שהוא חשוב 'מעשה ב"ד' (וכדלעיל סוף אות ע). ואכן בהרבה מנוסחי הגט מיאון (שיפורטו להלן אות עז ואילן), איתא שהוא נכתב ע"י ב"ד, אך בחלקם איתא שהוא נכתב ע"י עדים.

עג אבל בנמוק"י (ב"ב סד א) מבואר להדיא שדוקא ב"ד הם הכותבים את גט המיאון, ומבאר החזו"א (סי' קא ס"ק יד), דהיינו כדי שיהיה חשוב 'מעשה ב"ד', ולא יהיה בו החסרון ד'מפיהם ולא מפי כתבם'. וכ"כ האור שמח (עדות פ"ג ה"ד) מדיליה.

נוסח גט המיאון

עד אמר רב יהודה ואמרי לה במתניתא תנא, בראשונה היו כותבין גט מיאון לא רצינא ביה ולא צבינא ביה ולית אנא בעיא להתנסבא ליה. ובנוסח דומה הובא בתוספתא (במסכתין פ"ג ה"א) ובברייתא בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ג וסנהדרין פ"א ה"ב).

כתבו הראשונים שאין הכוונה שהיו כותבים רק לשון זו, אלא היו כותבים נוסח ארוך יותר (כנוסח גט מיאון שברמב"ם, יובא להלן), ובתוך נוסח זה היו מזכירים לשונות אלו⁹¹.

90. מבאר המשנת יעקב הנ"ל, שצ"ל דהיינו שהקטנה תהיה בפני העדים ותצווה להם לכתוב, ועי"ש שנתקשה בדבר.

91. כן משמע בס' השטרות לר"י ברצלוני שטר גט מיאון, וכ"כ להדיא הסמ"ג עשין נ, וכן הוא בשו"ת בנימין זאב סי' פו-פו בשם ר' יהודה. וכן מבואר במאירי בסוגיין, אלא שמדבריו

- קח א -

עה כיון דחזו דנפיש דיבורא אמרי אתי לאיחלופי בגיטא. בראשונים נכתבו כמה טעמים בביאור החשש:

א. רש"י ותוס' ותוס' רא"ש, והאור זרוע (סי' תרפז) בשם ריב"ן, כתבו שסופר בור יבוא לכתוב נוסח של גט מיאון בגט גירושין. וכע"ז כתב הר"י אלמנדר.

ב. המנהיג (סוף הל' מיאון) והאור זרוע (שם) בשם ר"ח והעיטור (אות ג גט מיאון) והמגיד משנה (גירושין פי"א ה"ט) והריטב"א (בסוגיין) והנמוק"י (לו ב) בשם י"מ והלבוש (אה"ע סי' קנה ס"ז), כתבו שיאמרו שהמיאון כגט, ויבואו לאסור על הבעל את קרובותיה ועליה את קרוביו, ויאמרו שאין קידושין תופסים בהם.

ג. הרי"ד והמאירי (בסוגיין), כתבו שיאמרו שהגט כמיאון, וגרושה גמורה שיצאה בגט, יבואו להתירה בקרובי הבעל ויכשירוה לכהונה.

עו תקינו הכי, ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני באנפנא. נחלקו ראשונים להלכה למעשה, מהו נוסחו של גט המיאון:

א) יש מן הראשונים סוברים שכפי הכתוב בגמ', אין כותבים בגט המיאון את הלשונות 'לא רעינא ביה ולא צבינא ביה', וכו'. ובתוך דעה זו נשנו ג' דעות: א. שכותבים רק את הנוסח דאיתא בגמ'⁹². ב. שמלבד הנוסח הכתוב בגמ', מוסיפים:

משמע שאת הלשונות ברמב"ם 'אמי או אחי הטעוני' וכע"ז, לא היו כותבים בתחילה, ונוסף אח"כ כדי שלא יטעו בינו לבין גט רגיל, וכדלהלן אות עט. ובירושלמי סנהדרין שם, כשמובא נוסח גט מיאון שבראשונה, מובא נוסח מעט יותר ארוך מהכתוב בגמ' לפנינו, אבל יותר קצר מנוסח הרמב"ם, וז"ל הירושלמי: 'תני בראשונה היו כותבין שטרי מיאונין במעמד פלוני ופלוני מיאנה פלנית בת פלוני בפלוני בר פלוני בפנינו, לא רעינא ביה לא שוייהנא ליה לא צבינא להיתנסבא ליה'.

92. המקורות: תוס' ד"ה אתי, וכן מביא האור זרוע סי' תרפז בשם ר"ח ור' יצחק ור' שמחה (אלא שהר"ח מוסיף: ביום פלוני לחודש פלוני בשנת פלונית מיאנה פלנית בת פלוני בבעלה פלוני באנפנא), וכן מביא האגודה יבמות אות קיח בשם ר"י; כן משמע בס' והזהיר פרשת בחוקתי (דף קכ); ס' השטרות לר"י ברצלוני נוסח גט מיאון; סמ"ג עשין נ; סמ"ק סי' קצב; כל בו סי' עט; ארחות חיים הל' מיאון סי' א; פסקי ריא"ז פי"ג ה"א אות ז.

ובדקנוה והתברר לנו שהיא קטנה⁹³. ג. שמוסיפים: 'וכתבנא לה שטר מיאון זה להתנסבא לכל גבר דתצבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם'⁹⁴.

עז (ב) מבואר בהרבה ראשונים, שבתקופת הגאונים חזרו לנוסח גט המיאון שבתחילה, וכותבים בו 'לא רעינא ביה ולא צבינא ביה' וכו'⁹⁵.

וזהו נוסח גט מיאון שברמב"ם [שכתב עליו שכבר נהגו ישראל לכותבו בנוסח זה], והעתיקו הטור:

בכך בשבת כך וכך יום אחדש פלוני שנת כך וכך למנין פלוני מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו ואמרה שאמי או אחי הטעוני והשיאוני או קידשוני ואני קטנה לפלוני בר פלוני והשתא גליתי דעתי קדמיכון דלא צבינא ביה ולא קאימנא עמיה ובדקנא פלונית דא ואתברר לנא דעדיין קטנה היא וכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו ולראיה ברורה.

עח אף דעה זו נחלקת לב': א. יש שכתבו שאף כותבים בו: 'ויהיכנא לה בידה למהך להתנסבא לכל גבר דתיצביין כדת משה וישראל', ובדומה לנוסח זה, שזוהי לשון גט גירושין⁹⁶.

93. כ"כ הצדה לדרך מאמר ג כלל ד פ"א. ועי' בספר השטרות לר"י ברצלוני שם, שמביא יש שכתבו כע"ז.

94. המקורות: ספר השטרות לר"י ברצלוני שם בשם נוסח עתיק; המנהיג סוף הל' מיאון; העיטור אות ג גט מיאון בסופו; ארחות חיים שם בשם יש כותבים. ועי' בס' המנהיג שם, שמביא גט מיאון בנוסח כזה שהיו חתומים עליו ר' יצחק בר' מאיר אבן מיגש והרמ"ה ור' אברהם בן נתן הירחי (בעל ספר המנהיג).

95. המקורות: ס' השטרות לרס"ג (הובא בס' השנים לר"י הכהן ראש הסדר נספח ט); הלכות פסוקות לר' יהודאי גאון הל' עריות; ס' השטרות לרה"ג סי' יח, וסידור ר' שלמה בר' נתן פכ"ח בשם רה"ג; בה"ג סי' לט (עמ' תכא); מחזור ויטרי סי' תקמט; ס' השטרות לר"י ברצלוני שם בשם י"א; ראב"ן סי' תקטז; ס' הישר לר"ת חידושים סי' תשסה; עיטור שם בשם י"א; רמב"ם גירושין פי"א הי"א; ראב"ה סי' תתצד; אור זרוע סי' תרפו מתיקון שטרות; תוס' חכמי אנגליה סוף גיטין בשם ר' ברכיה; מאירי בסוגיין; כל בו שם בשם יש כותבים; ארחות חיים שם בשם יש כותבים; ס' האסופות נוסח גט מיאון (כת"י, הובא בקובץ זכור לאברהם תשנ"ז-ח עמ' ז); ר' ירוחם תולדות אדם וחווה נכ"ב ח"ה בשם רגמ"ה; טור אה"ע סי' קנה; נוסח גט מיאון שבסוף הש"ס כת"י מינכן; ס' עזרת נשים לר' יעקב מבוניולש הל' מיאון; תיקון סופרים לר' שמואל יפה (עם הג' בעל כנסת הגדולה) אות כז.

96. המקורות (כולם במקום שצויין לו לעיל): הלכות פסוקות; בה"ג; מחזור ויטרי; ס' השטרות לר"י ברצלוני; ראב"ן; ס' הישר; העיטור; ראב"ה; אור זרוע; תוס' חכמי אנגליה; כל בו בשם

ומבארים הים של שלמה והקרבת נתנאל, שהוסיפו כן מהטעמים דלהלן (אות הבאה), שיש ענין שגט המיאון יהיה דומה לגט גמור.

ב. אבל הרמב"ם, והועתק בטור ובשו"ע, כתב שאין לכתוב בנוסח גט מיאון כטופס הגט, ומבאר המגיד משנה, שבא לאפוקי מנוסח זה, כדי שלא יבואו לטעות בין גט מיאון לגט גירושין. וכן עוד הרבה ראשונים (מאלו שפורטו לעיל אות עז), לא הזכירו נוסח זה.

ומסיק הים של שלמה, שלמעשה יש לנהוג כנוסח הרמב"ם, שהסכים עמו הטור.

עט הים של שלמה (סי' ז) והקרבת נתנאל (סי' ב אות ז) מסבירים, שמה שהאריכו מהנוסח שבגמ' וחזרו לנוסח שבתחילה, זה לפי שאין מן הראוי לקצר נוסח גט המיאון כל כך, שיבואו לאמר שאשת איש (מדרבנן) יוצאת בכלום, ולכן הנהיגו להאריך בניסוח הגט מיאון שייראה כאילו יוצאת היא בגט המיאון, ואף על פי שאין זה כך.

לענין החשש שמא יטעו בין גט מיאון לגט גירושין, כתבו המאירי והים של שלמה, שהלשונות הכתובים בגט המיאון: 'שאמי ואחי הטעוני' ו'ואני קטנה' וכו', מוכיחים שלא נכתב בתורת גט גמור, אלא רק למיאון הקטנה. ועוד מוספים הים של שלמה והקרבת נתנאל, שכיון שנהגו לכתוב גט וגט מיאון בבי"ד מומחים (עי' בזה לעיל אות עב), אין לחוש שיטעו ביניהם.

• • •

סוגיא ד' - מעשה המיאון

מהו מעשה המיאון

רבו הפרטים במהות המעשה הנחשב ל'מעשה מיאון', והלשון המועילה, וכו'. לכן תחילה נפרט הדברים על סדר הגמ', ואח"כ יתווספו פרטים ומקרים נוספים שנידונו בראשונים ובאחרונים.

יש כותבים; ארחות חיים בשם יש כותבים; ס' האסופות; ר' ירוחם; עזרת נשים. וכן הוא בנוסח גט מיאון שבשו"ת ראנ"ח סי' כו ובשו"ת בארות המים (סלוניק) אה"ע סי' נד.

פ תנו רבנן אי זהו מיאון, אמרה אי אפשי בפלוני בעלי, אי אפשי בקידושין שקידשוני אמי ואחי⁹⁷. מבואר בלשון הרמב"ם (גירושין פ"א ה"ח), וכ"כ הב"י (אה"ע סי' קנה אות ג), דהיינו או שאמרה אי אפשי בפלוני בעלי, או שאמרה אי אפשי בקידושין שקדשוני וכו', אבל אינה צריכה לומר את שניהם.

פא כתב בסידור רבינו שלמה ברבי נתן (פכ"ח, עמ' קצה)⁹⁸: 'ודע שהתיבה 'מיאון', פירושה סירובה לקדושין הקודמים שהיו בינה ובין האיש, והמנעותה מהסכמתה, והיותה מתקוממת מלהיות נתונה לו, ודורשת ליפרד ממנו, לפי מה שנתבאר למעלה (שאומרת אי אפשי בו וכו'), זה ענין המיאון⁹⁹.

פב שם. הגאונים והראשונים נחלקו בקטנה שרק נתקדשה - ולא נשאת - על ידי אמה ואחיה, אם קדושה קדושין. וכתב הרמב"ן (לעיל קז א), שלסוברים שאין זה קדושין, צ"ל שמש"כ כאן 'שקדשוני אמי ואחי', היינו שהיא קדשה את עצמה, אלא שטוענת שהם פיתוה לקבל את הקדושין.

פג יתר על כן אמר ר' יהודה, אפילו יושבת באפריון והולכת מבית אביה לבית בעלה, ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי, זהו מיאון. רש"י והמאירי והר"י אלמנדרי, מבארים שחידוש הוא שאין אומרים שאם אינה רוצה בו, היה לה לרדת מהאפריון וללכת. ומבאר המאירי שמה שבאמת אין אומרים כך, הרי זה משום שתולים שבושה היא מקרוביה לעשות כך, וסומכת על דיבורה שמאנה בו. ועי' עוד בר"י אלמנדרי מש"כ בביאור החידוש בזה.

פד יתר על כן אמר רבי יהודה, אפילו היו אורחין מסובין בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהם, ואמרה להם אי אפשי בפלוני בעלי, הרי הוא מיאון. מבאר רש"י שהחידוש הוא שאין אומרים שהיה לה לחשוש שהאורחים לא יודיעו את הדבר לאחרים. והמאירי כתב שכשהיא משקה עליהם הו"א שהרי זה גילוי דעת שנוח לה לדור עמו (וכע"ז בערוך לנר). ובר"י אלמנדרי משמע שהחידוש הוא במה שי"ל שלא אמרה כן אלא מפני שהטריחה בעלה לשמשם, וכן

97. במעשה הגאונים (עמ' 68, הובא באוצה"ג כאן) כתוב שהשומעים את המיאון משיבים לה: 'אין כאן נישואין אין כאן נישואין', ולא מצאנו לזה חבר.

98. לחד מקמאי בדור שאחרי הרי"ף.

99. ועי' להלן חלק ב סי' א אות ד ואילך, משנ"ת עפ"ז ביסוד ענין המיאון.

כתב הים של שלמה (סי' ח). ועוד כתב היש"ש שהו"א שלא אמרה כן אלא דרך סיפור דברים בפני האורחים.

עוד כתב רש"י שהחידוש הוא שאף על פי שאין כאן ב"ד, מועיל המיאון, והיינו כדנתבאר לעיל (אות נא) שלהלכה אין צריך ב"ד.

ועי' עוד בר"י אלמנדרי מש"כ בביאור החידוש בזה.

פה יתר על כן אמר רבי (יוסי בר) יהודה, אפילו שיגרה בעלה אצל חנוני להביא לו חפץ משלו, ואמרה אי אפשרי בפלוני בעלי, אין לך מיאון גדול מזה. כתבו רש"י ועוד ראשונים (אור זרוע סי' תרפ בשם ריב"ן, ריטב"א קז ב, מאירי כאן, ר"י אלמנדרי כאן, ים של שלמה סי' ח), שהחידוש הוא שאין אומרים שלא אמרה כך אלא מפני שהטריחה לשרתו¹⁰⁰. והמאירי מביא גירסא: 'והלכה והביאה משלה', ומפרשה שאף על פי שזהו גילוי של חבה, שאמר לה להביא משלו, והלכה היא והביאה משלה, הרי זה מיאון.

עוד כתב רש"י שהחידוש הוא שאף על פי שאין אלא את החנווני שהוא יחיד. ומזה מוציאים הראשונים שדעתו שמיאון מועיל אפילו בפני אחד (וכדלעיל אות נג).

תלייה שכוונתה למאן

פו הטעם בכללות שבכל אופנים אלו הרי זה מיאון, ואין אומרים שאין כוונתה למאן מכל מהסיבות שנמנו לעיל, כתב המאירי שכל שאומרת במפורש 'אין רצוני בו' וכדומה, הרי זה מיאון, וכוונתו שלא תולים שאמרה מחמת דבר אחר. וכן בשו"ת שער אפרים (סי' קיב, עמ' שסב), מוכיח מסוגיין שכשאמרה לשון שאינה רוצה בבעלה, תולים במיאון, ולא בדבר אחר.

פז להלכה, הרי"ף (לו ב) והרא"ש (סי' ב) העתיקו כל דברי ר' יהודה. ואמנם הרמב"ם העתיק רק את האופן של אורחים, והטור והשו"ע לא הביאו דבריו כלל, אבל הים של שלמה (סי' ח) ור"ח בנבנשתי בעל כנסת הגדולה (בתשובתו שנמצאת בשו"ת בני משה [שלטון] סי' נה) וכן החזו"א (סי' קיא ס"ק יא), כתבו שודאי גם הם סוברים שהלכה כר' יהודה בכל זה, ועי"ש בטעם ההשמטה, וע"ע בשער אפרים (שם, עמ' שנז) ובמעשה רוקח על הרמב"ם וביד דוד (ח"א אות שלב), משכ"ב באורך.

100. הים של שלמה מוסיף שהרי זה טורח דרך גנאי, שהרי 'כל כבודה בת מלך פנימה'.

אם צריך דיבור מפורש במיאון

בח תנא קטנה שלא מיאנה ועמדה ונשאת, משום רבי יהודה בן בתירה אמרו נישואיה הן הן מיאניה וכו', ת"ש דכלתיה דאבדן אימרוד וכו', והלכה כרבי יהודה בן בתירה ואפילו בנישואין דקמא. צ"ב מה הדימוי בין האופן שנתקדשה או נשאת לאחר, שנחלקו רבנן וריב"ב אם הרי זה מיאון, לבין האופן שמרדה בבעלה, שמבואר בגמ' שהדינים תלויים זב"ז, שאילו קדושין ונישואין לאחר חשובים כמיאון, הוא הדין אם מרדה בבעלה, וכן להיפך (והראשונים האריכו בקושיות).

מבארים הרשב"א והריטב"א, שכלל גדול יש כאן, והוא שיסוד פלוגתת רבנן וריב"ב הוא האם צריך דיבור מפורש למיאון, שרבנן סוברים שלכן מה שנשאת לאחר אין זה מיאון, כיון שלא היה כאן דיבור מפורש, וממילא הוא הדין אם מרדה בבעלה, משום שלדעתם כל שלא אמרה בפירוש שאינה רוצה בו, אין זה מיאון.

בטעם שצריך דיבור מפורש לדעת רבנן, ואף על פי שברור שאינה רוצה בבעלה, כתב הריטב"א שכך תיקנו חז"ל במיאון, שאין לה כח לעקור את האישות אלא באמירה מפורשת.

ואילו ריב"ב שסובר שאילו נשאת לאחר הרי זה מיאון, זה משום שלדעתו אין צריך שתמאן בפירוש, אלא די במה שמגלה דעתה או שעושה מעשים מוכיחים שאינה רוצה בבעלה¹⁰¹. ומרמז לזה האור זרוע (סי' תרפ), וכן משמעות לשון רש"י (ד"ה דהוה): מיאון 'קל', וכן התוס' רא"ש כתב 'אמרי להו ניהוו גברייכו דידכו: ומיאון גרוע' כי הני מדמי ליה לנתקדשה¹⁰².

101. עיי' במנחת פתים (יו"ד שו"ת סי' יח ד"ה מכל מקום), שהטעם שמועיל מיאון בגילוי דעת ואי"צ דיבור מפורש, הוא מפני שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, ועי"ש שני' שכוונתו שכיון שיש כאן כעין בירור למפרע שמעולם לא היתה סיבה לקידושין ועי" המיאון יוצא שמעולם לא היה כאן כלום (עי' להלן חלק ב, ובפרט שם סי' א הערה 9, וצ"ע), על כן אי"צ דיבור אלים - הנצרך בעקירה מכאן ולהבא של דבר הווה וקיים - אלא די בגילוי כלשהוא שרצונה לעקור.

102. האור שמח (גירושין פי"א ה"ג), כתב באופ"א לגמרי בביאור דברי ריב"ב, שקדושה או נישואיה לשני סותרים לקדושה לראשון, שאינה יכולה להיות קנויה לשניהם יחד, ועי"ש מה שכתב עפ"ז ביבמה. ולפ"ז אין הבנה לדמוי הגמ' בין זה לבין אופן שגילתה דעתה, ששם הרי לא שייך טעם זה, וצ"ע.

וע"ע במהרש"א מה שכתב לבאר בדברי ריב"ב בשיטת הרמב"ם בפהמ"ש, שאין כוונתו כלל

פט איבעיא להו נתקדשה מהו וכו', אם תימצי לומר פליגי, בקידושין או אפילו בנישואין וכו'. מבאר הר"י אלמנדרי, שכשרק נתקדשה, שאינה אגודה בשני כ"כ, הו"א שאין זה חשוב מיאון. וכע"ז איתא בתשובות הגאונים (תשובת ר' עמרם גאון בתשובות גאוני מזרח ומערב סי' צז), שהו"א שכשרק נתקדשה לאחר אין זה ודאי שעקרה נפשה מהראשון והסיחה דעתה ממנו. כמו כן כשהיתה נשואה לראשון, מבאר הר"י אלמנדרי שהו"א שכיון שאגודה בו כל כך, אין זה מיאון כשרק הלכה ונתקדשה או נשאת לאחר (ולא דיברה בפירוש).

צ אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה. כתב הב"ש (סי' קנה ס"ק ט), שלסוברים להלכה שלכתחילה צריכה למאן בפני ג' (הובאו לעיל אות נב), אם כן אף בקדושין או נישואין שהם בתורת מיאון, צריך שיהיו שם ג', אלא שאם הקדושין או הנישואין היו בפרהסיא, די בזה, ועי' בהערה 61 משנ"ת בזה.

צא שם. כתבו האחרונים (מנחת פתים לר"מ אריק אה"ע סי' קנה ס"ג, חזו"א אה"ע סי' קיא ס"ק ז), שאפילו נתקדשה לשני באופן שאין קדושה קדושין (כגון לסוברים שכשנתקדשה שלא מדעת אמה ואחיה אין אלו קדושין כלל ואפילו מיאון אינה צריכה, עי' ברמ"א שם ס"ב), מכל מקום הרי זה מיאון גמור בנישואין הראשונים.

מרידה ובריחה

צב ת"ש דכלתיה דאבדן אימרוד, שדר רבי זוגי דרבנן למיבדקינהו. כביאור המרידה, ולאיה ענין שלח רבי לבדוק, כתב רש"י 'אי הוו מיהדרין ממרדיהו', ומבואר ב' דברים: א, שמרד ובריחה, הוו מיאון. ב, שיכולה לחזור בה מזה (ובענין זה נתבאר לעיל אות סה). וכן המאירי, כתב שהבדיקה היא אם ברחו מחמת מיאון או מסיבה אחרת, ומבואר שאילו ברחו מחמת מיאון, הרי זה מועיל. וכע"ז כתב בשו"ת שער אפרים (סי' קיב, עמ' שסב).

אבל האור זרוע (סי' תרפ) מפרש שהסיבה ששלח רבי לבדוק, היא מפני שמרד ובריחה אין זה מיאון עד שתאמר בפירוש בפה, ולכן שלח רבי לבדוק, שאם

לדין מיאון, אלא לדין קדושי קטנה, ועי"ש בסו"ד, שמ' שחזר בו, ועי' בקרן אורה, שהאריך לחלוק שאי אפשר לומר כן.

בבדיקה תאמרנה בפה שהן ממאנות ולכן מדרו בבעליהן וברחו מהם, אז הוי מיאון. וכן בקובץ ישורון (יג, סוף עמ' סו) נדפסה תשובת הרדב"ז מכת"י, ושם כתב להדיא שבריחה אין זה מיאון. וכ"כ הערוך השלחן (סי' קנה סע' י), ומבאר שדוקא באופן שנתקדשה ודיברה עם אחר, הרי זה מיאון במעשה ללא אמירה, ולא באופן שרק ברחו מבעלה ולא היתה לה שייכות עם אדם אחר מלבדו.

צג אמרי להו נשי חזו גברייכו דקאתו, אמרי להו ניהוו גברייכו דידכו. נתבאר לעיל (אות פח) מהראשונים שטעם הדבר שהוי מיאון בכה"ג הוא שלמיאון מהניא גילוי דעת שאינה רוצה בבעלה, ואין צריך שתאמר כן בפירוש, ומבארים הרשב"א והריטב"א, שמשמעות דבריהן היא שאומרות על בעליהן 'שיהיה הבעל שלכן - ולא שלי', ולכן הרי זה מיאון. וכע"ז איתא בירושלמי בפרקין, שאמרו ליתומה הנה בא בעלך, ואמרה שתלך אמה (דהיינו אמי, שקידשה אותי לו שלא מדעתי - פני משה) ותנשא לו, הרי זה מיאון, והאור זרוע (סי' תרפ) והרשב"א והמאירי מדמים את הבבלי והירושלמי זל"ז¹⁰³.

צד שם. הרשב"א והריטב"א והמאירי מביאים גירסא נוספת בגמ': 'הני להו גובריהו דידהו', ומפרשים שאותם האנשים שהלכו, לא היו הבעלים אלא הזוגא דרבנן, והנשים שלפניהן טעו שאלו הבעלים שלהן. והממאנות, שראו את הטעות, אמרו שהלוואי שאלו התלמידי חכמים, הם יהיו הבעלים שלנו. והרשב"א והריטב"א והמאירי דוחים ג' זו, שודאי שאין זה מיאון בכה"ג, שאין זה דיבור מספיק אלים כדי להחשב כמיאון.

מכאן נדלג מעט להמשך הגמ' ששייך לנידון על מעשה המיאון, ואח"כ נשוב.

צה ה"ד עכבה שהיא מן האיש ועכבה שאינה מן האיש, א"ר יהודה אמר שמואל תבעוה לינשא ואמרה מחמת פלוני בעלי זו היא עכבה שהיא מן האיש, מחמת בני אדם שאינם מהוגנין לי זו היא עכבה שאינה מן האיש. בראשונים נשנו כמה ביאורים בזה, המאירי מפרש דהיינו לענין מיאון, שאם תובעים אותה להנשא, והיא מתעכבת רק משום בנ"א שאינם מהוגנים לה, הרי זה מיאון, ויוצאת בכך מבעלה (ומביא המאירי שיש שפסקו כן להלכה), ובטעם הדבר כתב המאירי שאין זה דומה ללעיל (באות הקודמת) שגילתה דעתה שרוצה באחר,

103. אבל האור זרוע מסייג, שמכל מקום מהבבלי אין ללמוד שמהני מיאון בגילוי דעת, דשאני הכא שברחה קודם מבעלה, ועי' באות הקודמת.

שאינן זה מיאון, ששאני הכא שהלכה ונדברה עם אחר לשם כך, ומה שאין כן שם שרק גילתה רצונה, ולא נדברה בפועל עם מישהו אחר לשם כך.

אבל התוס' והרשב"א והריטב"א, וכן המאירי להלכה, כתבו שאין זה מיאון. וב' טעמים בדבר: המאירי כתב שכל שמכל מקום מחמת סיבה כלשהיא אינה רוצה להנשא לאחר, אין זה מיאון. דהיינו שחסר כאן בגמירות דעתה למאן בבעלה.

אולם הרשב"א כתב, וכן משמעות הריטב"א, שמפני שאינה יכולה לצאת מהבעל בכדי, וכדמוכח ממה שאפילו בגילוי דעת גמור נסתפקו אם יועיל, או שבעינן דוקא דיבור מפורש (וכדלעיל אות פח, בביאור פלוגתת ריב"ב ורבנן), ואם כן ודאי שלא יהני כע"ז. ומדבריהם עולה שאף על פי שאין ספק שגמרה דעתה למאן בבעלה, מכל מקום אין זה מיאון אלא בגילוי דעת ברור שכן דעתה.

ביאור דברי ר' יהודה אמר שמואל לדעתם, עי' להלן (אות קה).

עתה נביא נידונים נוספים מדברי הפוסקים שדנו לענין מעשה המיאון:

דעת האשה במיאון

צו כתב הבן איש חי בשו"ת רב פעלים (ח"ב אה"ע סי' כט), שדבר פשוט שמיאון לא מהני בכפייה ואונס, ואינו מועיל אלא כשנעשה מדעת שלימה של האשה (ועי' בדברי השואל שם שהו"א שכיון שהיא קטנה ואין דעתה שלימה, תיקנו לה מיאון בכל אופן, וכיון שממאנת, מועיל אף על פי שאנסוה), ומדמה לקדושי קטנה, שאינם מועילים אלא כשנעשו מדעתה (וכדאיתא במשנה לעיל קז ב), והוא הדין המיאון בהם.

אמנם הרשב"א בתשובה (ח"ו סי' סט) מביא דעת מקצת חכמי עכו, שבמקום מצוה שמלמדים את הקטנה למאן כדי שתתקיים מצוות יבום (כדאיתא להלן קט ב וקיא ב, ויתבאר באות קמא), אף כופים אותה על כך כשאינה רוצה, ומבואר שמיאון בכפייה מהני (ועי' בדברי הרשב"א שם, שכתב על חכמי עכו הנ"ל שבחים עצומים), וביותר, שאף בדברי הרשב"א שם מבואר שלא פליג, אלא שאין כופים על כך, אבל משמע שאילו יכפו, המיאון יועיל. ואפשר שכיון שהתם מצוה ללמד אותה למאן, הרי זה ככל מקום כפייה על מצוות במקום שצריך רצון, שכופים אותו עד שיאמר רוצה אני (כדאיתא לעיל קו א), וכמבואר בדברי הרמב"ם המפורסמים (גרושין פ"ב ה"כ) שהרי זה חשוב לעשייה מדעת.

צז בתשובות הגאונים (של"ה סי' כה, תש"ך סי' כז. והובא ברעק"א לשו"ע

אה"ע סי' קנה) איתא, שאילו אמרה אמה של הקטנה לבעל הקטנה, איני רוצה כך, ואמרת הבת אין רצוני אלא כרצון אמי, אין זה מיאון, עד שתגלה שהיא עצמה אינה רוצה בו.

צח ע"פ המבואר לעיל שבעינן דעת הקטנה במיאון, מצדד הצמח צדק (לובביץ', שו"ת אה"ע סי' שה אות ב) שבאופן שנעשה מיאון על תנאי, כשיש בתנאי משום ספק בדעתה, כגון שממאנת אם ירצה פלוני, אינו מועיל – ואפילו נתקיים התנאי – כיון שצריך שבודאות לא תרצה בבעלה, וכשהיא מסופקת, אינה ממאנת בו בודאות¹⁰⁴.

כשעולה מתוך דבריה שממאנת

צט השער אפרים (סי' קיב, עמ' שסב) דן באופן שלא גילתה דעתה שממאנת בבעלה, אלא רק עולה מתוך דבריה שכך הוא – כגון שגירשה את בעלה מביתה, ואמרו לה הרי זה עזות פנים וחוצפה, והיכן ראית שאשה מגרשת בעלה מביתה, והשיבה אף הוא עשה לי כך; שבכל דיבורה זה לא היה איזהו דיבור שמשמעותו שהיא ממאנת, שלא אמרה אלא שאף בעלה עשה לה כך, אבל הדברים ברורים שאינה רוצה בו.

ומסיק השער אפרים שהרי זה מיאון, ע"פ הגמ' במעשה עם כלתיה דאברן שאמרו רק 'ליהו גוברייכו דידכו', והוי מיאון בכה"ג. ומוסיף שאין לדחות ששם גילתה דעתה שאינה רוצה בבעלה, ומה שאין כן בנידון זה שלא אמרה אלא גם הוא עשה לי כך, שגם בגמ' שם אפשר שאין זה גילוי דעת שאינה רוצה בו, שהרי אדם אחד יכול לישא כמה נשים, אלא שמפרשים דעתה שאינה רוצה בו, והוא הדין כאן. והבית אפרים (אה"ע סו"ס נט) מוסיף בדעתו שכל הלשונות שמשמעותם שממאנת בו, מועילים.

אבל לכאורה לפי הסוברים שאפילו ברחה מבעלה, אין זה מיאון (וכדהובא לעיל אות צג), אם כן פשיטא שגם בכה"ג אין זה מיאון, שאף על פי שיודעים שכן דעתה, מכל מקום צריך שתגלה דעתה בבירור שכן היא. וכן נראה שהוא לדעת

104. עי"ש שמכל מקום בתנאי שאין בו משום ספק בדעתה, כגון שממאנת אילו הדבר כשר ע"פ הדין, שעל הצד שהדבר כשר, ודאי שרצונה למאן, המיאון מועיל. ובהמשך דבריו מוסיף לדון למה אין לחוש לחששות אחרים במיאון על תנאי.

הרשב"א והריטב"א דלעיל אות צה, שכשגילתה דעתה שרוצה להנשא לאחר, אין זה מיאון, כיון שצריך דיבור אלים.

ועי' בשער אפרים הנ"ל שמאריך הרבה באופנים בהם חשוב מיאון, ועי"ש שמצדד שמהניא אף שתיקה כהודאה במיאון (כשאומרים לפניה שמיאנה בבעלה, והיא שותקת).

אם המיאון דוקא באישות

ק יש להסתפק מה הדין בקטנה שאינה רוצה בבעלה, אך אינה יודעת מהמושג 'מיאון', שבכחה למאן בקידושיה לבעלה ולצאת ממנו בכך, אלא היא סתם אומר שאינה רוצה בו ולא היתה רוצה לחיות תחתיו. ונראה שנחלקו בזה רבותינו: האור זרוע (סי' תרפ) מביא מהירושלמי (בפרקין ה"א) דאיתא שאמרו ליתומה הנה בא בעלך, ואמרה שתלך אמה (דהיינו אמי, שקידשה אותי לו שלא מדעתי - פני משה) ותנשא לו, הרי זה מיאון, וכותב: 'שמעינן מינה, אפילו לא דברה, אלא לפי תומה (ש)גילתה דעתה בדבורה, הוי מיאון חשוב', ומבואר בדבריו ב' חידושים בענין מיאון: א) שמיאון מהני אפילו בגילוי דעת ואין צריך דיבור מפורש, וענין זה נתבאר לעיל (אות צג).

ב) שמהני במיאון דיבור 'לפי תומה', ולכאורה כוונתו בזה שאין צריך שתדע שבכך היא פועלת 'מיאון' המפקיע את קדושיה לבעלה, אלא כיון שהיא מגלה דעתה שאינה רוצה בו, ממילא יוצאת ממנו, וכמשמעות הירושלמי שסתם אמרה שאינה רוצה בו, ואין במשמעות לשונה שע"י זה יוצאת מבעלה. [וכן פירש דבריו בשו"ת הלכה למשה (אלבאז) אה"ע סי' מג ד"ה ובנדר"ז, ותמה מכח זה על המבי"ט דלהלן, וכ"כ מנפשיה הבן איש חי בשו"ת רב פעלים ח"א אה"ע סי' יב ד"ה ואין לחוש].

וכן בהרבה מהמקרים שהובאו לעיל מדברי הראשונים, משמע כנ"ל, שעצם גילוי דעת שאינה רוצה בבעלה, הוי מיאון, ואפילו לא ידעה שבכך יוצאת ממנו. ופשיטא שכן הוא לדעה דלעיל (אות צב) שאפילו מרדה בבעלה וברחה ממנו, הוי מיאון.

קא אמנם המבי"ט (ח"ג סו"ס נד) כתב שצריך שתמאן באישות ותגלה דעתה שרצונה להפקיעה, אבל אם אמרה סתם שאינה רוצה בבעלה (כגון שלא ידעה שהיא קטנה ויכולה למאן ולהפקיע את האישות), אין זה אלא מרידה בעלמא ולא מיאון באישות, ואינה יוצאת בכך מבעלה. ולפ"ז צ"ל שמה שכשנשאת

ונתקדשה לאחר וכו', הוי מיאון, טעם הדבר הוא שכשרוצה באישות עם אחר, מגלה דעתה בכך שאינה רוצה באישות עם בעלה, אבל עדיין אין הבנה כ"כ למה באופן דהגמ' במעשה עם כלתיה דאבדן שאמרו רק 'ליהו גוברייכו דידכו', הוי מיאון בכה"ג, וצ"ב במה גילו בכך שממאנות באישותן לבעליהן.

לשון המיאון: מכאן ולהבא; למפרע

קב הנודע ביהודה (תניינא אה"ע סי' נב ד"ה ומעתה כיון, ואילך) כותב חידוש מופלג, שמיאון לא מהני אלא כשאומרת לשון משמעותה שממאנת בבעלה למפרע, ומתחרטת מתחילה על קידושיה לו, אבל אילו ממאנת רק מכאן ולהבא, וכגון שסתם אומרת שאינה רוצה לשבת עמו, אין זה מיאון.

והתשובות הרא"ם (לר' אלכסנדר סנדר מרגליות, דודו ורבו של ר' אפרים זלמן מרגליות, סי' לג אות לא וסי' לז אות כז, הובא בליקוטי הערות על הנודע ביהודה שבמהד' מכון י"ם, סי' נד) והבית אפרים (אה"ע סי' נט ד"ה ואמנם בלא"ה) הקיפוהו חבילות של קושיות, שאיך יפרנס את כל המקרים בגמ' ובראשונים, וכגון כשנתקדשה או נשאת לאחר, שהרי זה מיאון, והיכן יש בגוונא זו גילוי שאינה רוצה בו למפרע, וכן כשאמרה שיהיה זה הבעל שלכן, היכן משמע שאינה רוצה בו למפרע. וכן כל כה"ג בשאר המקרים שדנו עליהם הראשונים שהובאו לעיל. וכן הקשו מנוסח גט מיאון 'לא קאימנא עמיה', שאין משמעות לשון זו אלא שאינה רוצה לעמוד עמו עתה, ולא שממאנת בו למפרע. ומסיקים שאפילו אמרה שאינה רוצה בו מכאן ולהבא, הרי זה מיאון¹⁰⁵.

קג החלקת יואב (ח"א מהדורא תניינא סי' יט ד"ה ואף) כותב חידוש אחר, שאם אמרה שאין רצונה בבעלה דוקא למפרע, ולא אמרה שאינה רוצה בו אף מכאן ולהבא, כגון שאומרת שמיאנה בו פעם, או שמכחישה שנתקדשה לו, אין זה מיאון, עד שתאמר שממאנת בו עכשיו (ולנודע ביהודה דלעיל היינו שתאמר שניהם). ומוכיח כן מהריטב"א דלעיל אות סג, שקטנה שאומרת שמאנה בבעלה, נאמנת על כך מדין 'בירור', ולמה לא נאמר שעצם מה שאומרת שמאנה פעם, הרי זה מיאון, ובעל כרחך שאין זה מיאון כיון שאומרת לשון רק לשעבר, ולא מכאן ולהבא. ועי"ש מש"כ בטעם הדבר.

105. מוסיף התשובות הרא"ם שאף על פי שהמיאון עוקר את האישות למפרע, מכל מקום אינה צריכה למאן למפרע, אלא כיון שממאנת מכאן ולהבא, נעקרת האישות למפרע.

אבל בשו"ת הרי"ם (סי' כא) כתב שאף לשון שמשמעותה רק לשעבר, הרי זה מיותר, וכתב בטעם הדבר שכיון שמאין עוקר את האישות למפרע, אין חסרון במה שלא גילתה דעתה אלא על למפרע¹⁰⁶. וכן בס' המאור הגדול (לבן היעב"ץ, קידושין פ"ג מי"א), כתב שקטנה המכחשה שנתקדשה לפלוני, הרי זה מאין, [וממילא אף הבעל שטוען שקידשה, מותר בקרובותיה].

• • •

פירושים ע"ס הדף

קד רבי יהושע אומר בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ויורשה ומיטמא לה, כללו של דבר הרי היא כאשתו לכל דבר אלא שיוצאה במאין. בירושלמי (בריש פרקין) אמרו על זה: וקשיא על דבית הלל (סוברים שנישואה ממאנת), נישואין התיירו (קרבן העדה: כלומר חכמים תיקנו נישואין לקטנה ומפני כך הבעל זכאי במציאתה וכו') וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, כאשתו לכל דבר, ואת אמר הכין. משלך נתנו לך, בדין היה שלא היו נישואיה נישואין, והן אמרו שיהיו נישואיה נישואין והן אמרו שתמאן בו ותצא.

על סיבת הדבר שזכויות הבעל והאשה זכ"ז שזכו בהן בזמן הנישואין, לא בטלו אח"כ ע"י המאין, שהראשונים כתבו טעמים שונים בזה, והגר"ח (אישות פ"ב סוף ה"ט) כתב שהיו משום שהמאין אינו עוקר אלא מכאן ולהבא למפרע, עי' להלן חלק ב סי' ב אות א וג (ד), [ועי"ש הערה 32, בביאור הירושלמי כאן].

קה במשנה (קז ב): רבי אליעזר בן יעקב אומר כל עכבה שהיא מן האיש כאילו היא אשתו, כל עכבה שאינה מן האיש כאילו אינה אשתו. ובגמ' (קח א): ה"ד עכבה שהיא מן האיש ועכבה שאינה מן האיש, א"ר יהודה אמר שמואל תבעוה לינשא ואמרה מחמת פלוני בעלי זו היא עכבה שהיא מן האיש,

106. לכאורה סברת החלקת יואב שחולק, היא כדברי התשובות הרא"ם דלעיל הערה 105, שמה שהמאין עוקר את האישות למפרע, אין זה משפיע על לשון המאין, שהלשון צריכה להיות לשון גמורה ומועילה שמשמעותה שאינה רוצה בו באופן ברור, ואחרי שממאנת, קבעו חז"ל שגדר הדבר הוא שמאין עוקר למפרע, אבל אין זה שדיבורה הוא העוקר למפרע, ויל"ע.

מחמת בני אדם שאינם מהוגגין לי זו היא עכבה שאינה מן האיש. הובא לעיל (אות צה) ששיטת רוב הראשונים שאין הכוונה כאן למיאון. ולפ"ז בהסבר הדברים כאן, התוס' כתבו שבאמת אין הכוונה לדין מיאון כלל, אלא מתי חלים קדושי קטנה מעיקרם.

אבל שא"ר כתבו ב' הסברים שהם אחד, וכדלהלן. הרשב"א, וכן המאירי בשם יש מפרשים, כתבו שסובר ראב"י שאמירה זו, אף על פי שאינה חשובה כמיאון גמור שתצא על ידו מבעלה, מכל מקום גורמת היא לכך שאף על פי שמעיקר הדין דעתו כר' יהושע שקטנה שנישואיה מדרבנן, הרי היא כאשתו לכל דבר, מכל מקום כשגילתה דעתה שרוצה להנשא לאחר (ע"י שאומרת שמה שאינה רוצה להנשא לאחר, אין זה אלא מפני שאותו אחר אינו מהוגג לה, ולא מפני שרוצה בבעלה), אינה כאשתו, ובעלה אינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו זוכה במציאתה ואינו מיפר נדריה, וכן היא מפסידה את זכויותיה על בעלה שהיו לה מכח הנישואין דרבנן¹⁰⁷.

מבואר מזה חידוש בהלכות קדושי ונישואי קטנה, שלדעת ראב"י אף על פי שהרי היא כאשתו לכל דבר, מכל מקום אין הדין כן אלא כל זמן שהקטנה רוצה באישותו, אלא משעה שאינה רוצה בה, אינה כאשתו.

עוד מפרשים הרשב"א והריטב"א, וכ"כ המאירי בשם גדולי הדור, שכאן איירינן לאחר מיתת בעלה, שאילו אומרת שאינה רוצה להנשא לאחר מפני האיבול על בעלה, אם כן דינה כאשתו, וצריכה להמתין שלושה חדשים של הבחנה עד שתנשא לאחר, ונוטלת כתובה. אבל אילו אומרת שמה שאינה רוצה להנשא לאחר אין זה אלא מפני שאותו אחר אינו מהוגג לה, ולא אכפת לן מאבלותה על בעלה, שבכך מגלה דעתה שלא היתה מרוצה בו, אין דינה כאשתו, ואינה צריכה להמתין אלא יכולה להנשא מיד, וכן אינה נוטלת כתובה¹⁰⁸.

107. המאירי כתב ביתר ביאור, וז"ל 'ויש מפרשים שר' אליעזר בן יעקב לא אמרה שלא להצריך בה מיאון, אלא מפני שנחלקו ר' אליעזר ור' יהושע שלר' אליעזר אין מעשה קטנה כלום אלא להצריכה מיאון ולר' יהושע מעשה קטנה לענין בעלה קיים לגמרי כל זמן שלא תמאן, נעשה הוא כמכריע ביניהם, שגילוי הדעת זה אף על פי שאינה מפקיעה בלא מיאון, מכל מקום מועיל מיהא לעשותה כמי שאינה אשתו לכל זכות כגון שלא ליורשה ולא ליטמא לה, וכן בכולם'.

108. הראשונים מביאים לזה מקור מהירושלמי (ה"ג) שעל משנה זו מובאת ברייתא מדברי ראב"י 'תני ר' ליעזר בן יעקב אומר כל עכבה שהיא מן האיש כאלו שהיא אשתו בגט, ושאינו מן

ופשוט הוא שאף להסבר זה יסוד הדברים הוא כדלעיל, שלדעת ראב"י יש חידוש בהלכות קדושי ונישואי קטנה, שאין דינה כאשתו אלא בתנאי שהיא רוצה בו, וממילא כאן שמגלה דעתה שאינה רוצה בו, אין דינה כאשתו¹⁰⁹.

התירה לקרובים, ולכהונה, ולחזור לבעלה

קו הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה..., נתן לה גט והחזירה, מיאנה בו, ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה, מותרת לחזור לו¹¹⁰. מבואר שהממאנת אינה חשובה 'גרשה', ולכן אין דינה כגרשה בג' דינים אלו. בכללות טעם הדבר הוא שהמאן אינו כגט שמפסיק את האישות הקיימת, אלא עוקרה למפרע מעיקרה, כמבואר בראשונים שיובאו להלן (ויתבאר בהרחבה להלן חלק ב).

ונפרט כל דין בפנ"ע:

בטעם ההיתר לקרובים, כתבו הראשונים והאחרונים שמפני שהמאן עוקר את האישות למפרע¹¹¹. ומוסיפים שמעתה הרי היא כאנוסה ומפותה, שאין בהן איסור קרובים כדאיתא לעיל (צו א) במשנה¹¹².

האיש כאילו שאינה אשתו במיאונים', כלומר שבעכבה מן האיש דינה כמגורשת בגט, שממתינה ג' חדשים ונוטלת כתובה, ובעכבה שאינה מן האיש דינה כממאנת, שאינה ממתינה, ואינה נוטלת כתובה.

109. ואין לומר שכוונתם לדין מיאון, ונתחדש כאן גדר מחודש במיאון, שהרי לשיטת כל הראשונים שכאן, אין מיאון לאחר שיצאה מבעלה (וכדלעיל אות יט). וכן כל מה שבאו בדבריהם לשלול הוא שכאן אין זה מיאון, כיון שמיאון לא מהני באמירה חלשה כגון זו, אלא הוא דין אחר.

110. עי' יעב"ץ בהג' לטור (מהד' המאור, סי' קנה), שכתב שאפילו לכשתגדל יכולה לחזור לו, ופשוט.

111. כ"כ רש"י יבמות יב א ויג א וקז ב; רמב"ם גירושין פ"א ה"ט; פסקי רי"ד ברכות כז א ויבמות יב א; מאירי ברכות שם ויבמות יב א וקז א ועדיות רפ"ו; ריטב"א יבמות יב א; רבינו קרשקש כתובות לה ב ד"ה הממאנת; שו"ת ריב"ש סי' קצד ד"ה האמנם; לבוש א"ע סי' קנה סע' י. וז"ל הרמב"ם: הממאנת באיש אינה מגורשת ממנו, ודינה עם בעלה שמיאנה בו כדינה עם מי שלא קידשה מעולם, היא מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה, ולא פסלה מן הכהונה, ואם נשאת לאחר וגירשה האחר או מת או מיאנה בו מותרת לחזור לראשון. ומביא הגר"ח (אישות פ"ב סוף ה"ט) מזה דהיינו שהמאן עוקר את האישות למפרע, וממילא אין דינה כגרשה בכל הנ"ל.

112. כ"כ רש"י בכל המקומות הנ"ל ובכתובות ק ב, פסקי רי"ד שם ושם, מאירי ברכות שם ויבמות

קז אכן בבה"ג (ריש הל' מאון) מבואר באופ"א, מדבריו עולה שאישות דרבנן, אין בכחה לאסור קרובים מחמתה, ורק שמי שנתגרשה בגט, גזרו עליה איסור קרובים שמא יחליפוה בגדולה שנתגרשה, וממילא הממאנת שאין בה חשש אחלופי, מותרת לקרובים¹¹³. ולפ"ז יוצא שעכ"פ התירה לקרובים, אינו נוגע לזה שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע.

קח בטעם התירה לכהונה, כתב רש"י (כתובות ק ב): 'שאינן אלו גירושין אלא עקירת הנישואין הראשונים, דאמרה אי אפשי בקדושי אמי'.

ומבואר מתוך הסוגיא לעיל נט ב, שאפילו לכהן גדול מותרת (ובלבד שלא נבעלה, שפסולה לכה"ג משום בעולה), וכ"כ ע"פ גמ' זו המגיד משנה (איסורי ביאה פי"ז הי"ח) והריב"ש (סי' קצד) והים של שלמה (סי' יא). וכן איתא להדיא בתוספתא למסכתין פ"ח ח"א.

קט בטעם היתר הממאנת לחזור לבעלה משנשאת, הובא (בהערה 111) מדברי הרמב"ם דהיינו מפני שהמיאון עוקר את האישות למפרע, והיא כמי שלא היתה אשתו מעולם, וכ"כ הפרישה (סי' קנה אות יט).

דינו לקרוביה בחייה

קי לעיל בגמ' (צז א) איתא שלא הותרו קרובי מפותה לבעול, אלא לאחר מיתתה, ולא בחייה, שמא מתוך שבעלה בעבר יבוא לזנות עמה. ומעתה יש לדון מה הדין בממאנת.

הרי"ד (תשובות הרי"ד סי' קב) מחדש שדין זה של איסור קרובים בחייה, אינו נוהג אלא במפותה, ולא באנוסה, שכיון שהיא שונאת אותו, אין לחוש שתזנה עמו, והבועל מותר בקרובותיה אף בחייה. ולפ"ז כתב שהוא הדין הממאנת שיצאה מבעלה בעל כרחו, ודאי שונאת אותו, ואין לחוש שתזנה עמו, ומשום הכי היתר הקרובים נוהג אף בחייה. וכ"כ הערוך לנר (כאן במשנה), שמסתימת לשון הרמב"ם והטור והשו"ע שלא חילקו בדבר, משמע שמותר בקרוביה מיד¹¹⁴.

קז א ועדיות שם, ריטב"א יבמות יב א.

113. וז"ל: מאי טעמא, מיאון כיון דהיא עקרה נישואין דידה, מוכחא מילתא דקידושי דרבנן אינון, גט כיון דהוא קא יהיב לה גיטא כגדולה דגדולה בגיטא הוא דמשתריא, מיחלפא בגדולה, ואתי למימר גדולה נמי כקטנה דמיא, הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו.

114. המרחשת (ח"ב סי' ג ריש ענף ב) כתב להוכיח כן, מהמבואר במשנה (קט א) לגבי קטנה

אבל השואל בתשובות הרי"ד שם, וכן הערוך לנר מדנפשיה, כתבו שאף בממאנת, אין בעלה מותר בקרובותיה, אלא לאחר מיתתה.

והנה, לענין דינים נוספים מצינו שאין דין הממאנת כדין גרושה, והובאו ונתבארו בהרחבה להלן חלק ב סי' ב, וצויין להם בקונטרס המפתח כאן.

• • •

- קח ב -

סוגיא ה' - מיאון באישות אחרת

בקטעים דלהלן הנידונים חוזרים הלוך ושוב במהלך הגמ', ולכן נדון על הדברים באופן כללי ע"פ הדינים השונים והשיטות השונות בכל מקרה, ולא דוקא ע"פ סדר הגמ'. עוד נקדים שברוב הנקודות בסוגיא עמוקה זו, מרן החזו"א (אה"ע סי' קיב) נקט דרך חדשה, שלעתים אינה במשמעות הראשונים ושאר אחרונים, ובגלל עמקות דבריו שלא זכיתי לעמוד עליהם כראוי, ומחודשותם, בד"כ לא הובאו דבריו כאן - כפי שהיה ראוי לעשות - אלא הסתפקתי בהפניה למקום שבו דיבר על הנידון.

מיאון בבעל מאוחר לגבי הקודמים

קיא נתן לה גט והחזירה מיאנה בו ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה מותרת לחזור לו, מיאנה בו והחזירה נתן לה גט וכו' אסורה לחזור לו, זה הכלל גט אחר מיאון אסורה לחזור לו מיאון אחר גט מותרת לחזור לו, הממאנת באיש ונשאת לאחר וכו' זה הכלל, כל שיוצאה הימנו בגט אסורה לחזור לו, במיאון מותרת לחזור לו.

מבואר שמיאון עוקר נישואין קודמים, ובלשון הרמב"ם (גירושין פי"א הט"ז) 'שכל היוצאה במיאון, אף על פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם'.

שאותה הגדולה נפלה לפניו ליבום, שממאנת הקטנה ומייבם הבעל את אחותה, הרי שלא נאסר בקרובותיה. ושוב דוחה דאפשר שהתם שנפלה לפניו ליבום וזקוקה לו, הרי זה כאילו עבר וכנס, שהדין (אף במפותה) שאינו מוציא.

במשנה איתא שהנפק"מ היא לענין איסור מחזיר גרושתו. ומבואר בגמ' (סוע"ב) שכמו כן נפק"מ לענין קרובים¹¹⁵. וכתבו הראשונים שהוא הדין לענין כהונה¹¹⁶.

ואיתא בגמ' שמעיקר הדין אין חילוק בדבר, והמיאון עוקר אף נישואין קודמים של אחר, ורק משום גזירה (שתבואר לקמן) אינו עוקר אלא את נישואין הקודמים של מי שממאנת בו.

קרב

בגמ' איתא שסיבת הדבר שהמיאון עוקר אף את הנישואין הקודמים, היא ש'מיאון מבטל את הגט', ומבאר רש"י (בע"א במשנה ובע"ב) שהמיאון מגלה עליה שהיא קטנה, ולכן מבטל את הגט, וכע"ז ברי"ד (ע"ב) ובש"ת הרשב"א (ח"א סי' אלף קצז). והרשב"א מוסיף יתר ביאור, שמה שאמרו שהמיאון 'מבטל את הגט', היינו לאו דוקא, אלא שהמיאון מגלה שהנישואין הקודמים אינם נישואין גמורים, שהרי רואים שהיא קטנה ויוצאת במיאון, וממילא היציאה מהם אינם חשובה כגירושין, ואין דינה כגרושה לענין מחזיר גרושתו וכו'¹¹⁷. (והסבר הדבר שהמיאון מגלה עליה שהיא קטנה ומבטל מחמת כך את הגט, ושייכות הדבר למה שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, נתבאר להלן חלק ב סי' א).

ועי' בדברי הר"י אלמנודרי בזה (בנספח), ששמע קצת באופ"א, שיש כאן איזה גילוי מסויים על הגט בפרט.

115. כ"כ המגיד משנה לרמב"ם גירושין הנ"ל, ע"פ הגמ'. אבל במעשה רוקח שם נסתפק, וצ"ע.
116. כן איתא ברמב"ם איסורי ביאה פי"ז הי"ח ובטור ובשו"ע אה"ע סי' ו סע"ב. והשיירי קרבן כ"כ בדברי הירושלמי פי"ג ה"ד, ועי"ש שהכהנים נהגו סלסול בעצמם שלא לנושאה, ועי"ש ה"ב ד"ה מהו (הא'), וע"ע בקרבן נתנאל שם סי' ד אות כ (ועי"ש שדבריו משובשים, ועי' במחצית השקל לשו"ע אה"ע שם ס"ק ו, מה שמבאר בדעתו) ובקה"י יבמות סו"ס מה, בהסבר הירושלמי. והמעשה רוקח הנ"ל נסתפק גם בזה, וצ"ע.

אבל הים של שלמה (סי' יא) כתב שפסולה לכהונה, עי"ש טעמו. ומכל מקום כתב שאילו נשאת, אין מוציאים אותה ממנו. ועי' בערוגת הבושם (סי' ו ס"ק ה), מה שדן בדבריו.
117. וז"ל הרשב"א: דמבטל דאמרינן בכולה שמעתא לאו מבטל ממש קאמר כמו שאתה סבור, אלא מגלה ומודיע הגט שנתן לזה אין לו תורת גט של נישואין גמורין, משום דהרי היא יוצאת מדין במיאון, דאלמא אכתי קטנה היא, ונישואיה אצל ראשון לא היו נישואין גמורין אלא כבא על הפנויה, והילכך הראשון שנתן לה גט אין לו תורת גט שתאסר בכך לחזור לו, אף על פי שהלכה ונשאת אצל אחר.

ועי' בזרע יצחק לסוגיין שהביא דברי הרשב"א, ומש"כ עפ"ז. ועי' בערוך לנר מש"כ בדעת הרשב"א, ודבריו צ"ע.

קיג

בגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל ש'תברא' למשנתינו, ועולה שיש תנאים החולקים על כל זה וסוברים שמיאון אינו מגלה כלל על אישות אחרת אלא רק על האישות שמיאנה בה בפרט (אמנם ר"א אמר כן רק לגבי הסיפא, במיאון של אחר). וכן איתא בתוספתא (בפרקין ה"ד) בשם רבי שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה ורבי יהושע בן קרחה ורבי יהודה בן בבא. דהיינו שלדעתם אין במיאון אלא עקירה של נישואין אלו, ואין בו משום גילוי כללי שהיא קטנה, ועקירת נישואין קודמים מחמת כך (וכן משמע בזרע יצחק וברעק"א לתוס' ד"ה אלמא. אבל עי' בחזו"א סי' קיב ס"ק א, באופ"א).
ולהלן חלק ב סי' א אות ח, יתבאר שאפשר שיש לחדש שבמיאון ביכם, לא שייך לומר שמיאון בשני עוקר את נישואי הראשון, עי"ש הטעם, ונתבאר עפ"ז כמה ענינים].

קיד

התוס' (ד"ה אלמא) מקשים אמאי לא מוכיחנן מהסיפא - כשנתגרשה מהשני ואח"כ מאנה בשלישי, שהדין שאסורה לחזור לשני - שעל כרחק מיאון אינו עוקר גט דידיה, שאם עוקר, אם כן אף על פי שהמיאון לא עקר את אישות השני, מכל מקום תותר לחזור לשני משום שנעקרה אישות השלישי, והרי היא כמזנה עמו ואינה בכלל מחזיר גרושתו 'משנשאת' לאחר, שהרי חשוב שלא נישאה לשלישי אלא רק זינתה עמו (וסברא זו ממש כתבו התוס' ד"ה לאסור, בדעת ר' ישמעאל בר' יוסי, וכדלהלן אות קכט).
האחרונים דנו בב' נקודות בביאור דברי התוס':

(א) המהרש"א דן איך נקודה זו מתישבת ע"י תירוצ' הגמ', שמכל מקום ייקשה שתותר לשני משום עקירת אישות השלישי והרי היא כזונה בעלמא. ונקודה זו תתבאר באות הבאה.

(ב) הרעק"א והקרן אורה והערוך לנר, דנים לומר שאין הכי נמי, וכל מה שאסורה לחזור לשני שגירשה, ואף על פי שאישות השלישי נעקרה, הוי משום אישות הרביעי שגירשה, שלא נעקרה ע"י המיאון בשלישי. ועי"ש שעולה למסקנת דבריהם שהדבר באמת תלוי בגירסאות בסיפא של המשנה, האם מדובר כשנשאת ד' פעמים או ה' (וכג' הרי"ף, והביאה בהג' הב"ח), שאז הנידון על הרביעי, שאף על פי שנישואי החמישי שאחריו בטלו, ולא באו נישואין אחרים, אף על פי כן אסור לו להחזירה, וכקושיית התוס'.

ועי' בחזו"א (סי' קיב ס"ק א) מש"כ על ב' נקודות אלו, באופ"א מדברי שאר אחרונים.

גדר האיסור להחזירה משום הגזירה

קטו אמר רבא ומאי קושיא...¹¹⁸, אידי דמכרת ברמיזותיו וקריצותיו¹¹⁹ אזל משבש ומייתי לה... הא כבר שבשא ולא אישבשא¹²⁰. בעצם החשש דשיבוש, כתב הר"י אלמנדרי שהחסרון בזה הוא ש'נמצאת בת ישראל הפקר שיוציאנה זה מתחת יד בעלה'.

בביאור מה שביוצאת במיאון לא חיישינן להכי, הריטב"א מוסיף על דברי רש"י בהסבר הגמ': 'פירוש אין לנו לחוש לפתוי שלו אלא כשיצאה ממנו בגט בעל כרחה, אבל כשיצאה במיאון שהיה ברצונה ובעל כרחו, ראייה היא שלא נשמעה לו בפיתויו ולא תהא נשמעת לו עוד'.

ויל"ע באיסור על הראשון להחזירה מחשש שיבוש, אם הוא מפרשת מחזיר גרושתו, או שהוא איסור מיוחד בפנ"ע.

והנה התוס' (ד"ה אלמא) כתבו שהגמ' הו"מ להקשות סתירת דברי המשנה, שכשנשאת לאחר ומאנה בו, אסור לראשון להחזירה, ואמאי, הרי נישואי השני נעקרו ע"י המיאון, ואין זה אלא כמזנה לאחר גירושין, שאינה בכלל האיסור של מחזיר גרושתו 'משנשאת'. ומדייק מזה המהרש"א, שצ"ל שקושיא זו מתיישבת ע"י תירוצו הגמ'.

וזה תימה, שלכאורה אין סברת התירוצו אלא לגבי נישואי הראשון, אבל אינה

118. עיי' בחזו"א (סי' קיב ס"ק ג), שדן בביאור ההו"א דהגמ' שמיאון ידידה לא יבטל גט ידידה, משום חשש שיבוש, דהנה חשש שיבוש הוא דוקא שיגרום לה בעלה הראשון למאן בשני, ואם כן תקשי שבמשנה הרי איירינן כשנתגרשה או נתאלמנה מהשני, שבכה"ג אין חשש שיבוש, ואמאי תאסר לחזור לראשון. אלא ע"כ שגורו שלעולם תהא אסורה לחזור, כדי שלא יהיו דברי חכמים כחוכא שדוקא הממאנת בשני אסורה לחזור ואילו גרושה ואלמנה מותרת.

119. רמיזה היא בדיים ורגליים וקריצה היא בעיניים – כ"כ הגר"א (אה"ע סי' כא ס"ק ב), ע"פ האמור במשלי (ו יג): קרץ בעיניו מלל (כלומר משפשף זה על זה – רש"י) ברגלו מרה באצבעתיו.

והגר"א מביא מהגמ' כאן, ובהמשך לגבי האחים: 'והא אינה מכרת בקריצותיהם ורמיזותיהם', כמקור לדברי השו"ע שם (ס"א): 'ואסור לקרץ בעיניו ולרמוז בידיו או ברגליו לאחד מהעירות', עכ"ל (ע"פ גי' הגר"א), דמבואר כאן שהאשה מכירה דוקא ברמיזות הבעל, ולא ברמיזות קרוביו.

120. עיי' בערוגת הבושם (אה"ע סי' ו סוס"ק ו), שכשיצאה בגט, אם עברה ונשאת, מוציאים אותה ממנו. וכן עולה מהב"ש מהדורא קמא (שם ס"ק ד), שכתב שאפילו מקרוביו, שאינם אסורים בה אלא גזירה מחמתו (וכדלהלן), מוציאים אותה, ואם כן כל שכן שממנו.

נוגעת לנישואי השני שממאנת בו, שהם ודאי נעקרים ע"י המיאון, ואם כן יהיה מותר לראשון להחזירה ואף על פי שלא נעקרו נישואיו, כיון שמכל מקום נישואי השני נעקרו ואינה אלא כמזנה עמו (ועי' על זה ביוסף לקח כאן).

קושיא זו מבוארת גם בדברי הראשונים, וללא שייכות לדברי התוס', אלא על עצם הגמ', דאמאי אסור לראשון להחזירה, והרי אף על פי שנישואיו לא נעקרו משום הגזירה, מכל מקום נישואי השני נעקרו.

המבואר מקושייתם זו, שפשיטא להו שמה שאסורה על הראשון אין זה איסור מיוחד, אלא הוא מפרשת מחזיר גרושתו, דאי הוי איסור מיוחד, אם כן אין זה נוגע למה שנעקרו נישואי השני. וכ"כ להדיא הים של שלמה (פי"ג סי' יא), ומוכיח כן מהמבואר בגמ' שאין צד לאוסרה על הראשון כשמאנה בו, ואף על פי שלהו"א אף במיאון שייכא הגזירה שמא ישבשנה, והצד לאוסרה הוא רק כשנתגרשה ממנו¹²¹, ובעל כרחך שזה משום שרק אז שייך לאוסרה משום מחזיר גרושתו.

הריטב"א (ד"ה ומ"ש) כתב כישוב שאלה זו דלמה אינה מותרת לראשון מחמת שנעקרו נישואי השני, וז"ל 'לפיכך קיימו חכמים נישואי השני כאילו יצאת ממנו בגט', וכע"ז במהרש"א 'דאע"ג דמיאונה חשיב כזנות, הכא משום דאזל ומשבש לה לא חשבינן ליה כזנות'. דהיינו שמשום החשש שמא ישבשנה כדי שתמאן בשני ותחזור אליו, תיקנו שאף על פי שמאנה בשני, לא נעקרו נישואיו, ולכן אסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו משנשאת¹²².

ובענין זה של הגדרת הגזירה דשיבוש, עי' עוד בורע יצחק לתוס' ד"ה אלמא, ובקרבן נתנאל סי' ד אות ל, ובחזו"א סי' קיב ס"ק ב.

קטז הרי"ד מיישב את הקושיא הנ"ל ממחזיר גרושתו באופ"א, וז"ל בקושיא ובתירוץ: 'ואף על פי שמיאנה בשני ועקרה קידושין ונישואין, ואין הגרושה נאסרת אלא כשנישאת לאחר, אפילו הכי כיון דבתורת קידושין ונישואין נבעלה לו קרינא בה והלכה והיתה לאיש אחר'¹²³. ולכאורה הוא חידוש כללי

121. כמבואר בתוס' ד"ה אזיל, ע"פ המהרש"ל ומהר"ם וערוך לנר, וכ"כ להדיא התוס' רא"ש ד"ה מיאון והריטב"א ד"ה מיאון והמאירי.

122. אלא שפשוט שלא תיקנו כן אלא לגבי הראשון, אבל לגבי השני, ודאי בטלו נישואיו, וכמש"כ המהרש"א (בד"ה הבא לתוס' ד"ה כגון), שלשני ודאי שיהיה מותר להחזירה אילו תנשא לאחר ותתגרש.

123. עי' בחזו"א (סי' קיב ס"ק ב וה) שכתב בדומה לדברי הרי"ד, שלענין מחזיר גרושתו עשאו

בהלכות מחזיר גרושתו משנשאת, שאין הדין תלוי בנישואין ממש, אלא כיון שנבעלה לאחר בתורת אישות, נאסרה על המגרש¹²⁴.

ק"ז אולם הזרע יצחק כתב בדעת רש"י (ד"ה הא שבשא), שמשמע בדבריו שאין הנידון לאוסרה אלא משום חשש שיבוש, שזה משום שאינה אסורה משום מחזיר גרושתו, אלא הוא איסור בפנ"ע מחשש שמא ישבשנה, וכע"ז כתב הערוך לנר. וכן מבואר בפרישה (סי' קנה אות כא) בשם המהרש"ל¹²⁵ (וצ"ב מהם של שלמה המובא לעיל).

ובפשטות מה שלדעתם אינה אסורה משום מחזיר גרושתו, הוי משום שבטלו נישואי הב', ואינה בכלל מחזיר גרושתו 'משנשאת' (וכקושיית הראשונים הנ"ל). ועל פי מה שיתבאר להלן שהמיאון בשני אינו עוקר את נישואי הראשון (עכ"פ במה ששייכא ביה הגזירה שמא ישבשנה), וממילא אין לדון בזה אלא מכח שמכל מקום נישואי השני נעקרו.

[לאחר זמן ראיתי בר"י פרלא לרס"ג (ל"ת קיג) שהאריך בענין זה, והאריך בראיות לכאן ולכאן בחשכון הסוגיא. ובדבריו מבואר שהסיבה שלרש"י אינה אסורה משום

חכמים כנישואין אף לאחר מיאון [אכן בדברי החזו"א משמע שאף על פי שלענין מחזיר גרושתו צריך דוקא נישואין ולא די בביאה לשם אישות, נשאר עליה שם נישואין, ולכאורה אין לזה הכנה אלא ע"פ דברי הגר"ח שמיאון אינו עוקר למפרע לגמרי, ואין משמע כל כך בחזו"א שלזו כוונתו. אבל ברי"ד מבואר באופ"א, שהנישואין בטלו, ורק שמכל מקום ביאה לשם אישות היתה כאן, שלענין זה המיאון אינו עוקר לד"ה, וכדיתבאר להלן חלק ב סי' ב, ושם בהערה 3 הובא החזו"א], אבל כתב דהיינו אף בלא הגזירה שמא ישבשנה, וצ"ב שאם כן למה בגמ' אסורה רק משום גזירה זו. ועי"ש שכ"כ בדברי ריב"ן בתוס' (ד"ה לאיסור), עי' בהערה 139.

124. אלא שלפ"ז צ"ב טובא מהו שכתבה הגמ' שאסור לראשון להחזירה משום שמא ישבשנה, והלא בלא"ה אסורה מדינא משום שבא עליה שני לשם אישות. ואולי י"ל שבאמת בעלמא אינה אסורה משום מחזיר גרושתו משנשאת אלא כשנשאת ממש, ורק הכא משום הגזירה שמא ישבשנה, אמרו חכמים שדי במה שנבעלה לאחר בתורת אישות כדי לאוסרה משום 'איש אחר' שנאמר במחזיר גרושתו, וצ"ע.

125. וז"ל: והיותר נראה דה"פ, דמתחלה אמר דאם גירשה גם השני פשיטא דאסורה לראשון מטעם מחזיר גרושתו, אלא אפילו מיאנה בשני דעקרה במיאון דשני נישואין דשני והוה ליה כאילו לא נשאה, ומותרת לראשון מהאי טעמא דאינה בכלל מחזיר גרושתו משנישאת, אפילו הכי אסור, והטעם משום דאזיל ומשבש לה שהרי היא אוהבת אותו ולא מיאנה בו אלא שהוא גירשה.

מחזיר גרושתו, הוי משום שאף נישואי הראשון נעקרו ע"י המיאון בשני, ורק לענין מחזיר גרושתו אסורה באיסור בפנ"ע שמא ישבשנה. ועי' להלן אות קכו מה שיובא עוד מדבריו].

כפי שנכתב לעיל, לא נכתב כאן ע"פ סדר הגמ', ונדלג עתה לסוף העמ', ונדון על דין הממאנת בשני, שאסורה לחזור לראשון, מה דינה בשאר דינים התלויים בנישואיה לראשון.

גדר הגזירה; דינה לקרובי הראשון

ק"ח אמר רב יצחק בר אשיאן, ומודה רב שמונתת לאחיו של זה שנאסרה עליו, פשיטא, הוא ניהו דמכרת ברמיזותיו וקריצותיו אבל אחיו לא, מהו דתימא ליגזר האי אטו האי, קמ"ל. ואיכא דאמרי אמר רב יצחק בר אשיאן כשם שאסורה לו כך אסורה לאחין, והא אינה מכרת בקריצותיהם ורמיזותיהם, גזירה אחיו אטו הוא. מבואר שהממאנת בשני, שמעיקר הדין היה עליה להיות מותרת לראשון שגירשה ולא נאסרה עליו אלא משום גזירה שמא ישבשנה, ישנן ב' לשונות מה דינה לקרובי הראשון. להלכה נפסק כלשון ב', שאסורה לקרוביו (רמב"ם גירושין פ"א ה"ז וטור ושו"ע אה"ע סי' קנה סע' י).

ללשון הא' שהיא מותרת בקרובים, מבואר שמה שאמרו שאסורה לחזור לראשון משום גזירה, אין זה שלכן המיאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל, שלעולם עוקר הוא (ומטעם זה מותרת בקרובים), ורק לגבי איסורה לחזור לראשון בפרט, שלענין זה שייך לגזור שמא ישבשנה, אינו עוקר. וכ"כ הישרש יעקב, וכן משמעות החזו"א (סי' קיב ס"ק ד).

ונראה שזה ביאור דברי הרשב"א והריטב"א, שכתבו בביאור הצד שמונתת לקרובים, שכיון שאינה אסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו ממש אלא משום גזירה שמא ישבשנה¹²⁶, אם כן אין טעם לאוסרה בקרוביו. דהיינו שאילו היתה אסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו ממש, על כרחך שאישות הראשון לא נעקרה כלל, וממילא אסורה אף לקרוביו. אבל כיון שאינה אסורה משום מחזיר גרושתו ממש, על כרחך שאין זה שהאישות לא נעקרה כלל, אלא שדוקא לגבי

126. ואף על פי שהגזירה לאוסרה היא משום מחזיר גרושתו, וכדלעיל אות קטו, מכל מקום אין זה מחזיר גרושתו ממש.

חזרתה לו ששייכא בזה הגזירה דשיבוש, לא נעקרה, אבל לענין איסור קרובים שלא שייכא לגבייהו הגזירה, אין טעם לאוסרה¹²⁷.

קייט יש לחקור ללשון הב', שאסורה לקרובים, מה טעמה, האם כיון שמצאו חכמים לנכון לאוסרה לקרובים, משום גזירה אחיו אטו הוא (וכפי שפירש רש"י שאי לא שגזרו בקרוביו היו באים להחמיר אף לו); אם כן משום כך חשוב שטעם הגזירה שייך אף בקרובים. ולפ"ז לענין שאר דינים שלא שייכא בהו הגזירה, המיאון בשני עוקר את אישות הראשון.

או שטעמה הוא שמחמת הגזירה, קבעו חכמים שהמיאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל, ולכן אסורה לקרובים. ולפ"ז יוצא שאף לגבי שאר דינים, המיאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון, ואף על פי שלא שייכא לגבייהו הגזירה.

נפק"מ בחקירה זו, מה הדין כשהראשון לא גירשה, אלא מת, ונשאת לאחר ומאנה בו, שבכה"ג לא שייכא הגזירה שמא ישבשנה הראשון, שהרי אינו בעולם, ואמנם כמובן לא שייך לדון מה יהיה דינה לו, אבל יש לדון מה דינה לקרוביו. שאי נימא כטעם הא' שהמיאון בשני עוקר את אישות הראשון מלבד במקום ששייכת הגזירה שמא ישבשנה, אם כן כאן שמת ולא שייכא הגזירה, מותרת לקרוביו.

אבל אי נימא כטעם הב' שקבעו חכמים שמיאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל, אם כן אף בכה"ג לא אכפת לן במה שמת ולא שייכא הגזירה, ואסורה לקרובי הראשון משום נישואיה לו, שלא נעקרו ע"י המיאון בשני. ונפק"מ זו מבוארת ביד דוד (ח"א אות שמט-ג) ובחזו"א (סי' קיב ס"ק ד).

משמעות הריטב"א היא כצד הא', דעי"ש שאחרי שמבאר את הצד שמותרת לקרובים, וכפי שנתבאר באות הקודמת שכוונתו שזה משום שנעקרה אישות הראשון, כותב שמסקינן בלשון ב' שאף על פי כן אסורה לקרוביו משום גזירה שאי לא קיימא הא לא קיימא הא. וסברא זו ד'אי לא קיימא הא' וכו', מסתבר שאין בכחה לגרום שישתנה מחמתה כל גדר הגזירה, אלא רק שאף לגבי קרוביו שייכא הגזירה, ולכן אסורה להם, אבל מצד עצמו, המיאון בשני עוקר את אישות הראשון. ובענין זה לכאורה תליא מחלוקת הראשונים מה דינה לכהונה, וכדלהלן.

127. ע"י להלן הערה 134, מש"כ הר"י פרלא בביאור הרשב"א, ומשכ"ב. וע"ע להלן הערה 137, מה שיתבאר בדברי הרשב"א.

דינה לכהונה

קכ נחלקו ראשונים בממאנת בשני, שאסורה לחזור לראשון משום הגזירה שביבוש, מה דינה לכהונה. הטור (אה"ע סי' ו, ונפסק בשו"ע שם סע' ב בשם יש מי שאומר) פוסק שמותרת לכהונה¹²⁸, וכתב בטעם הדבר 'ואף על גב דקי"ל מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידיה, ה"מ לענין שלא תחזור לו, דטעמא משום דמכרת ברמיזותיו ובקריצותיו אזל ומשבש לה ועבד דממאנת בחבריה והדר אזיל ונסיב לה, אבל לענין להתירה לכהן אין חילוק בין מיאון דחבריה למיאון דידיה, ומדבריו עולה בכירור שלעולם המיאון בשני עוקר את נישואי הראשון, ודוקא לגבי מחזיר גרושתו וקרובים, ששייכא הגזירה, אינו מועיל להתירה. וכ"כ בדעתו הישרש יעקב בסוגיין.

קכא אבל ברמב"ם (הל' איסורי ביאה פי"ז הי"ח) איתא שהממאנת מותרת לכהונה, ואפילו גירשה והחזירה, וכתב: 'כמו שבארנו בהלכות גירושין', והנה בהל' גירושין (פי"א הט"ז), מחלק לענין החזרתה בין מיאון בו למיאון באחר, ואם כן עולה שאף לענין כהונה יהיה חילוק זה, וכ"כ בדעתו הב"ש סי' ו ס"ק ו (ע"פ הסבר המחצית השקל שם), והט"ז שם ס"ק ג. וכדעה זו שאסורה לכהונה כתבו גם הב"י (שם) והים של שלמה (סי' יא).

בטעם הדבר, כתב הב"י, וכן משמעות דברי הים של שלמה, שמחמת הגזירה שמא ישבשנה, קבעו חכמים שמיאון בשני אינו עוקר את נישואי הראשון כלל, וממילא נשאר עליה שם גרושה מחמת נישואיה וגרושה מהראשון¹²⁹.

קכב אולם הב"ש מוכיח שאסורה לכהונה, ממה שאסורה לקרובים ואף על פי שלא שייך לומר שמכירה ברמיזותיהם, והוא הדין לכהונה, ובמהדורא קמא כתב (ע"פ מהר"מ) 'הא קי"ל דאסורה לאחיו, דאע"ג שאין מכרת ברמיזותיו, מכל מקום אסורה לו גזירה שמא תנשא לבעל, ומנ"ל להקל לכהן', ותמה העצי ארזים (ס"ק ה) שהרי שם אסורה לקרובים משום גזירה אחיו אטו הוא,

128. האחרונים דנו לומר כן בדברי הירושלמי בפרקין ה"ד, עי' בקרבן נתנאל סי' ד אות כ, ובמחצית השקל סי' ו ס"ק ו, בדעתו, ובשיירי קרבן שם, אבל עי' ביד דוד ח"א אות שמא, שנראה שמצדד להיפך בדברי הירושלמי.

129. וז"ל הב"י: 'יש לומר דכיון דלענין שלא תחזור לו לא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה, הוא הדין לענין פיסול כהונה, דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים ולומר לענין זה אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה ולענין זה לא אתי'.

ומה שאין כן בכהונה, ומפרש הראש פינה בעקבי הבית (ע"פ הב"ש מהדורא קמא), שכוונת הב"ש שכשם שאסרוה לקרוביו וכדפירש רש"י שמשום שאילו יתירוה לאחיו יבואו להתירה לו, הוא הדין לגבי כהונה, אילו יתירוה יאמרו שאינה גרושה מהראשון ויבואו להתירה אף לחזור לו.

המבואר מדבריו, שסיבת איסורה לכהונה אין זה משום שקבעו חכמים שהמיאון בשני אינו עוקר את נישואי הראשון (וכמש"כ הב"י), אלא לעולם עוקר הוא, ורק שאף לגבי כהונה נחשב ששייך טעם הגזירה לאוסרה¹³⁰.

קכג לדעה זו שפסולה לכהונה, הב"ח כתב (בדעת הב"י) שמכל מקום אם נשאת לכהן, אין מוציאים אותה ממנו, וטעמו, שלא כתב הב"י אלא לכתחילה, שאולי לא פלוג רבנן בדבר וגזרו שהמיאון בשני אינו עוקר את נישואי הראשון כלל, אבל מודה שהעיקר הוא כטור (דלעיל אות קכ) שכשרה. [ויש משמעות לזה ממש"כ הב"י שם על הטור בריש דבריו, שדבריו דברי טעם הם].

אבל הים של שלמה והקרנן נתנאל (סי' ד אות כ) כתבו שמוציאים אותה. וכן מצדד הב"ש מהדורא קמא (אבל במהדורא בתרא העתיק דברי הב"ח, ועי' בערוגת הבושם ס"ק ו מה שדן בדבריו). ומכל מקום כתב הים של שלמה שהולד אינו חלל, ואפילו מדרבנן.

מקורות נוספים

קכד החזו"א (סי' קיב ס"ק ד) מביא ב' מקורות נוספים לומר שלאחר הגזירה, קבעו חכמים שהמיאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל:

א) משיטת הראשונים שלר' אושעיא שאינה יכולה למאן ולעקור זיקה, כאשר נתייבמה, ומאנה, חוזרת לזיקתה (הובאו ונתבארו לעיל אות יח). ואמאי לא נימא שהמיאון בשני יעקור את זיקת היבום, דבכה"ג לא שייך לגזור משום שיבוש, שהרי מת הראשון, ומוכרח שמיאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל¹³¹.

130. הט"ז כתב טעם נוסף לאוסרה לכהונה, משום גזירה שמא יאמרו שגרושה מותרת לכהן, וכן יש מהאחרונים שהזכירו סברא של ריח הגט (עי' בים של שלמה ובקדן אורה). ועכ"פ אלו סברות בפנ"ע בהלכות גרושה לכהן, שאין להן שייכות לנידון שלמעלה, האם לאחר הגזירה המיאון בשני עוקר את נישואי הראשון.

131. ולמה שנתבאר בחלק ב סי' א אות ח, שאפשר שבמיאון ביבם אין את הדין שמיאון בשני עוקר את אישות הראשון, פשיטא שאין ראייה כלל.

(ב) התוס' (יג א ד"ה לא) אמנם חולקים על דעה זו וסוברים שאילו נתייבמה, ומאנה, לדברי הכל אינה זקוקה ליבום (הובאו ונתבארו דבריהם באות הנ"ל), אבל כתבו שמכל מקום אסורה על קרובי הראשון משום הגזירה ד'נראית' (שנתבארה לעיל אות כג ואילך). וכתב החזו"א שעולה מדבריהם שכל הממאנת בבעלה לאחר שיצאה ממנו, שנאסרת על קרוביו משום הגזירה דנראית היא כאשתו, אפילו נשאת לאחר, ומאנה, עדיין אסורה על קרובי הראשון משום הגזירה. וצ"ב אמאי לא נימא שהמאן בשני עוקר את נישואי הראשון ותפקע ממנה הגזירה ד'נראית' שאוסרתה עליהם¹³². ועל כרחק שמיאן בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל. וכדברים האלה כתב היד דוד (ח"א אות שמט-ג).

נידונים נוספים באיסורה לקרובים

קכה בדין הנ"ל שהממאנת בשני אסורה לקרובי הראשון, דנו האחרונים לגבי איזה דינים אומרים כן.

הירש יעקב (כאן) נסתפק מה הדין בקרובי הבעל שאסורים על האשה משום שניות, האם הם בכלל מה שגזרו חכמים לאסור את האשה על קרובי הבעל, או שלא גזרו אלא בעריות שאסורות מן התורה.

הערוך לנר (לתוס' ד"ה לאיסור) דן מה הדין בקרובות האשה, האם אסורות על הבעל, ועי"ש שמצדד שנחלקו בזה התוס' והריב"ן בסוף הד"ה הנ"ל (ועי' בחזו"א סי' קיב ס"ק ה, שמבאר דבריהם באופ"א, עי' בהערות 123, 139). ובטעם לחלק, כתב שאין לדמות גזירות חכמים זו לזו.

ונראה שלדעה שלעיל שמיאן בשני אינו עוקר את אישות הראשון כלל, אם כן פשיטא שהוא הדין לענין שניות¹³³, וכן פשיטא שאף הוא אסור בקרובותיה, וכל מה שיש לדון הוא לדעה שאיסורה לקרובים הוא בגלל שאף בזה שייכא הגזירה, אם הוא הדין לענין שניות ולענין קרובי האשה.

132. מוסיף החזו"א, שהרי כל הממאנת בשני, אף ללשון הב' בגמ' שאסורה על קרובי הראשון, מכל מקום אין זה משום הגזירה ד'נראית', ובעל כרחק שכיון שמאנה מיאן גמור בשני בהיותה תחתיו, שוב לא שייכא בה גזירה זו אף כלפי הראשון.

133. ואין לומר שבדרבנן לא אמרו כן, שהרי החזו"א הוכיח שאמרינן כן אף לגבי הגזירה דנראית, שהיא מדרבנן, וכדלעיל.

מהלך הר"י פרלא

קכו הנה עד הנה הובאו רק ב' צדדים בביאור מה שהמאון בשני אינו עוקר את אישות הראשון, ולפי שניהם המאון אינו עוקר, ורק יש לדון אי אמרינן הכי רק במקום ששיכא הגזירה דשיבוש, או בכל מקום.

אבל לאחר זמן ראיתי בר"י פרלא (ל"ת קיג) שמבואר בדבריו צד נוסף, שלעולם המאון בשני עוקר אף את אישות הראשון, ומטעם זה יש להתירה לקרובים ולכהונה (לדעת הטור, וכדלעיל). ורק לגבי החזרתה לראשון, גזרו עליה איסור בפנ"ע, שאינו מפרשת מחזיר גרושתו, וכדעת הסוברת כן שהובאה לעיל אות קיז¹³⁴, ועי"ש בהרחבה¹³⁵.

כשנתגרשה ג' פעמים

קכז עולא אמר כגון ששלשה בגיטין דמיחזיא כגדולה. מבואר ברש"י (וברי"ד) דהיינו שלדעתו המאון בשני עוקר לגמרי את אישות הראשון, מלבד באופן שכבר נתגרשה ג' פעמים, שנראית כגדולה, שבכה"ג המאון אינו מועיל על אישות קודמת.

וכתב המהרש"א (לתוס' ד"ה אלמא), שמכל מקום אף לעולא צ"ל שישנה הגזירה שמא ישבשנה, שאי לא הכי אין טעם לאסור על השלישי שגירשה להחזירה, שכיון שמאנה ברביעי ובטלו נישואיו, יוצא שאין כאן אלא זנות לאחר נישואי הרביעי ואין משום איסור מחזיר גרושתו 'משנשאת', ובעל כרחך שמה שאסורה עליו זה מחמת הגזירה, שאז שפיר שייך אוסרה משום מחזיר גרושתו, וכדנתבאר כל זה לעיל אות קטו. ועי' בזרע יצחק (לתוס' שם) משכ"ב.

134. עי"ש שעפ"ז מבאר את דברי הרשב"א דלעיל אות קיח, שכתב בביאור הל"ק בגמ', שכיון שאינה אסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו אלא משום הגזירה, יש להתירה לקרוביו; שכוונתו שכיון שאינה אסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו, ע"כ שהמאון עוקר את אישות הראשון לגמרי, ודוקא להחזירה אסורה, ומה שאין כן בקרובים. אבל לכאורה אי אפשר לומר כן, שהרי אף הריטב"א כתב ממש כדברי הרשב"א (וכדהובא לעיל אות הנ"ל), ושיטתו היא שאיסורה לראשון הוא מפרשת מחזיר גרושתו (וכדלעיל אות קטו). ועל כרחך צ"ל כמשנ"ת שם שכוונתם היא רק שכיון שאין אסורה משום מחזיר גרושתו מן הדין, אם כן אין טעם לומר שהמאון בשני אינו עוקר את אישות הא' כלל, אלא רק לגבי איסור מחזיר גרושתו ששיכא הגזירה אינו עוקר, ולא לגבי שאר דינים.

135. הר"י פרלא לא ביאר איך מתבאר לפ"ז הלישנא בתרא - שהלכתא כוותה - שאסורה לקרוביו. וצ"ל שאף לגביהם אסורה באיסור בפנ"ע, גזירה בהם אגב הוא, וצ"ע.

במה שסובר עולא שהמאון אינו מועיל לאחר שנתגרשה ג' פעמים, כתבו האחרונים (מהרש"א לתוס' ד"ה כגון, קרבן נתנאל סי' ד אות ל) שמכל מקום אין זה אלא לגבי נישואיה הקודמים, אבל נישואי הרביעי שממאנת בהם, ודאי נעקרו ע"י המאון, ויוצאת ממנו על ידי המאון, ומותר לו להחזירה משנשאת לאחר, ומדייקים כן ממה שעולא מעמיד את מה שאמרו במשנה 'כל שיוצאה הימנו במאון מותרת לחזור לו', דהיינו באופן שנתגרשה שלושה פעמים, ואף על פי כן מבואר במשנה שאינה אסורה לחזור אלא לג' הראשונים שיצאה מהם בגט, ולא לרביעי שיצאה ממנו במאון.

קכח בעיקר מה שאמרינן שכאשר נתגרשה ג"פ נראית היא כגדולה, המאירי מבאר שזה מפני שאין זה מצוי שקטנה תתגרש שלוש פעמים.

אבל הב"ח (שו"ת ב"ח החדשות סי' יג, והובא בגליון הש"ס לרעק"א כאן) והערות לנר והחזו"א (סי' קיב ס"ק ב). מבארים שזה מפני שחזקה של מקרה החזור היא בג' פעמים¹³⁶. ולפ"ז כתבו שהדבר תלוי במח' התנאים בכמה זימני היא חזקה, שמה שעולא נקט ג' פעמים' היינו לרשב"ג שבג' זימני היא חזקה, אבל לרבי שבב' זימני היא חזקה, אם כן משעה שנתגרשה ב' פעמים, הוחזקה להתגרש, ומעתה המאון אינו עוקר את נישואיה הקודמים. ועי' ברש"ש מש"כ בזה דלא כהב"ח.

הסוברים שמאון מאוחר עוקר הקודמים

קכט אמר רבי ישמעאל בר' יוסי לזו לא הוצרכנו, לאיסור כרת התרת לאיסור לאו לא כל שכן. נחלקו הראשונים מהו ה'איסור כרת' שהותר ע"י המאון שממנו עושים כל שכן לאיסור לאו דמחזיר גרושתו, רש"י מפרש שהכוונה לאיסור אשת איש שפקע ע"י המאון ומותרת האשה לעלמא. והריב"ן בתוס' (ד"ה לאיסור) מפרש שהכוונה לאיסור קרובים דהבעל והאשה זל"ז שהותר ע"י המאון. והר"י אלמנדרי הביא שני הפירושים בזאח"ז.

בביאור דעתו של ר' ישמעאל בר' יוסי, כתב רש"י שלדעתו מאון בשני עוקר לגמרי את אישות הראשון, ומותר לה לחזור אף לראשון, וכן משמע ברשב"א¹³⁷.

136. נראה דכוונתם שממילא בג' פעמים שהוחזקה היא להתגרש, אין זה שייך אלא בגדולה, אבל בקטנה לא שייך שתוחזק להתגרש. [ומכל מקום אין זה שייך לרברי המאירי, שלדבריו היינו מחמת שאין הדבר מצוי, ואילו לרברי האחרונים היינו מחמת חזקה].

137. עי"ש שכתב בביאור הצד בגמ' שאפילו לסוברים שעליו אסורה, מכל מקום לקרוביו מותרת,

ולפ"ז פשוט שהוא הדין שמותרת לקרוביו ולכהונה. וכן הוא לדעת רב יהודה אמר שמואל ור' אלעזר ש'תברא' למשנתינו, ויוצא שיש תנאים הסוברים שמיאון בשני עוקר את נישואי הראשון, ולדעת עולא אין מח' תנאים בדבר (ורק כשנתגרשה ג' פעמים, לד"ה המיאון אינו עוקר בקודמים), וכן מבואר ברי"ד ובמאירי, שפירשו כן בדעת האמוראים הנ"ל.

אבל בדעת ר' ישמעאל בר' יוסי מצינו הסבר אחר, דהתוס' (ד"ה לאיסור) והתוס' רא"ש כתבו שמה שהיא מותרת לחזור לראשון כשמאנה בשני, הרי זה משום שנישואי השני בטלו ע"י המיאון בו, ושוב אין לאסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו 'משנשאת' לאחר, שאינה חשובה אלא כזונה אצל השני, וכן משמע בריטב"א¹³⁸.

ולפ"ז יוצא שלדעתו המיאון בשני אינו עוקר את נישואי הראשון, ורק שמכל מקום מותרת לחזור לו מפני שנישואי השני בטלו. ואם כן הסברא נותנת שאין ספק שתהיה אסורה לקרובי הראשון ואסורה לכהונה, שהרי נישואי הראשון והגירושין מהם לא בטלו.

נפק"מ נוספת, מה דינה כשנתגרשה יותר מפעם אחת ואז מאנה, שאי נימא שהמיאון בשני עוקר אף את נישואי הראשונים, אם כן יהיה לה מותר לחזור אף לראשון. אבל אי נימא שאין התירה לחזור לבעל הקודם, אלא משום שנישואי האחרון בטלו, אם כן בכה"ג שנתגרשה ב' פעמים ואח"כ מאנה, לא יועיל המיאון

שזה כיון שאי אפשר לומר שאסורה עליו משום מחזיר גרושתו, שאם כן אף לו היתה מותרת מק"ו דר' ישמעאל בר' יוסי, וע"כ שאסורה עליו רק משום הגזירה דשמא ישבשנה, וממילא אין טעם לאסורה בקרוביו (והובא ונתבאר לעיל אות קיח).

והנה אי נימא שההבנה בדברי ר' ישמעאל בר' יוסי היא שאין לאסורה על הראשון משום מחזיר גרושתו, רק משום שאישות השני נעקרה, אבל לעולם אישות הראשון במקומה עומדת (וכדברי התוס' דלהלן), אם כן אין שום שייכות בין מה שאין לאסורה על ראשון משום מחזיר גרושתו, שזה תלוי באישות השני, לבין איסורה לקרובי הראשון, שזה תלוי באישות הראשון. וע"כ סובר הרשב"א שלר' ישמעאל בר' יוסי מה שמותרת לחזור לראשון זה משום שנעקרה אישותו, ומטעם זה הוא הדין שיש להתירה לקרוביו.

138. עי"ש (ד"ה אמר רב יהודה) שמבאר בדעת ר' ישמעאל בר' יוסי, שסובר שאין לאסורה על הראשון אלא משום מחזיר גרושתו, ולכן פשיטא ליה שכשם שהמיאון עוקר את נישואי השני לענין איסורי כרת של קרובים הנובעים מהם, ומותרת לקרובי השני, כל שכן שיהיה היתר על האיסור לאו של מחזיר גרושתו הנובע מנישואי השני. ומבואר שלדעתו אין התירה לחזור לראשון אלא משום שנישואי השני בטלו.

אלא שתוכל לחזור לשני כיון שלאחר גירושיה ממנו חשוב שלא נשאת לאחר [אלא זינתה], אבל לראשון תהא אסורה לחזור, משום נישואי השני שלא נעקרו ע"י המיאון בשלישי¹³⁹.

מיאון לאחר מיתה במקום מצוה

קל ברם כך שאלו, הרי [ש]היתה אשת אחי אמו שהיא שנייה לו ונשאה אחיו מאביו ומת, מהו שתמאן השתא ותעקרינהו לנישואין קמאי ותתייבם (יש שגורסים כאן: צרתה, ועי' להלן), יש מיאון לאחר מיתה (במקום מצוה. יש סוברים שג' התוס' כאן: באחיו, ועי' להלן) או לא, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז ובאו ושאלו את רבי עקיבא בבית האסורין ואסר, את רבי יהודה בן בתירה בנציבין ואסר. לפי הגירסא שלפנינו, הנידון הוא עליה עצמה אם יכולה להתייבם, ע"י שמאונה עוקר את נישואיה לקרוב שאוסרה משום שניה על היבם, וכן גי' הבה"ג הל' מיאון (עמ' שלז), והרי"ף שם (לז א) והרא"ש (סי' ד), ועוד הרבה ראשונים ואחרונים.

בטעם הדבר שבאמת אין אומרים שתמאן ותתייבם, ואף על פי שלעולא – שהלכתא כוותיה – יכולה למאן ביבם (וכדלעיל בגמ' קז ב), כתבו הבה"ג והרי"ף והרא"ש שכשם שאסרו צרת ערוה של ממאנת להתייבם משום הגזירה ד'נראית', שכיון שהערוה לא מאנה בהיותה תחת בעלה אלא לאחר שיצאה ממנו, נראית היא כצרת ערוה; הוא הדין בזו שכיון שלא מאנה בבעלה בהיותה תחתיו, נראית היא כאשת אחי אמו. ומוסיפים שאם יתירו ליבם אותה, יבואו להתיר יבום אף בצרת ערוה של ממאנת¹⁴⁰. והיינו שלשיטתו הגזירה ד'נראית' אוסרת אף לשאר קרובים ולא רק כלה לחמיה, וכדנתבאר ענין זה לעיל אות כו. (וע"ע באות כג, משנ"ת בביאור הגזירה דנראית ע"פ דברי הראשונים כאן).

139. וכן מבואר ברע"א וקנן אורה וערוך לנר לתוס' ד"ה אלמא, שכשדנו התוס' על סברא זו שתהא מותרת לראשון משום שנעקרו נישואי השני, כתבו שלפ"ז כשנתגרשה כמה פעמים, אין זה מהני אלא לשני ולא לראשון, והובאו דבריהם לעיל אות קיד. ובפשטות זה הטעם שהריב"ן בתוס' לא ביאר כוותיהו, דמשמע ליה שלר' ישמעאל בר' יוסי מותרת לראשון משום שהמיאון בשני עוקר אף את אישות הראשון, ואין חילוק בזה בין נשאת רק פעם א' ומאנה, או נשאת כמה פעמים ומאנה. אמנם החזו"א כתב באופ"א, שלדעתו איסור מחזיר גרושתו אין לו היתר ע"י המיאון, וכדוהבא לעיל הערה 123.

140. עי' בב"ח (סי' קעג סוף אות י), שמוסיף שדוקא מפני כן גזרו, אבל אי לא הכי אין לגזור בשניה.

אבל הרבה ראשונים כתבו שטעם הדבר הוא מפני שאינה יכולה למאן לאחר שיצאה מבעלה¹⁴¹.

מדברי הבה"ג ורי"ף ורא"ש, מבואר שלעולא שממאנת ביבם, יכולה למאן אף לאחר שיצאה מבעלה. וכל ענין זה נתבאר היטב לעיל אות יט ואילך.

והרמב"ם השמיט דין זה, ועי' בים של שלמה (סי' יב) ובלחם משנה ובמעשה רקח (גירושין פ"א ה"טז) ובביאור הגר"א (סי' קעג ס"ק יט), מש"כ בדעתו.

קלא בטור (סי' קעג סע' יג) איתא: 'קטנה שהיתה נשואה לאחיו מאמו או לאחי אמו ומת, ונשאה אחיו מאביו, ומת, ונפלה לפניו ליבום ועודנה קטנה, אינה יכולה למאן לעקור נישואין הראשונים כדי שתתייבם, וצרתה חולצת ולא מתייבמת, ונראה שאף היא חולצת אם תמאן', [גי' הב'': 'וצרתה חולצת ולא מתייבמת, שאפילו היא חולצת'].

וכתבו המהרש"ל והמהרש"א (כאן) שהמבואר מזה שגירסתו בגמ' היתה שהנידון על צרתה, וכגון באופן שלא היה נשואה לאחי אמו של ראובן (ונאסרה עליו משום שניה), ומת, ונשאת לשמעון אחיו של ראובן מאביו, ומת, ונפלה יחד עם צרתה רחל אשת שמעון לפני ראובן ליבום, שהיא עצמה אסורה עליו משום שניה, ורוצה למאן בשמעון שלא תהא זקוקה מחמתו, ויוצא שרחל אינה צרתה כלל, כדי שרחל תוכל להתייבם לראובן. (אבל הב"ח אות י' והגר"א ס"ק כ, כתבו שכוונתו כגי' הקודמת, וכן משמע בב"י).

והנה באופן זה, לא שייך לומר שהטעם שמאונה אינו מועיל, הוא כדברי הראשונים דלעיל שאין מיאון לאחר שיצאה מבעלה, שהרי אינה ממאנת בנישואיה הראשונים לאחי אמו של ראובן, אלא בנישואיה האחרונים לשמעון, בעודה זקוקה מחמתם לראובן, ובמיאון ביבם הלכה כעולא שיכולה למאן ולעקור זיקה. ובעל כרחך צ"ל ע"פ דרך הבה"ג והרי"ף והרא"ש, שכיון שלא מאנה לאה בשמעון בהיותה תחתיו, נראית רחל כצרתה, ופסולה ליבום משום צרת שניה.

המהרש"א כותב שגי' זו עיקר, ומביא שכן יש נוסחות ישנות ברש"י (וכן מביא המהרש"ל שכ"ג מקצת ספרים ברש"י), וכותב שכן יש לגרוס ברי"ף וברא"ש (ואכן ברי"ף שלפנינו איתא כן בסוגריים, ועי' בחו"י ובמגלה עמוקות שם). ומדייק

141. כ"כ הרמב"ן קח ב, והרשב"א קז ב בשם י"מ, והריטב"א קח ב, והמאירי קז ב בשם יש מתרצים, ועי"ש קח ב, והפסקי ריא"ז ה"א אות ה, ועי' במגיד משנה גירושין פ"א ה"ז.

כן מתוס' שגירסתם בגמ' (בד"ה) היא: יש מיאון אחר מיתה 'באחיו', הרי שהמיאון אינו בנישואיה הראשונים לאחי אמו של ראובן, אלא בנישואיה האחרונים לשמעון אחיו של ראובן (ועי"ש, וכ"כ הגר"א ס"ק כ, שלגי' הקודמת, יש למחוק בד"ה של תוס' את המלה 'באחיו', וכן הוא בתוס' רא"ש).

קלב האחרונים הקשו שכל שיטת המהרש"ל והמהרש"א אליבא דהטור בנויה על כך שצרת שניה אינה מתייבמת, אבל הרי הלכה שצרת שניה מתייבמת, ואם כן מה שייך לומר שזו שאינה אסורה אלא משום שנראית כצרת שניה, חמורה מצרת שניה עצמה (כה"ק הרעק"א לשו"ע סי' קעג ס"ק א, והקרני ראם למהרש"א והרש"ש כאן, ועוד רבים).

בביאור הגר"א משמע ששיטת הטור היא שאין הכי נמי ואף צרת שניה אינה מתייבמת. ועי' בערוך השלחן (סע' כט ואילך) שביאר באופ"א, שאכן זו חמורה מצרת שניה עצמה, עי"ש הטעם. ועי' בחי' האבני נזר למסכתין מכת"י (בספר הזכרון עולת שלמה ח"א עמ' תלח), משכ"ב.

להלן חלק ב סי' א אות ח, הובאה קושייתו הב' של הקרני ראם על שיטה זו, דאמאי אין צד שתותר אף היא עצמה לראובן משום שמאונה בשמעון עוקר אף את נישואיה הקודמים לאחי אמו של ראובן, ומש"כ ביישובה [שמיאון ביבם אינו עוקר נישואין קודמים]. ועי' ברש"ש מה שעוד הקשה על שיטה זו.

קלג כתבו האחרונים שאף על פי שאמרו בגמ' שמיאון לאחר מיתה אינו מועיל להתיר ליבום (לא לעצמה ולא לצרה, וכדלעיל), מכל מקום יש נפק"מ בו למעשה, לענין חליצה.

היינו כגון (כל הנישואין דלהלן הם נישואין דרבנן) באופן שלא היה נשואה לאברהם, אחיו של ראובן מאמו, ומת, ונשאת ליצחק, אחיו של ראובן מאביו, ומת, ונפלה לפני ראובן. שאילו לא מיאנה, אומרים שכיון שאין נישואיה לשמעון אלא מדרבנן, ואם כן אין זיקתה ליבום אלא מדרבנן, בא ערוה דרבנן של אישותה לאברהם אחי אמו של ראובן, ומוציאה אותה ממנו בלא חליצה משום ערוה. ועתה היא ממאנת באישותה לאברהם, ויוצא שאינה ערוה על ראובן, וחולצת לו (נפק"מ) זו מבוארת בביאור הגר"א, ובעטרת פז לרא"ש בסוגיין, ועי' בחזו"א סי' קיב ס"ק ו. ויסוד הדין נמצא אף בים של שלמה סי' יב, אבל כתב נפק"מ אחרת, ועי' בשרש יעקב כאן מש"כ על דבריו).

ובכל ענין זה האריכו האחרונים טובא, וקצרה היריעה מלהשתרע, והרי כאן

מראה מקום: עי' היטב בכל מפרשי השו"ע על סע' יג, ובפרט בביאור הגר"א ס"ק כ (וחלק מדבריו הובא לעיל לעיל בסמוך), ועי' בעטרת פז לר' פנחס זליג (מדורו של הנודע ביהודה, חיבור על הרא"ש, נדפס פרנקפורט תקכ"ח) בסוגיין, ובשו"ת משפטים ישרים (בירדוגו) סי' רכה, ובשו"ת פרדס רימונים (אבן מוחא) אה"ע סי' טו וסי' לא, שהאריכו בטוטו"ד בביאור סוגיין.

• • •

- קט א - קיא ב -

סוגיא ו' - הרחקה ממיאון

סוגיא זו רבו פארותיה, והובאו בעיקר עיקרי הדברים. כמו כן לא נכתב דוקא ע"פ סדר המשניות והגמ', אלא ע"פ הענין.

החובה להרחיק

קלד והתני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה דברים ויתרחק משלשה דברים..., מן המיאון..., מן המיאוןין דלמא גדלה ומיחרטא בה¹⁴². בביאור חובת ההרחקה ממיאון וחשש החרטה, מצינו ב' מהלכים:

(א) יש סוברים שדוקא באופן שהממאנת מותרת למי שהיא ממאנת בו, והמיאון הוא הגורם ליציאתה ממנו, מרחיקים ממאונים.

מהלך זה עולה מדברי הרבה ראשונים הסוברים שאין מניעה למאן במקום שבלא"ה נאסרת על בעלה, והובאו בתוך הדברים להלן לגבי מיאון במקום מצוה, עי' באות קמד ואילך.

בביאור החשש ד'למא גדלה ומיחרטא' לשיטה זו, הלחם משנה (יבום וחליצה פ"ה הכ"ח) כתב בפשוטו, דהיינו שמא תתחרט על עצם מאונה ותאמר שהיתה רוצה להיות עם בעלה, ולחנם למדוה למאן¹⁴³.

142. עי' בתוס' מהר"ם ור"פ לעיל יג א: 'כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר', וצ"ב.

143. הלח"מ לא ביאר מה החסרון בחרטה זו, ומה אכפת לך במה שהיא מתחרטת, והדבר פשוט

ואילו המאירי (כאן) מפרש דהיינו שבעלה הראשון שמאנה בו ישמע מחרטתה, ויפתנה שתתגרש מהשני, כדי שתחזור אליו, שהרי הממאנת מותרת לחזור לבעלה ואין בה משום מחזיר גרושתו (כדלעיל קח א-ב במשנה ובגמ').

קלה (ב) יש חולקים וסוברים שאפילו במקום שהאשה בין כה וכה אסורה על מי שהיא ממאנת בו, ואפילו אם בלא המיאון היתה יוצאת ממנו, מרחיקים ממאונים. ויובאו בתוך הדברים להלן, עי' באות הנ"ל.

לדעתם כתבו האחרונים ב' הסברים בביאור החשש שמא תתחרט לכשתגדל:

א. החזו"א (סי' קכט ס"ק ה) מבאר שחששו שמא תתחרט על מאונה, ונראה הדבר כאילו הוציאה מבעלה בפתוי ורמאות.

ב. הגליא מסכת (קו"א סי' ו אות ד ד"ה אשר), מבאר שבאו לומר כאן שקטנה אין דעתה שלימה, ויש לחשוש שאין כוונתה אמיתית להתחרט על נישואיה לבעלה ולמאן בו, וחסר בעיקר המיאון¹⁴⁴, וההוכחה לזה, שעשויה היא להתחרט על מאונה כשתגדל, ועל כן עדיף למעט ממיאון כמה שאפשר.

קל מלבד המקורות לכל דעה שיתבארו בעז"ה להלן בתוך הסוגיא דלימוד למיאון במקום מצוה, מצינו בראשונים עוד מקורות מפורשים לזה: דהנה הגמ' (לעיל יג א וקז ב) מקשה למה אסורה צרה של ערוה קטנה להתייבם, תמאן הקטנה ותתייבם הצרה (ומתרתצת שאסורה משום הגזירה ד'נראית'). ומקשים הראשונים איך ילמדו אותה למאן, והרי יש להרחיק ממאונים, ויש תנאים שסוברים דהיינו אפילו במקום מצוה (וכדלהלן).

וכתב הריטב"א (קז ב ד"ה אמאי): 'פי' דכי האי גוונא שהיא יוצאה לשוק לנפשה, דכו"ע מודו שיש לנו ללמדה למאן כדי לקיים מצות יבום, ואפילו למאן דסבר לקמן שאין מלמדין את הקטנה למאן'. וכוונתו ברורה, שכיון שבין כה וכה, ואפילו לא תמאן, היא אסורה על היבם משום ערוה, והיא יוצאת לשוק, אין טעם שלא תמאן.

שכוונתו שממילא נראה שנעשה המיאון שלא כדין, וכחזו"א דלהלן לדעה ב', אלא שלדעה זו אין אומרים כן אלא כשיש לה סיבה אמיתית לומר זאת, שאכן יכלה שלא למאן ולהמשיך לדור עם בעלה.

144. עי"ש שמוסיף שכל שכן הוא לשיטת הנודע ביהודה, שבמיאון צריכה לומר להדיא שממאנת למפרע בנישואיה לבעלה (הובא לעיל אות לג), שקטנה, שאין דעתה שלימה, אינה יכולה לומר כן בבירור.

והתוס' (יג א ד"ה תמאן) כתבו: 'ואפילו לר"ג דלית ליה מלמדין את הקטנה שתמאן לקמן בפ' ב"ש, היינו להוציאה מבעלה [בתוס' רא"ש: מתחת בעלה], א"נ פריך דהיכא דמיאנה תתייבם צרתה ומתני' משמע דאין לה תקנה אלא בחליצה', וכן הוא בתוס' רא"ש.

כוונת התוס' והתוס' רא"ש מבוארת בתוס' מהר"ם ור"פ שם: 'דאפילו לר"ג דאמר לקמן דאין מלמדין הקטנה למאן..., ה"מ להפקיע האשה מיד בעלה..., אבל הכא כיון דבלאו הכי הערוה אסורה היה לנו ללמדה שתמאן ות[ת]יבם צרתה'. ומפורש שכוונתם כדברי הריטב"א, שמה שאין מלמדים למאן היינו דוקא כשהיא מותרת למי שהיא ממאנת בו, וזו כוונת התוס', שדוקא להוציא אשה מבעלה אין מלמדים למאן, ומה שאין כן הכא שבלא"ה אסורה עליו. וכ"כ בהסבר דבריהם הגליא מסכת (קו"א סי' ו אות ד ד"ה אבל)¹⁴⁵.

אבל מתירוצם השני של התוס' והתוס' רא"ש, מבואר שאפילו במקום שבלא"ה אסורה על בעלה, יש להרחיק ממאונים, וקושיית הגמ' היא רק מאופן שעברה ומאנה.

מה היא ההרחקה

קלז שם. במשנה קט א וקיא ב, מובאת דעת ר' אליעזר ור' אלעזר שבאופנים מסויימים מלמדים את הקטנה שתמאן, וע"ז הקשו בגמ' שהרי מרחיקים ממאונים. ומבואר שההרחקה היא שלא ללמדה למאן.

האחרונים מוסיפים שאף באופן שרואים קטנה שרוצה למאן, יש לפתותה שלא תמאן (כ"כ הים של שלמה סי' טז, והגליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה אשר וסי' ז ד"ה על).

עוד כתבו התוס' (קט א ד"ה ויתרחק) בשם ר"ח בשם גאון, שאף יש להתרחק מקדושי קטנה, שמא תמאן, ודנו בזה הראשונים (עי' בהגהות מיימוניות גירושין פי"א ה"א ובאור זרוע סי' תרפו ובר"י אלמנדר).

והנה בענין זה של מהות ההרחקה נשנו עוד דינים רבים: מה נכלל בלימוד למאן

145. אמנם בראשונים אלו אין מבואר שבאופן שהיא בין כה וכה אסורה על מי שהיא ממאנת בו, אין מרחיקים כלל ממאונים, אלא שבזה הכל מודים שמלמדים אותה למאן במקום מצוה, ואם כן אפשר ששלא במקום מצוה אף מרחיקים, ואף על פי שהיא בין כה וכה אסורה על מי שהיא ממאנת בו.

האסור [כגון מה הדין כשייעצו לה שתמאן לטובת עצמה]; ומה הדין כאשר עברו ולמדוה למאן, ומיאנה, האם המיאון בטל מדין 'כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני'; והאם ב"ד נזקקים לקטנה שבאה למאן בפניהם; ועוד, ולעצרי לא עלה בידי לכותבם כאן, וכל המקרים והמקורות שידי הגיעה אליהם מובאים באנצ"ת ע' מיאון בפרק: הרחקה ממיאון, וצויין להם בקונטרס המפתח כאן.

לימוד למאן במקום מצוה

קלח משנה קט א: שני אחין נישואין לשתי אחיות..., גדולה וקטנה..., מת בעלה של גדולה, רבי אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו, רבן גמליאל אומר..., ובגמ': ומי שרי והתני בר קפרא... ויתרחק משלשה דברים, מן המיאון... מיאון דמצוה שאני¹⁴⁶. משנה קיא ב: גדולה וקטנה..., בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה או שבא אחיו על הגדולה, פסל את הקטנה, ר' אלעזר אומר מלמדין הקטנה שתמאן בו¹⁴⁷. בגמ' נדה (ח א) איתא שכן דעת ר' יהודה בן בתירא כר"א ור"א, שבעדיות (פ"ו מ"א) העיד שממאנים את הקטנות, ובא לומר דהיינו שמלמדים למאן במקום מצוה. ופסקו בגמ' (קי א וקיא ב) ר"י אמר שמואל ור' אלעזר (בן פדת, האמורא) כוותיהו, שמלמדים למאן במקום מצוה.

קלט בגמ' (קיא ב) מצרכינן דברי ר' אלעזר בקטנה וגדולה: 'אבל בהא דאיכיים מצות יבום, אימא תרוייהו ליפקו בגט', כלומר שהו"א שכיין שכבר נתקיימה מצוות יבום בביאה ראשונה, אין זה חשוב מקום מצוה ואין מלמדים אותה למאן, קמ"ל דחשוב מקום מצוה. וצ"ב באמת אמאי הוי מקום מצוה, והרי כבר יבם.

146. עי' במאירי (ברכות כז א ועדיות פ"ו מ"א ונדה ח א) שמוסיף טעם נוסף ללמדנה למאן, כדי שלא תתענג הגדולה עד שתגדיל הקטנה ויורודע אם היא ממאנת ומתייבמת הגדולה, או שאינה ממאנת והגדולה יוצאת מחמתה. וצ"ב אמאי הוסיף טעם שלא מצינו בגמ'.

147. עי' בביאור הגר"א (סי' קעא ס"ק ח) ובחזו"א (סי' קכט ס"ק ה), שדין זה הוא אפילו עדיין לא בא על הגדולה, אלא רק על הקטנה, שמלמדים שתמאן כדי להתיר הגדולה ליבם. ועיי"ש בגר"א שמדייק דברי הרמב"ם וטור ושו"ע שדוקא בא על גדולה, ותמה ע"ז, והחזו"א מיישב שכוונתם לאו דוקא, ורק לרבותא נקטו שחזר ובא על גדולה, דאף על פי שבא עליה באיסור וקיים בה מן התורה מצוות יבום, מלמדים את הקטנה שתמאן.

האחרונים מבארים דבר זה בב' אופנים:

א. הישרש יעקב בלשון א' והחזו"א (סי' קכט ס"ק ה), כתבו שמה שהיבם ממשיך לקיים את היבמה הגדולה תחתיו, הרי זה קיום מצוות יבום.

ב. הישרש יעקב בלשון ב' והערוך לנר (לעיל ע"א וכאן), מבארים שהקיום מצות יבום הוא במה שביאת היבום שנעשתה כבר בגדולה, תחשב על ידי המיאון למפרע לביאה מעולה, שעד המיאון אינה חשובה אלא ביאה פסולה, כיון שבא על הקטנה וקנאה לפני שבא על הגדולה ויוצא שבביאתו על הגדולה עבר על האיסור לבנות ב' בתים.

קמ כתבו הראשונים, שאין הנידון האם מלמדים אותה למאן במקום מצוה לצורך מצוות יבום, אלא לדעת רבנן שמצוות יבום קודמת למצוות חליצה, אבל לאבא שאול שמצוות חליצה קודמת, אם כן ודאי שאין ללמדה למאן לצורך מצוות יבום, שאין שום גריעותא במה שהיא חולצת ואינה מתייבמת (כ"כ הרשב"א לעיל יג א ושו"ת ח"ו סי' סט, והריטב"א לעיל קז ב, וכ"כ המהרש"א והבית פנחס כאן).

ולפ"ז עולה שבר קפרא שאמר שיש להרחיק ממיאונים, ואיתא בגמ' (קט א) שסובר הוא כאבא שאול, חולק על ר"א, ולדעתו אין מלמדים אפילו במקום מצוה, ועי' בערוך לנר (כאן) ובחזו"א (סי' קכט ס"ק יד) משכ"ב.

קמא בפשטות הכוונה שבמקום מצוה, מצוה על הבי"ד ללמד אותה למאן. וכן מבואר במאירי (ברכות כז א ועדיות פ"ו מ"א ונדה ח א).

אבל הרשב"א בשו"ת (ח"ו סי' סט) נסתפק בדבר, והביא ב' צדדים אם הכוונה שמצוה ללמדה למאן, או שרק מותר ללמדה ואין איסור בדבר.

ועי"ש שמביא השואל מחלוקת שהיה לו עם מקצת חכמי עכו, שלדעתם במקום מצוה אף כופים אותה למאן בעל כרחיה. והרשב"א כתב עליהם: 'אני איני כדאי שאתה שלחת לי, וכל שכן בדבר שחכמים כמותכם מנצחין זה את זה היאך אני מכניס ראשי בין הרים גדולים, ואמנם גדולה היא מצותך עלי והנני משיב בקוצר דעתי כאשר יראוני מן השמים' וכו'. אמנם הרשב"א מאריך לחלוק עליהם, וכותב כנ"ל, שאין כופים, אלא או שמצוה ללמד או שמותר ללמד.

הסוברים שיש להרחיק אף במקום מצוה

קמב במשנה (קט א) פליגי ר"ג ור' יהושע על ר"א, וסוברים שבקטנה וגדולה

אין מלמדים את הקטנה למאן, אלא לר"ג תמתין עד שתגדיל (שאין זיקה, ואינה נאסרת), ולר' יהושע מוציא את שתיהן (שיש זיקה, ונאסרת הקטנה משום זיקת הגדולה).

בדעת ר"ג, כתבו התוס' והתוס' רא"ש והתוס' מהר"ם ור"פ (לעיל יג א ד"ה תמאן) והריב"ן (לעיל יח א ד"ה מצות) והר"י אלמנדרי (כאן), שסובר שאפילו במקום מצוה מרחיקים ממאונים, ועל כן אין אומרים שתמאן הקטנה בשביל שתתייבם הגדולה.

וכן בדעת ר' יהושע, כתבו רש"י (במשנה) והרשב"א בתשובה (ח"ו סי' סט) והמאירי (כאן, בלשון שני, ולעיל כט א) והר"י אלמנדרי (כאן), שסובר שהטעם שאין מלמדים הוא משום שיש להרחיק ממיאון אף במקום מצוה¹⁴⁸.

ותמה הרעק"א, שהרי הכא היא בין כה וכה אסורה על היבם, ומה שייך להרחיק בה ממאונים.

המוכח, שסברי ראשונים אלו שעכ"פ לר' יהושע, יש להרחיק ממאונים אפילו במקום שבין כה וכה אסורה על היבם, וכדלעיל אות קלה. וכ"כ הגליא מסכת (קו"א סי' ו אות ד ד"ה ועוד) והחזו"א (סי' קכט ס"ק ה).

וכן בדברי ר"א במשנה קיא ב לגבי בא על קטנה ואח"כ על גדולה, פסקו בגמ' כר"א, ומשמע שיש חולקים, וכתב החזו"א (שם) דהיינו ת"ק. ואף בזה ייקשה שהרי התם הקטנה בין כה וכה נאסרה על היבם משום ביאת הגדולה, ועל כרחק כנ"ל, שאף על פי כן יש להרחיק ממיאון.

במקום מצוה מדרבנן

קמג הנה במשניות להלן קי א וקיא א-ב, הובאו כמה אופנים כשנפלו כמה נשים ליבום (נביא להלן אך ורק את המקרים הנוגעים לעניינינו, שעליהם דנו הראשונים לגבי מיאון):

148. עי' במאירי כאן, שכתב הסבר נוסף, שכיון שלא מאנה הקטנה בבעלה קודם נפילת אחותה, יש לאסור את הגדולה משום 'נראית' כאחות אשה משעת נפילה. ועי' בתוס' ותוס' רא"ש ותו"י לעיל (כט א) ומאירי כאן, בטעם שלר"א אינה אסורה משום 'נראית', ששאני הכא שהיא ממאנת בבעלה, ואין גוזרים משום 'נראית' אלא בממאנת לאחר שיצאה מבעלה, ונתבאר ענין זה לעיל אות כה. ועי' בשו"ת הרשב"א הנ"ל, שמוסיף שמודה ר' יהושע שאילו מאנה, מותרת ליבם (ואין לאסורה משום נראית כאחות אשה), ועי"ש שכן הוא בירושלמי (פיי"ג ה"ז), וצ"ב שלפנינו בירושלמי משמע דהיינו רק להו"א אבל למסקנא אסורה ליבם, ועי' במש"כ השיירי קרבן שם.

(א) קטנה וחרשת לכתחילה, שלא בא היבם על אף אחת מהן. (ב) שתי קטנות, ובא יבם על אחת מהן ואח"כ בא הוא או אחיו על השניה. (ג) קטנה וחרשת, ובא יבם על הקטנה ואח"כ בא הוא או אחיו על החרשת. (ד) קטנה וחרשת, ובא יבם על החרשת ואח"כ בא הוא או אחיו על הקטנה. (ה) גדולה וקטנה, ובא יבם על הגדולה ואח"כ בא הוא או אחיו על הקטנה. (ו) גדולה וקטנה, ובא יבם על הקטנה ואח"כ בא הוא או אחיו על הגדולה.

ובכל ד' המקרים הראשונים, נישואי ב' היבמות - וזיקתן מחמת הנישואין - אינם אלא מדרבנן. ואילו בב' המקרים האחרונים, נישואי הגדולה - וזיקתה מחמת הנישואין - הן מן התורה, ורק נישואי הקטנה - וזיקתה - הם מדרבנן.

במשנה איתא שבמקרה האחרון של גדולה וקטנה, ובא על קטנה ואח"כ על גדולה, סובר ר' אלעזר שמלמדים את הקטנה למאן, ובכח"ג מאונה מועיל שתתקיים בגדולה מצוות יבום מדאורייתא, ואם כן אפשר שדוקא באופן זה סובר ר"א שמלמדים אותה למאן.

אבל בתוספתא (ה"ז) איתא שר"א אומר ש'בכולן' מלמדים את הקטנה למאן, דהיינו אף במקרים הקודמים שבמשנה. ובכל אופנים אלו לא מהני המיאון שתתקיים מצות יבום מן התורה, אלא מהני או שתתקיים מצות יבום מדרבנן, או אפילו מדרבנן לא, ויבואר בפירוט.

ופליגי הראשונים איזו גירסא עיקר, הרי"ף והרמב"ם וסיעתם סברי שגרסינן 'בכולן', וכ"פ הטור והשו"ע (אה"ע סי' קעא סע' א). ובתוך שיטה זו ישנם חילוקים שונים, וכדלהלן.

אולם הראב"ד (בהשגות על הרי"ף יבמות [בס' הזכות לח ב, והובא ברא"ש סי' ח]), ובהשגות על הרמב"ם [יבום וחליצה פ"ה הכ"ד] וכן הריא"ז (בפרקין ה"ב אות א, ד, ו, ט), סוברים שלא גרסינן 'בכולן', ואין מלמדים את הקטנה למאן אלא במקום שמתקיימת מצות יבום מן התורה.

ומבאר הקרבן נתנאל (סי' ח אות ש), שכיון שהמצוה ליבם אינה אלא מדרבנן, ואף האיסור למאן הוא מדרבנן, שב ואל תעשה עדיף.

קמד והנה בחלק מהאופנים דלהלן, הקטנה בין כה וכה אסורה על היבם, ואף על פי כן סוברים הראב"ד והריא"ז שאין ללמדה למאן. ומוכיח מזה הגליא מסכת (קו"א סי' ו אות ד ד"ה אבל [הא']) שלדעתם האיסור ללמד למאן הוא

אפילו באופן שבין כה וכה אסורה על מי שהיא ממאנת בו (וכדלעיל אות קלד). אמנם הצמח צדק (שו"ת אה"ע ח"ב סי' שה אות ד) מצדד אחרת, וצ"ב.

ואילו לסוברים שמלמדים למאן אפילו במקום מצוה מדרכנן, כתב הרמב"ן בס' הזכות (לט א, הובא בלשונו להלן אות קמד) שטעמם בזה הוא משום שאין טעם להמנע מלמאן כשהיא בין כה וכה אסורה על היבם שהיא ממאנת בו, וכל זה יתבאר היטב להלן, ועוד יתבאר באיזה אופנים מהני טעם זה לחוד כדי ללמדה שתמאן, ובאיזה לא.

קמה עתה נחל לברר דעת הרי"ף והרמב"ם וסיעתם:

באופן הא', שנפלו ליבום קטנה וחרשת, כתב הרי"ף (לח ב), לאחר שמביא את דברי ר' חסדא [שאמר בגמ' שכיון שהקטנה קנויה ואינה קנויה ואילו החרשת קנויה ומשוירת, תקנתן היא ע"י שכונס את החרשת ומוציאה בגט וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ]: 'ולרבי אליעזר מלמדין את הקטנה שתמאן בו ומיבם לה לחרשת, וכן הלכתא', וכ"כ הרמב"ן (בס' הזכות, לט א) והמאירי (קי א ד"ה קטנה [הא']) והרא"ש (סי' ח) והרבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב כה ח"א) והנמוק"י (לח ב), וכן פסקו הרמב"ם (יבום וחליצה פ"ה הכ"ד) והטור והשו"ע (סי' קעא סע' א).

במקרה זה הטעם פשוט, שהרי המיאון מהני שתתייבם החרשת (ואף על פי דהיינו רק יבום מדרכנן).

קמו באופן הד', של קטנה וחרשת ובא יבם על החרשת ואח"כ על הקטנה, נשנו כו"כ שיטות בתוך דעה זו הסוברת שמעיקר הדין מלמדים למאן במקום מצוה מדרכנן, וממנו יתד ופינה לכל הנידון על לימוד למאן במקום מצוה מדרכנן.

ובענין זה ישנן ב' נקודות: הראשונה היא האם מיאון הקטנה מועיל להתיר את החרשת ליבם. והשניה היא האם מלמדים אותה למאן.

הרי"א למגדרי והרמב"ן והרשב"א והריטב"א (קיא ב, וכן הוא ברמב"ן בס' הזכות לט א) והמאירי (קי א ד"ה קטנה [הב']), כתבו שמיאון הקטנה מועיל להתיר את החרשת ליבם. ולכן מלמדים את הקטנה למאן, וכיון שמאנה, מתייבמת החרשת.

וכ"כ הטור סי' קעא, ועי"ש שכתב שכ"ד הרא"ש, ועי' בב"י ובב"ח ובפרישה שם (ועי' בהגהות והערות במהד' שירת דבורה שם אות יג) וב"ש של שלמה שם (פי"ג

סי' כג), מה שדנו בדעתו. ועי' ברמ"א שם סע' ח, שכתב על השו"ע שם, שפוסק כהרמב"ם דלהלן 'ויש חולקין', ומבאר הגר"א (ס"ק י"ג), שכוונתו לדעה זו.

בטעם הדבר שע"י המיאון מותרת החרשת ליבם, כתבו הראשונים שכשם שבגדולה וקטנה ובא על קטנה ואח"כ על גדולה, אמרינן שאף על פי שבשעה שבא על הגדולה, עבר באיסור שאין לבנות ב' בתים, מכל מקום כיון שמאנה ועקרה את הנישואין למפרע, יוצא שכאילו לא היתה נשואה הקטנה לאחיו, ואין כאן ב' בתים. הכי נמי בקטנה וחרשת ובא על חרשת ואח"כ על קטנה, אף על פי שבשעה שבא על קטנה פסל את החרשת משום שאין בונים ב' בתים, מכל מקום כיון שממאנת ועוקרת את את נישואיה למפרע, יוצא שלא היתה נשואה ליבם, וממילא אין לאסור כאן משום ב' בתים¹⁴⁹. וכע"ז כתב הר"י אלמנדר.

ומוסיפים עוד שכיון שהלכה כעולא שמיאון עוקר את הזיקה, אם כן כשממאנת הקטנה ביבם, שוב אינה זקוקה לו כלל ואפילו לחליצה. אבל לר' אושעיא שמיאון אינו מהני לעקור זיקה, אם כן אפילו מאנה באישות היבם ועקרתה, מכל מקום עדיין זקוקה היא לו לחליצה (לשיטתם, דלא כתוס', וכדלעיל אות ב) והחרשת אסורה משום זיקת הקטנה, ויוצא שהמיאון לא יהני להתיר את החרשת ליבם, ולכן אין מלמדים אותה למאן¹⁵⁰.

דהיינו ששיטתם בזה שאין הלימוד למאן אלא מפני שהמיאון מהני להתיר את החרשת ליבם.

הרמב"ן בס' הזכות מוסיף בטעם שמלמדים אותה למאן בכה"ג, וז"ל 'אמר המחבר ולמה לא תמאן והם פירשו בגמרא טעמיה דבר קפרא משום דלמא גדלה ומתחרטא בה, וזו היא שיוצאה על כל פנים, למה תתעגן עד שתגדיל ותחלוץ ויפסל בה מן הכהונה שופך מי בורו ואחרים צריכין לו, ותאסור חרשת על בעלה שכנסה בהיתר', ומבואר בדבריו שישנן ג' סיבות ללמד אותה למאן: א- שהרי בין

149. וז"ל הרשב"א: מלמדין את הקטנה שתמאן בו ותשאר החרשת עמו, שהרי עקרה הזיקה במיאונה לגמרי וכמי שלא היתה צרתה כלל. ועי' בערוך לנר כאן מה שהוסיף בזה.

150. ועי' שמוסיפים שאף על פי שהמיאון מועיל שאילו תמות הקטנה, תותר החרשת ליבם, אין ממאנים לאפשרות רחוקה כעין זו.

ועי' בלחם משנה (יבום וחליצה פ"ה הכ"ד), שזהו הביאור בהשגת הראב"ד שם במה שהביא מדברי ר' אושעיא, שרק בא להוכיח שהלשון 'מלמדים' אינה הולכת על כל המשנה, וכמש"כ הרמב"ן והרשב"א, אבל אין כוונתו לפסוק כוותיה, ודלא כמו שפירש המגיד משנה שם, וע"ע במרכה"מ שם.

כה וכה הקטנה אסורה על היבם ויוצאת ממנו משום זיקת החרשת, והמאן אינו מוציאה מבעלה. -ב- למה תחלוץ הקטנה ותפסל לכהונה בחנם, בשעה שיכולה לצאת במאן ותהיה מותרת לכהונה. -ג- שאין לאסור את החרשת שכנסה בעלה בהיתר.

ונראה ברור (וכן פירש בדבריו הלחם משנה הנ"ל) שהסיבה שהוסיף הרמב"ן את הטעם הג', היא משום שאף על פי שאין טעם להרחיק ממאונים כשבין כה וכה אסורה על היבם (וגם שיש ענין שתמאן ולא תפסל לכהונה), מכל מקום אין מלמדים אותה למאן אלא כשהמאן מהני להתיר צרתה ליבם, וכדלהלן אות קנב. ועי"ש ואילך שיתבאר עוד מה כחו של כ"א מהטעמים שהביא הרמב"ן ללמדה שתמאן.

העולה ששיטת הנך ראשונים, שאין לימוד למאן, אלא כאשר המאן מהני להתיר צרה ליבם.

וכתב הגר"א (סי' קעא ס"ק ח) בטעם שלדעה זו כשהמאן לא מהני להתיר את צרתה, אין מלמדים אותה למאן, ואף על פי שהמאן יהני להכשירה לכהונה, ולא תפסל ע"י חליצה, שאין אנו אחראים על כשרותה לכהונה.

קמז ואילו הרמב"ם (יבום וחליצה פ"ה הכ"ח) כתב וז"ל 'בא היבם תחלה על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה, פסל את החרשת, ומלמדין את הקטנה שתמאן והחרשת יוצאה בגט'. וכ"פ השו"ע (סי' קעא סע' ח). ומבואר שלדעתו החרשת פסולה ליבם ואינה ניתרת ע"י מאן הקטנה (וטעם הדבר יתבאר להלן), ואף על פי כן מלמדים את הקטנה שתמאן.

העולה ששיטתו היא שמלמדים למאן אפילו במקום שהמאן לא מהני להתיר צרה ליבם. וכן מבואר להדיא מאופנים נוספים שכתב הרמב"ם שתמאן, ואף על פי שהמאן לא מהני להתיר צרה ליבם, וכדלהלן באות הבאה.

וכתבו האחרונים שהטעם שמלמדים, הוא שכיון שהקטנה הממאנת בין כה וכה אסורה על היבם, עדיף שתמאן ולא תצא בחליצה, ועי"י כך תהא כשרה לכהונה (כ"כ הלחם משנה, ופרישה סי' קעא אות כז, ושו"ת גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה נמצא, וכן משמעות הגר"א שם ס"ק ח)¹⁵¹.

151. לפ"ז במקום שהמאן לא מהני להתירה לכהונה, וכגון כשנתגרשה מאדם אחר קודם לכן, לסוברים שהמאן בשני אינו מתירה לכהונה מגירושה לראשון (עי' לעיל אות לט), או שהיא חללה וכע"ז; אין מלמדים אותה למאן, כיון שאין תועלת במאנה יותר מגירושה.

קמח

לשיטתם פליגי הראשונים בזה במקרים נוספים, דהנה בין אופן ב', של שתי קטנות ובא יבם על אחת ואח"כ על השניה, ובין אופן ה', של גדולה וקטנה ובא יבם על גדולה ואח"כ על קטנה; יש צד השהו, שמיאון הקטנה אינו מתיר את הצרה ליבום. והרמב"ם (יבום וחליצה פ"ה הכ"ו וה"ל) כתב שמלמדים אותה למאן, וזה לשיטתו שמלמדים למאן אפילו כשהמיאון אינו מתיר את הצרה ליבם, כדי להתיר את הממאנת לכהונה, וכ"פ הטור והשו"ע (סי' קעא סע' א וסע' י). [וכתב הגר"א (סי' קעא ס"ק ב ג) שכן הוא לשיטת הרי"ף ע"פ התוספתא, ש'מלמדים' קאי אכל המקרים במשנה].

ואילו המאירי (קי א ד"ה ואחר [הב'] וד"ה גדולה) כתב שאין מלמדים אותה שתמאן, וכשיטת הראשונים (והוא גופיה בכללם) שאין מלמדים למאן אלא אם כן המיאון מהני להתיר צרתה ליבם.

קמט

נשוב עתה לאופן של בא על החרשת ואח"כ על הקטנה, הנה בטעם הדבר שלרמב"ם אליבא דאמת המיאון לא מהני להתיר את החרשת, ובמהות החילוק בין חרשת וקטנה, לבין גדולה וקטנה שאמר ר"א במשנה שהמיאון מהני להתירה, ואין אומרים שנאסרה עליו משום בניית ב' בתים; כתבו האחרונים (עי': לחם משנה שם ה"ל, כתונת פסים [לבן בעל הדו"פ] בדרישה סי' קעא אות כז, ב"ש שם ס"ק ד, ביאור הגר"א שם ס"ק יג, מראה הפנים לירושלמי יבמות פי"ג הי"ג [היא"א]), שדוקא בגדולה וקטנה, שזיקת הגדולה מדאורייתא, מהני מיאון הקטנה להתירה ליבם, אבל בחרשת וקטנה, שאין זיקת החרשת אלא מדרבנן, ובשעת הביאה היתה זו ביאה פסולה, שוב לא מועיל מיאון הקטנה להתירה ליבם¹⁵². [ובביאור דבריהם איך עולים הם בקנה אחד עם הא דקיי"ל שמיאון עוקר את הנישואין למפרע, עי' להלן חלק ב סי' ב הערה 46].

152. וז"ל הכתונת פסים: 'מלמדין הקטנה שתמאן וכו' ויקיים הגדולה. אפילו להרמב"ם דכתב לעיל גבי אחת חרשת ואחת קטנה שאפילו לאחר המיאון דקטנה יוצאת החרשת בגט, ומטעם שבשעת ביאת הקטנה נפסלה עליו, שאני התם שגם בביאת החרשת לא קיים מצות יבום גמור מן התורה, לכך סבר הרמב"ם שכיון שנפסלה פעם אחת שוב לא יקיימנה אפילו אחר המיאון, אבל כאן ביאת הגדולה מצות יבום גמור'. והב"ש: 'וסבירא לי' לרמב"ם דאז אסור בשתייה, מאחר בעת הביאה של הקטנה היתה החרשת פסולה עליו תו לא מהני מיאון דקטנה לקיים את החרשת, כיון דבחרשת ליכא מצות יבום גמור, מה שאין כן כשבא על הגדולה אחר שבא על הקטנה, מלמדין לקטנה שתמאן ומותר בגדולה, כיון שמקיים בגדולה מצות יבום'. וכע"ז בשאר אחרונים. ובדומה לזה כתב המרכה"מ שם, אבל לשיטתו ביסוד דין מיאון

והים של שלמה (סי' כג) כתב באופ"א, שאיסור החרשת אינו מן הדין, אלא רק משום גזירה שכיון שהן יבום הקטנה והן יבום החרשת מועיל רק מדרבנן, אם יקיים היבם את החרשת נראה הדבר כאילו הוא בונה שני בתים, שהרי בא אף על הקטנה, ואף על פי שהקטנה מאנה בו, ומה שאין כן בגדולה וקטנה שניכר שאין זה בניית ב' בתים, שהרי בנין הגדולה הוא מדאורייתא¹⁵³.

קג הראב"ד משיג על הרמב"ם, וז"ל 'א"א ומאחר ששתיהן יוצאות למה מלמדין אותה שתמאן, ולא אמרו זה הלמוד אלא כדי שתקיים מצות יבום שהוא מן התורה, ולעולם יתרחק אדם מן המיאונין'. ומבואר שטוען ב' דברים: שאין מלמדים אלא כדי לקיים מצוות יבום מן התורה (הטענה הב' בדבריו), ועוד שכאן ששתיהן יוצאות, אין ללמד את הקטנה למאן (הטענה הא').

ומבארים הים של שלמה (סי' כג) והלחם משנה והב"ח (סי' קעא אות ד), שכוונתו בטענה הב' היא, שאף לסוברים שמלמדים למאן אפילו במקום שאין מתקיימת מצוות יבום שמן התורה, מכל מקום אין ללמד כשהמיאון אינו מתיר את צרתה ליבם. דהיינו שהראב"ד סובר בזה כהראשונים דלעיל אות קמו, שאף לסוברים שמלמדים למאן במקום מצוה אפילו מדרבנן, היינו דוקא כשהמיאון מהני להתיר צרה, וממילא כיון שהכא לדעת הרמב"ם המיאון לא מהני להתיר צרה, אין ללמדה שתמאן.

קנא הראב"ד (בהשגות על הרי"ף) תמה על שיטת הרי"ף והרמב"ם וסיעתם שמלמדים אף בדרבנן, מהצריכותא בגמ' (קיא ב), וז"ל 'וסוגיא דשמעתתא נמי הכי משמע, דהא אמרינן ואי אשמעינן הכא (בבא על קטנה ואח"כ על גדולה) משום דגדולה רמיה קמיה מעיקרא וכו', והיינו שאם ר"א סובר שבכל הבבות דמתניתין מלמדים אותה למאן, ואפילו במקום מצוה מדרבנן בלבד, למה עבדינן צריכותא רק מגדולה שביאתה מן התורה.

והרמב"ן כותב בריש דבריו שהכא שהיא בין כה וכה אסורה ליבם, אין טעם שלא נלמדה למאן כדי שלא תפסל לכהונה וכדי להתיר את החרשת ליבם (והובאו דבריו

שאינו עוקר למפרע, כתב באופ"א, עי"ש. בערוך לנר בסוגיין ובשו"ת אבני נזר אה"ע סי' רצה, שכתבו הסברים נוספים בדעת הרמב"ם.

153. עי' בערוך לנר בסוגיין ובשו"ת אבני נזר אה"ע סי' רצה, שכתבו הסברים נוספים בדעת הרמב"ם. ודרך מחודשת בזה כתב בספר תורת חיים (ליבוויץ') סי' יב.

באות קמד), ומוסיף בהסבר הצריכותא: 'וע"כ לא הוצרכו בגמרא לומר ואי אשמעינן, אלא בסיפא דמתניתין בא על הקטנה וחזר ובא על הגדולה, דאז קיים מצות יבום והוא פסלן על עצמו בפשיעה, לפיכך היה ראוי שלא לחזור להתיר לו כלום'. כלומר שבמקום שהיבמה היתה מותרת ליבם, ולאחר מכן פסלה היבם עליו בפשיעה ע"י שבא על היבמה השניה, אין מלמדים אותה למאן אלא אם כן מתקיימת מצוות יבום מן התורה.

והנה קודם לכן כתב הרמב"ן שמה שמלמדים למאן בדרבנן, זה משום שהקטנה בין כה וכה אסורה על היבם, ובלא זה אין מתחילים לדון על מיאון בדרבנן (וכן עולה בבירור מהמשך דבריו, וכדלהלן אות קנג). ועל כרחך שאף עתה כשבא לומר מתי אין ממאנים בדרבנן, היינו באותו האופן שהקטנה בין כה וכה אסורה על היבם. אבל באופן שכבר קיים מצוות יבום ופסל את היבמה השניה בפשיעה, אין מלמדים בדרבנן (ואף על פי שהקטנה בין כה וכה אסורה עליו).

מעתה תקשי, דבשלמא בקטנה וחרשת לכתחילה, שעדיין לא בא על אף א' מהן (דלעיל אות קמה), אתי שפיר למה מלמדים למאן בדרבנן, שהרי הקטנה בין כה וכה אסורה עליו, והוא לא פסל את החרשת עליו בפשיעה.

אבל באופן שבא על חרשת ואח"כ על קטנה דלעיל, צ"ב למה מלמדים אותה שתמאן, ומה לי במה שהקטנה בין כה וכה אסורה עליו, דמכל מקום היבם כבר קיים מצוות יבום ואח"כ אסר את החרשת עליו בפשיעה בביאתו על הקטנה.

קנב וכתב הגר"א (סי' קעא סוס"ק ב) שכאן יש טעם חדש למה אין מניעה ללמדה למאן, שכיון שהיבם נשא את הקטנה באיסור - שהרי כבר נשא את החרשת, וכשבא על הקטנה עבר משום בניית ב' בתים - אין טעם כלל להרחיק מהמאונים, שכל דברי בר קפרא שיש להרחיק ממאונים היינו כשנשאה כדן, אבל הנשאת באיסור, למה נרחיק בה ממאונים, ואדרבה, מצוה שתמאן¹⁵⁴.

דהיינו שמפני כן לא הצריכו בגמ' ממקרה זה, דכל הצריכותא היא באופן שיש טעם להרחיק ממאונים, ואף על פי כן מלמדים למאן משום מצוה, אבל אופן שאין בו טעם להרחיק ממאונים כלל, אין לו שייכות לצריכותא (כ"כ החזו"א סי' קכט ס"ק ג)¹⁵⁵.

154. וז"ל הגר"א: אבל לא קשה כלל, דשם אין צריך לכל זה, דעד כאן לא קאמר בר קפרא אלא בכנס את הקטנה בהיתר, אבל באיסור ודאי מצוה למאן.

155. הגר"א תמה ע"ז מהאופן הג', שבא יבם על קטנה ואח"כ על חרשת, שלגי' הראשונים ע"פ

המבואר מזה, שאף על פי שכתב הרמב"ן שכשהיא בין כה וכה אסורה על היבם, אין מרחיקים בה ממאונים, מכל מקום אין זה דבר מוחלט, שהרי הכא באופן שאסר היבם את החרשת עליו בפשיעה, אין מלמדים את הקטנה למאן ואף על פי שהיא בין כה וכה אסורה עליו, אלא משום שנשאה באיסור, שסברא זו היא סברא אלימתא שאין טעם כלל להרחיק בכה"ג ממיאון, וצ"ב¹⁵⁶.

עוד מבואר, שבגוונא שהמיאון לא מהני להתיר צרה, אין מלמדים את הקטנה למאן ואף על פי שנשאת ליבם באיסור. שהרי הכא נשאת הקטנה לו באיסור, ואף על פי כן כתב הרמב"ן שאין מלמדים למאן אלא אם כן המיאון מהני להתיר צרתה ליבם. וביאור הדברים, דאמנם אין מרחיקים ממאונים בכה"ג שנשאת באיסור (ואילו נדע שהיא רוצה למאן, לא נפתנה להיפך, עי' לעיל אות קלז), אבל מכל מקום גם אין מלמדים למאן אלא כשיש תועלת מהמיאון להתיר צרתה ליבם.

קנג כמו כן במשנה הראשונה (קט א) תקשי, למה השמיעו שמלמדים אותה למאן דוקא באופן שנפלה לפני בעלה אחותה שהיא גדולה ונישואיה וזיקתה מן התורה, והרי לשיטה זו די בזיקה דרבנן כדי ללמד למאן.

וכתב הרמב"ן 'וכן ברישא משום דגדולה לא רמיא קמיה דמעיקרא כאחות אשה דמיא ומוטב שתצא ולא שתתיבם, אבל כאן שאין בהן תקנה אלא לצאת שתיהן למה לא ימאנו אותה משום תקנתה ותקנת חברתה', וממש"כ בסו"ד שהכא ששתיהן אסורות אין מניעה שלא ללמדה שתמאן, משמע שבא לומר שבמשנה קט א, אין שתיהן אסורות, והקטנה לעולם מותרת לו אף על פי שנפלה אחותה הגדולה לפני בעלה, ומשום הכי אין מלמדים אותה למאן אלא אם כן מתקיימת מצות יבום מן התורה.

התוספתא: 'בכולן' מלמדים אותה שתמאן, יוצא שגם באופן זה מלמדים אותה שתמאן. וכ"כ להדיא המאירי (קי א ד"ה קטנה [הב']).

וקשה אמאי, והרי באופן זה כבר נתקיימה מצוות יבום בביאה הראשונה ולאחר מכן היבם פסל את היבמה עליו בפשיעתו, ובכה"ג מבואר ברמב"ן שאין מלמדים אותה למאן דרבנן. וכאן היבם בא על הקטנה בהיתר, קודם שבא על צרתה, ולא נשאת לו באיסור ולא שייך לומר שמטעם זה הוא שמלמדים אותה למאן. ומכח קושיא זו דחה הגר"א שיטה זו, עי"ש ובחזו"א. 156. עצם מה שהרמב"ן גופיה לא הזכיר כלל סברא זו, ורק כתב הטעמים שהיא בין כה וכה אסורה עליו וכו', זה יש ליישב שבא לומר באופן כללי, למה מלמדים למאן דרבנן, וכגון בקטנה וחרשת לכתחילה, ששם לא נשאה באיסור, וע"כ שמשום שהיא בין כה וכה אסורה לו (ושם לא אסר את החרשת עליו בפשיעתו, ולכן אין צריך להגיע לנשאת באיסור אלא אף בל"ז ממאנים).

ומבארים האחרונים (לחם משנה יבום וחליצה פ"ה הכ"ח, ביאור הגר"א סי' קעא ס"ק ב, שו"ת גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה נמצא) שכוונתו שר"א סובר אין זיקה, ולא נאסרה הקטנה בנפילת הגדולה, והיא יכולה להשאר תחת בעלה. ומשום הכי אין מלמדים אותה למאן אלא לצורך קיום מצות יבום מן התורה.

קנד מעתה העולה בדינו שבענין זה של לימוד למאן במקום מצוה דרבנן, לסוברים שמלמדים אותה למאן, ישנן ד' נקודות שיש לעמוד עליהן בכל מקרה (בסוף כל דין נכתבה בין חצאי לבנה האות ממנה עולים הדברים):

(א) האם הקטנה הממאנת בין כה וכה אסורה על מי שהיא ממאנת בו, ואפילו לא תמאן - שאם לא, אין ממאנים בדרבנן כלל [קמו, קנג].

(ב) מה התועלת העולה ממאונה - שאם המיאון מהני לצרתה להתירה ליבם, אין מחלוקת (בתוך דעה זו) ולדברי הכל מלמדים אותה למאן [קמה]. אבל אם המיאון לא מהני להתיר את צרתה, אלא רק להתיר את עצמה לכהונה, לד' הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והמאירי, אין מלמדים אותה למאן [קמו, קמח], ואילו לרמב"ם, מלמדים [קמז, קמח].

(ג) האם היבם כבר קיים מצוות יבום ביבמה השניה (שאינה ממאנת), ולאחר מכן אסר את אותה עליו בפשיעה ע"י שבא על הקטנה (הממאנת) - שאם כך הם פני הדברים, אף על פי שהמיאון מהני להתיר את צרתה, אינה ממאנת, ואף על פי שהקטנה בין כה וכה אסורה על בעלה, ואפילו לא תמאן [קנא].

(ד) האם הקטנה נשאת באיסור ליבם - שאם כן, אף על פי שהיבם כבר קיים מצוות יבום ביבמה השניה, ולאחר מכן אסר אותה עליו בפשיעה ע"י שבא על הקטנה (דלעיל אות ג), מלמדים את הקטנה למאן, שבנישואין באיסור אין מרחיקים ממאונים כלל. ומכל מקום לסוברים שאין מלמדים אותה למאן אלא כאשר המיאון מהני להתיר צרה, אם כן באופן זה דנשאת באיסור, אם המיאון לא מהני להתיר צרתה ליבם, הדין הוא שאף על פי שאין מרחיקים ממאונים, מכל מקום גם אין מלמדים אותה שתמאן, כיון שאין תועלת ממאונה [קנב].

ביאור אופן ג', שבא יבם על קטנה ואח"כ על חרשת, נכתב לעיל הערה 155.

קנה באופן שחרשת נופלת ליבום לפני אחותה הקטנה, כגון שני אחים הנשואים שתי אחיות, האחת קטנה, והשניה חרשת, ומת בעל הקטנה ונפלה לפני בעל החרשת ליבום, הר' ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב כה ח"א) מביא מהרמ"ה שאין מלמדים אותה למאן, ותמה ע"ז, ומסיים שמכל מקום כיון

שכתבה הרמ"ה לפסק הלכה, נשמע לו. ובדבריו מבואר להדיא שהרמ"ה כ"כ אפילו לסוברים שמלמדים למאן בדרבנן (עי"ש שהוכיח שיש ללמדה למאן, ממה שבאופן הא' דלעיל מלמדים אותה למאן, והיינו בדרבנן), דמכל מקום הכא לא.

• • •

ענין 'לכתחילה' ו'בדיעבד' במיאון

קנו בכמה וכמה מקומות מצינו שאמרו לענין מיאון שיש לנהוג כן 'לכתחילה' אבל 'בדיעבד' מועיל, או שאמרו שבאופן מסויים אין ראוי שתמאן. ויש לדון על מי אמרו שעליו לנהוג כן והרי הקטנה אינה מוזהרת, ולהלכה אף בית דין אין צריך במיאון, ואם כן מי הוזהר בכך.

תחילה נביא כמה מקומות עיקריים בהם מצינו שאמרו כן:

א. נשואה שאינה ממאנת לב"ש (כדאיתא במשנה קז א), איתא בירושלמי, וכן כתבו הרבה מהראשונים, דהיינו דוקא לכתחילה, אבל בדיעבד, ממאנת. והובא ענין זה לעיל אות י.

ב. איתא בתו"כ (אחרי פ' ה פרק ז פיס' ט) ובתוספתא (ביצה פ"ד, במהד' וילנא מכת"י), שאין ממאנים בשבת ויום טוב, משום 'שבות'. ומבארים ר' הלל והקרבן אהרן לתו"כ והאור שמח (עדות פ"ג ה"ד), דהיינו גזירה שמא יבואו לכתוב גט מיאון.

ג. להלכה שמיאון בפני ב', הרבה מן הראשונים כתבו שאין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה תמאן בפני ג'. והובאו לעיל אות נב¹⁵⁷.

ד. לגבי הדין של אין ממאנים אלא אם כן מכירים (בגמ' קו א וב"ב קלח ב), כתב הרמב"ם (גירושין פי"א ה"י) שבכלל דין זה, צריך להכיר אף את הבעל, וכן נפסק בטור ובשו"ע (אה"ע סי' קנה סע' ח). וכתבו הר"ן (שו"ת סי' ו, בלשון שני) והרמ"א שם, דהיינו דוקא לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו לא הכירו, מהני.

והנה לגבי אופן א', בנשואה שאינה ממאנת לב"ש, כתבו הראשונים הסבר מהו 'לכתחילה' ומהו 'בדיעבד': 'לכתחילה' היינו שאף על פי שבאה ומאנה, אין

157. עי' ביד דוד (ח"א קעט ב) שאכן הקשה עליהם מה שייך 'לכתחילה' במיאון, ומי הוזהר בכך, ומשום הכי כתב להלכה כדעה שאין חילוק בדבר ואף לכתחילה ממאנת בפני ב'. ולדבריו ייקשה מהרבה מקומות אחרים שמצינו מושג של 'לכתחילה' ו'בדיעבד' במיאון.

כותבים לה גט מיאון, ו'בדיעבד' היינו שאם עברו בי"ד והזקקו לה וכתבו לה גט מיאון, מועיל (ועי' לעיל שם בהערה, מש"כ בביאור דבריהם).

והחזו"א (סי' קיא ס"ק ח), כתב עפ"ז שזהו המושג הכללי של 'לכתחילה' ו'בדיעבד' במיאון, וזה ע"פ שיטתו שמיאון חשוב דבר שבערוה, וממילא אף לסוברים שמיאון אין צריך בי"ד של ג', מכל מקום כדי להתירה להנשא צריכים עדי המיאון לבא בפני בי"ד (הובא כל זה לעיל אות ס), וממילא הוזהרו בי"ד שלא יתירוה לכתחילה באופנים הנ"ל.

אלא שכמה טענות יש בדבר:

(א) לעיל שם (אות הנ"ל, ואילך) הובא שדעת הרבה ראשונים שמיאון אינו חשוב דבר שבערוה, וכן הובא מהמהרשד"ם שכתב להדיא שעדי המיאון אינם צריכים לבא בפני בי"ד כדי להתירה.

(ב) הראשונים שכ"כ לענין מיאון נשואה, לא כ"כ אלא אליבא דב"ש, שלדעתם אינה ממאנת אלא בפני בי"ד מומחים, ומסתבר שכמו כן בי"ד אלו שממאנת בפניהם הם הכותבים לה את גט המיאון, ועל כן שייך להזהירם בכך. אבל להלכה שמיאון שלא בפני בי"ד, וכן הרבה מהראשונים כתבו שאף גט המיאון נכתב ע"י עדים ואין צריך בי"ד וכדלעיל (אות ע), אם כן לא שייך לומר שהזהרה היא על בי"ד.

(ג) דברי החזו"א לכאורה אינם שייכים באופן ב' הנ"ל, במיאון בשבת, ששם מדובר על עצם מעשה המיאון, ולא על התרתה להנשא על פיו, והרי המיאון עצמו להלכה אין צריך בי"ד, ובכל זאת חזינן שהזהירו רבנן משום שבות שלא תמאן.

מכל זה מוכח שאף על פי שאין צריך בי"ד, הזהירו רבנן את מי שממאנת בפניהם, שלא יניחו לה למאן אלא באופנים מסויימים.

ויש להוכיח כן מדברי המאירי בפלוגתא אי ממאנים אף על פי שאין מכירים (לעיל קו א וב"ב קלח ב), שהלכתא כוותיה דרבא, ש'אין ממאנים אלא אם כן מכירים', וכתב המאירי (שם ושם) שאף כשמאנה בפני ב' עדים בלבד, מוטל עליהם להכיר, ואע"פ שלכאורה אין צורך להטיל עליהם להכיר, שהרי הבאים אחריהם בפשטות לא יסמכו עליהם, ומבאר הטעם שבכל זאת הטילו עליהם, שזה כיון שאף הגט מיאון אינו צריך בי"ד ונכתב ע"י ב' עדים (עי' בזה לעיל במקומו), ואין עדים מדקדקים אחר עדים.

חזינן מדבריו, שאפילו באופן שאינה ממאנת בפני בי"ד אלא בפני עדים, הזהירו

רבנן שלא יניחו לה למאן אלא אם כן מכירים בה, וממילא סומכים על כך עדים אחרים לכתוב לה גט מיאון עפ"ז, והוא הדין בשאר הנידונים לעיל, ששפיר שייך להזהיר את מי שממאנת בפניהם, ואף על פי שאינם בי"ד. (ואמנם הרבה אחרונים כתבו הסברים אחרים בדברי רבא איך אמרינן הכי אפילו כשמאנה בפני ב', ואכמ"ל, אבל לא נתעוררו בדבר אלא משום שלנו הבאים להתירה להנשא אין לסמוך על כך שהשומעים מיאונה הכירו בה, אבל לא מחמת שלא שייך להזהיר את מי שאינם דיינים שעליהם להכיר).

• • •

אבני חן חלק ב

ענין עקירת הנישואין
ע"י המיאון

פתיחה

העקירה למפרע

יסוד מוסד הוא שהמאונן, שמתיר את קשר האישות שבין הממאנת לבין בעלה, פועל את היתר האישות ע"י שעוקרה למפרע. וכמה מקורות לכך:

(א) איתא במשנה (שם קא-ב) שלאחר המיאון מותרים הבעל והאשה זה בקרוביו של זה, וכן מותרת האשה לכהונה, וכן מותר לבעל להחזירה אפילו אם נשאת לאחר, ומבואר שאינה חשובה כגרופה.

והרמב"ם (גירושין פי"א הט"ז) כתב בטעם הדבר שהממאנת מותרת בכל דינים אלו, שזה לפי ש'דינה עם בעלה שמיאנה בו כדינה עם מי שלא קידשה מעולם..., שכל היוצאה במיאון, אף על פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם', ומביא הגר"ח (אישות פ"ב סוף ה"ט) שמבואר מזה שהמאונן עוקר את הנישואין למפרע.

וכן כמה וכמה ראשונים מביאים מהדינים הנ"ל שאינה חשובה כגרופה לגביהם, כמקור לכך שהמאונן עוקר את הנישואין למפרע.¹

(ב) עוד איתא במשניות (קט א וקיא ב) וכן בגמ' (יב א ויג א, ועי' בקז ב) לענין קטנה שהיא ערוה ליבם שאוסרת צרתה משום צרת ערוה, שמיאונה מהני כדי שתתייבם צרתה, ואף על פי שבשעת נפילה לא היתה ראויה ליבום משום נשואי הקטנה, מכל מקום מהני המיאון כדי להתירה להתייבם, ולא אומרים בזה ש'נאסרה' משום שבשעת הנפילה לא היתה ראויה להתייבם, ועל כרחק הטעם בזה הוא שהמאונן עוקר את הנישואין למפרע, וממילא הרי זה חשוב כאילו מתחילה היתה ראויה ליבום, ולא נאסרה מעולם.²

1. עי' ברש"י (יבמות יב א ויג א וקז ב), ובפסקי רי"ד (יבמות יב א), ובמאירי (יבמות יב א וקז א), ובריטב"א (יבמות יב א), שכתבו שהטעם שמותרת לקרובים, הוא משום שהמאונן עוקר את הנישואין למפרע, וכ"כ רש"י בכתובות (ק ב), בטעם שמותרת לכהונה. ויותר מפורש ברבינו קרשקש שהובא בלשונו להלן סימן ב אות ב (ב), ובריב"ש שהובא בלשונו להלן שם הערה 7, שמוכיחים ממה שמותרת לקרובים, שהמאונן עוקר למפרע, ולמדו מזה אף לענין שאר דינים, בין לענין איסורים, ובין לענין דיני ממונות, עי"ש. והובא כל ענין זה לעיל חלק א במקומו.

2. כ"כ להוכיח בחי' הגרז"ס נשים (יבמות כג ב, ובסי' טז). ועי' להלן סי' ב הערה 2.

ג) עוד מצינו בדברי רבותינו הראשונים במקומות רבים עד אין מספר שנקטו לשון זו שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, ולהלן סי' ב בתוך הדברים הובאו הרבה מהם³.

בסימנים הבאים תתבאר מהות הפעולה של עקירת הנישואין ע"י המיאון, וגדרה של העקירה למפרע.

אכן ראיה זו אפשר שיש לדחות, כיון שיש סוברים שכל איסור שיש לו היתר, אין מחמתו דין 'נאסרה' (עי' באנצ"ת ערך יבמה שאינה עולה ליבום ציונים 1157-1130, שהביא הגר"ר שמואלביץ זצ"ל בהרחבה את השיטות בזה).

אלא שי"ל שאף לדעה זו אין אומרים כן אלא כשאינה ראויה ליבום בשעת נפילה משום איסור צדדי (כנדה, או נדר), שאיסור כזה לעולם אינו גורם ליבמה להיות מופקעת בעצמותה מיבום, ורק כשאין לו היתר, על כרחך היא מופקעת בפועל כיון שלעולם לא תבוא לכלל יבום. ומה שאין כן כשאינה ראויה ליבום משום שהיא ערוה, בזה לא אכפת לן כמה שיכולה להתיר איסור זה, כיון שסוכ"ס עתה היא ערוה, וערוה מופקעת מיבום מצד ערוותה, ולזה לא יהני מה שתמאן אח"כ ותתיר עצמה ליבום, כיון שמכל מקום בשעת נפילה היתה מופקעת מיבום, ואכמ"ל.

3. המרכבת המשנה (אישות פי"ט הי"ד ד"ה ואנכי) כתב שכל מה שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, הוא רק לר' אלעזר שקדושי קטנה אינם חשובים כלום (יבמות קח א), אבל לדין דקיי"ל כר' יהושע שחשובים כלום והיא כאשתו לכל דבר (יבמות שם), המיאון אינו עוקר למפרע. ומלבד מה שבכל הראשונים מבואר שלא כדבריו, וכנ"ל, עוד יש להעיר שהמרכה"מ כתב כן ע"פ הירושלמי (יבמות פי"ג ה"ב), שנסתפקו שם באופנים שונים האם מועילה לגביהם העקירה [למפרע], ולפניו היתה גירסא שהספק הוא לסוברים שקדושי קטנה אינם חשובים כלום, ומזה הסיק שלחולקים אין לדון בזה, כיון שאין עקירה למפרע; וט"ס נודמנה לו, דבירושלמי שלפנינו איתא להדיא שהספיקות הם לסוברים שבקדושי קטנה חשובה היא כאשתו.

סימן א

פעולת העקירה

בסימן שלפנינו תתבאר מהות פעולת העקירה של הנישואין ע"י המיאון, כלומר, כיצד המיאון עוקר את הנישואין, ומפני מה עוקרם למפרע, ומהי הסיבה לכך שמיאון בשני עוקר אף את נישואי הראשון וכו'.

- א. גילוי כללי שהיא קטנה
- ב. עקירה פרטית על הנישואין
- ג. ב' ענינים במיאון
- ד. סיבת כח הקטנה למאן
- ה. הסבר פעולת המיאון
- ו. במיאון ביכם
- ז. הגילוי שמעשיה מעשי קטנות
- ח. עקירת הנישואין הקודמים במיאון ביכם

מהראשון, ונשאת לשני, ומאנה בו, מן הדין אינה חשובה כגרושה לכל הדינים הנ"ל.²

הטעם בכל זה, איתא בגמ' שהוא מפני ש'המיאון מבטל את הגט', ומבארים הראשונים שא"ז שהמיאון בשני כולל בתוכו מיאון להדיא על הנישואין הקודמים, אלא שהמיאון מגלה בכללות עליה שהיא קטנה, וכל מעשיה עד עתה לא היו אלא

א. גילוי כללי שהיא קטנה
בסוגיית¹ הגמ' בדף קח, מבואר (לצד אחד בגמ', וכ"כ כל הפוסקים להלכה) שמה שהממאנת מותרת בקרובים ולכהונה ולחזור לבעלה משנשאת לאחר, הרי זה אפילו כשנתגרשה, ואח"כ החזירה, ומאנה בו, וזה כיון שהמיאון מבטל את הנישואין הקודמים, ועל כן אינה חשובה כגרושה לכל הנ"ל. ואפילו אם נתגרשה

1. יש לציין שהרכבה מהנידונים דלהלן שהובאו להוכיח מהם לצדדים השונים וכו', נתבאר עוד לעיל בחלק א במקומם, ולא ראיתי טעם לחזור ולציין כאן בכל מקום בפרטות.
2. אלא שיש סוברים שאסרוה לחזור לו משום גזירה שישבשנה בעלה הראשון שתמאן ותחזור אליו, ויש ב' לשונות בגמ' לדעה זו מה הדין בקרובים, ונחלקו ראשונים לגבי כהונה, וכל זה נתבאר היטב לעיל חלק א במקומו.

מעשי קטנות, ולכן בטלים אף נישואיה וגירושיה הראשונים³, [ועי' ברשב"א שם, שלפ"ז מה שאמרו שהמיאון מבטל את 'הגט', זהו לאו דוקא, אלא הכוונה שמבטל את נישואי הראשון].

באופן זה שהמיאון מבטל נישואין קודמים, ועכ"פ בודאי כשמבטל נישואין של אחר, פשיטא שלא שייד לומר שהרי זה מטעם שיש כאן עקירה פרטית על נישואין אלו (וכמש"כ הראשונים). ומבואר מזה שמה שמיאון עוקר את הנישואין, הרי זה משום שבמה שהיא ממאנת, ואומרת שאינה רוצה בבעלה, יש כאן גילוי דעת כללי שאין דעתה שלימה, ואינה אלא דעת קטנות, וממילא כל מה שהיה עד אז – ואפילו נישואין קודמים – בטל.

ג. עקירה פרטית על הנישואין

אמנם מהאי סוגיא גופא לכאורה יש הוכחה להיפך. דדעת עולא בגמ' שם, שכשנתגרשה פעם או פעמיים, מיאון בשני מבטל את נישואין

וגטו של הראשון לכל הדינים הנ"ל, אבל כשנתגרשה שלושה פעמים ויותר, המיאון ברביעי אינו מבטל את הנישואין והגט של כל הראשונים, כיון שמשנתגרשה ג' פעמים נראית היא כגדולה, והמיאון אינו מגלה על מעשיה שקודם לכן שהם מעשי קטנות⁴. ומכל מקום הדין הוא שהמיאון מועיל להוציאה מבעלה האחרון, וכן עוקר הוא את הנישואין שלו לגמרי, שמותר לו להחזירה משנשאת לאחר וכו'⁵.

ובאופן זה, הרי אי אפשר לומר שהיא מגלה על כל מעשיה בכללות שהם מעשי קטנות, שהרי היא נראית כגדולה כיון שנתגרשה ג' פעמים, ומטעם זה סובר עולא שאינה מפקיעה את נישואי הבעלים הקודמים⁶, ואף על פי כן המיאון מהני להפקיע את נישואי האחרון. ועל כרחך שטעם הדבר שהמיאון עוקר את נישואי האחרון, למרות שאין לנו גילוי כללי שקטנה היא, הוא משום שבמאונה היא מפקיעה באופן פרטי את נישואי בעלה זה.

3. רש"י שם ע"א במשנה וע"ב ד"ה אלמא וד"ה לאיסור לאו (ועי"ש עוד בע"א ד"ה נתן וד"ה עכבה), ופסקי רי"ד ומאירי שם, וביתר ביאור בשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קצז.
4. ואף על פי שאילו מאנה רק לאחר ב' גירושין, היו מתבטלים נישואי הראשונים, מכל מקום כיון שנשאת ונתגרשה שוב, אף נישואי הראשונים אינם בטלים.
5. כן מבואר ממה שעולא מעמיד את המשנה שם: 'כל שיוצאה הימנו בגט אסורה לחזור לו, במיאון מותרת לחזור לו', דהיינו באופן שנתגרשה ג' פעמים. וכ"כ להדיא המהרש"א שם לתוס' ד"ה כגון, והקרבן נתנאל אות ל.
6. ועי' בלשון רש"י שם: 'דלא אתי מיאון דאחר לבטולי', ומשמע שאין זה סתם גזירה שהמיאון ברביעי אינו מבטל, אלא שאין כח במיאון בו לבטל את הראשונים.

הוא תולדה ופועל יוצא בממילא מהדין הא', וצ"ב אמאי ומה גדר הדבר.

ד. סיבת כח הקטנה למאן

ביאור הענין נראה שיש ללמודו מדברי הריטב"א (קז א),

דאיתא בגמ' שדעת ר' אושעיא שמיאון ביבם אינו עוקר את זיקת היבום, אלא רק את קידושי המאמר שעשה היבם. ותחילה אומרת הגמרא שהטעם בזה הוא מפני שהמיאון אינו יכול לעקור זיקה שבאה בעל כרחיה של הקטנה. ושואל הריטב"א שהסברא נותנת להיפך, שמה שחל בעל כרחיה יותר יש לה כח לעקור מאשר מה שבא מדעתה ובהסכמתה.

וכתב בישוב הדבר וז"ל 'וי"ל דהכי קאמר, דמאמר דמדעתה הוה, כיון דקטנה היא שאין דעתה שלם, אתא דבור ומבטל דבור', אבל זיקה דבע"כ אתיא, לאו כל הימנה לעקרה'.

וכן עולה מדעת התנאים הסוברים שמיאון אינו מבטל נישואין קודמים, ואפילו דידיה', ומבואר שלדעתם המיאון אינו אלא הפקעה פרטית על הנישואין שממאנת בהם, ואין בו ענין של גילוי כללי שהיא קטנה⁸.

ג. ב' ענינים במיאון

המבואר מכל זה שישנם ב' ענינים במיאון: א. עקירה פרטית על הנישואין. ב. גילוי כללי על כל מעשיה עד אז, שאינם אלא מעשי קטנות, ובטלים.

ודבר זה צ"ב, שכיון שיש את הדין הא' של עקירה פרטית של נישואין אלו, אם כן מה הטעם שיהיה אף את הדין הב' שיש גילוי כללי שהיא קטנה, שמחמתו אפילו נישואין קודמים נעקרים, ולמה תיקנו רבנן את המיאון באופן כזה. ודבר זה מכריח שהדין הב'

7. עי' בתוספתא פי"ג ה"ד, וכן הוא לדברי האמוראים בגמ' קח ב, שאמרו בפירוש המשנה 'תברא', ואם כן יוצא שיש תנאים במשנה שסוברים שמיאון אינו מבטל נישואין קודמים.

8. עי' בזרע יצחק וברעק"א לתוס' שם ד"ה אלמא, שכ"כ בביאור דעת התנאים הנ"ל. וכן הוא להדיא בריב"ב בתוס' שם ד"ה לאיסור, שרש"י מבאר בדברי ר' ישמעאל בר' יוסי שהובאו בגמ' שם, שלומד ממה שהמיאון מפקיע את נישואי האחרון, שהוא הדין מפקיע את נישואי הקודמים, וע"ז מקשה הריב"ן שאין שייכות בין זה לזה, דהמיאון אינו אלא הפקעה פרטית על הנישואין שממאנת בהם, ואף התוס' אינם חולקים עליו בסברא זו, אלא שהתירוה לראשון מסיבה אחרת - שכיון שעכ"פ נישואי השני פקעו ע"י המיאון, אם כן אין לאוסרה על הראשון, שהרי אינה בכלל מחזיר גרושתו 'משנשאת' לאחר, ונתבאר כל זה לעיל חלק א במקומו.

9. עי' בקה"י (יבמות סי' יח), שכתב שענין המיאון אינו עקירה למפרע, אלא בירור למפרע,

ביאור דבריו נראה, שהנה קדושי ובלא זה אין זה קדושין כלל ואינה קטנה שזוקקים למיאון, צריכה למאן בהם (כמבואר במשנה קז היינו רק קידושין שנעשו בהסכמתה, (ב)¹⁰. ומעתה מבאר הריטב"א שגדר מה

שתיקנו חז"ל שקדושי קטנה תלויים בדעתה, ואינם חלים אלא בתנאי שלא תמאן, אבל משמאנה, נתברר למפרע שאין זה קדושין. אמנם בריטב"א כאן מבואר להדיא שענין המיאון הוא עקירה, שאם הוא ענין של בירור, אין זה שייך לנידון של דיבור מבטל דיבור, שאין כאן שום ביטול דבר שחל, אלא בירור בעלמא שלא חל מעיקרו.

הכרחו של הקה"ל לומר כן, הוא מחמת שיטת הר"ח (שהובא ברשב"א ק"א ב) שאפילו בדבר שנתברר למפרע, יש חסרון של 'נאסרה', דכתב (בביאור הגמ' שם) שקטן, שאינו מתייבם לדעת ר' מאיר משום חשש שמא הוא סריס, יש בו דין נאסרה, ואף על פי שאח"כ נתברר שאינו סריס (ועי"ש ברשב"א, שחולק). ולפ"ז תקשי אמאי במיאון אין חסרון של נאסרה (כדנתבאר בפתיחה), ובע"כ שאינו עקירה למפרע, אלא בירור למפרע.

ואולי יש לחלק בזה, שהר"ח איירי באופן שהמניעה ליבם היא מחמת סיבה במציאות – שמא היבם הוא סריס. ואילו במיאון המניעה ליבם קודם לו אינה מחמת חסרון במציאות, אלא מחמת דין – קדושה של קטנה שהיו קיימים בשעת נפילה.

מעתה יש לומר, שכשהמעכב אותה להתייבם הוא דבר מציאות, אף על פי שאח"כ נתברר הספק, מכל מקום בשעתו היה לנו ספק אמיתי מה המציאות, האם היא מתירה יבום, ומן הדין היה לנו לנהוג לאוסרה ליבם מחמת מציאות זו, כיון שלא היתה לנו היכולת לברר את הספק. ומה שאין כן כשהמעכב ליבום הוא דבר דיני שלא היה מסופק בשעתו אלא ודאי – נישואיה של הקטנה – ממילא כשלאחר מכן מאנה הקטנה והפקיעה את הנישואין למפרע, יוצא עתה שאליבא דאמת לא היה לנו שום דבר שהפריע ליבום מבחינת הדין וחייב אותנו לנהוג לאוסרה ליבם, שהרי נתברר לנו שהנישואין לא היו כלום אלא עורבא פרח, ולכן אין מחמת כך דין 'נאסרה'.

ולסיכום, ספק במציאות שאין לנו יכולת לבררו, מחייב אותנו לאסור בשעתו. ומשא"כ דין ודאי (שאינו מסופק) שגרם לנו איסור, כלשאר מכן נעקר למפרע, יוצא שלא היה לנו מחייב לנהוג איסור.

[יש להוסיף בביאור הדבר, שהרי אף לענין מיאון, מצינו כמה דינים שבהם לא אכפת לן במה שמאנה, כיון שסוכ"ס בעלה בא עליה לשם אישות, וכגון לענין זנות, שהראשונים כותבים שאינה חשובה זונה ואף על פי שמאנה ועקרה את הנישואין, כיון שסוכ"ס הבעילה היתה לשם אישות ובתורת אשתו (ויתבאר כל זה להלן סי' ב, ע"י בסיכום בסופו). וטעם הדבר, שעקירת הנישואין למפרע ע"י המיאון, אינה משפיעה אלא על דינים, ולא על המציאות.

מעתה אף בנידון דידן ד'נאסרה', אם מחמת המציאות היה עלינו לנהוג איסור מספק, בירור למפרע אח"כ לא מהני, שמכל מקום במציאות היתה אסורה בשעתה. אבל אם היתה אסורה רק מחמת דין, בזה הקובע הוא מצבה מבחינת הדין, וכיון שהמיאון עוקר למפרע לענין דינים, אם כן לא היה כאן שום איסור אמיתי].

¹⁰. עי' במאירי (ק"א ד"ה קטנה), שכתב בביאור הצד שקטנה יתומה חשובה קנויה לגמרי

שנתנו חכמים לקטנה כח לעקור נישואין שנעשו בה, ולא אמרין שהרי זה בכלל דבור מבטל מעשה, שאי אפשר, היינו שכיון שלא חלו הקידושין אלא מדעתה, והיא קטנה שאין דעתה שלימה, ממילא אף לאחר שהסכימה, המעשים והקידושין שנעשו בה אינם חשובים אלא לדיבור ולא למעשה, וממילא יש לה כח לעוקרם לאחר זמן, ולחזור בה מהסכמתה דאז, דאית דיבור ומבטל דיבור¹¹.

ויוצא שהכח של קטנה למאן בנישואין ולבטלם, הרי זה משום שדעתה אינה שלימה¹², והמעשים [-הקידושין] שנעשו בה בעקבות הסכמתה זו הקלושה, אינם חשובים אלא כדיבור¹³.

[עצם] הדבר שענין המיאון הוא

לבעלה: 'הואיל ויש לה דעת כל שהו לאקנויי נפשה', ומבואר שקדושי קטנה חלים רק מחמת הסכמתה.

11. אמנם העירוני שבסוגיית דבור מבטל דבור, מבואר שאין זה כלל שכל דבור יכול להתבטל ע"י דבור. אלא שעצם הכח לבטל בכל מקום הוא מסיבה מיוחדת באותו דין שעליו דנים (וכגון הכא, משום שחכמים נתנו לה כח לבטל), ורק שעדיין לו היה זה מעשה, אי אפשר לבטלו ע"י דבור למרות הסיבה שיש בדין זה שאפשר לבטלו (ודבר זה מבואר ממה שלעתים מצינו שדבור מבטל דבור למפרע, ולעתים רק מכאן ולהבא. ומבואר שלכל מקום יש את הגדרים וכח הביטול שלו). ולפ"ז אף בעניינינו, כחה למאן אינו מפני שלא היה כאן אלא דבור, אלא מפני שחכמים נתנו לה כח, ורק שמכל מקום אין בזה חסרון מצד הפרשה של דבור מבטל דבור.

עכ"פ מהריטב"א שכתב דבריו בתורת טעם במה שאינה יכולה למאן אלא במה שנעשה מדעתה, מבואר שסובר שזהו ענין המיאון, שחוזרת בה מהסכמתה שבתחילה, ורק משום הכי יכולה למאן.

12. עי' באילת השחר יב א, שמוכיח מהסוגיא שם שלא שייך ענין מיאון בלא עקירה למפרע, והדברים מתבארים היטב לפי המבואר כאן שכל כחה למאן הוא משום שחוזרת בה מהסכמתה שבתחילה.

13. והנה לפ"ז לכאורה צריך שתמאן בקדושין הראשונים, ותגלה דעתה שמתחילה לא רצתה בו, והסכמתה דאז אינה הסכמה, ולא די במה שתמאן בבעלה רק מכאן ולהבא. ואכן הנודע ביהודה (אה"ע תניינא סי' נב ד"ה ומעתה כיון) כתב שאין זה מיאון עד שתמאן בקדושין הראשונים. אבל התשובות הרא"ם (סי' לג אות לא וסי' לו אות כז, הובא בלקוטי הערות מהר"ם מכוון י"ם שם סי' נד) והבית אפרים (אה"ע סי' נט ד"ה ואמנם בלא"ה, הובא שם סי' נב) חלקו עליו, ותמיהו ממה שאם נתקדשה לאחר, הרי זה מיאון (כמבואר בגמ' קח א), והיכן גילתה דעתה בזה שממאנת בו למפרע ולא מכאן ולהבא, ועוד (עי' לעיל אות קב).

ונראה בזה, שאף על פי שהיא ממאנת מכאן ולהבא, מכל מקום הרי עצם כחה למאן הוא בגלל שהסכמתה שהיתה אינה הסכמה שלימה, ויכולה לחזור בה ממנה ביום מן הימים. ועל

שחוזרת בה מדעתה שתחילה, מצינו גם בסידור רבינו שלמה ברבי נתן (לחד מקמאי בדור שאחרי הרי"ף, פכ"ח עמ' קצה): 'ודע שהתיבה 'מיאון', פירושה סירובה לקדושין הקודמים שהיו בינה ובין האיש, והמנעותה מהסכמתה, והיותה מתקוממת מלהיות נתונה לו, ודורשת ליפרד ממנו, לפי מה שנתבאר למעלה (שאומרת אי אפשר בו וכו'), זה ענין המיאון'¹⁴.

ה. הסבר פעולת המיאון

לפ"ז שכח הקטנה למאן הוא מחמת שחוזרת בה מהסכמתה שבתחילה, כיון שאין דעתה שלימה; מובן היטב מהיכן באו ב' הענינים במיאון, שאמנם תחילת הענין של מיאון היא מהדין הא' שיש עקירה פרטית על נישואין אלו לבעלה זה, אבל בעקירה זו מונח שבאה מחמת שדעתה של

הממאנת אינה שלימה אלא דעת קטנות, שמשום הכי המעשים שנעשו בה אינם חשובים אלא לדיבור, ועל כן פועל יוצא והכרחי ממנה הוא הדין הב', שכיון שע"י מיאון זה יש כאן גילוי דעת כללי שקטנה היא ואין מעשיה אלא מעשי קטנות, ממילא בטלים אף נישואיה הקודמים, כיון שעתה נתברר שאף הם – בכלל מעשי קטנות בעלמא הם¹⁵.

[אלא] שבנקודה זו יש חולקים וסוברים שסוכ"ס אין כאן אלא עקירה על הנישואין שחוזרת בה מהם, אבל אין מכח זה גילוי כללי על כל מעשיה שמעשי קטנות הם, וזו הדעה דלעיל סוף אות ב, הסוברת שמיאון אינו מגלה על נישואין קודמים].

1. במיאון ביבם

אלא שיש להקשות ע"ז, דהתינח להו"א זו דהגמ' בדעת ר'

כן זו הסיבה, שאף על פי שממאנת רק מכאן ולהבא, מכל מקום הנישואין נעקרים למפרע, שבמאונה זה מונח שהסכמתה ודעתה מתחילה אינה שלימה, שמהסכמה שלימה אי אפשר לבוא ולחזור ממנה, ומשום הכי בטלה לגמרי במאונה. ורימז לזה בתשובות הרא"ם שם.

14. ע"ע במעשה הגאונים (עמ' 68, הובא באוצה"ג קח א): 'ומה טעם (פי': שיכולה למאן), שלא היו נישואין לרצונה אלא כאשה אנוסה קטנה', וצ"ב שהרי קידושין הזוקקים למיאון הם רק קידושין שנעשו מדעתה, וע"כ כמשנ"ת למעלה שעתה מגלה למפרע על דעתה זו שאינה שלימה.

15. מ"מ הדבר ברור שהסתכלות זו על נישואיה, שאינם אלא מעשי קטנות, באה ע"י המיאון, אבל קודם המיאון, אף על פי שידעינן שהיא יכולה למאן, מכל מקום היחס לנישואיה הוא כאל נישואין גמורים. וכן מבואר ברש"י (קח א ד"ה נתן), בביאור מה שכשנתגרשה בגט היא אסורה לקרובים ולכהונה, וז"ל 'דכיון שלא מיאנה בו גליא דעתה דבשבילו היתה מעכבת אצלו, ואשתו היא ליאסר בקרובותיה, ופסלה בגיטו מן הכהונה', הרי שכשלא מאנה, היחס אליה הוא שהיא אשתו גמורה.

מהסכמתה שהיתה, ובלא זה לא שייך ענין מיאון, וכמשנ"ת. אבל לגבי יבם אין זה כך, שלגביו אף בדברים שחלים בעל כרחא, יכולה למאן.

מקור הדברים הוא בירושלמי (פי"ג ה"א), דאיתא התם שטעמייהו דב"ש שאינה יכולה למאן ביבם, הוא לפי ש'בעלה שנישאת לו לרצונה, ממאנת, יבמה שנפלה לו על כרחא, אינה ממאנת' (כלומר שטעמייהו הוא כמו שכתבה הגמ' דידן בהו"א בטעמיה דר' אושעיא הסובר שאינה יכולה למאן בזיקה, שזה כיון שחלה בעל כרחא). ובמה שחולקים ע"ז ב"ה וסוברים שיכולה למאן, איתא 'אם בעיקר היא ממאנת, לא כל שכן ביבם', ומשמע שבאו בזה לתת תשובה על דברי ב"ש,

אושעיא, אבל הרי הגמ' מקשה ע"ז מביאת יבום שחלה בעל כרחא של הקטנה, ואף על פי כן יכולה למאן בה, ומשום הכי איתא בגמ' טעם אחר בדברי ר' אושעיא. וממה שיכולה למאן בביאה שחלה בעל כרחא, מבואר שענין המיאון אינו כמשנ"ת שהוא ע"י שמבטלת את הסכמתה שהיתה, אלא ענין אחר הוא. שהרי חזינן שאף מה שחל בעל כרחא - שלא שייך לומר שעוקרת אותו ע"י שמבטלת את הסכמתה מעיקרא - יש בכחה לבטל¹⁶.

[ולעיל] חלק א במקומו נתבאר עוד מהראשונים ענין יבום בע"כ.

הנראה בזה, שלעולם ענין המיאון בבעל הוא שחוזרת בה

16. אין לומר בזה שמאונה בשני הוא בנישואיה לראשון, שהיו מדעתה, דהיינו שממאנת בראשון לגבי מה שמכחו עתה היא אשת היבם, שהרי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א, כתבו בביאור מסקנת הגמ' אליבא דר' אושעיא, שהטעם שאינה יכולה למאן ביבם, זה משום שאינה יכולה לעקור את זיקת היבום אלא אם כן עוקרת את נישואי הראשון, ובראשון אינה יכולה למאן לאחר מיתתו, שכיון שרצתה בו כל ימי חייו לא תיקנו לה חכמים מיאון בכה"ג. ומבואר שאין אומרים שתמאן בראשון רק לגבי נפילתה ליבום מכחו, וכיון שרצתה בו, אינה יכולה למאן כלל, ואם כן הוא הדין הכא דר' אושעיא לשיטתו אינה יכולה למאן בו, כיון שרצתה בו כל ימי חייו, ואפילו רק לגבי נפילה לשני. ועוד כתבו הראשונים הנ"ל להלן (קיא ב) שהממאנת ביבם לאחר שנתייבמה, חוזרת היא לזיקתה, ומבואר להדיא שלדעתם במיאון ביבם אינה עוקרת אלא את נישואי השני ולא את נישואי הראשון, ולכן חוזרת לזיקתה מכח נישואי הראשון (וכן מבואר בחזו"א אה"ע סי' קיא ס"ק ו. ועי' להלן אות ח, מה שיתבאר עוד בדעתם), והם לשיטתם שאינה יכולה למאן בראשון לאחר מיתתו. אמנם התוס' (יג א ד"ה לא) כתבו שאף לר' אושעיא, הממאנת לאחר שנתייבמה, אינה זקוקה ליבום, ומבואר שלדעתם ממאנת בנישואיה לראשון, ומשום הכי מפקיעה זיקתו (ועי' בחזו"א הנ"ל בביאור דבריהם), והם לשיטתם שאף ר' אושעיא מודה שיש מיאון לאחר מיתה. ונתבאר כל זה לעיל חלק א אות יח.

ונתנית טעם לכך שאף על פי שהיבום חל בעל כרחו, יכולה למאן בו.

טעם הדבר נראה, שיש סברא שלא שייך שכח היבם יהיה עדיף מכח הבעל שהיבם בא מכחו, וכיון שיכולה היא למאן בבעלה, כל שכן שתוכל למאן ביבם, ולכן תיקנו חכמים שביבם יכולה למאן, ואף על פי שהיבום חל בעל כרחו¹⁷. [שו"ר שכ"כ מהר"י ענגיל בהשמטות לספר לקח טוב (בסוף ההקדמה)].

ומה שאף על פי כן בזיקת היבום אינה יכולה למאן אליבא דר' אושעיא, והרי ביבם יש לה כח למאן אף במה שחל בעל כרחו, הטעם הוא כמש"כ הראשונים (הרמב"ן והרשב"א והריטב"א, ועוד), שהזיקה היא מכח הנישואין הראשונים, ואי אפשר למאן רק בה בפנ"ע, וסובר ר' אושעיא שאינה יכולה למאן בנישואי הראשון לאחר מיתתו, וכמשנ"ת כל זה בחלק א אות כ.

וזיהו ביאור לשון הגמ' אליבא דר' אושעיא 'ביאה ומאמר דהוא קעביד, מציא עקרא', ומשמע שיש איזו סברא שכיון שהוא קעביד בה חלות זו, יכולה למאן בו, דהיינו כמשנ"ת שנתנו לה חכמים כח למאן במה שהיבם פועל בה מעצמו, ואף על פי שחל בעל כרחו, כיון שלא שייך שהיבם יהיה עדיף בנישואיו ובמה שהוא מחיל יותר מהבעל שבא מחמתו. [ורק לגבי הזיקה שחלה ממילא מכח נישואי הראשון ולא מכח היבם, לא שייכא סברא זו, וכמשנ"ת]¹⁸.

העולה, שלעולם ענין המיאון הוא שכיון שהקדושין והנישואין תלויים בדעה והסכמתה, דעתה זו אינה אלא דעת קטנות ואינה דעת שלימה, והמעשה שנעשה על פיה אינו חשוב אלא דיבור, ולכן יכולה לאחר זמן לחזור בה מדעתה והסכמתה שבתחילה, ואתי דיבור ומבטל דיבור, ובטלו הנישואין.

17. לא שייך לומר שאף לענין ביאת היבום יש סברא שלא יהא היבם עדיף מבעל, ולא יוכל ליבמה בע"כ, שהרי בכל בעל כך הוא, שנשאת לו מדעתו, ואילו היבם מיבמה בע"כ, ואף כשתיקנו חז"ל נישואין לקטנה, תיקנום כעין נישואין דאורייתא. ורק דלאחר שיבמה היבם, יש סברא שנישואיו אינם עדיפים מנישואי אחיו שבא מכחו, ותוכל למאן בהם.
18. באופן קצת אחר מבואר ברשב"א (קז ב), שכתב בביאור גמ' זו חז"ל 'ביאה ומאמר דהוא קא עביד בה מציא עקרה. כלומר לא פלוג רבנן בין ביאה ומאמר של זו משאר קדושין דעלמא'. ובשלמא לענין מאמר, אתי שפיר למה הוצרך להגיע ל'לא פלוג', לאפוקי ממה שכתב (בע"א) בדעת ב"ש, שלדעתם לא תיקנו חכמים מיאון למאמר כיון שאין בזה טעם, משום שבין כה וכה תשאר זקוקה, עי"ש. אבל לענין ביאה אמאי הוצרך להגיע ל'לא פלוג'. ועל כרחך שכיון שהביאה מועילה אף בעל כרחו, לא שייך בה טעם המיאון שקיים בכל קדושי קטנה דעלמא, אלא שמכל מקום יכולה למאן ביבם משום שלא פלוג חכמים בתקנתם.

בה מהם, ואף על פי שמעשה המיאון היה אחריהם.

וכן מצינו להדיא בגמ' (קח ב), שמסתפקת (להבנת רוב הראשונים והאחרונים) מה הדין בקטנה שנשאת בנישואין דרבנן לאשת אחי אמו של ראובן, שהיא אסורה עליו משום שניה, ואח"כ נשאת לשמעון שהוא אחיו של ראובן מאביו, ומת שמעון ונפלה לפני ראובן ליבום, האם היא יכולה למאן בנישואיה לראשון, ולא תהא שניה על ראובן, ותתייבם לו.

וקשה, שכיון שמן הדין מיאון באחד עוקר את נישואי השני, אם כן איך תתייבם לראובן מכח נישואי שמעון, והרי כיון שבטלו נישואי הראשון ע"י מאונה, בטלו אף נישואי שמעון, וממילא אינה זקוקה לראובן ליבום¹⁹.

והמבואר מזה, שהמיאון אינו מבטל אלא נישואין הקודמים לנישואין שבהם ממאנת, אבל בגוונא דהכא שממאנת בנישואיה לראשון, לא בטלו ע"י המיאון נישואיה לשמעון שבאו אחריהם, ואף על פי שמעשה המיאון נעשה לאחר שנשאת

וממילא כיון שחזרתה היתה מכח שאין דעתה אלא דעת קטנות, מונח במאונה שאין מעשיה עד עתה אלא מעשי קטנות, ולכן בטל כל מה שהיה עד אז, ואפילו נישואיה הקודמים. אלא שביבם נתחדש שיש לה כח עקירה מיוחד אפילו לחלויות שלא נעשו מדעתה.

ז. הגילוי שמעשיה מעשי קטנות

לפי מה שנתבאר מדברי הריטב"א, שענין הגילוי ע"י המיאון שמעשיה מעשי קטנות, הוא משום שמתברר על ידו שהסכמתה ודעתה של שעת הנישואין, אינה אלא דעת קטנות, וממילא הוא הדין מה שקדם לדעתה זו, אינו אלא דעת קטנות; אם כן עולה שאין לומר כן אלא לגבי נישואין שקודמים לזמן הנישואין שבהם ממאנת, אבל נישואין שבאו לאחר הנישואין שבהם ממאנת, אף על פי שהם קודמים לזמן מעשה המיאון, מכל מקום אין סיבה שיבטלו ע"י המיאון. שהרי מה שהמיאון מגלה שמעשיה מעשי קטנות, אין זה משום עצם מעשה המיאון, אלא מכח חזרתה מדעתה והסכמתה להנשא שהיתה, וממילא אין זה מגלה אלא על מה שקודם לדעתה זו, ולא על נישואין שבאו לאחר הנישואין שממאנת וחוזרת

19. ואף למסקנת הגמ' שאינה יכולה להתייבם, הראשונים כתבו טעמים שונים לחלוטין בדבר. ועי' בביאור הגר"א (אה"ע סי' קעג ס"ק כ), שאף למסקנת הגמ', יש אופן של מיאון בנישואין קודמים, שמחמתו חלה עליה זיקת יבום וחייבת חליצה, והובא כל ענין זה בחלק א במקומו.

במיאון ביבם, שהרי כל ענין הגילוי הוא שע"י שהיא חוזרת בה מהסכמתה שהיתה, מתגלה שאין דעתה שלימה, וזה לא שייך במיאון ביבם שאינו מכח גילוי, אלא משום שיש לה כח מיוחד לעקור את מה שמחיל בה היבם.

ג' מקורות מצינו לומר כן:

(א) דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א להלן (קיא ב), שלר' אושעיא שאינה יכולה למאן בזיקה, אם מאנה לאחר שנתייבמה, חוזרת לזיקתה, והטעם הוא כמשנ"ת בהערה 16, שלפי שאינה ממאנת אלא בשני. ותקשי, שאף על פי שאינה ממאנת אלא בשני, מכל מקום הרי מן הדין מיאון בשני עוקר את נישואי הראשון, ואם כן התינח לענין איסור מחזיר גרושתו וכו', החמירו עליה שהמיאון אינו עוקר את נישואי הראשון משום גזירה, וכמבואר בגמ' (קח ב), אבל מהי"ת שגם לענין יבום נימא שהמיאון אינו עוקר, ותוכל לחזור וליפול ליבום, והרי הנישואין הראשונים – שמחמתם נופלת ליבום – בטלו²⁰.

לשמעון. והטעם כנ"ל, שמה שהמיאון מגלה על נישואין אחרים שהם מעשי קטנות ומבטלים, הרי זה שמפני שחזרתה מדעתה והסכמתה להנשא, מגלה שכל מעשיה עד לאותה הסכמה, אינם אלא מעשי קטנות, וממילא אין שייך לומר כן לענין נישואין שבאו לאחר המעשה שבו מגלה דעתה זו, ואף על פי שמעשה המיאון בא לאחריהם.

ח. עקירת הנישואין הקודמים

במיאון ביבם

עוד נראה שעל פי מה שנתבאר שההלכה שמיאון בשני עוקר את נישואי הראשון, באה מכח מה שבמאונה בשני גילתה שמעשיה מעשי קטנות הם על ידי שחוזרת בה מהסכמתה לנישואין אלו; ועוד נתבאר שמיאון ביבם הוא מיאון מסוג אחר שלא מכח חזרתה מההסכמה לקידושין אלא כח מחודש למאן ביבם אע"פ שלא נפלה לפניו מדעתה.

אם כן יש סברא רבתי לומר שהענין השני במיאון, שעל ידו מתגלה שמעשיה מעשי קטנות הם, לא שייך

20. בפשטות היה צריך לומר בזה ע"פ דברי הב"י (אה"ע סי' ו, בטעם הסוברים שבמיאון בשני אסורה לכהונה), וביתר פירוט בחזו"א (אה"ע סי' קיב ס"ק ד, ורימו לזה בסי' קיא ס"ק ו), שללשון שני בגמ' הנ"ל (שהלכתא כוותיה), שאסורה אף לקרובים, התחדש שמיאון בשני אינו עוקר את נישואי הראשון כלל.

אלא שזה דוחק לתלות כל דבריהם בזה במח' אמוראים, שללשון ראשון שם, שמותרת לקרובי הראשון, מבואר שדוקא לגבי מחזיר גרושתו המיאון בשני אינו עוקר, ועוד שדעת הטור (סי' ו) היא שאף ללשון השני, דינה שמותרת לכהונה, ומבואר שלדעתו דוקא לגבי מחזיר גרושתו וקרובים המיאון בשני אינו מבטל את נישואי הראשון, אבל לענין שאר דינים,

ולמשנ"ת הכא שבמאון ביבם אין אלא את הענין הא' של

מיאון, של עקירת הנישואין, אבל אין את הענין הב', של גילוי שכל מעשיה מעשי קטנות הם, אם כן אתי שפיר היטב, שהכא שממאנת ביבם, המיאון בו אינו מגלה על נישואי הראשון שמעשי קטנות הם, ואינו מבטלם, ומשום הכי זקוקה מחמתם ליבום.

(ב) מקור נוסף הוא מדברי המהרש"א בביאור הגמ' (קח ב) במיאון לאחר מיתה להתיר צרה ליבום, עי"ש שמבואר מדבריו שבאופן שלא היתה נשואה לאחי אמו של ראובן (ונאסרה עליו משום שניה), ומת, ונשאת לשמעון אחיו של ראובן מאביו, ומת ונפלה יחד עם צרתה רחל אשת שמעון לפני ראובן ליבום, שהיא עצמה אסורה עליו משום שניה, ורוצה למאן בשמעון (כדין מיאון ביבום שהלכה כעולא שעוקר זיקה), שלא תהא זקוקה מחמתו, ויוצא שרחל אינה צרתה כלל, כדי שרחל תוכל להתייבם לראובן, ונסתפקה הגמ' אם מועיל (כדהובא לעיל אות קלא ואילך). ועי"ש שכתב שמכל מקום לאה עצמה ודאי אסורה על ראובן משום שניה.

ותמה הקרני ראם אמאי, והרי במאונה בשמעון עוקרת את נישואיה אף לראשון, וללישנא קמא

בגמ' מותרת לקרובים, ואם כן אף כאן תותר לראובן ואין לאוסרה משום שניה. **ולמשנ"ת** אתי שפיר היטב שבמאון ביבם אין אומרים כן.

(ג) על כולנה נראה להוכיח כן, מעצם מה שהמאנת ביבם, לדעת ר' אושעיא אינה יכולה למאן אלא במאמר היבם, אבל אינה יכולה לעקור את זיקת היבום, ותקשי שכיון שהמאנת בבעלה השני, נעקרו מכח מאונה אף נישואיה לראשון אם כן, כיון שמאנה ביבם, נעקרו אף נישואיה הראשונים לאח המת, ושוב אינה זקוקה כלל.

כעי"ז יש להקשות אף לדעת עולא ושאר אמוראים, שלשיתם יש אופן כלשהוא שממאנת דוקא ביבם מסויים, ונשארה זקוקה לשאר אחיו (דהיינו או לאמוראים הסוברים כן בכל מיאון ביבם, או כשפירשה שממאנת רק בו, שבזה כו"ע מודו, וכדנתבאר כ"ז בחלק א), ותקשי, דממה שמצינו מיאון בשני עוקר אף את נישואי ראשון, בעל כרחך שבמאון יש גילוי כללי שכל נישואיה אינם נישואין, וא"כ מכח מאונה ייעקרו נישואיה לראשון וזיקתה מהם לגמרי.

על כרחך, שבמאון ביבם לא נאמרה ההלכה שמיאון עוקר נישואין קודמים.

מבטל (ועי' בזה בשרש יעקב לגמ' שם, ונתבאר כ"ז היטב לעיל חלק א במקומו), ואם כן הכי נמי נימא שתהיה פטורה מיבום מטעם זה.

סימן ב

גדר העקירה

הסימן דלהלן עוסק בגדר הדבר שהמיואן עוקר את הנישואין למפרע, דהיינו לענין אלו דינים וכלפי איזה זמן אומרים כן, והוא סובב והולך על דברי הגר"ח המפורסמים שהמיואן עוקר רק 'מכאן ולהבא למפרע'. את המקורות לעצם הדבר שהעקירה היא למפרע, ראה בפתיחה לחלק זה, על הסיבה והטעם בדבר, ראה בסימן הקודם.

- א. עקירה מכאן ולהבא למפרע
- ב. ראיות לעקירה של זמן הנישואין
- ג. ראיות לעקירת הדינים של זמן הנישואין
- ד. ראיות שאין עקירה בזמן הנישואין, ודחייתן
- ה. ראיות שאין עקירה בדינים של הנישואין, ודחייתן
- ו. מסקנת הדברים

חשובה היא כנשואה, וכל הזכויות שהיו להם זה בזה, זכו בהם כדין. דהיינו שהמיואן אינו עוקר את הנישואין מעיקרם למפרע לגמרי, אלא רק 'מכאן ולהבא למפרע' משעת המיואן (תוספת בגדר הדבר, עי' להלן הערה 1).

וקדמו בזה המלא הרועים² (יבמות יב א)³.

הגר"ח מוציא יסודו מהא דמצינו

א. עקירה מכאן ולהבא למפרע
מין הגר"ח (חי' ר' חיים הלוי אישות פ"ב סוף ה"ט) מחדש שכל מה שהמיואן עוקר את הנישואין למפרע, אין זה אלא לגבי הדינים שמן המיואן ואילך, כגון איסור קרובים, שדנים כאילו לא היתה נשואה מעולם לבעלה שמאנה בו, ולכן מותרים הממאנת ובעלה זה בקרוביו של זה. אבל לגבי הדינים של זמן הנישואין עצמו, לעולם

1. עצם הדבר שהמיואן אינו מהווה 'כירור' למפרע שלא היו קידושין מעולם, אלא מהווה הוא רק 'עקירה' מעתה על למפרע, מבואר כבר בריטב"א קז א, וכמו שהובא בסימן הקודם ריש הערה 9, וכן מתבאר מעוד כו"כ מקומות, עי' להלן במסקנת הדברים בסוף הסימן. חידושו של הגר"ח אינו אלא שעקירה זו משפיעה רק כלפי מכאן ולהבא, וכדלהלן.
2. אלא שעיי"ש שכתב שמחמת כן, כשנפלו ליכוס קטנה שהיא ערוה וצרתה, ואח"כ מאנה הקטנה, חל בצרה דין 'נאסרה', ואסורה ליבם. [וז"ל: 'אבל בממאנת כל עוד שלא מיאנה לא היתה ראויה ליבוס ולא קרינן בה בשעם נפילה יבמה יבוא עליה, אך י"ל גם בממאנת כיון

(בברייטא בגמ' יבמות קח א, ובטור ובשו"ע אה"ע סי' קנה סע' י) שעד שלא מיאנה, הבעל זוכה במציאתה ובמעשי ידיה, וכן מיפר נדריה. ומשמעות הדברים שאינו צריך להחזירם לה לאחר שמאנה, וכן שההפרה לא בטלה ע"י המיאון. ואמאי, והרי המיאון עוקר את הנישואין למפרע, ועל כרחך שאינו עוקר לגבי זמן הנישואין, ומשם הכי זכויותיו בה שהיו בזמן הנישואין, לא בטל⁴.

והיות ובס"ד נסתייע בידי לבדוק מהי דעת קדמונינו הראשונים וגדולי האחרונים בענין זה,

שעוקר נישואין קמאי איגלי מילתא למפרע דאף בשעת נפילה היתה ראויה ליבום ולא היתה צרת ערוה מעולם, אך זה אינו, דכל עוד שלא עקרה היתה אסורה ואיך שייך לומר איגלי מילתא, דבאמת כל עוד שלא מיאנה היתה אסורה מדינא, רק עכשיו שמיאנה עקרה נישואין למפרע, אבל באמת קודם שמיאנה היתה הצרה אסורה באמת, אבל באיילוניות... משא"כ בממאנת דמה שהיתה אסורה עד הנה היה כדין ולא בטעות, והבן כי עמוק הוא, ועי' בדבריו לפני כן שלשיטתו נדחק בביאור הגמ' שם].

וכבר העירו ע"ז רבים שדבריו נסתרים מהמשניות לקמ' קט א וקיא ב, דאיתא להדיא שיבמה ממאנת לאחר נפילתה ליבום, כדי שתוכל צרתה (או אחותה הגדולה שנפלה לבעלה ליבום מאחיו) להתייבם, ואין בזה חסרון של 'נאסרה'.

3. עי' בצפנת פענח תנינא יסוה"ת פ"ו (עמ' סד), שמבואר בדבריו שעקירת הנישואין ע"י המיאון אינה אלא מכאן ולהבא למפרע, ועי"ש עמ' 168 ובקונטרס השלמה השמטה ד ד"ה וזה והשמטה טז ד"ה והנה גבי (הא'), מש"כ לחלק בין איסורים לממון, ובדומה לזה באור גדול (מינסק) סי' י פיסקא ג אות ה.

ועי' בערך ש"י יבמות קז א סוד"ה וקשה, ואילך, ובאשל אברהם (ניימארק) יבמות קח א, ובבית אהרן (לר' אהרן כהן ר"י חבורן) לקט חידושים ושיעורים ס"ס לא. וע"ע בדבריו המהר"י ענגיל בע' פנים לתורה תירוצ' סג (מהד' ישנה דף מ א, כהמשך לתירוצ' סב), שחקר בגדר מיאון, ונראה שכוונתו בחקירה ממש כד' הגר"ח.

וע"ע בחזו"א (אה"ע סי' קיב ס"ק ב ה) שכתב שהמיאון אינו עוקר את הנישואין לענין איסור מחזיר גרושתו (ועי"ש שכ"כ דלא כתוס' שהובאו להלן ליד הערה 9, ובדעת ריב"ן), וז"ל 'דחכמים חשבו מיאון כנישואין לענין איסור מחזיר גרושתו', 'דנישואי קטנה לא חשיב כזנות לענין איסור מחזיר גרושתו, דעשאו חכמים כנישואין אף אחר מיאון'. אך אין משמעות לשונו שהרי זה מפני שהמיאון אינו עוקר אלא מכאן ולהבא (ועוד, שממש"כ שהדין שהממאנת מחזרת כסף קדושה [עי' בקונטרס המפתח קח סע"א], היינו אפילו מן הנישואין, כיון שעקרתניהו למפרע; משמע שעקרה לגמרי, עי' על זה להלן הערה 5), אלא שהוא דין מיוחד באיסור מחזיר גרושתו, וצ"ב מה טיבו.

4. ז"ל הגר"ח: 'וביאור הדבר נראה, דודאי דין המיאון הוא הפקעה על עיקר הקידושין למפרע, אלא דמכל מקום לא מהניא הפקעת המיאון לענין שנימא דגם בשעתה קודם המיאון לא היו הקידושין חלין וקיימין בה אז, כי אם רק דלאחר המיאון דיינינן לה מכאן ולהבא כאילו לא

ראיתי לנכון לסדר את הדברים, ולקבצם למקום אחד.⁵ [השתדלתי להמנע מדיוקי לשון ודקדוקי משמעות, אלא להביא רק דברים מוכרחים. כמו כן השתדלתי לכתוב בסגנון שכל ענין עומד לעצמו ואפשר ללומדו לבדו, והלומד יכול

נתקדשה מעולם, וע"ז הוא דמהניא הפקעת המיאון, ועל כן לענין איסור קרובים, שפיר אמרינן דכיון דהשתא ע"י המיאון הופקעו הקידושין למפרע, על כן שפיר היא מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה, כיון דדיינינן לה השתא כאילו לא נתקדשה מעולם, מה שאין כן לענין זכותו במציאתה ומעשי ידיה והפרת נדריה שקודם המיאון, בזה אמרינן דמאחר דהנישואין בשעתן היו חלים וקיימים אז, על כן שפיר זכה בהן בשעתן ולא מהניא ע"ז כלל הפקעת המיאון, וכמו שנתבאר דלענין דין הנישואין בשעתן לא מהניא הפקעת המיאון למפרע'.

5. להלן נביא ב' ראיות שהביאו כנגד דברי הגר"ח, ומה שנראה לדחותן:
(א) האבי עזרי (אישות פ"י הי"ט ד"ה והנה) ועוד רבים הקשו על דברי הגר"ח מהגמ' כתובות קז ב, שאומרת שמה ששינינו במשנה (שם ק ב) שלממאנת אין מזונות, היינו באופן שהלך בעלה למדה"י, ולוותה ואכלה, ואח"כ מאנה, שפטור מלפרועם. וק' שכיון שהמיאון אינו עוקר את זמן הנישואין, אם כן כיון שהיה חייב לזונה בזמן שלוותה, איך נפטר מהם אח"כ במאונה.

ונראה לדון בזה שקושיא מעיקרא ליתא, דהנה בטעם שלממאנת אין כתובה, בפשטות להגר"ח הוי כמש"כ רש"י שמשום שמעצמה יוצאה, דהיינו שאף על פי שלא נעקר זמן הנישואין ע"י המיאון ולא בטלה סיבת זכייתה בכתובה, מכל מקום אין לחייב את הבעל לתת כתובה למי שמעצמה יוצאה, וכדיתבאר כל זה להלן (אות ה). ובטעם שלממאנת אין מזונות, כתב רש"י (במשנה שם) שהוי משום שתנאי כתובה בכתובה. ואם כן אין הכי נמי, ואף על פי שלא בטלה סיבת זכייתה במזונות מכח העקירה, מכל מקום מפסידתם מטעם אחר - שמעצמה יוצאה, דכשם שאמרינן הכי לגבי כתובה, הכי נמי אמרינן הכי לגבי תנאי כתובה דמזונות. [אלא שעכ"פ אין אומרים כן אלא לגבי מה שנתחייב בעלה לשלם לאחר מאונה, ולא לגבי מה שכבר זן אותה בעודה תחתיו, שמה שזכתה, זכתה], דהסברא ד'מעצמה יוצאה', אין בכחה להפסידה למפרע.

(ב) עוד הביאו כו"כ מחברים, מהרמב"ן והרשב"א והר"ן והנמוקי" (ב"ב קמה א) בשם גאון (ונמצא בתשובות גאוני מזרח ומערב סי' יב), שהממאנת מחזירה כסף קדושה לאחר מאונה, ואמנם דין זה במחלוקת הוא שנוי (עי' בקונטרס המפתח קח סוע"א), אבל כן נפסק בשו"ע (אה"ע סי' נ ס"א).

ואי נימא שהמיאון אינו עוקר את זמן הקידושין, א"כ אמאי מוטל עליה להחזיר את כסף הקדושין.

ולא הבנתי הקושיא, שהרי מבואר בגמ' שם שאפילו מקודשת גמורה מדאורייתא, כשהאשה חזרה בה מהקידושין וגרמה לגירושין, היה מוטל עליה להחזיר את כסף הקידושין, לולי גזירה שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה. וא"כ אין לדין זה שום שייכות לעקירה למפרע. ואכן עי' בראשונים הנ"ל שכתבו בטעם הדבר, ששאני ממאנת שאין חשש שיאמרו קידושין

לדלג על חלק מהראיות ולגשת לענין הבא. יש לציין שהדברים דלהלן עברו תחת שבט ביקורתם של כמה תלמידי חכמים גדולים⁶.

ב. ראיות לעקירה של זמן הנישואין

בפשטות כוונת הגר"ח שהמאון אינו עוקר את זמן הנישואין כלל, ואפילו לגבי הדינים שלאחר זמן הנישואין, חשוב שזמן הנישואין עצמו לא נעקר ונשאר עליה שם נשואה, ורק לגבי הזמן שמהנישואין ואילך, חשוב שלמפרע לא היתה נשואה (הסבר בזה, ראה בהערה 17). וכנגד צד זה ישנן כמה ראיות:

ראיה ב-א': מבואר בגמ' יבמות (נט ב) שאפילו לדעת ר' אליעזר שפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, מכל מקום הממאנת אינה חשובה זונה. ויש להבין שהרי המאון עוקר את הנישואין למפרע, וכיון שבטלו הנישואין, אם כן הרי זה כפנוי הבא על פנויה.

ואי נימא כדברי הגר"ח שמיאון אינו עוקר למפרע את זמן הנישואין עצמו, ההסבר פשוט ולא קשיא מדי, שהנישואין שהיו בזמן שבא עליה בעלה בהיותה תחתיו, לא בטלו, ומשום הכי פשיטא שאינה חשובה זונה.

אמנם הראשונים כתבו טעמים אחרים בזה, הריטב"א (שם)

תופסין באחותה, כיון שאליבא דאמת אכן תופסין שהרי אין בה איסור קרובים (והובאו בח"מ ובב"ש ובביאור הגר"א על השו"ע שם), ומה הוצרכו לזה, תיפו"ל שעקרה הקידושין למפרע, ועל כרחך שאי"ז הטעם.

אמנם החזו"א (אה"ע סי' סב סוס"ק ה) נקט שהטעם הוא לפי שעקרה הקידושין למפרע, ולפ"ז מצדד שמהאי טעמא הוא הדין נשואה שמיאנה מחזירה כסף קדושיה. אבל הראשונים והשו"ע אפשר שחולקים ע"ז.

ועי' בלקט שיעורים מר"י סלבודקא (כסלו תשע"ד) ב"ב שם, מהגר"ד לנדו, שאינו מקשה אלא ע"פ דברי הריטב"א שם, שכתב שבשאר חזרות קידושין אין מחזירה הכל ממש אלא משאירה אצלה שווה פרוטה של חלות הקידושין, ואילו בממאנת משמע שמחזירה הכל לגמרי, ועל כרחך שזה דין מיוחד בממאנת משום העקירה למפרע, ועי"ש מה שיישב בדוחק. מטרת האמור להלן אינה אלא לבדוק מהי דעת הראשונים והאחרונים בגדר עקירת המאון את הנישואין, ולא לדון במהות המושג הכללי ד'מכאן ולהבא למפרע', דבר זה הוא ענין רחב ואינו נוגע דוקא למאון, אלא לעוד הרבה חלויות שדנו רבותינו ראשי הישיבות לומר בהם כך, ולהלן הערה 17 נכתב סנסן אחד בזה לענין מיאון, וראה ע"ז ביסודות השמועה (להגרי"ג אדלשטיין שליט"א) עמ' תפח ואילך, ובקונטרס אמרות אברהם (להגרא"מ זיסקינד) יבמות פ"א סי' מט ונדרים פ"י סי' ז. וע"ע באנצ"ת ערך למפרע; מכאן ולהבא (כרך לו), ובעיקר בפ"ג שם, שפורטו הרבה דינים שנאמר עליהם בסגנון זה ובדומה לו, ועי"ש ציון 421 ואילך, לענין מיאון, ועי' עוד בתחילת ערך מיאון.

ד"ה שממאנין), שכתב שלאחר המיאון, שעקרה את הקידושין, נעשו 'כל בעילותיה כאלו הן של זנות', וכ"כ הריא"ז (יבמות רפ"ג). וברשב"א (שו"ת ח"א סי' אלף קצד), שכתב שלאחר המיאון חשוב שביאות הבעל הרי הן 'כבא על הפנויה'.

ובשלמא אי נימא שהנישואין בטלו, ומה שאינה חשובה זונה הרי זה רק מפני שבא עליה לשם אישות, אתי שפיר דבריהם שלאחר המיאון נתברר למפרע שהביאה היא כביאת זנות וכבא על פנויה, אלא שמכל מקום בשעתה היתה היא לשם אישות. אבל אי נימא שזמן הנישואין לא נעקר, אם כן פשיטא שלא שייך להחשיב שהביאה היא כבא על פנויה. (על הסבר דברי הרשב"א בטעם שהממאנת אינה חשובה זונה, עי' להלן אות ד [א]).

והריב"ש (שו"ת סי' קצד) מבארים בטעם שאף על פי שהמיאון עוקר את הנישואין, אינה חשובה זונה, שזה משום שלר' אליעזר אינה חשובה זונה אלא בביאה שלא לשם אישות, אבל בביאה לשם אישות, אינה חשובה זונה, וממילא הממאנת, אף על פי שבטלו הנישואין לאחר מכן, מכל מקום כשבא עליה, שאז עדיין לא בטלו הנישואין, היתה זו ביאה לשם אישות.⁷

מבואר שנקטו ראשונים אלו שלעולם המיאון עוקר את הנישואין למפרע לגמרי, ואפילו זמן הנישואין עצמו נעקר. ולכן הוצרכו לומר שמה שאף על פי כן אינה חשובה זונה, אין זה אלא מפני שסוכ"ס בא עליה לשם אישות.⁸

כע"ז מצינו ברש"י (ברכות כז א

7. ז"ל הריב"ש: "ואף על פי שנפקעו קדושיה ונישואיה למפרע, דמכל מקום לשום אישות היתה בעילתו, ור' אליעזר לא עבד זונה אלא כשנבעלה שלא לשם אישות". והריב"ש: "ואפילו ר' אליעזר גופיה לא קאמר אלא שלא לשם אישות, אבל לשם אישות, אף על פי שאין האישות מתקיים, כיון שלכוונת אישות בא עליה ולא לכוונת זנות, לא עשאה זונה, והראיה מממאנת, שעוקרת הנישואין לגמרי, עד שהוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו...", ואף על פי כן מודה ר' אליעזר שהיא מותרת לכהונה.
ועי' במל"מ (איסורי ביאה פ"ח ה"ב ד"ה וראיתי להריב"ש) ובחקרי לב (אה"ע סי' לג סוד"ה שוב), שלפ"ז אין זה דין דוקא בממאנת, דהוא הדין בקידושי טעות וכיוצ"ב, סגי במה שהביאה היתה לשם אישות.

8. בירושלמי (יבמות רפ"ג) מבואר שלר"א אין הכי נמי והממאנת חשובה זונה (כן פירשו הקרבן העדה שם, בפירוש ב', והאור שמח אישות פ"א ה"ד ומהר"י ענגיל בגליני הש"ס לירושלמי שם. ופירושו הראשון של הקרבן העדה תמוה ואינו מבאר את המשך הירושלמי שם), ולפ"ז פשיטא שהמיאון עוקר למפרע לגמרי.

ראיה ב-ב': איתא בתוס' (יבמות קח ב ד"ה אלמא וד"ה לאיסור) שהנושא קטנה שאישותה מדרבנן, וגירשה, ונשאת לאחר, ומאנה בשני. יש להתירה לראשון ואין בה משום איסור מחזיר גרושתו משנשאת לאחר ואפילו לצד שנישואי הראשון לא בטלו ע"י מאונה בשני, לפי שנישואי השני פקעו, והרי זה כמגרש את אשתו, וזינתה, שמותר לו להחזירה, שלא נאסר להחזיר את אשתו אלא באופן שנשאת לאחר.⁹

ואי נימא שמאונה בשני אינו עוקר את זמן הנישואין ועדיין יש עליה שם נשואה על זמן זה, אם כן פשיטא שהרי זה בכלל מחזיר גרושתו משנשאת, ולא דמי לזינתה שאין עליה שם נשואה כלל.

המבואר שנקטו התוס' שהמאן עוקר את הנישואין לגמרי, ואפילו זמן הנישואין עצמו נעקר, ומשום הכי ע"י המאן אינה חשובה כנשואה כלל לשני, אלא כמזנה עמו.

ראיה ב-ג': איתא בגמ' כתובות (ק ב) שהמאנת אינה צריכה להמתין ג' חדשים של הבחנה בין מאונה בבעלה לנישואיה לאחר. ומבאר רש"י בטעם שממאנת אינה כשאר נשואות שגזרו בהם חכמים להמתין – ואפילו בקטנות שאין בהן חשש עיבור מהראשון, שלפי שהיא עוקרת את הנישואין, אינה בכלל התקנה שתיקנו חכמים בנשואות. וכ"כ התשב"ץ (חוט המשולש טור ג סו"ס ב)¹⁰.

ואי נימא שהמאן אינו עוקר את

9. אף למה שעולה מדברי התוס' ד"ה אלמא, שלהמשך הגמ' אין זה כך, עי' בריטב"א (על הגמ' שם) ובמהרש"א (על התוס' שם) שאין זה אלא משום שתיקנו חכמים שלבגי הראשון חשוב שנישואי השני קיימים ולא נעקרו במיאון, ומשום הגזירה דאיתא בגמ' שם, שמא יפתנה הראשון לחזור אליו, אבל אילו נעקרו ע"י המיאון, ודאי מותרת לראשון. והפסקי רי"ד שם כתב באופן א, שמחדש שלענין איסור מחזיר גרושתו משנשאת די במה שבא עליה אחר לשם אישות (והיינו כעין סברת הראשונים שבאות ב [א] ובאות ג [ב], עי' בסיכום בסוף הסימן), שגם זה בכלל: והלכה והיתה 'לאיש אחר'. וגם מדבריהם מוכח שהמאן עוקר את הנישואין לגמרי.

ועי' לעיל הערה 3, מדברי החזו"א בגדר הפקעת הנישואין במיאון לענין איסור מחזיר גרושתו.

10. ז"ל רש"י: 'דעקרתיהו לנישואין, ואינה בכלל שאר תקנות שגזרו חכמים לכל שאר הנשואות שצריכות להמתין אחר יציאתן מבעליהן שלשה חדשים'. והתשב"ץ: 'וזהו הטעם עצמו שאינה צריכה להמתין צ' יום, אף על פי שלא מציינו שחילקו חכמים באלמנה וגרושה...', היינו משום דסוף סוף קידושיהן היו קידושין ונכנסים תחת סוג עם אותן דשייך בהו הבחנת זרע, אבל קטנה שמאנה דמעיקרא לא היו קידושיה כלום, אינה נכנסת תחת סוג עם אותן שזכרנו'.

זמן הנישואין, אם כן ודאי שהרי היא בכלל שאר נשואות, שהרי יש עליה שם נשואה בזמן שהיתה תחת בעלה, שלא בטל ממנה.

ראיה ב-ד': הגמ' כתובות (נג ב) מסתפקת בממאנת האם חוזרת למזונות בית אביה. והיינו מכח הדין שלאחר שמת האב, הבת ניזונית מהנכסים שהשאיר (מכח תנאי כתובה של אמה) עד שתבגר, או אפילו לא בגרה, ללוי עד שתנשא, ולרב עד שתארס, ודנה הגמ' מה הדין בממאנת.

מביאה הגמ' שנחלקו בזה תנאים, לת"ק חוזרת למזונות, ולר' יהודה אינה חוזרת, והלכה כת"ק (כן דברי כל הראשונים והפוסקים שם, וכן הוא בטור ובשו"ע אה"ע סי' קיב סע' ד) **שיטת** הרבה מהראשונים (רש"י, תוס' ד"ה אלמנה, תוס' רי"ד, רמב"ן, רשב"א, והובאו דבריהם

במאירי) שהגמ' מסתפקת באופן ששאר אשה שלא מאנה, מפסידה מזונות בית אביה, וכגון בנשואה¹¹, שהדין שאפילו אם נתאלמנה או נתגרשה לאחר מכן, מכל מקום כיון שיצאה מבית אביה, שוב אינה חוזרת למזונות. ואף על פי כן מסתפקת הגמ' אם הוא הדין ממאנת, שאף על פי שיצאה מבעלה, אינה חוזרת, או שממאנת שאני, וכיון שיצאה מבעלה, חוזרת¹².

בטעם שכל אשה שנשאת, מפסידה, ואף על פי שיצאה מבעלה, מבארים הראשונים (הנ"ל) שכיון שיצאה מבית אביה, שוב אינה חוזרת. ולפ"ז מבארים שדעת ת"ק - שהלכה כמותו - שזה אינו שייך בממאנת, שכיון שמאנה ועקרה את הנישואין למפרע, יוצא שלא יצאה מעולם מבית אביה, שנישואיה שהיו הם כמי שאינם, והרי היא כמי שלא נשאת מעולם¹³.

11. עי"ש שדנים אם מדובר בארוסה לרב, או בנשואה ללוי. ולענייננו אין נפק"מ בזה, דהעיקר ששאר אשה אינה ניזונית, ואילו בממאנת יש צד שכן.

12. שיטת הרמב"ם (אישות פי"ט הט"ז) היא שהנידון בסוגיא שם אינו דוקא על ממאנת, אלא הוא הדין על כל נשואה שנתאלמנה או נתגרשה. דהיינו שלדעת ת"ק אף על פי שיצאה מבית אביה, חוזרת, ורק בעודה תחת בעלה אינה ניזונית. ולפ"ז כל הדברים דלהלן אינם שייכים [אמנם גם הוכחה הפכית, שמיאון אינו עוקר את זמן הנישואין, אין משם, שלדעה זו אין נידון על עקירת המיאון בסוגיא זו. ואף בטעם שלדעה זו לר"י הממאנת אין לה מזונות, מבאר הב"י שלפי שיצאה מדעתה מבעלה, ומה שאין כן אלמנה או גרושה שיצאה בע"כ, הרי שלדעה זו אין הנידון כלל על עקירת המיאון את הנישואין].

13. ז"ל רש"י: 'עקרתיהו לנישואי מעיקרן והוא לה כמי שלא ניסת', 'והוא הדין לממאנת דאין כאן נישואין, דהא עקרתיהו'. וכע"ז בתוס'. והרי"ד: 'דאמינן נישואין קמאי עקרא, והרי

עקרה את הנישואין לגמרי, ואפילו זמן הנישואין עצמו נעקר, וכיון שבטל ממנה שם נשואה לגמרי ונישואיה כמי שאינם, שפיר חשובה היא כמי שלא יצאה מבית אביה מעולם, וניזונית.

ראיה ב-ה': דעת הרמב"ן והרשב"א (יבמות קיא ב) ועוד ראשונים לגבי לימוד למאן במקום מצוות יבום, שיכם שנפלו לפניו קטנה וחרשת, ובא על החרשת, ואח"כ בא על הקטנה ואסר את החרשת עליו משום שבכך חשוב כבונה שני בתים, שמלמדים את הקטנה שתמאן, וממילא החרשת מותרת לו (ונתבארו הדברים לעיל חלק א סוגיא ו' אות קמו).

וכתבו בטעם הדבר, שבמאונה עוקרת לגמרי את נישואיה, והרי היא כמי שלא היתה נשואה לעולם,

ואי נימא שזמן נישואיה לא נעקר במיאון, אם כן פשיטא שיצאה מבית אביה, שהרי יש עליה שם נשואה לגבי זמן הנישואין, ואיך שייך לומר שנישואיה כמי שאינם.

ואף לדעת ר' יהודה שניזונית, מבואר בדברי הראשונים שאין זה מפני שהמיאון אינו עוקר את זמן הנישואין, אלא מפני שסוכ"ס מבחינת המציאות הרי היה זמן מסויים שיצאה מבית אביה והיתה נשואה לבעל (וכלשון הראשונים: 'שעה אחת'), ורק שלאחר מכן ביטלה ועקרה זאת למפרע. ושו"ר שכן מפורש בשו"ת התשב"ץ ח"ה (סי' רמד) הנדמ"ח מכת"י (בהוצאת מכון י"ם)¹⁴. וסובר ר' יהודה שדי בכך כדי להחשיב שיצאה מבית אביה, ושוב אינה חוזרת¹⁵.

המבואר בראשונים הנ"ל, שבמאונה

היא כמו שלא נישאת ולא יצאת מבית אביה'. והרמב"ן: 'זה"ה לממאנת, שעקרה הנישואין בכל דהוא, [ו]כאילו לא יצאה מבית אביה, נזונת'. והרשב"א 'אלא אם חזרה ומאנה ועקרה הנישואים לגמרי מעיקרין'. והמאירי: 'הרי נישואיה בטילין למפרע וכמו שאינם', 'שבממאנת דוקא אף לאחר נישואיה נזונת מן האחים, הואיל והיא עקרה את נישואיה, אבל אלמנות וגירושין דוקא מן האירוסין שלא יצאה מבית אביה עדיין, הא כל שנשאת הואיל ולא עקרה היא את נישואיה אינה נזונת', 'שמאחר שהיא עקרה את נישואיה הרי הנישואין כמי שאינם'. וע"ע בט"ז סי' קיב ס"ק ח.

14. ז"ל: 'ור' יהודה סבר... אבל הא דנתארסה אחר מיתת האב, דהא אין עודה בבית אביה ואין לה מזונות וכבר פקעי מזוני מאחים משעת אירוסין, ואף על גב דקא עקרה קידושין במיאון, כיון דפקעי מזונות, פקעי, ועי"ש בכל דבריו בביאור סוגיין, שזהו כדנתבאר למעלה בדעת שא"ר. ועל דרך זו כתב האתון דאורייתא בקו"א לכלל ב, וע"ע במש"כ בע' פנים לתורה תירוץ סג (מהד' ישנה דף מ א, כהמשך לתירוץ סב).

15. ע"ע באור גדול להגדול ממנסק סי' י פיסקא ג אות ד-ה (דף עז ב), מש"כ בביאור סוגיא זו.

הדינים של זמן הנישואין עצמו – כגון זכיית הבעל במעש"י ומציאתה – דנים שלא נעקר זמן הנישואין (הסבר בזה, ראה בהערה¹⁷). אולם בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים מבואר גם כנגד צד זה, וכדלהלן.

ג. ראיות לעקירת הדינים של זמן הנישואין

ראיה ג-א': התוס' (יבמות סה ב ד"ה כי ותוס' רא"ש שם, בשם ר"ת, וביתר ביאור בראב"ן יבמות סי' תקלג) כתבו שהטעם שלממאנת אין כתובה (כדאיתא במשנה כתובות ק ב), הוא מפני שבמאונה עוקרת את הנישואין למפרע, והרי היא כמי שלא נשאת, שאין לה כתובה¹⁸.

ומשום הכי מותר היכם בחרשת ואינו חשוב כבונה ב' בתים¹⁶.

מבואר מזה כנ"ל שהמיאון עוקר למפרע לגמרי, דאי אינו עוקר את הנישואין אלא מכאן ולהבא, אמאי לא חשוב היכם כבונה ב' בתים משום קנינו בקטנה בשעת הנישואין.

•

מכח ראיות אלו היה אפשר לומר שאין הכי נמי, ואין כוונת הגר"ח שזמן הנישואין עצמו לא נעקר כלל ע"י המיאון, אלא שלעולם לגבי הדינים שלאחר זמן הנישואין – כגון להחשיבה כזונה, ואיסור מחזיר גרושתו, ודין הבחנה, וחזרתה למזונות בית אביה, ובניית ב' בתים – חשוב שאף זמן הנישואין עצמו נעקר. ורק לגבי

16. ז"ל הרמב"ן: 'ואף על פי שפסלה בביאה, הרי מכיון שמיאנה בביאתו ובמאמרו ובזיקתו הרי היא כמי שאינה לגבי צרתה, שאין זו צרת ערוה שנגזור עליה, והרשב"א: 'שהרי עקרה הזיקה במיאונה לגמרי וכמי שלא היתה צרתה כלל'. ועי' מה שהוסיף בזה הערוך לגר (קיא ב סוף הד"ה הראשון).

17. החי' ר' אפרים מרדכי (יבמות סי' נו), מעלה ב' צדדים בביאור דברי הגר"ח: א. שהמיאון פועל חלות עקירה על הנישואין מעיקרם, ורק שחלות זו אינה חלה אלא על הזמן שמכאן ולהבא, ולא על זמן הנישואין עצמו. ב. שהמיאון אינו פועל עקירה אלא מכאן ולהבא, אך זו הפקעה כ"כ אלימא שמכאן ולהבא דנים כאילו לא היתה נשואה מעולם [ועי' שמה שמדמה לחילוק בנדרים בין הפרת בעל לבין התרת חכם].

ולכאורה בב' טעמים אלו תלויות ב' ההבנות בדברי הגר"ח, שאי נימא כצד הא' שחלה הפקעה על הנישואין מעיקרם, אלא דאין בכחה להפקיע את זמן הנישואין עצמו, א"כ אף לגבי הדינים שלאחר זמן הנישואין חשוב שזמן הנישואין עצמו לא נעקר, דמאי שנא. אבל אי נימא כצד הב' שחלה הפקעה רק מכאן ולהבא, ואך שזו הפקעה אלימא לדון מכאן ולהבא כאילו מעולם לא היתה נשואה, א"כ לגבי הדינים דמכאן ולהבא שלאחר זמן הנישואין, חשוב שאף זמן הנישואין עצמו נעקר.

18. ז"ל התוס': 'וממאנת וחברותיה דאין להם כתובה... התם משום דאיגלאי מילתא דלא

ואי נימא שמיאון אינו עוקר את הנישואין אלא לגבי הדינים שלאחר המיאון, ולא לגבי הדינים של זמן הנישואין עצמו, אם כן אין זו סיבה שלא תהיה לה כתובה, ואינה דומה למי שלא נשאת כלל, וכיון שגם לאחר המיאון לא נעקרו הנישואין לגבי הדינים של זמן הנישואין עצמו, לא בטלה סיבת זכייתה בכתובה.

מבואר שע"י המיאון נעקרו הנישואין לגמרי, ואפילו לגבי הדינים של זמן הנישואין¹⁹.

(על) הסבר דעת רש"י בטעם שאין לממאנת כתובה, ע"י להלן אות ה [ב].

ראיה ג-ב': התוס' (כתובות לה ב

ד"ה הממאנת, וכן הוא בתוס' רא"ש שם) מפרשים דהא דאיתא התם שלממאנת אין קנס, היינו כשאנס או פיתה אותה בעלה בעודה תחתיו, ואח"כ מאנה בו, שאף על פי שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, ויוצא שלא היתה אשתו, אין אומרים שלכן ייפטר מקנס. ולא ביארו למה באמת אין אומרים כן.

ואי נימא שמיאון אינו עוקר למפרע לגבי הדינים של זמן הנישואין, פשוט שכיון שלגבי אותה שעה אף לאחר המיאון הרי הם חשובים כנשואים זה לזה, אם כן הרי זה ככל בעל ואשה, ומשום הכי פטור מקנס. וכ"כ הקוב"ש שם (אות קכח), לבאר דברי התוס' ע"פ דברי הגר"ח.

נתקדשה מעולם, וכע"ז בתוס' רא"ש, וז"ל הראב"ן: '...בממאנת אין לה כתובה, דהא עקרה נישואין וקידושין דידה והרי היא כמו שלא נשאת, ומאין לה כתובה'.
[מש"כ התוס' 'וחברותיה', זהו ע"פ הברייתא בכתובות קא א דאיתא התם הכי, והן איילונות ושניה השנויות במשנה שם ק ב, וצ"ב דבשניה ודאי שלא שייך לומר כן, ובאיילונות א"צ לזה דתיפור"ל משום מקח טעות, וצ"ל שכתבו כן בשיטפא דלישנא, ועי' בראב"ן מש"כ על איילונות ושניה].

19. העירוני שראיה זו במחלוקת שנויה בגדרי חיוב כתובה. דההפלאה (כתובות פא א ד"ה ואמאי) נקט שחיוב כתובה הוא מזמן הנישואין, ומה שאמרו ש'לא נתנה כתובה ליגבות מחיים', היינו רק לענין זמן הפרעון, שאינו אלא לאחר שיוצאת ממנו. ולפ"ז אכן מוכרח מהתוס' שאם ע"י המיאון נעקרה סיבת תשלום הכתובה, בע"כ שעוקר אף לגבי הדינים של זמן הנישואין.

אבל הפנ"י (כתובות מג ב ד"ה אמר רבי יהודה) נקט שחיוב כתובה לא חל אלא לאחר שיוצאת מהבעל. ולפ"ז חיוב כתובה הוא מהדינים שלאחר זמן הנישואין, דשפיר נעקר ע"י המיאון ואף לדברי הגר"ח.

ועי' באנצ"ת ע' כתובה ציון 644 ואילך, שהובאו ב' הצדדים בזה, ועי"ש שנראה שהיא מח' ראשונים.

אמנם קדמונינו כתבו בזה הסברים אחרים: רבינו קרשקש שם כתב כהסבר התוס' בשם רבו (הרא"ה), וז"ל 'דלא תימא דכיון דמיעקרי נישואין לגמרי, דהא מותרת היא בקרוביו, (דלית) [דאית] לה קנס, שהדין היה נותן שיש לה דהא איגלאי מילתא למפרע דלאו אשתו הות וקדושין ונישואין בטלי לגמרי וכמאן דליתנהו הוו, קא משמע לן דכיון דבא עליה בחזקת שהיא אשתו אין לה קנס'. הרי שאין סיבת פטורו מקנס לפי שעדיין היא נשואה לו לגבי אותה שעה, אלא שאף על פי שבטלו הנישואין לגמרי, מכל מקום כיון שבאותה שעה בא עליה בתורת אישות, פטור מקנס.

וכן מבואר בים של שלמה (כתובות פ"ג סי' ז), שסיבת פטורו מקנס היא מחמת שהיתה להם אישות באותה שעה²⁰.

ביותר מבואר כן בדברי ההפלאה (שם) והרעק"א (דו"ח שם ח"א וח"ב ושו"ת תניינא סי' קיט) בסוגיא זו. שהנה אי נימא שהטעם שפטור מקנס, הוא לפי שלא נעקרו נישואיהם באותה שעה, אם כן פשיטא שאין לחלק בזה בין בעלה לבין אחר,

ואם מסיבה כלשהיא האונס או מפתה נשואה, פטור מקנס, אם כן אפילו תמאן לאחר מכן יהיה פטור, שהרי ע"י המיאון לא בטלו נישואיה באותה שעה שבא עליה.

אמנם האחרונים הנ"ל כתבו שאף על פי שהאונס ומפתה נשואה (ואפילו רק מדרבנן), פטור מקנס (עיי"ש הטעם, ולענינינו אין נפק"מ בזה), מכל מקום אם מאנה לאחר מכן, כיון שנעקרו נישואיה למפרע, הרי זה כבא על פנויה, וחייב קנס (ואמנם כ"כ בדברי רש"י שם, אבל הביאו שם גם את דברי התוס', ומבואר בדבריהם שאין מחלוקת בזה, והחילוק הוא רק כדלהלן).

מבואר שדוקא בבעל אמרינן שאף על פי שנעקרו נישואיו, פטור מקנס, ולא באחר, וההסבר הוא ע"פ דברי ר' קרשקש והים של שלמה דלעיל, שסיבת הפטור מקנס ואף על פי שנעקרו הנישואין, היא משום שבא עליה באותה שעה לשם אישות, וענין זה שייך רק בבעל ולא באחר.

ראיה ג-ג': מבואר ברשב"א (כתובות יא א ד"ה ותמיה) לגבי מה שקטנה שנישואיה מדרבנן, דינה שכשנשאת לכהן, אוכלת בתרומה

20. עיי"ש שהק' שפשיטא שפטור מקנס, שהרי בא עליה בהיתר, שהיתה נשואה לו באותה שעה, ומשום הכי מחדש שכוונת התוס' היא שאפילו בא עליה בעודה ארוסה, שאסור לו לבא עליה, מכל מקום פטור [ועל כרחך דהיינו משום שהיתה להם אישות באותה שעה, דומיא דמש"כ לפני כן שסיבת הפטור היא לפי שבא עליה בהיתר בהיותה נשואה לו].

הרי זו משום שהמאן אינו עוקר את זמן הנישואין; הראשונים ביארו ענין זה באופן אחר.

איתא במשנה (כתובות ק ב) שלממאנת אין פירות, ובירושלמי (שם פ"א ה"ז) פירשו דהיינו שאינו מחזיר לה פירות שאכל. וכ"כ רוב הראשונים²².

ותקשי, שהרי המאן עוקר את הנישואין ואם כן אמאי אינו צריך להחזיר. והגר"ח אמנם לא הזכיר לגבי פירות, אבל פשוט שליטתו הוא הדין והוא הטעם שאינו צריך להחזירם לה, שהרי המאן אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין.

אולם הר"י מלוניל והר"ד (שם) והרבניו קרשקש (שם) ושם לה ב, ועי' במאירי (שם), מקשים קושיא זו,

דרבנן. שאם היא ממאנת, נתברר למפרע שמה שאכלה תרומה, היה זה שלא כדין. ומה שאף על פי כן מתירים לה לאכול תרומה בהיותה תחת בעלה, אין זה אלא מפני שאין חוששים שמא תמאן.

ואי נימא שהמאן אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין, אם כן כדין אכלה תרומה, שהרי זמן נישואיה שמחמתו אוכלת בתרומה, לא נעקר ע"י המאן. ובעל כרחך שע"י המאן נעקרו הנישואין לגמרי, ואפילו זמן הנישואין נעקר, ומשום הכי נתברר למפרע שאכילת התרומה היתה שלא כדין²¹.

ראיה ג-ד': בעיקר מש"כ הגר"ח לגבי מעשי ידים ומציאה, שמה שאינם צריכים להחזירם זה לזה

21. הרב"ז (הל' תרומות פ"ו ה"ג) כתב שהטעם שאין חוששים שמא תמאן, הוי משום דכל עור שלא מיאנה קניינו של כהן היא, ומשמע שאף לאחר המאן לא פקע הקנין, אמנם עי"ש במקו"א (פ"ח ה"ב) שכתב באופ"א, שבדרבנן אין חוששים שמא תמאן, ומבואר שבדאו' חיישינן בכה"ג, ואין אומרים שהמאן אינו עוקר למפרע לגמרי, הרי שדעתו שהמאן עוקר לגמרי.

ואפשר שאין כאן סתירה ברב"ז, אלא כוונתו אחת היא, שכיון שרבנן תיקנו לה לאכול בתרומה דרבנן בעודה קנויה לבעלה כהן, ואף על פי שיכולה למאן ולעקור את הנישואין למפרע, אין חסרון במה שע"י המאן יתברר למפרע שלא היתה אשת כהן, שהם אמרו והם אמרו, הם אמרו שיותר לה לאכול והם אמרו שיכולה למאן לאחר מכן, וזוהי כוונתו ש'בדרבנן' לא חיישינן שמא תמאן, שאף על הצד שתמאן ותעקור את נישואיה, התירו לה רבנן לאכול בעודה נשואה.

22. הר"ף (נט ב); רש"י בלשון שני; רמב"ם בפירוש המשניות; ר"י מלוניל; רי"ד; רמב"ן; רבינו קרשקש; ריטב"א; מאירי. ועוד רבים, וכן נפסק בטור ובשו"ע אה"ע סי' קטז סע' ה וסי' קנה סע' י.

בראשונים הנ"ל: הר"י מלוניל מבאר שהרי מה שבעל אוכל פירות, הוי תחת פדיונה של אשתו אם נשבת. וכיון שאף כאן אילו היתה תחתיו היה פודה אותה²⁴, הרי שייך טעם התקנה שתיקנו לו פירות²⁵.

אולם הרבינו קרשקש מוסיף בקושיא, שהרי יש סוברים שהוא פטור מלפדותה²⁶, ואם כן אמאי זכה בפירותיה. ומבאר וז"ל 'וטעמיה דמילתא בממאנת, משום דאיהו כדין אכל, שהרי תיקנו לה רבנן נישואין

שהרי המיאון עוקר את הנישואין למפרע, ואם כן אמאי אינו צריך להחזיר לה את הפירות.

מבואר מקושייתם זו, שהמיאון עוקר אף לגבי הדינים של זמן הנישואין, ועל כן יש להבין למה אינם מחזיר לה את הפירות²³.

הראשונים מתרצים שכיון שאכל כדין, אינו צריך להחזיר.

בביאור הדבר מצינו ב' דרכים

23. מקושייתם זו נדחים אף דברי האבי עזרי (אישות פ"י הי"ט) שכתב לבאר באופ"א מהגר"ח, שמעש"י ומציאה הם מדיני האישות ולא מדיני הנישואין, וזה לא בטל ע"י המיאון. ולדבריו הוא הדין פירות.

24. כ"כ במפורש התוס' שם קא א ד"ה אילימא וב"מ סז א ד"ה ובלאות והרא"ש כתובות פ"א סי' כה, וכן נפסק בטור ובשו"ע אה"ע סי' קטז סע' ה וסי' קנה סע' י. ועי' בהערה 26.

25. הגירסא שלפנינו משובשת. רוב תורות לרה"ג אביאל סליי ממכון התלמוד הישראלי השלם, שהביא לפני גירסא מדוייקת יותר מצילום כת"י במכון הנ"ל (לדבריו אין עדיפות ברורה לכת"י ולנדפס זה על זה, אלא לעתים הכת"י מדוייק יותר ולעתים הנדפס). וז"ל הר"י מלוניל ע"פ כתב היד: 'הממאנת... ולית לה נמי פירות, שאם הכניסה לו קרקעות ואכל פירות, לא אמרינן הואיל ומיאנה בו איגלי מילתא למפרע דלא אשתו הואי מעולם ושלל כדין אכל, אבל כיון שאכל לא מפקינן מיניה, דפירות תחת פרקונה תקנו חכמים, אם היתה שבויה, הלא היה פודה'.

[בנדפס: '...לא אמרינן הואיל ואיגלי מילתא למפרע דלא אשתו הואי מעולם, שלא כדין אכל, אלא כיון שאכל לא מפקינן מיניה, דפירות תחת פרקונה תקנו חכמים, ואם היתה נשבת, לא היה פודה'. ואף לגירסא זו, אם נתקן הט"ס ונגרס בסוף דבריו: הלא היה פודה, עולה כנ"ל]. יש להסתפק אם כוונתו שהוא פטור מלפדותה אפילו בעודה תחתיו [ומצינו שיטה כזו, שכ"כ

26. המהרש"א ב"מ שם בדברי רש"י שם, ואף הרבינו קרשקש דן בשיטת רש"י]. או שכוונתו למה שמצינו שיש אופן מסויים שלד"ה הוא פטור מלפדותה, והיינו כגון שהלך בעלה למדה"י, ונשבת, ולוותה ופדתה את עצמה, ואח"כ מאנה, שהבעל פטור מלפדותה לדברי הכל [כ"כ התוס' והרא"ש והטור והשו"ע שבהערה 24].

ומסתימת לשונו משמע כצד הראשון, ועוד שע"ש שמדמה לאילונית ושניה, והתם היינו אף בעודה תחתיו.

לתקנתה כדי שלא ינהגו בה הפקר, ורבנן לתקנתה הפקירו נכסיה לענין זה שיהא הבעל אוכל פירות, ומדין הפקר הוא'.
וב' דרכים אלו מבוארות להדיא בשו"ת מהר"ם אלשיך (סי' לג ד"ה ואע"ג דבממאנת [מהד' מכון הכתב עמ' קב]), עי' בהערה²⁸.

לדבריהם, כשנודן לענין מעשי ידיה ומציאתה, אף כאן שייכי ב' הטעמים הנ"ל. שהרי מעשה ידיה תיקנו תחת מזונות שהוא זן אותה, ומציאתה משום איבה דמזונות. והמזונות שהוא זן אותה בהיותה תחתיו, אינה צריכה להחזיר לו²⁹.

מעתה, לטעם הר"י מלוניל, אף כאן, כיון שאינה מחזירה לו

ביאור דבריו נראה, שכיון שרבנן תיקנו נישואין לקטנה מחשש שמא ינהגו בה מנהג הפקר (כדאיתא בגמ' יבמות ק"ב ב), אם כן אם כל מי שנושאה היה צריך להחזיר לה את כל הפירות שאכל בשעה שהיא ממאנת בו ויוצאת, היו נמנעים מלנושאה, ובטלה תק"ח של נישואי קטנה, ומשום הכי הפקירו לו את נכסיה²⁷.

27. וכמו שמבואר ברש"י כתובות קא א ד"ה ע"כ, שזה הטעם שחכמים הקנו לו מתחילה זכויות בה של מעש"י ומציאה וכו', כדי שלא ימנעו מלנושאה.

עיקר דברי הר' קרשקש, רימז להם הר"ן (כתובות נט א מדפי הרי"ף): 'ובממאנת היינו טעמא (שאינו מחזיר לה פירות) משום דכיון דתיקנו רבנן נישואין לקטנה משום תקנתא כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, זיכו פירות נכסיה לבעל', ועי' בהערה הבאה מדברי המהר"ם אלשיך על הר"ן.

28. המהר"ם אלשיך דן במחותן שביטל שידוך, אם מפסיד את הריוח מהנדוניא, שלכאורה יש לדמות לממאנת, שהבעל אינו מפסיד את הפירות ואפילו בעין. וכותב לדחות מב' טעמים: 'דלא דמי כלל, דהתם היינו טעמא שהבעל נוטל הפירות, כדקא אמר (הנמוקי יוסף) [הר"ן] וז"ל: ממאנת היינו טעמא דכיון דתקון רבנן נישואין לקטנה משום תקנתא שלא ינהגו בה מנהג הפקר זיכו פירות נכסים לבעל, עכ"ל, וא"כ לפ"ז בנ"ד דליכא האי טעמא, לא אמרינן הכי'. וזה כעין הטעם שהובא מרבינו קרשקש (עי' בהערה הקודמת). וממשיך המהר"ם אלשיך: 'ועוד דהתם אי לא הדרה בה איהי פירות הוו לבעל, משום שאם היתה נשכית היה פודה אותה שפרקונה תחת פירות, משום הכי זכה איהו באותן פירות שגדלו בזמן שאם אז היתה נשכית היה פודה אותה, אבל בנ"ד...'. וזה כטעם שהובא מהר"י מלוניל.

29. כ"כ להדיא הריא"ז (כתובות פ"א ה"ב אות א). וכן משמע מהגמ' כתובות קז ב, שמעמידה את המשנה שם ק ב, שהממאנת אין לה מזונות, דהיינו באופן שהלך בעלה למדה"י, ולוותה, ואח"כ מאנה, שפטור מלפרוע. ולמה לא מעמידה בפשיטות שבשעה שהיא יוצאת ממנו אין לה מזונות ועליה להשיבם, ובעל כרחך שפטורה.

לרעק"א (דו"ח כתובות קא א), ומלשונו מבואר שכל ספיקו הוא רק בהלכות כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת (שמבואר בגמ' נדרים עג ב, שמשום הכי בעל קטנה שנישואיה מדרבנן מיפר נדריה), אם הוי דין דוקא בבעל, או בכל אדם³¹, אבל על הצד שהוי דין דוקא בבעל, פשיטא ליה שהפרתו בטילה, ואין אומרים שהמיאון אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין, ושלא כדברי הגר"ח, וכן ביאר בדעתו הערוך לנר (יבמות קח א) [ועי' בנדר זריזין לר' שלמה קלוגר נדרים פו א ד"ה והנה, ברומה לזה]³².

מזונות, הרי שייך טעם התקנה שתיקנו מעשי ידיה תחת מזונות, וכן מציאה משום איבה דמזונות³⁰.

וכן לטעם הרבינו קרשקש, אף כאן, אם כל מי שנושאה היה צריך להחזיר לה את כל מעשי ידיה ומציאותיה בשעה שממאנת בו ויוצאת, היו נמנעים מלנושאה, ובטלה תק"ח של נישואי קטנה.

ראיה ג-ה': וכן לענין הוכחת הגר"ח מהפרת נדרים, שמזה שההפרה אינה בטילה במיאונה, מוכרח שזמן הנישואין לא נעקר במיאון; מה דפשיטא ליה להגר"ח, מספקא ליה

30. אין להקשות שמהיכן הגלגל מתחיל, דנימא שכיון שהמיאון עוקר, היא עצמה תתחייב להחזיר לו מזונות, וממילא הוא יחזיר לה את מעש"י ומציאתה. שזה פשיטא שאין שייך לחייבה להחזיר, שהרי היא קטנה ואין לה ממון ומהיכן תשיב, ופשיטא שכשתיקנו חכמים שיוזן אותה היינו בחינם.

31. בנקודה זו נחלקו הראשונים, עי' ברבינו קרשקש כתובות קא א, ובר"ן נדרים שם, שסוברים שהוי דין דוקא בבעל. ולעומת זאת עי' ברמב"ן נדה מו ב, ובפי' הרא"ש נדרים שם. ועי' עוד ברמב"ן שם, שבתחילת דבריו מצדד שכל מה שאמרו שבעל קטנה שנושאה מדרבנן יכול להפר נדריה משום שעל דעתו היא נודרת (עי' לשון שני בגמ' שם), הרי זה ספק, שאם ממאנת בו, יוצא שלא נדרה על דעתו אלא על דעת עצמה (ואח"כ דוחה). והיא סברא בפנ"ע שאינה שייכת לגדר עקירת המיאון את הנישואין.

32. בירושלמי רפי"ג דיבמות איתא: 'וקשיא על דבית הלל (פי': הסוברים שנושאה ממאנת), נישואין התירה (פי': דחלו הנישואין ומועילים להתירה לבעלה ולדינים דלהלן) וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה כאשתו לכל דבר, ואת אמר הכין'. ותיירצו: 'משלך נתנו לך, בדין היה שלא היו נישואיה נישואין, והן אמרו שיהו נישואיה נישואין והן אמרו שתמאן בו ותצא'. וראיתי שיש שכתבו שכוונת הירושלמי להקשות קושיית הגר"ח, דכיון שחלה ההפקעה למפרע, אמאי אינה מחזירה מעש"י וכו', ופלפלו בתירוץ אם היינו כהגר"ח או באופ"א (על דרך מה שהובא לעיל מר' קרשקש), עד כאן דבריהם.

אולם בפשוטו אין לירושלמי ענין כלל עם קושיא זו, וקושייתו היא רק מה שייך שיהיה דבר מתמיה כעין זה, שיום אחד הם חיים כבעל ואשה לכל דבר, ויום אחד היא יוצאת ממנו

אישות, אלא צריך שתהא קנויה לו, ורק שסגי במה שקנויה לו מדרבנן בלבד.

ולשיטתם תקשי שהרי המיאון עוקר למפרע ויוצא שאינה קנויה לו כלל. ויש שר"ל שמוכח מזה שהמיאון אינו עוקר את זמן הנישואין, ויוצא שגם לאחר המיאון שפיר היא קנויה לו מדרבנן בזמן הביאה.

אלא שלפ"ז תקשי ממה שהובא לעיל (שם) מדברי הרשב"א גופיה, שלאחר המיאון הביאה הרי היא 'כבא על הפנויה'. ואי המיאון אינו מפקיע את זמן הנישואין, ובשעה זו גם לאחר המיאון נחשב שהיא קנויה לו, איך שייך להחשיב את הביאה כפנויה הבא על פנויה.

ועוד הובא (אות ב) מדברי הרשב"א במקו"א שמבואר בדבריו שהמיאון עוקר את הנישואין לגמרי, ואפילו זמן הנישואין נעקר.

מוכרח שההבנה ברשב"א היא אחרת לגמרי. דהנה עי'

ד. ראיות שאין עקירה בזמן הנישואין, ודחייתן

תחילה נביא ב' ראיות לצד הא' שנתבאר בדברי הגר"ח, שזמן הנישואין לא נעקר ע"י המיאון, ואפילו לגבי הדינים שלאחר זמן הנישואין:

ראיה ד-א': הרשב"א בחידושים בסוגיא דזונה לר' אליעזר (יבמות נט ב) ובשו"ת (ח"א סי' אלף רלא, ועי"ש סי' תתג וסי' אלף קפא), כתב שמה שהממאנת אינה חשובה זונה ואף על פי שלר"א פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, הוי משום שנבעלה ביאת נישואין דרבנן.

החקרי לב (אה"ע סי' לג ד"ה ברם) והר"י פרלא (לרס"ג מ' רסד רסה ד"ה אבל, דף רצו טור ב) נקטו בדעת הרשב"א שהוא חולק על הריטב"א והריב"ש שהובאו לעיל (אות ב) הסוברים שדי במה שבא עליה לשם אישות, כדי שלא תחשב כביאת זנות לר"א, ולדעתו אין די בביאה לשם

מעצמה ועוקרת הכל, וע"ז תירצו ד'הם אמרו והם אמרו'. אבל לעולם אין בתירוצ ד'הם אמרו' וכו' נתינת טעם לכך שלטא יצטרכו להחזיר זל"ז וכדו', דפשיטא שאף מכח 'הם אמרו' לא שייך לומר שחז"ל תיקנו דברים מתמיהים שאין להם גדר והבנה כלל, וע"כ צ"ל שטעם הדברים הוא או כד' הגר"ח או כמשנ"ת מהראשונים וכנ"ל. והגע בדעתך, הרי בירושלמי אמרו כן אף לענין הפרת נדרים, וכי יש צד לומר שאפילו אם ההפקעה למפרע לגמרי, מ"מ הפרת הבעל לא בטלה משום ש'הם אמרו והם אמרו', והרי נתגלה שלא היה בעלה ואין כאן הפרת בעל כלל].

ביאת זנות, וכיון שבשעה שבא עליה בעלה, היתה זו ביאה לשם אישות במי שקנויה לו מדרבנן, אין זה ביאת זנות.³³

וכן מבואר להדיא בדבריו בשו"ת (סי' אלף רלא), שכתב וז"ל 'דלדידיה (לר"א) כל ביאה שאינה לשם אישות, זנות מיקריא כפנוי [נרצ"ל: בפנוי] הבא על הפנויה, וכיון שכן תו לא אשכח פירוקא לאוקומא לדרב אף כר' אלעזר אלא בממאנת, ולומר דאף לרבי אלעזר אף על פי דנישואי קטנה אינן נישואין דאורייתא ומדינא הוה לן למימר דאף הוא הויה לרבי אלעזר כפנוי הבא על הפנויה ותהוי זונה, קא משמע לן'. הרי שתחילה פתח שלר"א 'כל ביאה שאינה לשם אישות' חשובה זנות, ומבואר שדי במה שבא לשם אישות, כדי שלא תחשב ביאת זנות, ושוב כתב שבממאנת החידוש הוא שדי בנישואין דרבנן כדי שלא תחשב ביאת זנות, ואמאי לא כתב כמש"כ לפנ"ז שהחידוש הוא שדי בביאה לשם אישות. ועל כרחך כמשנ"ת שבזה לא סגי, שאמנם היתה זו ביאה לשם אישות, אבל אין זה אישות אלא מדרבנן שמדאורייתא אינה כלום, וקמ"ל שאף בזה סגי.

ברשב"א (בב' המקומות) שכלל לא הקשה את קושיית הריטב"א והריב"ש, שהם הקשו שכיון שהמיאון עוקר למפרע, למה אין זה חשוב ביאת זנות. אבל הרשב"א קושיא אחרת הקשה, איך הנישואין דרבנן, שמדאורייתא אינה חשובה נשואה בהם, מהנו למה שהיא חשובה זונה מדאורייתא.

לכן נראה שההכנה בדבריו היא, שזה היה פשיטא ליה שמה שאינה חשובה זונה ואף על פי שהמיאון עוקר את הנישואין, הוי משום שסוכ"ס בשעתו בא עליה לשם אישות, וכמש"כ הריטב"א והריב"ש. אלא שמכל מקום הוקשה לרשב"א, שהן אמת שבא עליה לשם אישות, אבל הרי לא בא עליה אלא לשם אישות דרבנן, שמדאורייתא אינה כלום, הא למה זה דומה, לפנוי המזנה עם פנויה ואומר שבא הוא עליה לשם אישות, שכיון שאין לו שם אישות בה, דבריו אינם אלא חוכא וטלולא, והכי נמי הכא שאף על פי שבא עליה לשם אישות, מכל מקום אישות זו אינה אלא אישות דרבנן, שמדאורייתא אינה כלום.

ובזה מחדש שקמ"ל בסוגיא דהכא שדי במה שבא עליה לשם אישות דרבנן, כדי שלא יהיה לזה שם

33. העירוני שנראה שהרשב"א לשיטתו בזה, דעי' בשו"ת (ח"א סי' תתג וסי' אלף קפא) שכתב שאין להשיא קטן, משום שבעילתו היא בעילת זנות, ודוקא בקטנה שתיקנו לה רבנן נישואין אין זה בעילת זנות. ואילו הרא"ש (קידושין פ"ב סי' ח) סובר שאף על פי שלא תיקנו נישואין, כיון שביאותיו בדרך אישות, אין זה ביאת זנות. וזהו נושא ארוך, ואכ"מ.

ונראה שלזה כוונת החקרי לב והר"י פרלא הנ"ל, שאמנם המיאון

עוקר למפרע, אבל לדעת הרשב"א כדי שלא תחשב לביאת זנות, מלבד שיבוא עליה לשם אישות, צריך עוד שבשעה שבא עליה היתה קנויה לו לכל הפחות מדרבנן. [ומה שאין כן לדעת הריטב"א והריב"ש, שאפילו אם לא היתה קנויה לו מדרבנן, די במה שבא עליה לשם אישות, ונפק"מ בקידושי טעות].

ראיה ד-ב': הרמב"ן (כתובות לה ב) מפרש שמה שאמרו שלממאנת אין קנס מהאונס או מפתה אותה, היינו לר' יוסי הגלילי (במשנה שם לח א) שסובר שארוסה שנתגרשה, אין לה קנס. וקמ"ל דהיינו אף בארוסה מדרבנן, שמשנתארסה שוב אין לה קנס.

יש שר"ל שכוונת הרמב"ן היא שאף על פי שמאנה אח"כ, אין לה קנס. ומוכח מזה שהמיאון אינו עוקר את זמן הנישואין, וכיון שיש לה שם ארוסה על אותו זמן, אין לה קנס לריה"ג. שאי נימא שהמיאון עוקר לגמרי, אם כן הרי היא כלא נתארסה כלל, ויש לה קנס.

אמנם זה לא יתכן, שהרי הובא (אות ב) מדברי הרמב"ן גופיה שבמאונה עקרה את הנישואין לגמרי והרי היא כמי שלא נשאת.

ועל כרחק שאין הכי נמי, ואין כוונת הרמב"ן שאפילו אם מאנה אין לה קנס, אלא דוקא אם נתגרשה, אבל אם מאנה, שהרי היא כמי שלא נתארסה, יש לה קנס. ואין להקשות ע"ז מהלשון 'ממאנת', שהרי מצינו בכמה מקומות שנקטו לשון 'ממאנת' ואף על פי שאין הכוונה בהם אלא לקטנה שנישואיה מדרבנן, והוא הדין הכא³⁴.

ה. ראיות שאין עקירה בדינים של הנישואין, ודחייתן

עתה נביא ב' ראיות לצד הב' שנתבאר בדעת הגר"ח, שרק לגבי הדינים של זמן הנישואין, חשוב שזמן הנישואין לא נעקר:

ראיה ה-א': בסוגיא דזונה לר"א יבמות נט ב), מבואר שהממאנת נחשבת בעולה אם בא עליה

34. כגון לשיטת רש"י בהאי סוגיא שממאנת פטורה מקנס, ואף על פי שהוא הדין יצאה בגט. ואמנם שם הדין הוא הן בממאנת והן ביוצאת בגט, ואילו הכא הדין אינו אלא ביוצאת בגט, אין לחוש בכך, ש'ממאנת' הוא שם מושאל בחז"ל לקטנה שנישואיה מדרבנן כשלא רצו להאריך, ו'ממאנת' שאמרו, היינו היכולה למאן - משום שנישואיה אינם אלא מדרבנן. [ואי"ז דומה למה שהגמ' שם לו א, מניחה תירוץ כע"ז ב'קשיא', דהתם הדין נוהג בכל קטנה, ואפילו נישואיה דאורייתא, ועל כן ודאי שיש לשנות 'קטנה', ומשא"כ הכא שהכוונה דוקא לזו שנישואיה מדרבנן ויכולה למאן, ולא לכל קטנה]. ושור"ר שכעין הדברים האלו (כולל מש"כ בהסבר הגמ' כתובות לו א) כתב האור שמח (הל' נערה פ"ב סוף הי"א).

נעקרה למפרע. ואם כן י"ל שאף הדין שדוקא בעל עושה את אשתו לבעולה שלא כדרכה, אין זה אלא דין בביאת אישות, וכיון שבאותה שעה היה לו אישות בה, משוי אותה לבעולה בביאה שלא כדרכה.

וכן מוכח מההפלאה הנ"ל, שמדבריו בהאי סוגיא מבואר שסובר הוא שהמיאון עוקר את הנישואין לגמרי, ואפילו לגבי הדינים של זמן הנישואין, וכדהובא (אות ג שם), ועל כרחך שלדין שדוקא בעל משוי בעולה בביאה שלא כדרכה, די לזה בביאת אישות.

ראיה (ה-ב': א) רש"י (כתובות ק ב ד"ה אין להן כתובה), ובעקבותיו הר"ד (שם) והמאירי (שם), כתבו בטעם שלממאנת אין כתובה, שזה לפי שמעצמה יוצאה, ועוד מוסיף רש"י במקו"א (יבמות ק"ג א ד"ה ממאנת וב"מ סז א ד"ה אין לה כתובה) שהיא יוצאת בעל כרחו של בעל. והיינו שלא שייך לחייב בעל בכתובה כשהאשה יוצאת מעצמה.³⁵

הנה ממה ששינה רש"י ולא כתב כדברי התוס' (שהובאו לעיל

בביאה שלא כדרכה. והנה בגמ' קידושין (ט ב) מבואר שיש מחלוקת בבעולה בביאה שלא כדרכה, האם דוקא בעל מחשיב את אשתו לבעולה בביאה שלא כדרכה, או אפילו אחר. ויש לדון אם מה שמבואר ביבמות שהממאנת חשובה בעולה בביאה שלא כדרכה, אם היינו דוקא לסוברים שאפילו אחר מחשיב אשה לבעולה בביאה שלא כדרכה, או אפילו לסוברים שדוקא בעל.

ההשלמה (תוס' חד מקמאי) שם (נדפס עה"ג שם א) כותב דהיינו אף לסוברים שדוקא בעל מחשיב את אשתו לבעולה בביאה שלא כדרכה. וכ"כ ההפלאה (כתובות לה ב)³⁵.

ויש שר"ל שמזה מוכח שהמיאון אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין. שאם עוקר, אם כן הבעל הרי הוא כאחר, ואין לו להחשיבה כבעולה בביאה שלא כדרכה.

יש לדחות ראיה זו ע"פ מה שהובא לעיל (אות ב ואות ג) מהראשונים, שאף על פי שמיאון עוקר את הנישואין לגמרי, מכל מקום חשוב שהביאה שבא עליה היא ביאה לשם אישות, כיון שסוכ"ס בשעה שבא עליה הרי היתה לו אישות בה, ורק לאחר מכן

35. עיי' בחקרי לב אה"ע סי' לג, שמצדד שהסוגיא שם אזלא למ"ד שאפילו אחר עושה אותה בעולה בביאה שלכ"ד, אבל לא מחמת שהמיאון עוקר, אלא מחמת שבנישואין דרבנן אינו חשוב אלא 'אחר'. והוא ענין בפנ"ע.

36. עיי' בר"י אלמגדרי (יבמות קח א, בביאור הגמ' כתובות שם), שכתב שאין לה כתובה כיון

ב כתב הרמב"ם (אישות פי"ט הי"ד) 'בת הממאנת הרי היא כשאר הבנות ויש לה מזונות', וכ"כ הרי"ז בפסקיו (כתובות פ"ד ה"ד אות ד³⁷) וכן הוא בצרור הכסף הקצר (דרך השער ז אות ט), והיינו שיש לה מזונות בית אביה. ובמה שלממאנת יש בת ואף על פי כן לא גדלה ויכולה למאן, מבארים המפרשים (מגיד משנה ומגדל עז ולחם משנה שם, וים של שלמה יבמות פ"א סי' ח וכתובות פ"ד סי' מג, בלשון ראשון) שהיינו כגון שנתעברה, ומאנה, וסוברים הרמב"ם וסיעתו ש'בנים כסימנים' היינו רק משעת לידה.

מקשה המגיד משנה, דכיון שמזונות הבת אינם אלא מתנאי כתובת אמה, הרי תנאי כתובה ככתובה, וכשם שלממאנת אין כתובה, הכי נמי תנאי כתובה לא יהיה לה³⁸.

וכתבו המהר"ם טקטין (בחי' אנ"ש לרי"ף כתובות כ א מדפי הרי"ף) והב"ש (סי' קיא ס"ק יא) בטעמיה דהרמב"ם, שהממאנת אינה מפסידה כתובתה, אלא מהטעם של רש"י וסיעתו שמשום שמעצמה

ריש אות ג) שמה שאין לה כתובה הוי משום שהיא עוקרת את הנישואין, משמע שעקירת הנישואין אינה סיבה לפוטרה מכתובה. ואם כן על פניו מוכח שהמאון אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין, שאם עוקר אף לגביהם, ודאי שבטלה סיבת זכייתה בכתובה ע"י מאונה. ונהיינו לצד שנתבאר לעיל בהערה 19, שחייב כתובה הוא דין של זמן הנישואין].

ואולי היה אפשר לדחוק ולומר שאין הכי נמי, והראשונים הנ"ל חד מתרי טעמי נקטו.

אמנם מדברי רבותינו האחרונים מבואר שהראשונים הנ"ל בדוקא נקטו, ולעולם אף על פי שבמאונה עוקרת את הנישואין למפרע, לא בטלה סיבת זכייתה בכתובה. אלא שמדבריהם מבואר שאף בגוונא שלכו"ע המיאון עוקר את הנישואין, אף על פי כן לא בטלה סיבת זכייתה בכתובה, ומעתה אין להביא ראיה מכאן שהמאון אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין, שבעל כרחך הרי זה דין מיוחד בחיוב כתובה שאינו נעקר ע"י המיאון, וכדלהלן.

שיוצאה מדעתה, ומוסיף: 'רדינא הוא דלא יתן לה כלום, כי היכי דלא תהוי נשכרת בכך ותרגיל עצמה בכך להינשא לכמה בני אדם וליטול מיניהו כתובה'.

37. עי"ש שכתב שבאר ענין זה בקונטרס הראיות, חבל על דאבדין, ודאי היה מאיר עינינו בסוגיא חמורה זו.

38. וכשם שמצינו ברש"י כתובות ק ב, שמשום הכי מפסידה מזונותיה ופדיונה.

כיון שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, והרי היא כמי שלא נשאת, למה לא בטלה סיבת זכייתה בכתובה⁴¹.

וביותר, שלדבריהם לא יהי אפילו אי נימא שמיאון אינו עוקר לגבי הדינים של זמן הנישואין (וכן אפילו נאמר כצד הא' שנתבאר בדברי הגר"ח, שאף לגבי הדינים שלאחר זמן הנישואין, זמן הנישואין עצמו לא נעקר), שהרי זכיית הבת במזונות, איתא להדיא בגמרא דהיינו רק משעת לידה (יבמות סז ב, ועי' באבני מלואים סי' קיב ס"ק ז). ואם כן כיון שהכא הרי איירינן שהאם מאנה כבר בשעת עיבור

יוצאה³⁹, ומשום הכי אינה מפסידה אלא זכויותיה שלה – דהיינו כתובה ותנאי הכתובה של זכויותיה בעצמה – ולא זכויות בתה בתנאי הכתובה של מזונות שהוא לטובת הבת⁴⁰.

המבואר מדבריהם, שהראשונים הנ"ל שכתבו שמה שמפסידה את הכתובה הוי משום שמעצמה יוצאה, אכן חולקים על טעם התוס', וסברי שלעולם סיבת זכייתה בכתובה נשארת, ורק היא עצמה מפסידה משום שמעצמה יוצאה, ולכן בתה אינה מפסדת.

אכן דבריהם תמוהים טובא, שהרי

39. עי' ביסוד משנה תורה לרמב"ם שם (ד"ה ובמחילה), שאכן כתב שלטעם התוס' שלממאנת אין כתובה משום שעקרה את הנישואין, א"כ אף בתה יש לה להפסיד חלקה מטעם זה, כיון דהויא לה כמי שלא היה לה כתובה מעולם, ועפ"ז ביאר דעת המגיד משנה שתמה על הרמב"ם. ועי"ש בהמשך דבריו שבדעת הרמב"ם מבאר כעין דברי הב"ש והמהר"ם טקטין, שכוין שאינה מפסידה כתובה אלא מפני שיצאה מעצמה, אי"ז נוגע לבתה.

40. ז"ל הב"ש: 'ונראה דס"ל (פי': לרמב"ם) [דכלל הסוגיא איירי דוקא שאין לה בעת הנישואין כתובה, בזה מבעיא אם יש לה תנאי כתובה, אבל אם יש לה כתובה מצד הנישואין, אלא [שאח"כ גרמה לעצמה הפסד, אז לא הפסידה בתה זכות שלה, אטו אם זנתה היא והפסידה הכתובה תפסיד בתה זכות שלה].

והמהר"ם טקטין: 'אבל ממאנת ודאי יש לה כתובה וכבר חל(תה) שיעבודא, אלא שהממאנת עצמה קנסו בה מפני שמעצמה יצאה, ומפני זה אין סברא שיפסידו את הבת תנאי כתובה, ואפילו לפי מה שכתב הרמב"ם (אישות פי"ט הי"ב) שהמוחלת כתובתה אין הבנות ניוזנות, דהכא ממאנת לא מחלה אלא דקנסוה רבנן והפקיעו כתובתה אחר שחל שיעבודא, ולמה יפקיעו את הבת' וכו'.

ומש"כ שדוקא היא עצמה הפסידה משום 'קנס', אבל בתה לא 'קנסו' רבנן; זה צ"ב, דמשמעות כל הראשונים שאין צריך להגיע בזה לקנס, אלא שלא שייך לחייב את הבעל לתת כתובה למי שיוצאת מעצמה, וכמשנ"ת לעיל. ונראה שאין כוונתו בדוקא, אלא רק בא לומר שהסברא של ההפסד ביציאתה מעצמה, שייכא דוקא בה ולא בבתה, וכמש"כ הב"ש.

41. כה"ק עליהם הבני אהובה לרמב"ם שם, ורא"ז מרגליות בחי' לרי"ף שם.

סיבת הזכייה של הממאנת בכתובה, ולכאורה הדברים תמוהים. ומה שנראה לומר בזה, עי' בהערה⁴³.

1. מסקנת הדברים

העולה מכל הנ"ל: שיטת רובא

דרובא דהראשונים, וכן נקטו הרבה מגדולי האחרונים, שהמאון עוקר את הנישואין למפרע לגמרי. אלא

(והמהר"ם והב"ש כתבו להדיא שזהו הביאור ברמב"ם), אם כן מאותה שעה נעקרו הנישואין, ואילו זכיית הבת במזונות לא היתה אלא לאחר מכן בשעת לידה, כשכבר נעקרו הנישואין⁴².

המוכרח מדבריהם, שאף על פי שהמאון עוקר את הנישואין למפרע, מכל מקום לא בטלה

42. אכן הגר"ח הנ"ל לשיטתו, מבאר שזה הטעם שהראב"ד חולק על הרמב"ם, שלומר שאיירי בנתעברה ומאנה, זה אי אפשר, שהרי זכיית הבת במזונות אינה אלא בשעת לידה, ואילו המאון היה קודם לכן, ועל כרחך מדובר שילדה ואח"כ מאנה, ועי' הק' הראב"ד שאם כן בנים הרי הם כסימנים.

וראיתי בכמה וכמה ספרים שכתבו שלדברי הגר"ח, בזה פליג הרמב"ם, וסובר שזכיית הבת במזונות היא משעת עיבור. אמנם זה אי אפשר, שזה נגד גמ' מפורשת כנ"ל. ואכן הגר"ח דקדק בלשונו וכתב שמוכרח שמדובר שילדה ואח"כ מאנה, ולא ביאר מהי שיטת הרמב"ם. ונראה ברור שגמ' זו היתה לנגד עיניו, ואפשר שכוונתו לבאר את הרמב"ם כמש"כ הים של שלמה כתובות שם בלשון שני, שאיירי בילדה, ואף על פי כן מאנה, ומאונה ספק, עי"ש היטב.

[העירוני דאפשר שאע"פ שזכיית הבת בפועל במזונות היא רק משעת לידה, מ"מ יש לה סיבה לזכות בהם כבר משעת העיבור, ועל כן לא בטלה עי' המאון. אלא דמלבד דהגרר בזה צ"ע, וכן אינו במשמעות לשון הגמ' ביבמות שם שכל זמן שלא נולדה לא תיקנו לה רבנן מזונות; עוד תקשי דא"כ ה"נ נימא בנידון שבגמ' שם לענין זכיית הבת בעבד מכח שעבוד המזונות, שתהיה לה זכות עליו כבר משעת עיבור מכח סיבתה לזכות במזונות (וכשם שהמאון אינו מפקיע ממנה את זכייתה במזונות כיון שסיבתה לזכות בהם התחילה משעת העיבור), וממילא לא שייכא טענת הגמרא שאינה זוכה ולכן אינה מונעת מהעבד מלאכול בתרומה, עי"ש, ואכ"מ].

43. (א) הנה מצינו בר"י מיגש (שו"ת סי' פה) וז"ל 'דמנה מאתים הוא העיקר שהנישואין תלויין בו והוא ניהו דמי הבעילה'. ובבית יעקב (אה"ע סי' סז סע' יא) שכתובה היא 'חלופי אישות ומוהר הבתולות'. וביתר ביאור בדברי הגר"ש רוזובסקי (שיעורי מכות ד ב הערה שצה, עמ' רי) שחייב כתובה אינו על עצם הנישואין, אלא תמורת מה שהעמידה לו את האישות כל ימיה.

לפי"ל שהממאנת, הן אמת שבמאונה עוקרת את הנישואין למפרע לגמרי, ובטלו מכל וכל. אבל מכל מקום אי אפשר להתעלם ממה שבמציאות היה זמן מסויים שבו העמידה לבעלה אישות, כשהיו נשואים זה עם זה. וממילא, כל מה שנוגע לשם נשואה, כגון איסור

שהמיאון אינו עוקר אלא לגבי דברים דברים הנובעים מ'מציאות' הנישואין. הנובעים מ'דין' הנישואין, ולא לגבי זה מפני שהמיאון אינו מהווה 'בירור'

קרובים ומחזיר גרושתו וכו', אכן בטל ע"י המיאון, אבל חיוב כתובה, שאינו תלוי בשם נשואה, אלא בהעמדת האישות, כיון שסוכ"ס העמידה לו אישות, לא בטלה ממנה סיבת זכייתה.

ומשום הכי סברי הנך ראשונים, והמהר"ם והב"ש בדעתם, שעקירת הנישואין למפרע אין זה סיבה להפסידה כתובתה.

ו[ושו"ר בשו"ת צמח צדק (לובביץ', אה"ע סו"ס שיב וסי' שיג אות א), שדן לגבי תוספת כתובה, ומבאר דהא דאמרינן שלממאנת יש תוספת כתובה משום שמתנה יהיב לה לחיבת ביאה (עי' בגמ' כתובות קא א ורש"י שם ד"ה אבל), היינו דוקא לחיבת ביאה של אישות, ולא אמרינן הכי בביאת זנות, ולפ"ז כתב (שם סי' שיג, וכע"ז שם סי' שיב): '...בשלמא ממאנת מעיקרא הוי קדושין, ע"כ יש לה תוספת, אף שע"י המיאון עקרה הקדושין, כיון דמכל מקום היה קדושין יש לה תוספת'. ונראה שכוונתו למשנ"ת כאן].

אלא שמכל מקום אין לחייב את בעל הממאנת בכתובה, משום שמעצמה יוצאה. וזוהי מבארים המהר"ם טקטין והב"ש שאין אומרים כן אלא לגבי זכויותיה שלה, ולא לגבי זכויות בתה [ועכ"פ לגבי זכויותיה של עצמה מפסידה אף את תנאי הכתובה, וכמש"כ הר"י מיגש הנ"ל בהמשך דבריו: 'ושאר תנאי הכתובה כגון תוספת וזולתה, טפל הוא שטופלין אותו אל העיקר, ובודאי הוא הטפל להיות הולך אחר העיקר'].

ב) נראה להוסיף עוד דאפשר שאף התוס' מודו לזה, דהגע עצמך, הממאנת בשני, שעוקרת אף את נישואיה לראשון (עי' בסי' א אות א, ונתבאר בחלק א קח ב), וכי יהיה פטור הראשון מלתת לה כתובה, או אם כבר שילם לה יתבענה שתחזירה, כיון שנעקרו הנישואין, פשיטא שלא אמרינן הכי. והטעם, שכיון שסוכ"ס העמידה לו אישות, לא בטלה זכותה על הכתובה. אלא שסברי התוס' לחלק בזה בין אם ממאנת בו או בחבירו.

ביאור הדברים הוא עפ"משנ"ת לעיל (סי' א אות ג ואילך), שחלוק ביטול הנישואין ע"י מיאון בו, מביטולם ע"י מיאון בחבירו, שביטול הנישואין בו הוי משום שהקטנה עוקרת ע"י שחוזרת בה מהסכמתה להם כיון שקטנה היא ואין דעתה שלימה, אלא דמזה נובע שכיון שמה שיכולה לחזור בה מדעתה הוי משום שאין דעתה שלימה אלא דעת קטנות, אם כן ע"י המיאון מתגלה שכל מעשיה עד עתה אינם אלא מעשי קטנות, וממילא בטלים אף נישואיה לראשון. ויצא שמה שמיאון בשני עוקר את נישואי הראשון אין זה ע"י שממאנת להדיא בהם, אלא רק בממילא מחמת מאונה בנישואי השני.

מעתה נראה שסברי התוס' שכשממאנת בו ועוקרת את נישואיו ע"י חזרתה מהם להדיא, אין לה טענה שמגיע לה כתובה מחמת שהעמידה לו אישות, שמכל מקום כיון שהיא עצמה עקרה אישות זו וחזרה בה מהסכמתה לה, איך תטען לקבל תמורתה כתובה, וזהו שכתבו שכיון שעקרה נישואיה למפרע - במעשיה - אין לה כתובה. ומה שאין כן כשממאנת בחבירו, כיון שלא חזרה בה להדיא מרצונה והסכמתה לאישות זו, אלא בטלה היא רק בממילא כיון שנתברר שמעשיה מעשי קטנות, על כן שפיר יכולה לבא מכחה ולטעון שאף

- למפרע שלא היו נישואין, אלא רק 'עקירה' של הנישואין מעיקרם, אבל במציאות ודאי שהיה זמן מסויים שבו היתה הממאנת חשובה נשואה לבעל וולאפוקי מקדושי טעות, שבהם מתברר למפרע שבמציאות לא היתה נשואה כלל].
- עתה** נסכם את הדינים השונים שנידונו לעיל, במה תלוי כל אחד מהם.
- הדברים** התלויים ב'דין' הנישואין, ונעקרים ע"י המיאון, הם:
- (א) איסור האשה לקרובים.
- (ב) איסורה לחזור לבעלה הראשון שגירשה משום מחזיר גרושתו משנשאת לאחר, (כשמאנה בנישואין השניים).
- (ג) חיוב הבחנת ג' חדשים בין נישואין לנישואין.
- (ד) איסור בניית ב' בתים כשבא היבם על צרה ואח"כ על הקטנה, ומאנה.
- (ה) אכילתה בתרומה.
- (ו) זכות הבעל בהפרת נדריה.
- (ז) זכויות הבעל במעשה ידיה ובפירותיה ובמציאתה; אמנם תלויות הן ב'דין' הנישואין, אבל אף על פי כן אינן נעקרות ע"י המיאון, וזה או מפני שטעם התקנה שיזכה בהן שייך אף על פי שמאנה, או מפני שהפקירו לו חכמים אותן.
- ואילו** הדברים התלויים ב'מציאות' הנישואין, ואינם נעקרים ע"י המיאון⁴⁴, הם:
- (ח) להחשיב את הממאנת ל'זונה' משום ביאות בעלה⁴⁵.
- (ט) חיוב הבעל בקנס כשאנס או פיתה אותה בעודה תחתיו.

על פי שבטלה, כיון שסוכ"ס העמידה לו אישות, ומצד עצמה לא חזרה בה ממנה, זכתה כדין בכתובה.

[לפ"ז יוצא שהחילוק בין דעת רש"י וסיעתו לבין התוס' הוא דק מאד, דכו"ע מודו דסיבת הפסדה בכתובה הוא מפני שיצאה מדעתה, ורק דהתוס' סברי דלא סגי בזה, ורק מחמת שבמאונה מדעתה עקרה את הנישואין למפרע, מפסידה כתובתה, וצ"ע. ואי"ז משמע כ"כ בלשון התוס'].]

44. עי' בחכמה ודעת (להגר"מ שטרנבוך) בראשית כד נה, שמוכיח שאף בקדושי קטנה מדרבנן, מברכים ברכת אירוסין, וכתב שהטעם שאין בזה חסרון של חשש ברכה לבטלה אם תמאן ותעקור הקידושין למפרע, זה כיון שסוכ"ס הקדושין הועילו להתירם זה לזה כשהיו בעל ואשה. וזה כעין המבואר כאן.

45. ולירושלמי אף זנות תלויה ב'דין' הנישואין, שלא די במה שבא עליה בעלה לשם אישות, וסוכ"ס כיון שלמפרע נתברר שבשעה שבא עליה לא היתה נשואה לו, חשובה היא זונה, וכמבואר בהערה 8.

- (י) להחשיבה כבעולה בביאת הבעל בה שלא כדרכה. שכל דינים אלו תלויים הם בביאה לשם אישות, ובפועל במציאות, היתה הביאה שעליה דנים לשם אישות⁴⁶.
- (ב) לענין כתובה; בפשטות תלויה היא ב'דין' הנישואין. אבל אפשר שתלויה היא ב'מציאות' הנישואין, וכמבואר בהערה 43.
- (א) בנישואין שגורמים לבת להפסיד מזונות בית אביה מפני שנחשב שבכך יצאה מבית אביה; נחלקו תנאים:

• • •

46. כע"ז נראה לומר בדעת הרמב"ם (יבום וחליצה פ"ה הכ"ח), שסובר שכאשר נפלו ליבום ב' יבמות, קטנה וחרשת, ובא יבם על החרשת ואח"כ על הקטנה, מיאון הקטנה אינו מתיר את החרשת ליבם, וביארו האחרונים טעם הדבר, שכיון שביאת החרשת אינה קונה אלא מדרבנן, ובשעת הביאה היתה זו ביאה פסולה, שוב לא מועיל מיאון הקטנה להתירה ליבם [עי': לחם משנה שם ה"ל; כתונת פסים בדרישה אה"ע סי' קעא אות כז; ב"ש שם ס"ק ד; ביאור הגר"א שם ס"ק יג; מראה הפנים לירושלמי יבמות פי"ג ה"ג (הי"א)]. ונראה להוסיף על דבריהם שאף על פי שהמיאון עוקר למפרע לגמרי, מכל מקום כיון שסוכ"ס בשעת הביאה בחרשת, במציאות היתה ביאה זו ביאה פסולה, שוב אין לה תקנה ע"י המיאון.

אבני חן

חלק ג

נספחים

המיאון במשך הדורות¹

בדברי רבותינו הראשונים מצינו תשובות רבות שדנו בהם על מיאון להלכה למעשה. והן קדושי קטנה, והן מיאון בקדושין אלו, היו שכיחים רבות.

אמנם בזמן מאוחר יותר בתקופת הראשונים, בארצות אשכנז, אנו מוצאים לראשונה דיון על קביעת תקנה לביטול המיאון, סיבת הדבר היא החושך הרוחני והגשמי ששרר אז בארצות אלו מכח רדיפות הגויים שנתגברו באותו זמן, ובעקבות זאת ריבוי עמי הארץ שיש לחשוש לטעותם, וכדלהלן.

תקנת הביטול

א ר' מנחם ממירזבורק (או: מרזבורג) היה מגדולי דורו, קרוב לדורות האחרונים של תקופת הראשונים², אנו מוצאים (נדפס בקובץ דיני ישראל

1. במאמר דלהלן נסתייעתי במקורות שהובאו בקובץ סיני עח, ובעיקר בקובץ דיני ישראל י-יא.

2. רמ"מ היה תלמידו של ר' יצחק (אופנהיים), בנו של מהר"ח אור זרוע, בנו של ר' יצחק מוינא בעל האור זרוע והמקור בלקט יו"ד (עמ' ט ענין ג): 'רמ"מ הוא ר' מנחם ממירשפורק באושטריך, והוא תלמידו של ר' יצחק אופנהיים זצ"ל'. חיבר ספר מעיל צדק (שלא הגיע לידינו), ובשל כך נקרא לעתים: 'ר' מנחם מעיל צדק', בשו"ת מהר"י וייל (במהד' הישנה, לא מופיע במהד' מכון י"ס) נדפסו ממנו חידושים בשם 'נימוקי מהר"ר מנחם ממירזבורק'. בספר אוצר הגדולים אות רפו (ח"ו עמ' רכח), כתב שהיה בזמנם של ר' ישראל מקרמז' (בעל ההגהות אשרי) ור' אלכסנדר זוסלין הכהן (בעל האגודה) באשכנז, והר"ן בספרד. אולם ר"נ שפירא ברשימתו דלהלן מנאו בין דורות מאוחרים יותר, וברעת קדושים (אייזנשטט) מזכרת רבני איטליאה ערך 38, כתב שרמ"מ תיקן לבטל את המיאון בשנת ר' (1440 למניינם), אך אי"ז מסתבר לאחרו עד כדי כך, שהרי המהר"י וייל, שנפטר בשנת רט"ז, מסביר לשואליו מי היה רמ"מ (וכדלהלן), ומשמע שכבר נשכח בזמנו והיה קדום הרבה יותר, וצ"ע בכל זה. המהר"י וייל (סי' קלג), כתב עליו: 'תחלה אבאר לכם מי הוא הרב המובהק רמ"מ אשר כתבתם הרבה דברים משמו, שם הגדול היה מהר"ר מנחם ממירזבורק, דירתו היה במדינת זכש"ן (הכ' דגושה והשין שמאלית, היא חבל סקסוניה שבמרכז גרמניה), היה למדן מופלג גדול בדורו, הרבה דינים ופסקים שכתב וקיבץ וחיבר מהם ספר גדול, ואותו ספר מצוי במדינת זכש"ן, וכל מנהג מדינת זכש"ן אחר אותו ספר, והרבה דברים ופסקים נעתק מספרו והם ביד, ועיקר מחלוקת' נמצא באותו ספר כאשר אבאר לכם'. והים של שלמה (חולין פ"ז סי' טז) כתב: 'ומכל מקום נראה בעיני לומר, מאחר שאותו חכם הנקרא ר"מ ממירזבורק,

י-יא) מכתב תשובה ששלח לר' ברוך³, ושם כבר בתיאור המעשה שהיה, כותב רמ"מ על המיאון 'ודבר זה לא נעשה פה בימינו', ומוסיף 'ויש לירא שיבא מזה קלקול גדול, כי לא הורגלו בענין זה, ומעט מזער יש לומדי תורה במדינה זו, וברוב מקומות אין שום למדן, ואתי למטעי ולומר אשת איש יוצאה בלא גט', ומאריך להוכיח שחיישינן לכגון זה, וכותב 'ובכמה מקומות מצינו שלפי הדור הוסיפו להחמיר ועשו סייג, וכל שכן בדור יתום כזה שיש להחמיר אפילו בדבר המותר, שלא יבוא חורבה מזה. ועוד כי המיאון אינו דומה לחליצה, דבחליצה צריכים כמה ענינים ואין עמי הארץ בקיאים בהן, ויבואו לפני חכם, אבל מיאון דדבר קל הוא לעשות, שאומרת אי אפשרי בפלוני בעלי, יעשו עמי הארץ בלא חכם, וקלקול גדול יבא מזה, כי הם אינם בקיאים בזמן המיאון ובשאר דברים התלויים בזה'. וגם אפשר בגט. לכן אדונינו מורינו עליך מוטל למחות ולגזור שלא תצא במיאון, כי אתה גדול דורינו ולדברך יסכימו כל רבני מדינה'.

שהיה מגדולי אישטרייך, כמ"ש עליו מהרי"ו (מהר"י וייל) בתשובתו, והיה בעל הוראה וגדול הדור בזמנו, ועשה כמה תקנות וגדר כמה גדרות בישראל, עשה אף זאת... ועי' עוד להלן מדבריו על רמ"מ. ור' נתן שפירא בעל המגלה עמוקות בהקדמת פירושו על השערי דורא, מבוא שערים, מזכירו בין 'הגאונים האחרונים אשר אנחנו נוהגים אחריהם, הלא המה... ומהר"ר מנחם מעיל צדק' וכו', וברשימתו זו נמצאים אף המהרי"ל ור' יונה (תלמיד בעל התרומת הדשן, מחבר ספר איסור והיתר) והריב"ש ועוד רבים מגדולי הדורות. וזהו סדר הדורות הנוגע לענינינו: א) רמ"מ ממירזבורק. ב) מהרי"ל, מהר"י וייל, תרומת הדשן, ר"א הכהן. ג) ר' יעקב מרגלית ור"פ מפראג. ד) ר' יעקב פולק ומהר"י מינץ. ה) ר' שלום שכנא (תלמיד ר"י פולק). ו) הרמ"א (תלמיד ר' שלום שכנא) והים של שלמה. עוד על רמ"מ ראה בקובץ הנשר (לעמברג) שנה ג' גל' ל' עמ' 122.

3. לא נתברר מיהו ר' ברוך זה, ועי' בספר אוצר הגדולים אות קיט, ערך מוהר"ר ברוך מאולמא (ח"ג עמ' נד), שמביא ר' ברוך [מאולמא, ומאפלהיין, ומאוישפורק], שהוזכר בתרומת הדשן ובמהרי"ק ובמהר"י ברונא ובמהר"ם מינץ, ונסתפק שם אם אחד הוא או שהם כמה ר' ברוך, עי"ש, ונזכר עוד אצל ר' יעקב מרגלית הנ"ל (בסדר הגט סי' צז סע' א), ועי' עוד עליו במבואו של הרי"מ פלס לספר מנהגות וורמייזא מהר"י מכוון י"ם עמ' 21 הערה 33 (ושם צידד שאחד הם), ואולי הכוונה כאן היא לר' ברוך זה (או לאחד מהם, אם כמה היו), אכן במהר"י ברונא (סי' רנה ורנו) ר' ברוך (מאוישפורק) שולח שאלתו למהר"י ברונא, והמהר"י ברונא מברכו שיהיה מרבנן קשישאי, ומבואר שהיה צעיר ממנו, וא"כ ודאי שלא שייך לומר שאליו שלח רמ"מ שהיה בדור שלפני המהר"י ברונא, בתור גדול אותו הדור, אלא אם נאמר שאכן כמה היו ואחד מהם היה יותר קודם בזמן, ועי' בהערה הקודמת, על זמנו של רמ"מ.

4. מבארים המהר"י מינץ סי' יג והים של שלמה יבמות פ"ג סי' יז, דהיינו שהע"ה אינם בקיאים לדעת שהמאמנת היא קטנה, שגדולה אינה יכולה למאן, כדאיתא בנדה נב. ועי' להלן אות

המהר"י מינץ (שם) מביא תשובה זו, וכותב שאין ללמוד ממנה שרמ"מ אכן תיקן לבטל את המיאון, שהרי אין כאן אלא מכתב בקשה לר' ברוך שיבטל, ועוד ששם מדובר באופן שלימדו אותה למאן, ואפשר שדוקא באופן זה רצה רמ"מ לתקן לבטל את המיאון. ולכן – למסקנת דבריו – מביא כמקור לכך שאכן תיקן רמ"מ לבטל את המיאון, מדברי ר' פנחס מפראג בשמו של רמ"מ.

עוד מביא כן בשם רמ"מ, ר' יחיאל אשכנזי (נדפס ע"י ש. אסף במקורות ומחקרים עמ' 226), שמביא מדברי רמ"מ בענין אחר, וכותב עליו וז"ל 'ועל פי תשובתו נתבטל באשכנז מיאון הבת, זה שנים רבות שלא מיאנה בת באשכנז מקום אשר דבר המלך מגיע, שכתב שנראה להמון כחוכא וטלולא, שעל כן אין למאן בדורות אלו'. וכן כתבו בשמו הרמ"א (על השו"ע אה"ע קנה כב, ובדרכי משה שם י), והים של שלמה (שם).

אכן בשו"ת שער אפרים (סי' קיג, במהר" אשדוד תש"ע עמ' שפט), כתב שתקנת רמ"מ לא פשטה בזמנו, ובזמן המהר"י מינץ תיקנו תקנה חדשה שלא למאן⁵, וכדלהלן⁶.

- ח בביאור הטעמים השונים לבטל את המיאון.
5. ויש לזה קצת משמעות בדברי ר' יחיאל אשכנזי: שלא היה מיאון, ב'מקום אשר דבר המלך מגיע'. ועי' במהר"י מינץ שם, שכתב שאפילו לא תיקן כן רמ"מ, ראוי לתקן כך, אכן במסקנתו משמע שתקנת רמ"מ נתקבלה.
6. נפרט כאן כמה מקורות מסוף תקופת הראשונים באשכנז לענין מיאון:
  - א) בקובץ מוריה (לה, עמ' יג) נדפסה תשובת ר"א הכהן (בן דורם של המהרי"ל, המהר"י וייל והתרומת הדשן, הדור שלאחר רמ"מ), שדן על מיאון, ולא הזכיר תקנת רמ"מ שלא למאן. אבל נראה שאין ראיה משם שתקנת רמ"מ לא נתקבלה, שעיי"ש שמדובר באופן שברח בעלה ממנה, ואם כן הרי זה כמקום הצורך, שכתבו אחרונים שבכה"ג לא נתקן כלל שלא למאן (וכדלהלן אות ו).
  - ב) המהר"י וייל (סי' קיב), דן על מיאון, ולא הזכיר שנתבטל, אבל נראה שאף משם אין ראיה, ששם המהרי"י בין כה וכה פוסל את המיאון מטעם אחר, ואם כן אין טעם להזכיר שאף רמ"מ תיקן שלא למאן, והרי לא ברור מה הדין בזה בדיעבד (וכדלהלן אות ח). (ועוד ששם מדובר במיאון מסוג אחר, להכיר שאין קדושה קדושין, ורק שמדמה ביניהם).
  - ג) במהרי"ל החדשות (סי' רט) נכתב כדלהלן: 'שמעתי מהגאון מהר"י וייל ז"ל, שמהר"ש לנדא הניח יבמה קטנה למאן ביבם, והיה הגאון מהרי"ל ז"ל מקפח עליו ביותר, וגם לא רצה להתירה בחליצה. וכתב הדבר למהר"ר יוחנן מפריש ז"ל, והשיב לו להתירה בחליצה, ואז התיר מהרי"ל ז"ל בחליצה כשהגדילה'. והנה מה שהמהרי"ל קיפח על המיאון, מובן בפשוטו שמשום תקנת רמ"מ (ועי' להלן אות ז, אם אף במיאון ביבם תיקן רמ"מ). אבל אין הבנה מה

בסוף תקופת הראשונים

ב בסוף תקופת הראשונים (ויש שיאמרו: בתחילת תקופת האחרונים, המעשה דלהלן היה בשנת גירוש ספרד, היא שנת רנ"ב, 1492 למנינים) פרץ הדין על ביטול המיאון במלא עוזו. לר' יעקב פולק (בעל ה'חילוקים'), היתה גיסה יתומה קטנה בשם סולקא, שנשאת (לר' דוד צענר), ונישואיה לא עלו יפה, משכך, מאנה היא בבעלה, כשהכל נעשה על דעתו של ר' יעקב פולק⁷. שאר גדולי אותו דור חלקו עליו וטענו שאין למאן בשופ"א בזה"ז, משום תקנת רמ"מ לבטל את

הסיבה שלא להתירה בחליצה, ואין לומר שכיון שהמיאון מועיל בדיעבד (וכדעת הים של שלמה דלהלן אות ח) אם כן אין סיבה שתחלוץ ותפסל לכהונה, שהרי בכל תקנת רמ"מ שלא תמאן אלא תצא בגט, האשה נפסלת לכהונה בחינם, שהרי הממאנת מותרת לכהונה, והיוצאת בגט, פסולה. ועי"ש בהערות המהדיר שהעיר בכל זה, ולא נתברר הפשט. ואולי י"ל שכיון שלהלכה קטנה אינה חולצת (שמטעם זה לא חלצה למסקנא אלא 'כשהגדילה', ונפסק כן בטור ובשו"ע אה"ע סי' קסט סע' מג), לא רצה המהרי"ל לעגנה ולהצריכה שתמתין עד שתגדיל (ומש"כ שלא רצה 'להתירה בחליצה', הכוונה להתירה דוקא בחליצה). כלומר שנסתפק המהרי"ל אם תיקן רמ"מ שלא תמאן אף באופן זה שהיא מתענגת מחמת ביטול המיאון, וע"פ סברת האחרונים (דלהלן אות ו) שבמקום עיגון לא תיקן רמ"מ, ולפ"ז יל"ע מה הדין בעיגון שבא מחמתה, שכיון שמאנה אינה יכולה להתייבם, ואם מבטלים את המיאון ולא תוכל להנשא לאחר על פיו, יוצא שהיא מעוגנת לחליצה עד שתגדיל. ובזה המסקנא שבכה"ג כיון שהעיגון בא ע"י מעשיה, אין זה בכלל מקום עיגון שלא תיקן בו רמ"מ לבטל את המיאון, ותמתין עד שתגדיל ותחלוץ.

7. המהר"י מינץ וסיעתו טענו כו"כ טענות על רי"פ למה יש לבטל את המיאון, ונדרון בהם להלן (אות ז). אבל טענה אחת לא מצינו עליה תשובה, המהר"י מינץ כותב בתו"ד: 'שראוי להחמיר בזמן הזה שלא למאן, וכל שכן אם המיאון על ידי לימוד מאחרים, ועל הלימוד נחשד מהררי"ף'. וזה דבר באמת תמוה, איך שייך שהרי"פ לימד את גיסתו למאן, והרי גמרא מפורשת היא שיש להרחיק ממאונים (יבמות קט א), והסכמת כל הראשונים שעכ"פ נכלל בזה שלא ללמד למאן.

ונראה להליץ בעד הרי"פ, שסובר כגליא מסכת (קו"א סי' ו אות ד"ה ו ד"ה אשר וסי' ז ד"ה על), שכתב בדעת חלק מהראשונים שכל מה שאסרו ללמד למאן, היינו כגון האופנים שעליהם מדובר במשניות, שמלמדים את הממאנת למאן כדי שתתייבם צרתה. ובאופנים אלו לממאנת אין שום ענין במיאון, אלא שאנו מלמדים אותה למאן לצורך קיום מצוות יבום. ועפ"ז מחדש שבאופן שמלמדים את הממאנת למאן לטובת עצמה (שלא נוח לה עם בעלה, וכע"ז), אין זה בכלל הלימוד האסור, אלא הרי זה עצה טובה בעלמא. ואמנם בדברי ראשונים אחרים מביאר אחרת (עי' בקונטרס המפתח קט א אות ז), אבל בדעת הרי"פ י"ל שסובר כן, ומשום הכי ייעץ לגיסתו שתמאן לטובת עצמה.

המיאון; כך סברו ר' פנחס מפראג, ר' יעקב מרגלית (בעל סדר הגט וסדר חליצה), ובמיוחד האריך בזה המהר"י מינץ (הנ"ל), בראיות וטענות בחריפות גדולה שאין למאן. ר"י פולק אף נודה על כך (עי' במהר"י מינץ שמצדד כן, והים של שלמה כ"כ במפורש⁸), וכתוצאה ממחלוקת זו נדר ר"י פולק מפראג לקראקא (שם למד אצלו ר' שלום שכנא, שלימד אח"כ שם את הרמ"א).

וזה לשון הים של שלמה: 'פסק: המיאון, נהגו בימים האחרונים אשר לפנינו שלא למאן, ונתפשטו מהחכם מהר"ר מנחם מעיל צדק, אשר איזן ותיקן כמה גדרים וסיגים לתורה והיה מומחה וגדול בתורה ונתפשטו תיקנותיו וגזירותיו בכל ארץ אשכנז, ... והסכימו לזה כל החכמים האחרונים גדולי הדור אשר היו לפנינו, ובפרט הגדול והחסיד מהר"ר מרגליות ומהר"ר פנחס מפראג ומהר"י יהודא מינץ, ... וגדול אחד בדורו אשר היה לפני, נהג ועשה הלכה למעשה והושיב כ"ד ומיאנה יתומה בבעלה, שהיה אדם גדול בתורה, ונחלקו עליו כל החכמים האחרונים אשר הזכרתי וכל גדולי אשכנז וגזרו עליו שלא תצא במיאון, וברכוהו על ככה, ומרוב חשיבתו וגדולתו העמיד המיאון על דעתו ולא השגיח בהם ובגזירותיהם, והביא שגם לפניו היו נוהגין במיאון, והיתה נשאת אותה אשה לאדם אחר על פי אותו המיאון, אבל שמעתי שזיווגן לא היה עולה יפה'.

בארצות ספרד

ג בארצות ספרד לא נתקבלה כלל תקנת רמ"מ, והמיאון נהג כסדרו [כ"כ להדיא המבי"ט ח"ג סי' נד, המהרשד"ם אה"ע סי' רג, ועי"ש סי' רז, ור"ח בנבנשתי (בעל כנסת הגדולה) בתשובתו שנדפסה בשו"ת בני משה (שלטון) סי' נה. וכן עי' בשו"ת רדב"ז ח"ו סי' ב, ושו"ת מהר"י בן לב ח"ד סי' י, ושו"ת אבקת רוכל סי' פה-פט, ודברי ריבות סי' שעח, ולחם רב (די בוטון) סי' כד, ושו"ת ר"ב אשכנזי סי' ו ויט, ואהלי יעקב (מהריק"ש) סי' כו וכז, ושו"ת מהרש"ך ח"א סי' כג-כד וכח-ל, ושו"ת מהר"י באסן סי' קכ, ושו"ת מהרי"ט ח"א סי' מ-מא ונא,

8. בשו"ת פרח מטה אהרן (סי' סח) כתב שאף החרימו שלא למאן, ועי' להלן אות ה, על הנפק"מ בדבר.

9. עי' עוד בדעת קדושים (אייזנשטט) מזכרת רבני איטליאה ערך 38, ובקובץ הדרום נג עמ' 128 ואילך, על המעשה עם רי"פ ובני דורו.

ושו"ת פני משה (בנבנשתי) ח"א סי' יז-יח, ועוד מגדולי ספרד, שדנו על מיאון, ולא הזכירו שתיקנו שלא למאן¹⁰].

בתקופת האחרונים

ד להלכה למעשה נחלקו גדולי האחרונים: הרמ"א, בדרכי משה (סע' י) מביא את המחלוקת של רי"פ ובני דורו, אבל במפה (סע' כב) פוסק כר"י פולק, ומובא להלכה בלבוש ובכ"ח (אות ח). וכ"כ ר"ח בנבנשתי בתשובתו הנ"ל (ומ' דהיינו אף לבני אשכנז).

אמנם הים של שלמה פוסק כמחמירים שלא למאן, וכן מביא ר"ח בנבנשתי בתשובתו הנ"ל ובכנסת הגדולה (הג' טור אות ב) מתשובה כת"י לר' יצחק אשכנזי.

לאחר מכן (בשנת תל"א), מצינו מעשה של מיאון, שעליו דן בשו"ת שער אפרים בהרחבה (סי' קיב-קיג), ושם מביא את תשובת ר"ח מבורך גליפפא (שהיה אב"ד סופיה), וכן על מעשה זה דן בשו"ת פרח מטה אהרן (סי' סח). השער אפרים מכשיר את המיאון, ואילו הפרח מטה אהרן פוסל¹¹.

יותר מאוחר (בשנות הת"ק), אנו מוצאים נידונים נוספים על מיאון למעשה: בשו"ת אדמו"ר הזקן (סי' כא-כב), שם הוא מסיק להכשיר את המיאון. ועוד מקרה שדן עליו בשו"ת גליא מסכת (קו"א סי' ו-ז), ושם הוא מביא שנים מחכמי דורו שהשיבו על כך, תשובות שלא באו לידינו (ומכשיר את המיאון רק מפני ששם

10. בדורות מאוחרים יותר, מצינו גם דעות אחרות בקרב בני ספרד: עי' רוח חיים (פלאג"י) לשו"ע אה"ע סי' קנה ומשפט וצדקה ביעקב ח"א סי' יז אות א וח"ב סי' ז, שכתבו שאין למאן אף לבני ספרד. אבל הרבה לא חששו וכתבו שאין לחשוש מלמאן, עי': משפטים ישרים (בירדוגו) ח"א סי' רכה ורס ותורות אמת לשו"ע שם (ועי' עוד מדבריו להלן אות ז); שו"ת הלכה למשה (אלבאז) אה"ע סי' מג ד"ה ובנד"ז; שו"ת רב פעלים ח"א אה"ע סי' יב ד"ה ואין לחוש; שואל ונשאל ח"ה אה"ע סי' עג; הלכות אישות (לר' אליהו אילוז ראב"ד טבריה) דיני מיאונים; עולת איש אה"ע סי' ה; מנחת העומר אה"ע סי' ל; שו"ת קציני ארץ אה"ע סי' נ סע' ג (שם המעשה הוא בשנת תר"ץ). ועי' בקובץ קרן דוד (ג'רבא) חוברת א' אות ד-ה, מחלוקת בדבר.

11. אכן מדבריהם מבואר שבסופו של דבר מחלוקתם היא בענין צדדי יותר, מה הדין במקום שלא ידוע איך נהגו בו; השער אפרים כותב שאפילו במקום שלא שמעו הרבה שנים שנהגו בו מיאון, אין זה ראיה שמנהג המקום שלא למאן, כיון שמיאון אינו שכיח. ואילו הפרח מטה אהרן כותב שכיון שלא שמעו במקום זה ממיאון, והוא בארצות אשכנז (הנידון שם הוא בעיר בודון, היא בורדפסט שבהונגריה), הרי זו ראיה שמנהג המקום שלא למאן.

מדובר במקום עיגון, שבכה"ג לא תיקנו שלא למאן, וכדלהלן), וכן הצמח צדק (לובביץ') דן על מיאון (שו"ת אה"ע ח"ב סי' שה), ונראים הדברים שהוא אותו המקרה שעליו דן הגליא מסכת¹², והצמח צדק אף הוא מכשיר את המיאון¹³. עוד מקרה באותו הדור מצינו אצל הרי"מ מגור (בתשובותיו סי' כא), שדן למעשה על מיאון, ולא הזכיר שבטלוהו.

יותר מאוחר (בשנות הת"ר ואילך) כבר לא מצינו בשותי"ם נידונים על מיאון בארצות אשכנז¹⁴. הערוך השלחן (סוף סע' מט) כותב וז"ל 'וגם בימי חורפי שמעתי שבדור שלפנינו היה איזה מיאון והרעישו חכמי הדור את העולם ולא ידעתי מה עלתה בזה, ועתה בזמנינו לא נראה ולא נשמע הדבר הזה כלל וכלל כי לבד זה אין מקדשין אצלינו קטנות וגם ע"פ דינא דמלכותא כן הוא'. ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חכ"ב סי' עח) שכהיום ודאי שאין להניח למאן כלל¹⁵.

הסברות להתיר מיאון

ה כמה סברות מצינו באחרונים להתיר את המיאון להלכה למרות תקנת רמ"מ: השער אפרים כותב שהאשכנזים נגדרים אחרי הכרעות הרמ"א, וביותר הכא שגם הב"ח פסק כוותיה להתיר מיאון, ומוסיף: 'ומצאתי כתוב בפנקס הק"ק תקנה קדמונית שקבלו עליהם כמה רבנים, והתנו ביניהם שלא יפסקו שום

12. רי"ש נתנוזן בעל השואל ומשיב (בשי למורה לשו"ע אה"ע סו"ס קנה), כותב 'שמעתי שבדורות שלפנינו היה ג"כ מעשה בזה ונחלקו גדולי הדור', ונראה שכוונתו לנידון שבשו"ת גליא מסכת ובצמח צדק.

13. הצמח צדק מצדד שכן דעת כל מפרשי השו"ע שלא העירו כלום על הרמ"א שפסק להכשיר את המיאון, וביותר [וכ"כ האדמו"ר הזקן] בדעת הט"ז, שדן בדברי הרמ"א ואינו פוסק אחרת.

14. בספר גדולי הדורות ח"ב עמ' 663, ובספר שפתי שושנים עמ' תקנו, ובספר אבי הישיבות עמ' 471 ובספר שעורי רבנו משולם דוד הלוי דרוש ואגדה עמ' תנב, הובא (בשם הגרא"מ שך זצ"ל, ובשם הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל, ובשם הגרמ"ד סולוביצ'יק שליט"א [בהתאמה]) שר' יחיאל העליר בעל העמודי אור (נפ' תרכ"ח) הושיב ביד והתירו מיאון קטנה, במקום הדוחק להתירה מעיגונה, וכיון שעשו כן כנגד רמ"מ ומהר"י מינץ, סילקו את הדיינים ממשרתם (היה זה בעיר סלוצק). וכנראה שלמעשה זה נתכוין הערוך השולחן דלהלן (והמעשה כפי שהובא, תמוה, שהרי הרמ"א וכל האחרונים התירו למאן, וכנ"ל).

15. לאחר שנת תש"ח, בעקבות העלייה מתימן, שם היו שכיחים קדושי קטנה, היו בבתי הדין כמה נידונים על מיאון, עי' למשל בפסקי דין רבניים ח"א עמ' 34. ועי' בתשובות וגנזים מחכמי תימן (ב"ב תשע"ה, עמ' עד ושצט), נידון על מיאון משנת תשכ"ה!.

פסק על פי תשובות ופסקים הן מראשונים הן מאחרונים, אם לא מה שמבואר בטור ובית יוסף ושלחנו הטהור עם הכרעת בעל המפה ומפרשיהם האחרונים ולא על פי שום פוסק אחר, ואף שימצא לפעמים בספרים אחרים מה שיהיה נגד הפוסקים הנ"ל, אזי לא יזיק כלום להפוסקים על פי ספרים הנזכרים' וכו'.

עוד כתב השער אפרים שתקנת רמ"מ שלא למאן לא נתקבלה בזמנם ולא נתפשטה, ועוד שאפשר שלא תיקן אלא לדורו (ורק המהר"י מיניץ תיקן שוב לכל הדורות, ואף תקנתו לא נתקבלה, שהרי חלק על כך ר"י פולק שהיה בדורו).

האדמו"ר הזקן והשואל ונשאל הנ"ל כותבים עוד שבדבר שאינו מצוי אין הולכים אחר המנהג, ולכן לא שייך שיהיה מנהג שלא למאן.

במקום הצורך

דבר נוסף כתבו כו"כ אחרונים, שאף בעיקר התקנה של רמ"מ שלא למאן, לא תיקנו כן במקום הצורך, כגון שבעלה של הממאנת עומד למות ותהא זקוקה לאחיו ליבום, ויש חשש שתבא לידי עגון, או שבעלה אינו יכול להזקק לה [כ"כ הבני משה שם ד"ה ראיתי, שער אפרים שם (עמ' שעה), שו"ת גליא מסכת קו"א סי' ו אות א-ב. וכן משמע מדברי רמ"מ שם, שיש לתקן שלא למאן 'כיון שאפשר בגט', ועי' בהערה 6].

במיאון ביבם

בקובץ ארזים ח"ד (עמ' תיג), הובא מדברי ר' שמואל עמאר (מחכמי מרוקו בסוף שנות הת"ק), שמביא תשובת ר' רפאל בירדוגו ועוד מחכמי מרוקו, שכתבו שאף לסוברים שאין למאן בזה"ז, היינו דוקא כשממאנת בבעל, אבל כשממאנת ביבם, הואיל ובלא"ה איסור יבמה לשוק אינו אלא לאו גרידא, ועוד שביבמה יש פחות חשש שיאמרו שאשת איש יוצאת בלא גט (ראה טעם א' בקטע הבא), כיון שבלאו הכי יש לה עוד יציאות מלבד גט (כגון אם היא צרת ערוה, או שיש לה בנים), לא תיקנו כלל שלא תמאן.

אבל במהרי"ל שהובא בהערה 6, שלא ניחא ליה במה שקטנה יבמה מאנה ביבם, ובפשוטו הוא משום תקנת רמ"מ, מבואר שאף במיאון ביבם תיקן רמ"מ, וכן הרבה מן האחרונים דנו על מיאון ביבם בזמן הזה, ולא הזכירו שבזה לא תיקנו [כגון האחרונים שבאות הקודמת], ומשמע שהתקנה היתה בכל מיאון שהוא.

הטעמים לביטול המיאון

ח בדברי רמ"מ נזכרו שני טעמים לבטל את המיאון: -א- שמא יאמרו עמי הארץ שאשת איש יוצאת בלא גט¹⁶. -ב- שמא תבוא למאן רק לפני עמי הארץ שאינם בקיאים בקטנות וגדלות. הים של שלמה מוסיף טעם נוסף: -ג- שיבואו למאן אף בקטנה יתומה שנתקדשה על ידי אביה, שקדושה מן התורה, והיא אינה יכולה למאן.

וכל טעמים אלו אינם שייכים אלא לגבי ע"ה, אבל אילו מאנה בפני ב"ד מומחים, אין לחשוש שלמעשה היה איזה חסרון במיאון. אבל המהר"י מינץ מוסיף טעם נוסף: -ד- שאין אנו בקיאים היום בדיני קטנות, ואפילו מומחים אינם יכולים לבדוק, ועי"ש שהאריך בדבר. והים של שלמה חולק עליו בזה.

המהרשד"ם (אה"ע סי' רג) חולק על הטעמים (של רמ"מ) וכותב שאין לחוש להם, שידוע שקדושי קטנה מדרבנן ולכן מועיל בהם מיאון ולא יבואו לאמר שאשת איש יוצאת בלא גט. ומוסיף שכיון שלהלכה מיאון מועיל אפילו בפני שנים שאינם מומחים (כדאיתא בגמ' קז ב), אפילו מאנה בפני עמי הארץ, אין לחוש בדבר, ומאריך לבאר שאין לחוש שלא יכירו בקטנותה, עי"ש¹⁷.

אכן בראנ"ח (ח"א סי' כו ד"ה תשובה וד"ה ומעתה) נראה דבר אמצעי, שכשידוע שנעשה המיאון כדין (בפני מומחים), ממאנת לכתחילה¹⁸. אבל כשידוע שנעשה המיאון בפני עמי הארץ שאינם בקיאים בדיני המיאון, אין לסמוך עליו, שמא לא נעשה המיאון כראוי, שהוא תלוי בהרכה דברים, אלא שאם לאחר זמן נתברר שהמיאון נעשה כראוי, מועיל, ומותרת לשוק.

16. וכתב ר"ח בנבנשתי בתשובתו, שלטעם זה אפילו קטנה שנתקדשה באופן שאין קדושה קדושין כלל ואפילו מיאון אינה צריכה (כגון שנתקדשה שלא מדעת אמה ואחיה, שהרמ"א בסע' ב, מביא דעה שכך דינה), מכל מקום אין לה לצאת בלא גט, שמא יאמרו שאש"א יוצאת בלא גט.

17. עי' בגליא מסכת (קו"א סי' ו אות ב) ובצמח צדק (אות א), שכל החששות שנכתבו בטעם לבטל את המיאון, הן חששות רחוקות.

18. ר"ח בנבנשתי בתשובתו, דן בדעת הראנ"ח, האם כוונתו שיש לחוש שלכתחילה לא תמאן כלל, או דוקא שלא תמאן בפני עמי הארץ. אבל לכאורה בראנ"ח מבואר להדיא כצד הב', ואף בדברי ר"ח בנבנשתי משמע שזהו הצד העיקרי שלו בדעת הראנ"ח, ולא מעלה את הצד הא' אלא כדי לחוש לחומרא בנידון שם בתשובתו.

עברה ומיאנה

ט הסוברים שנתקבלה תקנת רמ"מ שלא למאן, נחלקו מה הדין בדיעבד, כשמאנה בפני מומחים: המהר"י מינץ – לשיטתו דלעיל שאפילו מאנה בפני מומחים, יש לחוש שאין בקיאים שהיא קטנה – כתב שהמיאון ספק, ולכן לא תנשא לאחר בלא גט, ואם רוצה לחזור לבעלה ראשון, צריכה קדושין חדשים.

ואילו הים של שלמה – לשיטתו דלעיל שאילו מאנה בפני מומחים, אין לחוש שאינם בקיאים בקטנותה – כתב שהמיאון חל, אבל לכתחילה לא תנשא לאחר על פי המיאון, אלא שאם נשאת לא תצא.

ומכל מקום לא עלה בדעתם לומר שמכח התקנה שלא למאן, המיאון לא יחול כלל ועיקר.

אבל בדורות מאוחרים יותר, מצינו חידוש מופלג בדבר: הפרח מטה אהרן כותב שכיון שהחרימו שלא למאן, אם כן שייך בזה הכלל ש'כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני', וממילא מיאון אינו חל כלל. ואף השער אפרים (סי' קיג, עמ' שעז ואילך) מסכים בזה (ואינו מכשיר את המיאון אלא מכח שלא נתקבלה תקנת רמ"מ, אבל אילו נתקבלה, המיאון מתבטל).

אכן לומר שבמיאון שייך הכלל ד'כל מלתא' וכו', הדבר תלוי בכמה ענינים: א. יש להניח שלא היתה רק תקנה שלא למאן, אלא חרם (עי' על זה בהערה 8). ב. הנחה נוספת, שאף בחרם שייך הכלל ד'כל מלתא' וכו' (ועי' בזה באנצ"ת ע' 'כל מלתא' ציון 682 ואילך, ושם מבואר שהדעה העיקרית היא לא כן). ג. בשו"ת גליא מסכת (קו"א סי' ו אות ג) כותב טעם נוסף בשם חכ"א (בנידון אחר על 'כל מלתא' במיאון), שהממאנת הרי היא קטנה, ואינה עוברת באיסור¹⁹. ועי' באנצ"ת ע' הנ"ל ציון 1585, טעם נוסף שבמיאון לא שייך כלל זה.

19. עי"ש שמוסיף שאף על פי שהבית דין שמאנה בפניהם לא היו רשאים לקבל את מאונה, מכל מקום ודאי היו שם אנשים נוספים ששמעו את המיאון, ולהלכה מיאון מועיל אפילו שלא בפני בית דין. ולכאורה אין צריך לזה, אלא אפילו לא היו שם עוד אנשים, כיון שאין צריך שיקבלו בי"ד את המיאון, אם כן אף על פי שהבי"ד לא היו רשאים לקבל ואינם חשובים 'בי"ד', מכל מקום הרי אינם גרועים מסתם אנשים שמאנה בפניהם. ואמנם הוצרך לומר כן משום שהיה לו משמעות בירושלמי שבאופן שבי"ד אינם רשאים לקבל את המיאון, המיאון מתבטל, אבל הראשונים (בריש פי"ג דיבמות) מבארים את הירושלמי באופן א", ואכמ"ל.

הצמח צדק מצדד להלכה, שלכתחילה לא תמאן (לחוש לדעת הסוברים שנתקבלה התקנה שלא למאן), אבל אם עברה ומאנה, תנשא לכתחילה ע"פ המיאון²⁰.

• • •

20. ועי"ש שמצדד כן בדעת הקרבן נתנאל (יבמות פי"ג סי' ב אות ז), שכתב שעתה המיאון 'אינו נוהג בינינו' משום התקנה, דהיינו שלא נתבטל לגמרי, אלא רק אינו נוהג כדי לחוש לתקנה.

פירוש רבי יהודה אלמנדרי על עניני מיאון

פי' הר"י אלמנדרי על מסכת יבמות נדפס בירושלים תשמ"ו ע"י משפ' גניחובסקי לע"נ אביהם ואמם [כנראה ההדירו הגאון ר' אברהם גניחובסקי זצ"ל], בתוך ספר המכיל את פירושי רבינו להרבה מסכתות, ע"פ כת"י בריטיש מוזיאום (ונדפס לפני כן בש"ס מהדורת אל המקורות). ישנו כת"י נוסף: לונדון-מונטיפיורי, שכיום נמצא בספריית הישיבה יוניברסיטי ומספרו ms. 1365 (כינויו: כי"ל), הכולל את פירוש רבינו לכל סדר נשים, וברובו ככולו שווה הוא לנדפס, מלבד שינויים מעטים.

פירושו של רבינו המופיע להלן הוא ע"פ כת"י ותיקן שמספרו 161 (כינויו: כי"ו), [מלבד פרק ראשון, שרובו לא נמצא בכת"י זה, והובא רק ע"פ הנדפס וכי"ל], הכולל את מסכת יבמות בלבד, שהוא בדרך כלל המדויק יותר, ובהשוואה מדוקדקת לנדפס ולכי"ל, עם הערות קצרות בדרך המהדירים.

השינויים שבכי"ל הובאו רק כששונים הם הן מהנדפס והן מכי"ו. מקומות שישנם תיקונים בסוגריים או בחצאי לבינה, בא הדבר לומר שאין להם מקור בכתבי היד, והם תיקונים מסברא, ומקורם הוא או מהמהדירים בנדפס, או משלי. לא הובאו שינויים קטנים בין כתבי היד לבין הנדפס, שאין להם משמעות להבנת הדברים. בהרבה מקומות הכתוב בהערות בקצרה, נתבאר בהרחבה בחלק א במקומו, ולא ראיתי צורך לציין זאת בכל מקום בפרטות.

על ר' יהודה ב"ר אלעזר הכהן אלמנדרי [או: אלמאדרי], ראה במבואו של ר' יעקב ליפשיץ לפירושו של רבינו עמ"ס מכות בסנהדרי גדולה למסכת זו, ובמבואיו של הרי"ע ברנשטיין לפירושו של רבינו עמ"ס ראש השנה ועמ"ס מגילה ויומא. וידוע שדבריו במסכת יבמות חביבים ביותר על גדולי ראשי הישיבות שליט"א.

- ב ב -

או (מאנה) [מיאנו]. והיכי משכחת מיאון בבתו והרי הוא קיים, ואין מיאון אלא ביתומה, בפרק האיש מקדש¹ מוקמינן לה כגון שנעשה בה מעשה יתומה בחיי האב, שהשיאה אביה לאחר ונתגרשה כשהיא קטנה ושוב אין לאביה בה רשות, והלכה ונשאת לאחיו ועודה קטנה, יוצאה במיאון, דהויא לה כיתומה בחיי האב שהרי קטנה היא ואין לאביה בה רשות. ואם מיאנה באחיו או נתגרשה מאחיו או היתה אילונית, מתיבמת צרתה. ואשת אחיו שלא היה בעולמו שמיאנה ביבמה,

1. קידושין מד ב.

עקרא לה למצות יבום והרי היא כמי שלא היתה תחתיו, ואין צרתה נאסרה[ת] משום צרת ערוה, וסתם לן כבית הלל דאמרי ממאנין בבעל וביבם בפרק בית שמאי².

כל³ היכולה למאן. כל קטנה שהיא ערוה ויכולה למאן ולא מיאנה, והרי נישואין שלה מדרבנן, דקטנה אין לה יד לקבל קידושיה ואפילו מיאון לא בעיא, הואיל ומדרבנן מקודשת לגביה, והא' דבעיא גט מיאון⁴ משום שלא יהו נוהגין בה מנהג הפקר⁵, וכשמת אחיו נמצאת זיקת נפילתה מדרבנן, הלכך אינה פוטרת צרתה מן החליצה, ולהתייבם אסורה מדרבנן ואעפ"י שאינה צרת ערוה על ידי קידושין דאורייתא, כדמפרש טעמא בגמ'⁷ מפני שנראית כצרת ערוה⁸.

- יב א -

צרת ממאנת⁹. יתומה קטנה שנפלה ליבום לפני האחין ומיאנה באחד מהם, שפקעה מעליה קדושי ראשון שהיא זקוקה בהן ליבם זה¹⁰.

[ומאי שנא ממאנת דשריא לאחין]. לגבי אחיו של יבם שריא, וחולצת ולא

2. להלן קז א.
3. מקום קטע זה בנדרפס ובכתבי היד הוא להלן יג א, והעתקתיו כאן כיון שדבריו הולכים על המשנה.
4. אולי צ"ל: דהא.
5. לכאורה מילה זו מיותרת, שהרי מדובר כאן דוקא על זו שלא מיאנה אלא רק יכולה למאן, וגם לא מצינו לגבי גט מיאון שייכות לכך שלא ינהגו בה מנהג הפקר, אלא רק שיהא הוא ראייה לה להנשא על פיו (עי' בחלק א במקומו), ועי' בהערה הבאה. והשווה דברי רבינו כאן לדברי רש"י במשנה ב ב ד"ה וכל.
6. לא מצאתי לרבינו חבר בזה, לומר שמה שקטנה שנישואיה דרבנן צריכה גט הרי זה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, וגם לא מובן מה השייכות בין הדברים, ובגמ' להלן קיב ב, איתא שתיקנו לקטנה נישואין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, ונראה שלזה כוונת רבינו כאן, שתיקנו לה נישואין שצריכה מהם גט, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר.
7. יג א.
8. ע"פ רש"י. וצ"ב שהרי בזו אי"צ לזה, דתיפוק ליה שהיא ערוה גמורה מדרבנן, ועי' במחברת שיעורי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שמבאר בדוחק שבא לומר שאפילו תמאן, לא מהני המיאון להתיר צרתה ליבם.
9. הד"ה אינו ברור, כיון שרבינו אינו מבאר את צרת הממאנת, אלא את הממאנת ביבם סתם.
10. ע"פ הגמ' להלן קז ב: נישואי קמאי קא עקרא.

מתיבמת, שהרי לא מיאנה בהן ולא פקעה כנגדם קידושי בעלה, דהכי קאמרה ליה לזה, כך הוא דלא רעינא הא באחר¹¹ רעינא¹², לפיכך מותרת לזה שלא מיאנה כנגדו, אבל ליבם שמיאנה אסורה, דמיאון עקר לה לזיקה וקיימא עליה באשת אח, ואם תאמר נישואי קמאי עקרא והרי היא נכרית אצלו ומותרת לו, כיון דלא עקרא זיקה דכולהו אחין מינה, דלחד מינייהו קאמרא כך הוא דלא רעינא, דמשמע הא בחברך רעינא, הלכך לא פקעא מינה לגמרי איסור אשת אח דתהוי כנכרית אצלו¹³.

- י ג א -

אמאי תמאן השתא. כלומר לאחר מיתת הבעל מלמדיו¹⁴ אותה שתמאן כשהיא קטנה ותעקור נישואים הראשונים של מת שלא תהא לה זיקה אצל יבם, ושוב אין זו צרתה, ותתייבם. מדלא קאמרינן הכי, מסייעא ליה לר' אושעיא, דאמר אחד מן האחין שעשה מאמר בקטנה מהני לה מיאון להפקיע המאמר ולומר אי אפשר במאמר יבמי ושוב אינה צריכה ממנו גט, אבל לא מהני מיאון להפקיע זיקת יבום מעליה לגמרי שלא תהא צריכה הימנו חליצה, דודאי או חליצה או יבום בעיא. (לטעמא דר' אושעיא מפרש בפרק בית שמאי¹⁵, משום דמאמר [ד]מדעתה [מציא] עקרא, זיקא דבעל כרחא לא מציא עקרא¹⁶).

צרת ערוה שאני. להתיר צרת ערוה קתני מתני' דלא מהני מיאון דהשתא כדי

11. אולי צ"ל: באחיק.

12. ע"פ הגמ' להלן שם.

13. דבריו בקטע זה, דומים לדברי הריב"ן כאן. ובשא"ר כתבו טעמים אחרים, עי' בחלק א אות ל. על עצם המבואר בדברי רבינו ששייך שתעקור את נישואי הראשון רק לגבי חלק מהאחים, עי"ש אות לה.

14. בשא"ר לא מצינו לשון זו ש'מלמדים' אותה למאן, והתוס' ותוס' רא"ש ותוס' מהר"ם ור"פ וריטב"א כאן, כתבו שאפילו לסוברים שאף במקום מצוה אין מלמדים אותה למאן, כאן אין חסרון בזה, עי"ש הטעם, ומשמע כדברי רבינו שמלמדים אותה למאן.

15. קז א.

16. צ"ב שטעם זה נדחה למסקנת הגמ' שם, ואמרינן שטעמיה דר' אושעיא הוא משום שדוקא ביאה ומאמר דהוא קעביד יכולה לעוקר, ולא זיקה דרחמנא רמא עלה, וכן התוס' רא"ש בשם ר' משה כהן הביא שטעמיה דר' אושעיא הוא משום שלא מציא לעקור מה שחל בעל כרחא, וצ"ל שלדעתם יש צירוף, ולא אמרינן למסקנא אלא שלא די במה שהזיקה חלה בעל כרחא,

שתתייבם צרתה, משום הא דתני רמי בר יחזקאל, אבל כי האי גוונא דקא מיירי ר' אושעיא בממאנת בעלמא שאינה צרת ערוה, אימא דממאנת לזיקתו להפקיע נישואי בעלה מעליה ותנשא לאחר, דאיסור קל הוא, דליכא אלא איסור לאו לא תהיה אשת המת לאיש זר¹⁷.

מיאנה כלתו נכרית בבעלה מותרת לחמיה. (ו) [ד]עקרתיה¹⁸ לנישואין, והויא לה כמפותת בנו ומותרת, אבל מת בנו בעלה הראשון, ומיאנה בזיקת יבם, אע"ג דנישואין קמאי עקרא, אסורה לאביו.

אלמא משעת נפילה נראית ככלתו. משעה שנפלה להתיבם ונזקקה ליבם מחמת נישואי הראשון, נראין אותן נישואין גמורין להיות אשת המת כלתו של זה. הכא נמי בצרת הבת, משעת נפילה שנזקקה הבת ליבם מחמת קדושי הראשון, נראין נישואיה נישואין גמורין להיות אשת המת וצרתה צרת הבת, ולא מהני מיאון למשרייה לצרתה, דאי שרית ליה אתי למישרי צרת הבת בעלמא.

- קז א -

אין ממאנין. יתומה שהשיארה אמה או אחיה.

אלא מן האירוסין¹⁹. אבל מן הנישואין לא. ובגמרא מפרש טעמיהו דבית שמאי, רבא אמר שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, פירוש סעודת נישואין, הילכך אי אמרת תמאן, ממנעי ולא מינסכי לה, דהואיל ואינה קנויה לו לגמרי²⁰, לא טרח בסעודה ומפסיד הנישואין. ובית הלל, ניחא ליה דליפוק עליה קלא דאישות. ולא מימנעי.

אלא כיון שאף התורה הטילה את הזיקה עליה ולא היבם הוא המחיל אותה, אינה יכולה לעקרה.

17. רבינו בא לפרש מה הטעם שלענין איסור יבמה לשוק מועיל מיאונה ולא גזור עליה משום שנראית היא כיבמה שיוצאת לשוק בלא חליצה. ותירוצו כאן הוא כדברי הפסקי רי"ד כאן, ולהלן קז ב סוד"ה צרת ערוה, כתב רבינו טעם אחר.

18. דברי רבינו בב' הקטעים הבאים הם ע"פ דברי רש"י.

19. לפנינו: אלא ארוסות.

20. מבואר בדברי רבינו שהסברא ד'אין אדם טורח בסעודה ומפסידה', שייכא רק בנישואין דרבנן, שבכל אופן לא תהא קנויה לו לגמרי.

בבעל. אבל אם מת ולא מיאנה בו ונפלה לפני יבם, אינה יוצאה²¹ במיאון, דכיון דנפלה קמי דהאי תו לא מציא עקרה נישואי ראשון, דאין מיאון לאחר מיתה, ותמתין עד שתגדיל ותחלוץ או תתייבם לאלתר. בבעל דבית שמאי היינו ארוס.

בבעל וביבם. דיש מיאון לאחר מיתה לעקור נישואי ראשון²².

בפניו. אפילו בארוס ראשון אינה יכולה למאן אלא אם כן הארוס עמה בפני בית דין, אבל אם אינו עמה אין בית דין רשאים להתירה לשום אדם אחר²³.

בבית דין. כלומר מומחין, ובית הלל מכשרי אפילו בהדיוטות, ואילו ואילו מודים שצריך שלשה כדמפרש לקמן בגמרא²⁴.

אמרו בית הלל ממאנת והיא קטנה אפילו ארבעה חמשה פעמים. כלומר כל זמן שהיא קטנה, הולכת²⁵ וממאנת בכמה נישואין. ומשום דבעי למיתני תנא טעמא דבית שמאי משום דאין בנות ישראל הפקר, אקדמה למלתייהו דבית הלל דלא מיתרמי אלא הכי²⁶.

אין בנות ישראל הפקר. ואפילו²⁷ מן האירוסין לא תמאן ותתארס²⁸ לאחר ותחזור ותמאן בו, אלא ממאנת בזה ותמתין מלארס לאחר עד שתגדיל ויהיו קידושה גמורין ולא תצא עוד משני במיאון, דהפקרות הוא לצאת בלא כלום ולהנשא לכמה בני אדם.

ותמאן. בראשון. ותינשא. בגמ' פריך הא מיאנה ביה חדא זימנא כי נפקא מיניה, ומתרץ אמר עולא תרתי קתני²⁹, לאו למהדר ולמאן זימנא אחריתי, אלא תרתי מילי

21. בנדפס נוסף: ממנו.

22. זהו כדעת עולא בגמרא, ודלא כר' אושעיא הסובר שאף לב"ה אינה יכולה למאן ולעקור את נישואי הראשון לאחר מיתה.

23. נראה שכוונת רבינו ע"פ דברי הראשונים (עי' לעיל בחלק א אות י) שאפילו עברה ומיאנה שלא בפני הבעל חל המיאון, ורק שבי"ד אינם מתירים אותה להנשא על פי מיאון זה.

24. בע"ב.

25. בנדפס: הלכך, ולכן המהדירים מחקו את ה'ו' שבתחילת המילה הבאה.

26. רבינו מיישב בזה את קושיית המלאכת שלמה כאן, דאמאי בבבא זו הקדימו דברי ב"ה לדברי ב"ש.

27. חסר בכי"ו.

28. זהו כדברי עולא בגמ' בע"ב שהביא להלן, שהאיסור דוקא ליארס, אבל להנשא מותר לה, אבל לשמואל אסור לה אף להנשא, עי' בקרן אורה בע"ב.

29. בנדפס נוסף: תמאן ותגדיל ותתארס או תמאן ותינשא לאלתר, פי' תרתי קתני וכו'.

נינהו, ממאנת, וממתנת ליארס לאחר עד שתגדיל, כדי שלא תחזור ותמאן בשני, או אם רוצה לינשא ממאנת בבעלה ותינשא לאלתר, דתו לא ממאנה לבית שמאי דנשואה היא³⁰.

גמ': ממאנת למאמרו. לבית הלל מהני מיאון ליבם למאמרו³¹ ותצא בלא גט, אבל להפקיע זיקתו לא מהני ובעיא חליצה, ולבית שמאי למאמרו אינה ממאנת, דמאמר עילוי זיקה רמי³², וכשם שאינה ממאנת לזיקתו כך אינה ממאנת למאמרו³³.

- קז ב -

מאי טעמא מאמר וביאה. כלומר אם בא עליה דהוה ליה בעלה³⁴, ממאנת³⁵ בו לדברי הכל.

דאיהו עביד בה, מציא עקרא, זיקה וכו'³⁶. דמיאון לאו נישואי קמא עקר לאחר מיתה, אלא דהשתא קא עקר, וכי עקר, מאמר וביאה דאיהו קא עביד, אבל³⁷ זיקה דבאה על ידי נישואין הראשונים, כיון דרחמנא רמינהו עליה בגדולה, הכא בקטנה לא מציא עקרא.

ממאנת אף לזיקתו. דאע"ג דזיקה רמא רחמנא עליה, מציא עקרה ולא בעיא חליצה, מאי טעמא, נישואי קמאי עקרא.

כל היכולה למאן. בפרקא קמא³⁸, בתו קטנה הנשואה לאחיו ולא קבל אביה קדושין, כגון שהשיאה אביה לאחר תחלה ונתגרשה, והיא יתומה בחיי האב ויכולה למאן, ולא מיאנה בו, ומת.

30. כע"ז כתב המאירי במשנה.

31. בנדפס: במאמרו.

32. לעיל נב ב.

33. עי' רשב"א וריטב"א ומאירי, שביארו באופ"א את טעמייהו דב"ש שאינה יכולה למאן במאמר.

34. ע"פ כ"ל, ובנדפס ובכ"ז: בעל.

35. ע"פ כ"ל, ובנדפס ובכ"ז: וממאנת.

36. עי' לעיל יג א, שכתב רבינו שטעמיה דר' אושעיא הוא משום שאינה יכולה למאן בזיקה שחלה בע"כ, כטעם ההו"א, ועי' מש"כ שם הערה 16.

37. בנדפס: לא, ותיקנו המהדירים: ולא, ובכ"ל: אלא.

38. ב ב.

צרתה חולצת. שאינה צרת הבת להפטר משום צרת ערוה אלא בנישואין³⁹ דרבנן, הא מדאורייתא אין כאן נישואין, דקטנה היא, ורמיה צרה קמיה לחליצה וייבום, ולא אתו נישואין דרבנן ועקרי דאורייתא, הלכך מחלץ חלצה להתירה לשוק, אבל לא מייבמה משום נישואין דרבנן.

ואי נישואי קמאי עקרא] כדעולא, תמאן הערוה השתא בנישואין דבעלה שמת ותתיבם צרה.

צרת ערוה שאני. אע"ג דמהני מיאון לקטנה יבמה בעלמא למיפק בלא חליצה, לא מהני לגבי ערוה אם מיאנה באביה שהוא יבמה למהוי צרתה מותרת ליבום, דתני רמי בר יחזקאל קטנה שמיאנה בבעל מותרת להנשא לאביו, דעקרתיהו לנישואין והואי כאנוסה ומפותה, אבל מת בעלה ולא מיאנה בו ומיאנה ביבם, אע"פ דנפקא בלא חליצה דקידושי קמאי עקרא, אפילו הכי אסורה לאביו משום מראית העין, דמשעת נפילה דאהנו נישואין קמאי למיפל קמי יבם ולא צריכה מיאון לגביה, נראית כלתו של חמיה, הלכך הכא נמי אע"ג דעקרא⁴⁰ לנישואי קמאי, נראית צרתה כצרת בתו, הואיל ואהני נישואי אחיו בבתו לאסור צרתה עליו עד שעת המיאון, הלכך צרתה לא מתיבמת. אבל כי מיאנה בו לזיקתו לא אמרינן משעת נפילה נראית⁴¹ כיבמה ואע"ג דמיאנה לא הותרה לשוק, דהא איסור יבמה לשוק למעקר קאי על ידי חליצה, והא עקרא ליה במיאון⁴².

מיאנה יבמה באחד מן האחין. לזיקתו, כעולא דעקרא נישואי הראשון גביה, לא מבעיא עליה ידידה דאסירא, אלא על כל האחין נמי אסירא, דקיימא עליהו בכיון שלא בנה שוב לא יבנה⁴³.

מידי דהוה אבעלת הגט. אם נתן לה האחד גט מיפסלה אכולהו אחין, משום דאמרי גט להוציא וחליצה להוציא ואתי למבעל אחר חליצה⁴⁴, מיאון⁴⁵ נמי אמרי מיאון להוציא וחליצה להוציא ואתי למבעל אחר חליצה⁴⁶.

39. הכוונה: מכח נישואין.

40. חסר בכי"ו.

41. בנדרפס נוסף: ודאית.

42. עי' לעיל יג א ד"ה צרת ערוה, שכתב רבינו טעם אחר.

43. לעיל י ב ולב א.

44. לעיל נ ב.

45. מכאן עד סוף הקטע חסר בכי"ו.

46. בראשונים נשנו הסברים נוספים בדימוי בין ממאנת לבין בעלת הגט, והובאו בחלק א אות לא.

בעלת הגט הוא דקא עביד בה מעשה. אחד מן האחין עביד בה מעשה וקא פסיל לה אכולהו.

אבל הכא איחי קא עבדא בהו. דבחד מינייהו מיאנה, ומשום דמיאנה אהאי אמאי תיתסר אאחריני.

כיה לא צביא באחריני צביא. ולא⁴⁷ דמיא לבעלת הגט, דהתם הוא קדחי לה ויש בו כח לדחותה כמו שהיה יכול, אבל הכא איחי קא דחיא נפשה, וכפום מאי דדחיא נפשה שמעינן לה, אבל יתר ממה שאמרה, לא, ואיחי הא קאמרה בך הוא דלא רעינא הא כחברך רעינא.

הכי גרסינן⁴⁸: הלכה כאותו הזוג.

מתני': ר' אליעזר בן יעקב אומר כל עכבה שהיא מן האיש כאילו היא אשתו וכל עכבה שאינה מן האיש כאילו אינה אשתו. בגמ'⁴⁹ מפרש שכך רוצה לומר, נתן לה גט זו היא עכבה מן האיש, שהיא רוצה לעמוד אצלו, אבל הוא מעכב על ידה ומגרשה בעל כרחיה, לפיכך אשתו גמורה היא, ואסור⁵⁰ בקרובותיה ובקרובותי'⁵¹ [כ]גרושה גדולה, ופסלה מן הכהונה לינשא לכהן משום גרושה, מיאנה, זו היא עכבה מן האשה ואינה חשובה אשתו. וסיפא דמתני' דקתני הממאנת באיש היא מותרת בקרוביו וכו', פרושי קא מפרש מילתיה דר' אליעזר בן יעקב.

גמ': דנפיש דיבורא. ודמי לגט גירושין דנפיש נמי מיליה.

- קח א -

אמרי אתי לאיחלופי בגיטא. שיגרש⁵² את אשתו בגט שיכתוב בו לא צבינא בך

47. בנדרפס נוסף קודם מילה זו: לישראל אחר, וצ"ב.

48. משמע שי"ג אחרת, והיא הגירסא שהביאו הסמ"ג עשין נ וההגהות מיימוניות גירושין פ"א ה"ח והפסקי רי"ד כאן והים של שלמה סי' ה, בשם בה"ג: אין הלכה ולפנינו בבה"ג, וכן העתיק הרמב"ן בס' הזכות בשמו, כבגמ' לפנינו.

49. קח א.

50. נראה לפתוח: ואסורים.

51. נראה שהכוונה: ובקרוביו, ולפ"ז יש לתקן המילה הבאה: 'כ'גרושה. ובכי"ל: ואסור בקרובותיה כבקרובת גרושה גדולה, וכעי"ז בנדרפס.

52. בכי"ז: שגירש.

וכו', ולא גיטא איהו, דהא איהי צביא ביה ובעל כרחה היא מתגרשת, ונמצאת אשת איש⁵³ יוצאה בלא גט⁵⁴.

אפריון. כסא נאה ויושבת בו ונושאת אותה לבית בעלה כל אנשי החופה, ואפילו לא מיאנה אלא בפניהם הרי זה מיאון, אע"פ שאין שם בית דין מיוחד, הואיל ויש שם אנשים הרבה, אי אפשר שלא יתנו מהם אל לבם למיאון בבית דין⁵⁵. ואע"ג דאיכא למימר אי לא בעיא ליה תיחות ותיזיל, אפילו הכי הוי מיאון⁵⁶.

והיא עומדת ומשקה עליהם. והקפידה על שהיה בעלה מטריחה לשמש⁵⁷ ואמרה אי אפשרי בבעלי.

הרי זה מיאון. אע"פ שאין שם אורחין אלא שנים כל מי שהן או שלשה ואין נותנין לב⁵⁸ על⁵⁹ אותו מיאון⁶⁰, די⁶¹ בכך, ואין צריך בית דין⁶² אחר.

אפילו שיגרה בעלה אצל חנוני להביא חפץ. דאיכא למימר משום דאטרחא הוא, הרי זה מיאון⁶³.

ועמדה ונישאת. בקטנותה. ולא גרסינן והגדילה⁶⁴.

ונתקדשה בלא מיאון בראשון.

53. בנרפס: אשה.

54. ביאור רבינו הוא כעין דברי רש"י ותוס' כאן. לביאורים נוספים ראה בחלק א אות עה.

55. מבואר שאם ממאנת בפני אנשים שאינם מכוונים למיאון בבי"ד, לא חל המיאון, וצ"ב הרי להלכה אי"צ בי"ד (כדלעיל קז ב), ואולי סובר רבינו שהשנים שממאנת בפניהם, הם בי"ד, כדברי האחרונים שהובאו בחלק א אות נח, ועי' להלן הערה 62. ולהלן בר"ה הרי זה, מבואר בדברי רבינו שאי"צ ששימו לב, ואולי כוונתו שזהו שבא לחדש ר' יוסי בר' יהודה, שלא מבעיא באופן שודאי השומעים ישימו לבם, אלא אפילו באופן שלא שמו לב, הוי מיאון.

56. כ"כ רש"י והמאירי.

57. בכי"ו: מטריח עצמו לשמשה, וצ"ב.

58. דברי רבינו סותרים לדבריו לעיל ד"ה אפריון, ששם כתב שצריך שהשומעים ישימו לבם להיות בי"ד למיאון, ועי' בהערה 55.

59. בכי"ו: לזה.

60. בכי"ו נוסף: הוא.

61. בכי"ו: ודי.

62. גם כאן משמע שאף להלכה שאי"צ שלושה ודי בשנים, מ"מ בי"ד הם, עי' לעיל הערה 55.

63. כ"כ רש"י והאור זרוע סי' תרפ בשם ריב"ן והריטב"א קז ב והמאירי כאן והים של שלמה סי' ח.

64. כ"כ רש"י. ועי' בתשובות הגאונים שערי צדק (תשכ"ו) חלק ג שער א סי' לט.

והלכה כר' יהודה בן בתירה בתרוייהו. בין עמדה ונישאת בין עמדה ונתקדשה, ואע"ג דלא אגידא ביה בשני כולי האי, אפילו הכי הוי מיאון בראשון⁶⁵.

ואפילו בנישואין דקמא. דלא תימא⁶⁶ לא אמרינן עמדה ונישאת או נתקדשה הוי מיאון, אלא היכא דלא נישאת לראשון, אבל היכא דנשאת לראשון דאגידא ביה כולי האי, אפילו נשאת או נתקדשה לא הוי מיאון עד שתמאן להדיא, קמ"ל ואפילו בנישואין דקמא.

לכל דבר. לאיתויי דאם היא בת ישראל לכהן אינה אוכלת, בת כהן לישראל אוכלת, אי נמי לאכילת פירות. ולר' יהושע בת ישראל לכהן אוכלת בתרומה, כגון בתרומה דרבנן, כדאמרן בהאשה⁶⁷.

זכאי במציאתה. דרבנן אפקרוה גבי והפקר בית דין הפקר⁶⁸.

ומיטמא לה. אם הוא כהן, ואע"ג דנישואין דידה דרבנן, הא אוקימנא בהאשה⁶⁹ דהויא כמת מצוה, [ד]כיון דהוא יורשה קרי ולא עני ליה⁷⁰ הוא⁷¹.

ובהפרת נדריה. דנדריה אינן נדרים עד שתהא גדולה⁷².

הלכתא כר' יהושע, דהא ר' אליעזר שמותי הוא.

רב תני קטנה יוצאה בגט אין לה כתובה⁷³. קא סלקא דעתך דקסבר אין נישואי קטנה כלום אלא כמפותה בעלמא, ואע"ג דנפקא בעל כרחא, וכל שכן ממאנת

65. כע"ז בתשובת ר' עמרם גאון בתשובות גאוני מזרח ומערב סי' צז.

66. בקטע דלהלן יש כמה חיסורים בכ"ו.

67. צ א.

68. כן הוא ברש"י.

69. פט ב.

70. לפנינו בגמ' שם: קריא ולא ענו לה, וגירסא זו צריכה ביאור שהרי איירי שהיא כבר מתה ומה שייך לומר בזה שהיא 'קריא', ולגי' רבינו אתי שפיר, שהבעל הכהן קורא לקרוביה שיטפלו בקבורתה, והם אינם עונים לו, וכל זה מבואר ברמב"ן ורשב"א ומאירי שם, ועי' בדק"ס השלם שם.

71. בנדרס ליתא מילה זו.

72. זהו כלשון ראשון בגמ' נדה מו ב, שאינו יכול להפר מכח נישואין דרבנן אלא נדרים דרבנן, דמופלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא, וללשון שני מיפר אף אם מופלא הסמוך לאיש דאורייתא ונדריה חלים מדאורייתא, ע"ש.

73. דברי רבינו מכאן עד המשנה, הולכים על הגמ' כתובות ק ב-קא א, וע"פ הרי"ף שהביאה כאן. ובכתובות שם, כתב רבינו כדברי רש"י שם בכל זה.

דנפקא מדעתא, דדינא הוא דלא יתן לה כלום⁷⁴, כי היכי דלא תהוי נשכרת בכך ותרגיל עצמה בכך להינשא לכמה בני אדם וליטול מיניהו כתובה. ולקמן מפרש ואזיל דאפילו אליבא דר' יהושע אין לה כתובה. ושמואל תני ממאנת. דמדעתה, אין לה כתובה. יוצאה בגט. דבעל כרחה, יש לה כתובה.

לא פסלה מן האחין. שמותרת לקרוביו כאנוסה וכמפותה, כדתנן⁷⁵ נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו וכו'⁷⁶.

ולא פסלה מן הכהונה. משום גרושה, שאין אלו גירושין אלא עקירת נישואין הראשונים, דאמרה אי אפשי בקדושי אמי⁷⁷.

ממאנת אינה צריכה להמתין ג' חדשים. לאחר מיאונה, דעקרתניהו לנישואין ואינה בכלל שאר תקנה שאמרו חכמים לכל הנשואות שצריכות להמתין לאחר יציאתן מבעליהן שלשה חדשים.

יוצאה בגט צריכה להמתין. ואע"ג דליכא לספוקי קטנה במעוברת, לא חילקו חכמים בתקנתן בנשואות⁷⁸.

אליבא דר' אליעזר כולי עלמא לא פליגי. הא דאמר שמואל דאמר כר' יהושע ולא כר' אליעזר, שפיר קאמרת, דמודי שמואל דלר' אליעזר אין כתובה לשום קטנה, דהשתא ירושתה ומציאתה דמדירה לדידיה קאמר דלא מתוקמא בה תקנתא דרבנן, וכל שכן כתובה דמדידיה לדידה, שהרי כשתקנו חכמים נישואין ליתומה על ידי אמה ואחיה להנאתה ולטובתה תקנו, כדאמרינן בפרק חרש שנשא פקחת⁷⁹, כדי שלא ינהגו בה הפקר, שאין קטנה יודעת לשמור עצמה מלהתפתות.

כי פליגי אליבא דר' יהושע. כלומר הא דאמרת רב דאמר כר' אליעזר ולא כר' יהושע, ליתה, דרב אפילו לר' יהושע אמרה, דעד כאן לא קאמר דמעשיה קיימין

74. טעם רבינו הוא כעין דברי רש"י כתובות ק ב ד"ה אין להן כתובה ויבמות קיג א ד"ה ממאנת וב"מ סז א ד"ה אין לה כתובה והרי"ד והמאירי כתובות שם, אבל ראשונים אלו לא הזכירו אלא שמעצמה יוצאה, ולא את המשך דברי רבינו, שלא תרגיל עצמה וכו', וצ"ב למה הוצרך רבינו לזה ולא די לו בסברא שהיוצאת מעצמה, מהי"ת לחייב את הבעל לתת לה כתובה אחר שיצאה בעל כרחו.

75. צז א.

76. דברי רבינו כאן ובקטעים הסמוכים, הם ע"פ דברי רש"י כתובות ק ב-קא א.

77. בנרפס: אחי.

78. בנרפס: בנישואין.

79. קיב ב.

אלא מדידה לדידיה, כגון ירושתה ומעשה ידיה ומציאתה, שיהא לבעל כי היכי דלא לימנעו מלישא אותה.

אבל מדידה לדידה לא. כלומר לא הכבירו על הבעל שיתן לה כתובה, [ו]אפילו תצא היא בעל כרחיה.

מתני': נתן לה גט והחזירה. קודם שנישאת. ומיאנה בו וכו' מותרת לחזור לו. אע"ג דאם לא החזירה ונישאת לאחר ונתאלמנה, אסורה לראשון, אפילו הכי כי החזירה ומיאנה בו ונישאת מתוך המיאון, אתי מיאון וגלי עלה דקטנה היא ובטליה לגיטה, ולא הוי בחזרה שנייה כמחזיר גרושתו משנישאת.

אסורה לחזור לו. דהואיל ונישאת מתוך הגירושין, מחזיר גרושתו הוא, דהא לא אתא מיאון אבתריה דניבטליה.

- קח ב -

מיאון אחר גט. נישאת מתוך מיאון שאחר הגט. מותרת לחזור לו. (דאי) [דהא] בטיל גיטא, דמיאון אבתריה גלי דגט לא היתה צריכה לו ולא חשיב מידיו⁸⁰.

לאחר ומיאנה בו. כלומר חזרה ונישאת לשלישי ומיאנה בו.

כל שיוצאה ממנו בגט אסורה לחזור לו. ואעפ"י שיוצאת משל אחריו במיאון, (ו) [ד]לא בטליה לגיטא דידיה. בגמ' פרכינן רישא וסיפא.

גמ': תברא. קשיין אהדדי ואוקמא כתנאי.

ששלשה בגטין. שהוציאוה שלשה בגט, ואליבא דעולא תלתא גירושין איבעי לן למיתני במתני', ואע"ג דלא תנן אלא תרי. וכיון דשלושה פעמים נתגרשה, נראית כגדולה, ולא אלים מיאונה לבטל גט דידיה, שהרי גיטה חשוב כגט דגדולה, אבל קודם שתשלש אתי מיאון דחבריה ומגלי עלה דקטנה היא ומבטל גיטא מקמא⁸¹.

80. מדברי רבינו משמע שיש גילוי מסויים על הגט בפרט, אבל ברש"י בע"א במשנה ובע"ב וברי"ד בע"ב ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קצו, מבואר שהמיאון מגלה עליה שהיא קטנה, וכל מעשיה מעשי קטנות, וממילא אף נישואיה הקודמים אינם נישואין גמורים, והגירושין מהם אינם אוסרים אותה, ולדבריהם אי"ז גילוי על 'הגט' אלא על 'הנישואין', וממילא על הגירושין והגט מהם [כ"כ להדיא הרשב"א שם].

81. אולי צ"ל: דקמא.

תנא קמא היינו רב, דרב תנא הוא ופליג⁸².
מימינו בכסף שתינו. תורתנו לא יכולנו ללמוד אלא על ידי שחד, כדמפרש
ששכרו אדם בארבע מאות זוז לשאול הלכה זו, לפי ששעת הסכנה היתה שגזרו⁸³
שלא לעסוק בתורה.
מהו שתחזור לראשון. אתי מיאון דשני ומבטל גיטא דשני או לא.
לא לזו הוצרכנו. לשאול, דהא ודאי פשיטא דאתי מיאון דשני ומבטל גיטא דקמא
ומותרת לחזור לו.
דלאיסור כרת התרתה. דהיא מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה⁸⁴, ואיסור
אשת איש נמי פקע מינה⁸⁵.
לאסור לאו. דמחזיר גרושתו.
לא כל שכן. דגליה⁸⁶ דעתה⁸⁷ דקטנה היא ולא היה גיטה כלום.
והיינו תנאי, (ד)רב ור' ישמעאל בר יוסי, דהא רב אמר⁸⁸ דר' עקיבא ור' יהודה בן
בתירא אסרו משום דלא אתי מיאון דחבריה ומבטל גט ידיה.
אשת אחי האם. שניה, גזירה משום אשת אחי האב⁸⁹.
ונשאת לאחיו מאביו. שלא מאמו, בהיתר, שאינה שנייתו.
ומת, מהו שתמאן. בנישואין הראשונים דאחי אמו של זה כדי שלא תהא שניה לו,
ותתייבם לו בהתר.
צרתה לא גרסינן⁹⁰.
אבל באישות דערוה, כגון קטנה אשת אחיו מאמו ומת ונשאה אחיו מאביו ומת,

82. כ"כ רש"י.

83. בנדרס נוסף: שמד.

84. זהו כפירוש ריב"ן בתוס' ד"ה לאיסור.

85. זהו כפירוש רש"י.

86. ע"פ כ"ל, ובנדרס ובכ"ז: גלי.

87. בנדרס תיקנו: מילתא, ולכא' אי"צ לזה.

88. בכ"ז ליתא מילת: אמר, וההמשך הוא: ור' עקיבא.

89. עי' לעיל כא א-ב.

90. כג' בה"ג הל' מיאון עמ' שלז והרי"ף (לז א) והרא"ש סי' ד, ודלא כגירסת הטור סי' קעג
סע' יג.

פשיטא לן דלא אתי מאון דלאחר מיתה למישרי ערוה ליבומי⁹¹, אע"ג דקיימא לן⁹² דיש מאון לאחר מיתה, דתנן בריש פרקין ובית הלל אומרים ממאנת בבעל וביבס.

וסוגיין דמיאון דידיה מבטל גיטא דידיה, מרישא דמתניתין שמעינן לה, דקתני נתן לה גט והחזירה ומיאנה בו ונשאת לאחר ונתאלמנה או נתגרשה מותרת לחזור לו, אלמא אתי מיאון דידיה ומבטל גיטא דידיה. אבל מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידיה, בסיפא דמתני' דקתני הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה, לאחר⁹³ ומיאנה בו וכו', בגט אסורה לחזור לו, ואע"ג דהוי מאון דחבריה בתר גיטא דידיה, אלמא לא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה. ורישא דסיפא דשמעינן מינה דאתי מאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה, ליתיה, דאוקמה ר' אלעזר כתנאי וכדפרישנא, ולא כעולא שתירץ כגון ששלשה בגטין, דרבא דהוא בתרא הכי מתרץ מאון דידיה מבטל גיטא דידיה, מאון⁹⁴ דחבריה לא מבטל גיטא דידיה.

דכיון דמכרת ברמיזותיו. של ראשון שהוציאה בגט. אזיל ומשביש לה. ומפתה אותה בדברים למאן בשני ותחזור לו, ונמצאת בת ישראל הפקר שיוציאנה זה מתחת יד בעלה, לפיכך גזרו שלא תחזור לראשון אחר מיאון דשני.

גזירה אחיו אטו הוא. דאמרינן מדשריא לאחיו בטל גיטא, ואפילו לדידיה שריא⁹⁵.

- קט א -

מת בעלה של גדולה. ונפלה לפני בעל הקטנה, זיקתה של גדולה שהיא מן התורה אוסרת קטנה עליו דנישואיה דרבנן ולא אלימי הנהו נישואין לאפקועי זיקה דאורייתא, והויא לה אחות זקוקתו, ומה יעשו.

ר' אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו. ותעקור נישואיה מזה, ויהא מיבם את הגדולה.

אם מיאנה מיאנה. אין מלמדין את הקטנה שתמאן ליבם את הגדולה, קסבר יתרחק

91. כ"כ התוס' ד"ה יש מיאון ועוד ראשונים.

92. בכי"ו: דקמשמע לן.

93. בכי"ו חסרה מילה זו.

94. מכאן עד סוף הקטע חסר בכי"ו.

95. כע"ז ברש"י.

אדם מן המיאונים כדאמרין בגמ' ⁹⁶, ואע"פ שלא מיאנה אין זיקת הגדולה אוסרת הקטנה, דקסבר אין זיקה בפרק כיצד ⁹⁷, כלומר לא אלימא זיקה, הלכך כי לא מיאנה תמתין גדולה עד שתגדיל קטנה תחת בעלה ויהיו נישואין גמורין, ואז תצא יבמה משום אחות אשה, אבל בלא המתנה לא אפשר, דאי חליץ לה לגדולה קאסר לקטנה משום אחות חלוצה, והא לא אמרין מה לי אי אסר לה, ניסרה כדי שתתקיים מצות חליצה, דקסבר מותר לבטל מצות יבמין ⁹⁸.

אי לו. אוי לו.

מוציא אשתו. קטנה.

בגט ⁹⁹. שזיקת הגדולה אוסרתה, דקסבר ר' יהושע יש זיקה, והכי שמענוה בפרק ארבעה אחין דקאמר התם יש זיקה ¹⁰⁰. והגדולה לא תתייבם, משום אחות גרושה, אלא תצא בחליצה, והקטנה ¹⁰¹ אסור ללמדה שתמאן ¹⁰².

[ויתרחק משלשה דברים, מן המיאון]. אמר ¹⁰³ גאון זצ"ל תדיר אנן ואבהתנא כדאתא לקמן יתומה לקידושיה, תבעינן ראייה דבוגרת היא, כדי לארחוקי מן המיאונים כדאמרי רבנן, ודיינא דמקדש יתומה קטנה מוכחיננא ליה ונזיפנא ליה, מיהו לא מהנפקינן לה מבעלה ¹⁰⁴.

- ק י א -

גמ': הלכה כר' אליעזר. דאמר מלמדין.

96. כלומר שלדעתו אף במקום מצוה אין מלמדים למאן. כ"כ התוס' והתוס' רא"ש והתוס' מהר"ם ור"פ לעיל יג א ד"ה תמאן והריב"ן לעיל יח א ד"ה מצות.

97. יח א.

98. גמ' שם.

99. בכ"ז חסרה מילה זו.

100. כט ב.

101. אולי צ"ל: דהקטנה.

102. כ"כ רש"י ושו"ת הרשב"א ח"ו סי' סט ומאירי כאן בלשון ב ולעיל כט א, ועי' מאירי כאן בלשון א.

103. מקום קטע זה בנדפס ובכתבי היד הוא לעיל קז ב במשנה של קדושי קטנה, והעתקתיו כאן במקומו.

104. עי' מה שכתבו בזה התוס' כאן ד"ה ויתרחק וההגהות מיימוניות גירושין פ"א ה"א והאור זרוע סי' תרפו.

- קי ב -

ולר' אלעזר. היינו ר' אלעזר בן שמוע שהוא תנא, שחלק על תנא קמא במשנה¹⁰⁵, דקאמר¹⁰⁶ בכולן מלמדין את הקטנה שתמאן בו¹⁰⁷.

- קיא ב -

ר' אלעזר גרסי' הכא במתני, ולעיל גבי אחיות אחת גדולה ואחת קטנה גרסי ר' אליעזר, והכי מוכח בפרקא קמא דנדה¹⁰⁸ דקאמר שמואל התם הלכה כר' אליעזר בארבע, ופריך ותו ליכא, והא תנן ר' אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו ואמר שמואל הלכה וכו', ומשנינן ההיא משום דקאי ר' אלעזר כוותיה.

מלמדין את הקטנה. שבא עליה יבם תחלה.

שתמאן בו. ביבם, כבית הלל, ותעקור נישואיה, ויקיים את הגדולה, וליכא משום בונה שני בתים שהרי בנין ראשון נעקר.

גמ': וכן אמר ר' אלעזר. בן פדת, דאמורא הוא.

הלכה כר' אלעזר. דמלמדין את הקטנה שתמאן.

בגמ' מפרש: וצריכה, דאי אשמועינן בהך קמייתא, בהך קאמר שמואל הלכה כר' אליעזר משום דלא איקיים מצות יבום. פירוש דגבי אחיות קמיירי שנפלה הגדולה לפני בעל הקטנה, וקאמר מלמדין את הקטנה שתמאן כדי שתתייבם הגדולה.

אבל בהא דאיקיים מצות יבום. פירוש בגדולה, כדקתני חזר וכא על הגדולה, אימא הואיל וקיים מצות יבום אין מלמדין אותה למאן אלא שתיהן יוצאות בגט, שיתרחק אדם מן המיאונין, קמ"ל.

105. קיא ב.

106. בנדפס: וקאמר.

107. נראה שרבינו בא לפרש כאן את דברי הרי"ף (לח ריש ע"ב), [שהרי חיבורו נסדר ע"פ הרי"ף], שעל מה שאמר רב חסדא בשם רב שתקנתן של קטנה וחרשת היא שיכנסו החרשת ויוציאה בגט וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ, כתב הרי"ף שלהלכה שמלמדים למאן (ולשיטתו שהיינו אף במקום מצוה דרבנן), אף כאן עבדינן הכי, וברי"ף לפנינו איתא: רבי אליעזר, ובדברי רבינו משמע שגורס: רבי אלעזר, וכן הוא בנמוק"י על אתר, אבל בהמשך דברי הנמוק"י בד"ה ר"א מבואר שגרסין הכא: רבי אליעזר.

108. ח א.

ואי אשמועינן בהא, משום דגדולה רמא עליה קמיה מעיקרא לייבומי. משום הכי מהדרינן אמיאון דקטנה כדי שתתייבם הגדולה, אבל אידך בההיא דאחיות, דגדולה אחות אשתו היא, לא רמיא, ולא ילמדו את הקטנה למאן בשביל יבומיה של גדולה, קא משמע לן.

• • •

אבני חן חלק ד

קונטרס המפתח

בתחילה באו שמות המפרשים, אח"כ (בגוף כזה) העמוד בספר שבו נכתב על נידון זה (לעתים בפנים ולעתים בהערות). כשנכתב על הנידון ברציפות על פני כמה עמודים, לא צויין אלא לעמוד הראשון שבו מתחיל הנידון. מקור מסויים הכתוב ללא ציון מדויק, לאות הוא שמקומו על אתר. סימן מפריד (/) בין המקורות, מסמן חלוקה בין דעות החולקות זו על זו או המפרשות באופנים שונים זו מזו. כשישנם כמה נידונים באותה אות, זהו מחמת שהנידונים קשורים זה לזה. 'ע"י' שנכתב בתחילת מקור, מסמן שהדברים אינם כתובים בו בפירוש, אלא רק עולים מתוך דבריו. כשישנו מקור קדום, ואחריו בפסיק הובא מקור נוסף (לדוגמא: רש"י י א, ומהרש"א שם וכדו'), היינו שהמקור המאוחר מפרש את דברי המקור הקדום. אם המקור הנוסף הובא עם 'ע"י' בתחילתו, היינו שהוא דן בדברי המקור הקדום. מקורות מאוחרים שבאו לאחר מקורות קודמים בתוך אותה דעה, בדרך כלל אין זה בא לומר שהם מ'בעלי' אותה דעה, אלא שהם מסבירים אותה. כל מקום שהוזכרו טור ושו"ע ונושאי כליהם, או חזו"א, בסתם, הוא באה"ע. הציונים לעמודים בשו"ת שער אפרים, הם ע"פ מהדורת אשדוד תש"ע.

- קז א -

א. ב"ש אומרים אין ממאנין אלא ארוסות. רק לכתחילה או אפילו בדיעבד. ירושלמי ה"א (מחלוקת) / רמב"ן במשנה; רשב"א שם; תוס' רא"ש שם; ריטב"א שם ולהלן ע"ב; מאירי במשנה; קרבן העדה לירושלמי שם; קרן אורה במשנה; גליוני הש"ס לירושלמי שם; פי' הגרש"ק לירושלמי שם / תוס' בע"ב ד"ה תרי. ועי' בתוס' רא"ש ומהרש"ל וים של שלמה ורעק"א ובית מאיר וערוך לנר לעיל פט ב. לאופנים נוספים של מיאון 'לכתחילה' ו'בדיעבד', עי' בפנים אות קנו. ג, צז	ירר' יבמות פי"ג ה"א, וקרבן העדה ושיירי קרבן ופני משה שם; רשב"א יבמות קז א / שו"ת הרשב"א ח"ו סי' סט. ג. ב"ש אומרים בבעל ולא ביבם וב"ה אומרים וכו'. הסבר מחלוקתם. ירושלמי ה"א. ועי' לקח טוב (למהר"י ענגיל) בסוף ההקדמה. ועי' להלן בגמ'. ה. ק"א ד. ב"ש אומרים בפניו וב"ה אומרים וכו'. הטעם. מאירי. א. ה. שם. מה הדין בדיעבד. גירסת התוס' ד"ה תרי בירושלמי כאן; עי' בראשונים המצויינים	לעיל אות א. ועי' ר"י אלמנדר / עי' תוס' שם. א, קנח ו. שם. האם לכתחילה אף לב"ה צריכה למאן דוקא בפניו. צדה לדרך מאמר ג כלל ד פ"א / עי' רמב"ם גירושין פי"א ה"ג וטור ושו"ע סי' קנה ס"ד, שסתמו. ז. נכנסה לחופה וכו' מסר האב וכו'. שיטת הירושלמי בזה, ולפ"ז בארוסה. ירושלמי ה"א; פני משה שם. א, ב. ח. לפי... בעילת זנות. צ"ב דבגמ' לעיל נט ב איתא שאפילו לר"א שפנוי הבא על
--	--	---

- הפנויה עשאה זונה, הממאנת אינה חשובה זונה. שיירי קרבן לירושלמי ה"א ד"ה אתיא; ערוך לנר לתוס' ד"ה טעמא; אבני נזר אה"ע סי' קכא אות לב. על הסבר הרבר שההממאנת אינה חשובה זונה, עי' להלן סוף קח א. ב.
- שיטת הירושלמי בדעת ר"א. ירושלמי ה"א; קרבן העדה ושיירי קרבן שם; אור שמח אישות פ"א ה"ד; גליוני הש"ס לירושלמי שם וציונים לתורה כלל לט ד"ה וע"ק. ב.
- ט. שם.
- איך שיין לומר כן בנכנסה לחופה ולא נבעלה. זרע יצחק לרש"י ד"ה דאיסורא; יד דוד (זינצהיים). ועי' בבית פנחס. ב.
- י. משום פירי.
- איך שיין לומר כן בנכנסה לחופה ובמסר האב. מאירי. ג.
- יא. שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה.
- איך שיין לומר כן בנכנסה לחופה ובמסר האב. מאירי. ג.
- יב. במחלוקת ב"ש וב"ה בארוסה. הסברים נוספים. ירושלמי ה"א, והאחרונים המצויינים לעיל אות ח; עי' דברי ר' תנחום בר' חיה בירושלמי שם; שיירי קרבן שם ד"ה קול; פי' הגר"ח שם. ב.
- יג. א"ר אושעיא ממאנת למאמרו וכו'.
- מבואר שלב"ש אפילו במאמר אינה יכולה למאן, והטעם ששונה מקידושין. ר"י אלמנדר / רשב"א; ריטב"א; מאירי. ועי' בערוך לנר. ה.
- הטעם שלב"ה יכולה למאן במאמר ואף על פי שלא מהני להתירה לשוק. ג.
- רשב"א. ט. קיב
- ג. שם.
- מהו ענין המיאון בבעל וביבם למסקנא.
- אבני נזר אה"ע סי' רצה; עי' ח"י הגר"ש סי' יא; ח"י ר' ראובן סי' כ אות ג.
- ד. שם.
- האם לר"א המיאון ביבם הוא בנישואין הראשונים או השניים, והאם כשמאנה
- רשב"א. ט. קיב
- ג. שם.
- ואף קטנה שנתקדשה בקידושי תורה, ונפלה ליבום, ועשה בה היבם מאמר, יכולה למאן במאמר.
- עי' ירושלמי ה"א, לדעת ר' הילא בשם ר' שמעון בן יוסינא בשם ר' הושעיא, וקרבן העדה שם ושיירי קרבן שם ד"ה ביבמה. ועי' פנים מאירות (קאטקין) לירד' שם.
- טו. מאמר דמדעתה מציא עקרה וכו'.
- הסברא להיפך, שמה שנעשה בעל כרחא יותר יהיה קל לה לעוקרו.
- ריטב"א. י. קז
- טז. והרי ביאה דבעל כרחא וכו'.
- מבואר שאף קטנה שאישותה מדרבנן היכולה למאן, מתייבמת בעל כרחא, והסבר בזה.
- ריטב"א [עי' במהר"א אור החכמה, גירסא שונה]; מאירי. י.

- קז ב -

- א. אלא ביאה ומאמר דהוא קעביד וכו'.
- האם למסקנא נשאר אף הטעם דבעל כרחא.
- עי' דברי ר' משה כהן בתוס' יג סוע"א ובתוס' רא"ש שם; עי' ר"י אלמנדר יג א. ט, יח
- ב. שם.
- הטעם בזה, שלא פלוג רבנן בין קידושיה לקדושין דעלמא.
- לאחר שנתייבמה חוזרת לזיקתה.
- עי' רש"י ד"ה ומציא ונהור שרגא; רמב"ן קיא ב; רשב"א שם; ריטב"א שם / תוס' יג א ד"ה לא; ח"י הגר"ש סי' יא; חזו"א סי' קיא ס"ק ו; ח"י ר' ראובן סי' כ אות א וג.
- י, טו, יח, קיד
- ה. שם, ובהמשך: עולא אמר... נישואי קמאי קעקרא.
- האם יכולה לפרש שממאנת

בזיקה בלבד.

ע' רמב"ן; ע' רשב"א; ריטב"א. טו

ו. שם.

ואפילו ביבם קטן יכולה למאן.

תשובת מהר"י דונדון בשו"ת אהלי תם (תומת ישרים) סי' ריא; כנה"ג סי' קנה הג' טור אות כב. טו

ז. שם.

מבואר שאינה יכולה למאן בזיקת היבום אלא אם כן עוקרת את אישות המת.

ע' בראשונים המצויינים באות ה הקודמת; ר"י אלמנדר / ע' שו"ת מהר"ט ח"ב אה"ע סי' יח ד"ה ובאמת. טו, כח

ח. שם - בפלוגתת ר"א ועולא. האם ר' אושעיא חולק כיון שאינה יכולה למאן לאחר שיצאה מבעלה, או מטעם אחר, והאם לעולא ממאנת רק מפני שזקוקה ליבום מחמת בעלה.

ע' רי"ף קח ב (לז א), ונמוק"י שם; ע' רש"י יב א ד"ה משום וכאן ד"ה צרת, וריטב"א יב א; חזו"א סי' קא ס"ק ב / רמב"ן; רשב"א; ריטב"א; ע' מאירי קז א / ר' משה כהן בתוס' יג סע"א ובתוס' רא"ש שם, וע' תו"י השלם שם. וע' יד אהרן (תמרת) סי' ד, ואתון דאורייתא קר"א לכלל ח, וחי' ר' ראובן סי' ב. טו

עוד בענין מיאון לאחר שיצאה מבעלה.

ע' ירושלמי פ"א ה"ב: תפתר

שאינן שם יבם אחר אלא אביה, ופסקי רי"ד יג א ואור שמח קונטרס זיקה אות ח ורידב"ז לירושלמי שם ויד דוד ח"א אות שז, וע' להלן אות יג ו; רמב"ן קח ב; ריטב"א יב א וקח ב; מאירי כאן; ריא"ז פי"ג ה"א אות ה; חי' אנשי שם לרי"ף (לו א); פרדס רימונים (אבן מוחא) אה"ע סי' טו ולא; חי' ר' ראובן סי' כ אות ג; בית אהרן (לר' אהרן כהן ר"י חברון) יבמות סי' טו וטז. יב

הטעם שלא מהני מיאון לאחר שיצאה מבעלה.

ע' רמב"ן שם; ע' רשב"א שם; ע' רי"ד שם; יד דוד (ח"א אות שז); בינת ראובן יבמות סי' יג, מהגרנ"ט, וחי' הגרנ"ט סי' ח / ע' ריא"ז שם; אור שמח קונטרס זיקה אות ח; חי' ר' ראובן (סי' כ אות ג). יב

ט. שם - ברעת ר' אושעיא. האם מהני כשמפרשת שממאנת בזיקת היבום.

ע' ירושלמי פ"א ה"ב ופי"ג ה"א / רמב"ן יג א וכו'; רשב"א שם ושם; ריטב"א שם ושם; תוס' רא"ש קז א; מאירי כאן. יט

י. שם - ברעת עולא. האם סובר כן אף כשמאנה בסתם, ולא פירשה שממאנת באח המת.

ע' ירושלמי פ"א ה"ב ופי"ג ה"א [מחלוקת] / רמב"ן; רשב"א; ריטב"א; מאירי. יט

יא. שם.

מה הדין כשפירשה שממאנת רק בשני.

ע' ירושלמי פ"א ה"ב, וע' בגי'

הפסקי רי"ד יג א; ע' רש"י יג א ד"ה תמאן, וב"ח סי' קעג אות ה; ע' טור שם, וב"ח שם. יט

יב. ואמאי תמאן השתא... ותתייבם צרתה. ואף לסוברים שאין מלמדים למאן ואפילו במקום מצוה [ע' להלן קט א אות ג ואילך], כאן מלמדים, והטעם.

תוס' יג א ד"ה תמאן, ותוס' רא"ש ותוס' מהר"ם ור"פ שם; ריטב"א כאן ד"ה אמאי. פג

יג. שם.

לסוברים שאינה יכולה למאן לאחר מיתה אלא אם כן היא זקוקה ליבום, צ"ל שמדובר כשיש עוד יבמים.

ריטב"א יב א. כ

הירושלמי מתרין שמדובר כשאין עוד יבמים, ולכן אינה יכולה למאן.

ע' בירושלמי ומפרשיו המצויינים לעיל אות ח. וע' להלן אות כ, באופ"א. יג, כ

יד. אלמא... נראית ככלתו, הכי נמי בשעת נפילה נראית כצרת בתו.

מכח גזירה זו אף היבם אסור בקרובותיה.

כנסת הגדולה סי' קנה הג' טור אות כט. כ

טז. שם.

ואפילו לא נפלה ליבום מחמתו, די במה שלא מאנה בו כשהיתה תחתיו, כדי לאוסרה לקרוביו.

ע' בה"ג הל' מיאון עמ' שלז; ע' רי"ף קח ב (לז ב); ע' רא"ש סי' ד. וע' תוס' ותו"י השלם כט א

ד"ה אי, ורמב"ן וריטב"א כאן,
ומאירי קט א ד"ה גדולה. ועי'
בשור"ת זכר יהודה (מהרי"ל
בטלן) סו"ס ל. כ

טז. שם.

ואף כשנשאת לאחר ומאנה
בו, אין אומרים לענין גזירה זו
שמיאון בשני עוקר את נישואי
הראשון (עי' בגמ' להלן קט
ב).

עי' תוס' יג א ד"ה לא, וחזו"א סי'
ק"ב ס"ק ד; יד דוד ח"א אות
שט"ש-שנ. עה

יז. שם.

הטעם שלענין איסור יבמה
לשוק לא גזרו עליה.

פסקי רי"ד יג א; ר"י אלמנדר
שם / ר"י אלמנדר כאן. כא

יח. שם.

הממאנת בבעלה, אם אף בה
שייכת הגזירה ד'נראית'.

תוס' כט א ד"ה אי; תו"י השלם
שם; מאירי קט א, פי' ב / מאירי
שם, פי' א. כב

יט. שם.

לאיזה קרובים אסורה משום
הגזירה, האם דוקא לאביו
משום כלתו, או לכל
הקרובים.

עי' בה"ג הל' מיאון עמ' שלו
ורי"ף קח ב (לו א), וראשונים
דלהלן בדעתם; רמב"ן; רשב"א;
ריטב"א; מאירי כאן ויב א; שו"ע
קנה יא בשם י"א; ב"ח שם /
רמב"ם גירושין פי"א ה"ז;
העיטור אות ג, גט מיאון; טור
שם; שו"ע שם בלשון א; לכוש
שם; ט"ז שם ס"ק ו; משנת ר'
אהרן סי' יב אות ו. כב

לסוברים שאסורה לכל קרובי
הבעל, אם אף לקרובי היבם.

רמב"ן; ריטב"א; רמ"א שם /
כב מאירי.

כ. שם.

דעת הירושלמי על גזירה זו.

ירושלמי פ"א ה"ב ופי"ג ה"א /
קרבן העדה לפני משה, בביאור
לשון ב' בירושלמי שם, ועי'
במקורות המצויינים לעיל אות
ח, באופ"א. כג

כא. אמר רב מיאנה בזה וכו'
ושמואל אמר וכו'.

האם רב ושמואל הולכים
בשיטת עולא, או בשיטה
חדשה.

רש"י ד"ה רבי; תוס' ד"ה מאן;
רמב"ן בחי' ובמלחמות (לו א);
רשב"א; ריטב"א; מאירי / בעל
המאור. כב, ל

כב. שם.

לא נחלקו אלא לשאר
היבמים, אבל ליבם שמאנה
בו, אסורה.

עי' בגמ' לעיל יב א: ומ"ש
ממאנת דשריא 'לאחין'.

הטעם שאסורה ליבם שמאנה
בו, ואף על פי שעקרה את
אישות האח המת.

רש"י יב א ד"ה אלא; ריב"ן שם,
פי' א; תו"י שם; רמב"ן
במלחמות (לו א); ריטב"א יב א
וכאן; מאירי / בעל המאור;
ראב"ד בכתוב שם; פסקי רי"ד יב
א; מאירי שם; ב"י סי' קעג אות
יד / ריב"ן שם, פי' ב; ר"י
אלמנדר שם. כד

ולר' אושעיא מותרת אף למי
שמאנה בו, שזקוקה לו ליבום.
תוס' ד"ה מאן; מאירי. כד

כג. אמר רב... אסורה לזה מיד
דהוה אבעלת הנט וכו'.

ביאור הדימוי בין ממאנת
לבעלת גט.

עי' תוס' ד"ה מיד, ותו' רא"ש;
עי' בעל המאור בסוף סוגיין;
רי"ד יב א / ריטב"א; מאירי / ר"י
אלמנדר / בעל המאור. כה, ל

כד. שם.

היינו בסתם, אבל אם פירשה
שממאנת רק באחד מהיבמים,
מודה רבה שמותרת לשאר.

מאירי. כו

כה. שם.

אף על פי שדימו ממאנת
לבעלת הגט, אין הדימוי
גמור, ולא בכל האופנים.

ישרש יעקב. כו

כו. ושמואל אמר... הכא היא
קעברה ביה וכו'.

י"ג: הכא היא קא דחיא
נפשה.

רי"ף (לו א); רמב"ן במלחמות;
עי' ר"י אלמנדר. כו

כז. שם.

ביאור בזה.

מאירי; ריטב"א; ר"י אלמנדר /
עי' רמב"ן במלחמות (לו א).

כז, כז

כח. שם.

אם פירשה שאינה רוצה
בנישואיה לאח המת, מודה
שמואל שאסורה לכל האחים.

לג. תנן התם החליצה והמיואון בשלשה וכו'.

במה נחלקו ב"ש וב"ה לענין ב"ד מומחים.

רמב"ן, פי' א; ריטב"א במשנה; מאירי במשנה / רמב"ן בפ"ב. לב

לד. ואלו ואלו מודים שצריך שלושה.

האם משום שמיאון כעין דאורייתא, או מטעם אחר.

עי' רמב"ן ורשב"א וריטב"א כאן; רש"י סנהדרין ב א ד"ה מיואון; יד רמ"ה סנהדרין יד ב; ר"י מלנויל סנהדרין ב א / נודע ביהודה תניינא אה"ע סי' קיד סוד"ה אבל / נודע ביהודה שם בהגהה מכן המחבר / אור שמח עדות פ"ג ה"ד. לג. לד

לסוברים שמיאון כעין דאורייתא, לאיזה דין דאורייתא הכוונה.

מהר"ם שיף סנהדרין שם; שו"ת חת"ס אה"ע ב סי' סה ד"ה ודברי וס' סו ד"ה אך; רש"י סנהדרין שם / שו"ת חת"ס אה"ע סי' סד ד"ה ולפע"ד; פתחי תשובה סדר הגט ס"ק ח; בית הלוי סוף ח"א; שו"ת עונג יו"ט אה"ע סי' קנה ד"ה ולפ"ז / עי' רמב"ן ורשב"א וריטב"א כאן, וחמרא וחיי סנהדרין ב א; נודע ביהודה תניינא אה"ע סי' קה ד"ה והנה וס' קיד ד"ה אבל; שו"ת שיבת ציון (לכן הנודע ביהודה) סי' סח. לד

לה. רבי יוסי... מכשירין בשנים. הטעם שאין מצריכים ג' משום שכעין דאורייתא תקינה.

ל. רב אסי אמר וכו'.

האם מחמת שאין מיואון לחצי זיקה, המיואון לא חל כלל, או שעוקר את כל הזיקה.

רמב"ן במלחמות (לו א); ריטב"א יב א; מאירי כאן; ההשלמה [הנדפס עה"ג ע"ש תוס' חד מקמאי] כאן / בעל המאור. ועי' אתוון דאורייתא כלל ח ד"ה וייתיישב. כט, ל

לסוברים שאינו מיואון כלל, אם כן זקוקה לאחים ליבום.

עי' בה"ג הל' מיואון עמ' שלח, ורמב"ן במלחמות, ועי' הג' בן אריה לבה"ג שם; רמב"ן במלחמות; ההשלמה; ריטב"א יב א; מאירי כאן. כט

לפ"ז כשמאנה בכל היבמים, אסורה להם ומותרת לשוק.

ההשלמה; ריטב"א שם; מאירי כאן. כט

לא. שם - סוגיית מיואון ביבם.

מה ההלכה.

רמב"ן בחי' ובמלחמות; רשב"א; ריטב"א; מאירי; טור ושו"ע סי' קעג ע"י יד / אור זרוע סי' תרעז / בעל המאור. ל, לא

לב. והלא פישון הגמל וכו'.

אם מוכח מזה שמיאון נשואה ושלא בפניו, מהני בדיעבד לדעת בית שמאי.

ירושלמי ה"א; רמב"ן במשנה; רשב"א שם; תוס' רא"ש שם; ריטב"א שם ולהלן ע"ב; מאירי במשנה / תוס' ד"ה תרי; עי' ר"י אלמנדי במשנה. ועי' בע"א א, ד. אות א וה.

ים של שלמה סו"ס ח; קרבן נתנאל אות ג; ערוך השולחן סי' קנה סוף סע' יג. כז

כט. שם.

התרתה לשאר האחים לשמואל, האם היא דוקא ליבום.

רי"ף יב א (ב א), ומאירי שם יב א וב"י סי' קעג ע"י יד וב"ש ס"ק יח; ריב"ן שם; ראב"ד בכתוב שם שם; ר' אברהם מן ההר שם; רמב"ן בחי' כאן ובמלחמות שם; רשב"א כאן; רא"ש פ"א סי' ו; תוס' רא"ש יב א ד"ה צרה; מאירי כאן; ריא"ז פ"ג ה"א אות ד; עי' טור סי' קעג, וב"י שם סע' יד; שו"ע שם / עי' רמב"ם גירושין פ"א הי"ז, ומגיד משנה שם וב"ש שם ס"ק יח; עי' ב"ח שם, ברעת הרי"ף שם. ועי' חי' מהר"א (אויערבאך, לבנו של בעל הרברי משפט) אה"ע סי' ט-י. כז

לסוברים שמותרת דוקא ליבום, הטעם.

רמב"ן בחי' ובמלחמות שם; רשב"א; מאירי; ריב"ן שם; ר' אברהם מן ההר שם / שו"ת מהרי"ט ח"ב אה"ע סי' יח ד"ה ובאמת. ועי' בינת ראובן יבמות סי' ג, מהגרנט, וחי' הגרנט סי' ח, ובית אהרן (לר' אהרן כהן ר"י חברון) יבמות סי' טז. כז

לדעה זו, כשמאנה בפירוש בכולם, אסורה על כל האחים. ראב"ד בכתוב שם שם; רמב"ן בחי' ובמלחמות שם; רשב"א; מאירי. כט

שׁוֹת חַתָּם אֶהֱיָה בְּסִי סוֹ דָּהּ
אֶךְ / נֹדַע בִּיהוּדָה תִּנְיִנָא אֶהֱיָה
סִי קִיד דָּהּ אַבְל. לֵה

לו. שם.

ואפילו בפני ב' הדיוטות.

רמב"ן ספר הזכות כאן (לו א);
מאירי קז א; מהרשד"ם אה"ע סי'
לז.

לו. שם.

אם השנים שממאנת בפניהם
חשובים 'עדים' או 'בית דין'.
ע' להלן שיש סוברים שמועיל
אפילו בפני א', ואור זרוע סי'
תרעח וש"ת שער אפרים סי'
קיב (עמ' שנה); מאירי קז א וב"ב
קלח ב; ע' טור ושו"ע סי' קנה
ס"ד: 'שיעידו'; ע' אלפסי זוטא
יבמות פ"ב אות יב וש"ת רמ"ע
מפאנו סי' פו בהגה"ה; ע' ב"ש
סי' קנה ס"ק יא; ע' קרבן נתנאל
יבמות פ"ג אות ה; ע' בירת
מגדל עז ליעב"ץ ערוגה א ס"ק
ל / ע' ר"י אלמנדי קח א; שו"ת
תו"ח (מהרח"ש) ח"ב קונטרס
מודעא ואונס ד"ה ואיברא
דהוקשה (מהד' זכרון אהרן עמ'
כט), בלשון שני; שו"ת שער
אפרים סי' קיב (עמ' שנט ואילך);
סמיכה לחיים אה"ע סי' י ד"ה
והנה (הג'). וע' מחנה יאודה
חז"מ סי' רנה סו"ס א, ופאת ים
ליקוטנים אות הקו"ף ענין קם
דינא ד"ה איך (דף קיב טור ד)
ואילך, ודברי תלמוד (לרא"א
קפלן) אה"ע סי' קנה (עמ' קצד).
מ

לח. הלכה כאותו הוונ.

יש גורסים: אין הלכה.

סמ"ג עשין נ והגהות מיימוניות

גירושין פי"א ה"ח ופסקי ר"ד
כאן וים של שלמה סי' ה, בשם
בה"ג וולפנינו, וכן העתיק
הרמב"ן בס' הזכות בשמו, כבגמ'
לפנינו]. לו

לז. שם.

מיאון בפני שנים רק בדיעבד
או אפילו לכתחילה.

תוס' ד"ה הלכה ועיטור אות ג גט
מיאון ומנהיג הל' מיאון עמ'
תרצג ואור זרוע סי' תרעח
ורמב"ן בס' הזכות (לו א)
ורשב"א כאן ולפנינו בשם ר"ת,
וט"ס וצ"ל ר"ח, ע' נמוק"י
בשמו וריטב"א כאן וטור אה"ע
קנה, בשם ר"ח; ע' בה"ג ורי"ף
[שהעתיקו דברי ב"ה ואף על פי
שאין הלכה כמותם], ורמב"ן בס'
הזכות וים של שלמה סי' ה; שו"ע
שם ס"ד, בשם יש מי שאומר /
ע' רמב"ם גירושין פי"א ה"ח,
ומגיד משנה; מגיד משנה שם
וריטב"א כאן, בדעת הסוברים
שמהני אפילו בפני אחד, ע'
להלן; שו"ע שם, בסתם. וע'
שו"ת שער אפרים סי' קיב (עמ'
שנה ואילך) ובית מאיר אה"ע
שם. לו

לסוברים שרק בדיעבד, הטעם
שצריך ג' לכתחילה.

ע' רמב"ן וים של שלמה שם /
ערוך השלחן סי' קנה סע' יב /
אור שמח עדות פ"ג ה"ד. לז

מ. שם.

מה הדין בפרהסיא.

ע' ר"י אלמנדי קח א; ב"ש סי'
קנה ס"ק ט; ערוך השלחן שם
סי"ב. לז

מא. שם.

מה הדין בפני אחד.

ע' רש"י קח א ד"ה אצל חנוני,
ואור זרוע סי' תרפ, ורמב"ן
ורשב"א וריטב"א קז ב ומאירי
קח א ד"ה עיקר; תוס' ד"ה
מכשירין; ע' טור ושו"ע סי' קנה
ס"ד, וב"ח וט"ז שם וב"ש שם
ס"ק ח / ע' רמב"ם גירושין פי"א
ה"ח, וש"ת רב פעלים ח"א
אה"ע סי' יב ד"ה עוד אמרתי,
וע"ע שו"ת שער אפרים סי' קיב
(עמ' שנו) ומעשה רקח לרמב"ם
שם וחס"ד לתוספתא יבמות פ"ג
ה"א ושיירי מנחה שם; רשב"א
כאן ומאירי קח א, בדעת
הסוברים שבפני שנים מועיל רק
בדיעבד, ע' לעיל. לח, לט

הסוברים שמהני אפילו בפני
אחד, הטעם.

אור זרוע סי' תרפ; שו"ת שער
אפרים סי' קיב (עמ' שנה). לח

אף לדעה זו, היינו רק
בדיעבד.

ריטב"א קז ב; מאירי קח א.

לח

לדעה זו, הוא הדין בפני נשים.
אור זרוע סי' תרפ; ראנ"ח סי' כו
ד"ה ומעתה. וע' שער אפרים סי'
קיב (עמ' שנו) ובית מאיר אה"ע
סי' קנה. לח

לדעה זו, הטעם שאין צריך
עדות לקיומי.

ים של שלמה סי' ה; כתונת פסים
לו א מדפי הרי"ף, ובשו"ת עין
המים (נמצא בסוף ספר נחלי
המים) סי' א אות ה. לט

הסוברים שדוקא בפני שנים,
הטעם.

בית מאיר סי' קנה ס"ד / כתונת פסים ועין המים שם / שו"ת תר"ח (מהרח"ש) ח"ב קונטרס מודעא ואונס ד"ה ואיברא דהוקשה (מהר" זכרון אהרן עמ' כט), בלשון שני; שו"ת שער אפרים סי' קיב (עמ' שנט ואילך); סמיכה לחיים אה"ע סי' י ד"ה והנה (הג'). ועי' דברי תלמוד (לרא"א קפלן) אה"ע סי' קנה (עמ' קצד).

לדעה זו, צריך שיהיו דוקא כשרים לעדות.

בית מאיר סי' קנה ס"ד. לט

לדעה זו, מה הדין בינו לבינה. אור זרוע סי' תרעה בשם ר' שמחה / עי' תוס' ד"ה מכשירין ועוד ראשונים, שממאנת בפני 'אחד', וחסדי דוד לתוספ' יבמות פי"ג ה"א. ועי' יד דוד ח"א אות רצה. לט

מב. שם - הנאמנים להעיד על מיאון.

עד אחד אינו נאמן. תוס' ד"ה מכשירין; אור זרוע סי' תרעה; רשב"א; ריטב"א; מאירי כאן וקח א; טור ושו"ע סי' קנה ס"ד. מא

הטעם שעד אחד אינו נאמן. עי' אור זרוע סי' תרעה ומהרש"ם אה"ע סי' רז ושו"ת שער אפרים סי' קיב (עמ' שסג) / אבני נזר אה"ע סו"ס קפב; חזו"א סי' קיא ס"ק ח. מא

האם דוקא שני עדים כשרים. עי' תוס' ורשב"א וריטב"א ומאירי וטור ושו"ע שם / עי'

במקורות המצויינים להלן.

מא

כשניכר ממעשיהם שמאנה, י"א שאף עד אחד נאמן.

שו"ת שער אפרים סי' קיב (עמ' שסג). מב

נשים, האם נאמנות.

אור זרוע סי' תרפ ותרעה. מא

הודאת הבעל, אי מהניא.

אור זרוע סי' תרעה; ים של שלמה סי' ה / עי' ראשונים דלעיל שדוקא שני עדים נאמנים; בית פנחס. מא

האשה אינה נאמנת.

תוספתא פי"ב הי"א; אור זרוע סי' תרפז. מב

בעודה קטנה ויכולה למאן,

האם נאמנת מדין 'בידו'.

ריטב"א; עי' נדרי זריזין נדרים פו א סוד"ה והנה / עי' הפלאה כתובות לה ב לתוס' ד"ה הממאנת / צפנת פענח קונטרס השלמה השמטה טז ד"ה והנה גבי. מב

האם העדים צריכים להעיד עליה להתירה דוקא בבי"ד.

מהרש"ם אה"ע סי' רז / חזו"א סי' קיא ס"ק ח. מא

מג. שם.

האם המיאון חשוב כ'דבר שבערוה'.

עי' לעיל, דעת הסוברים שאין צריך דוקא שניים; אור זרוע סי' תרעה, וים של שלמה סי' ה /

אבני נזר אה"ע סו"ס קפב וחזו"א סי' קיא ס"ק ח, לדעת הסוברים שדוקא שניים, עי' לעיל. מא

הטעם שלא להחשיבו כדבר שבערוה.

ים של שלמה סי' ה / כתונת פסים (לו א מדפי הרי"ף), ובשו"ת עין המים (נמצא בסוף ספר נחלי המים) סי' א אות ה; דברי תלמוד (לרא"א קפלן) אה"ע סי' קנה (עמ' קצה). ועי' חי' ר' אפרים מרדכי יבמות סי' נו. מג

הטעם להחשיבו כדבר שבערוה.

אבני נזר אה"ע סו"ס קפב / בינת אדם בית הנשים סע' כט ד"ה ועיין שם. מג

מד. אמר שמואל... ותאמר רוצה אני במיאונים הראשונים.

האם יכולה לחזור בה מהמיאון.

תשובות גאוני מזרח ומערב סי' קפד; עי' רש"י כאן ד"ה רוצה: 'שמא חזרה', וחזו"א סי' קיא ס"ק יא, ועי' רש"י קח א ד"ה למיכדיקנהו / ערוך לנר קח א, בד' רש"י שם וועי' להלן שם אות כ; קרן אורה קז ב; שו"ת רב פעלים ח"ב אה"ע סי' כט; צפנת פענח אישות פ"ב ה"ט ומכתבי תורה סי' רג ורד. מד

מה. שמואל אמר וכו' ועולא אמר וכו'.

ביאור מחלוקתם.

מאירי במשנה; עי' ר"י אלמנודי במשנה; קרן אורה; חזו"א סי' קיא ס"ק ז. מה

מו. שם.

דעת הירושלמי בפלוגתת ב"ש וב"ה אי חוזרת וממאנת.

ירושלמי סוף ה"א; יפה עיניים קז

ב; קרבן העדה שם; פני משה שם;
פי' הגר"ק שם. מה

מז. גט מיאון.

מקורו במשניות וברייתות.

משנה מועד קטן יח ב; משנה
בבא מציעא כ א; תוספתא יבמות
ר"פ יג; ברייתא בירושלמי
סנהדרין פ"א ה"ב. מו

מח. שם.

מהותו, האם מתיר את האשה
או ראייה בעלמא.

תשובות הגאונים (של"ה) סי' כה
(תש"ך סי' כז); תשובות הגאונים
שערי צדק ח"ג שער א סי' מט;
רש"י ברכות כז א וב"מ כ א;
מחזור ויטרי סי' תקמח; תוס'
יבמות ב ב ד"ה או וכתובות עב
ב ד"ה על גיטין מו ב ד"ה
המוציא; רמב"ם גירושין פי"א
ה"א והי"א; גי' העיטור אות ג גט
מיאון והמנהיג הל' מיאון (עמ'
תרצד), בדברי ר' יהושע
בברייתא בגמ' להלן קח א: אלא
שאינה צריכה הימנו גט ולפנינו:
אלא שיוצאה במיאון, ועי'
העיטור אות מ מרד: אלא
שצריכה מיאון; אור זרוע הל'
יבום וקידושין סי' תקצט והל'
מיאון סי' תרפז; ספר המכריע
לר"ד ע' לד ד"ה ויש לתרץ;

רא"ש יבמות פ"א סי' ג; צדה
לדרך מאמר ג כלל ד פ"א; שו"ת
התשב"ץ חוט המשולש טור ג סי'
ב; טור וש"ע אה"ע סי' קנה סע'
א / אור זרוע סי' תקצט בשם ספר
המקצועות והריב"ן; עי' מגדל
עוז הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ב.
ועי' תשובות גאונים קדמונים סי'
מ. ועי' רמב"ן קז א במשנה
ורשב"א וריטב"א ומאירי שם,
ורשב"א קז ב, ושו"ת צמח צדק
(לובביץ') אה"ע סי' שה. ד. מו
לדברי הכל נכתב בעל כרחו
של בעל.
אור זרוע שם; שו"ת פני אריה
(ברסלוי) סו"ס פט. מו

מט. שם.

מי הכותבים את גט המיאון,
דוקא ב"ד או אפילו עדים.
עי' ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב,
ויפה עיניים כאן; ספר והזהיר
פרשת בחוקתי (דף קכ); רש"י
לעיל קו א; רשב"ם ב"ב קלח ב;
רמב"ן קו ב; רשב"א קו ב; מאירי
קו ב וכאן וב"ב קלח ב; צדה
לדרך מאמר ג כלל ד פ"א; שו"ת
מהרשד"ם אה"ע סי' רז / עי'
רמב"ם גירושין פי"א ה"ט וטור
ושו"ע סי' קנה ס"ז, ועי' משנת
יעקב לרמב"ם שם / נמוק"י ב"ב

סד א, וחזו"א סי' קא ס"ק ד; אור
שמח עדות פ"ג ה"ד. מז, מח

המנהג שיכתבוהו ב"ד.

עי' רש"י ב"מ כ א; מאירי כאן; ים
של שלמה סי' ז; קרבן נתנאל סי'
ב אות ז. וכן בהרכה מנוסחי גט
מיאון שהופנה אליהם להלן קח
א אות ב, כתוב שגט המיאון
נכתב ע"י ב"ד. מח

לסוברים שעדים יכולים
לכתוב, האם צריך שייכתב
מדעת המתחייב.

קובץ שיעורים ב"ב אות תעא;
חזו"א סי' קיא ס"ק י; משנת
יעקב שם. מז

נ. בראשונה היו כותבין וכו'.

נוסחאות דומים.

תוספתא פי"ג ה"א; ברייתא
בירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ג;
ברייתא בירושלמי סנהדרין פ"א
ה"ב. מו

אין הכוונה שהיו כותבים רק
לשון זו, אלא שכתובו הוזכרו
לשונות אלו.

עי' בספר השטרות לר"י ברצלוני
שטר גט מיאון; סמ"ג עשין נ;
שו"ת בנימין זאב סי' פו-פו בשם
ר' יהודה; עי' מאירי כאן. מח

- קח א -

א. אתי לאיחלופי בנימא.

ביאור החשש.

רש"י ד"ה את; תוס' ד"ה אתי;
תוס' רא"ש; אר"ז סי' תרפז בשם
ריב"ן; ר"י אלמנדר / המנהיג
סוף הל' מיאון; אור זרוע שם

בשם ר"ח; העיטור אות ג גט
מיאון; מגיד משנה גירושין
פי"א ה"ט; ריטב"א כאן; נמוק"י
כאן (לו ב) בשם י"מ; לבוש סי'
קנה ס"ז / פסקי רי"ד; מאירי.
מט

ב. תקינו הכי וכו'.
דעת הראשונים להלכה.
עי' ספר והזהיר פרשת בחוקתי
(דף קכ); תוס' ד"ה אתי; אור זרוע
סי' תרפז בשם ר"ח ור' יצחק ור'
שמחה; אגודה יבמות אות קיח

אלמנדרים / ים של שלמה סי' ח.
נב

מ. אפילו שיגרה בעלה וכו'.
ביאור בזה.

רש"י; או"ז סי' תרפ בשם ריב"ן;
ריטב"א קז ב; מאירי קז ב וכאן;
ר"י אלמנדרים; ים של שלמה סי'
נג ח.

י. שם.

**הטעם שבכל אופנים אלו הוי
מיאון, ואין תולים בדברים
אחרים.**

מאירי; שו"ת שער אפרים סי'
קיב (עמ' שסב). נג

יא. שם.

הרמב"ם והטעם והטעם,

ים של שלמה סי' ח; תשובת בעל
כנסת הגדולה בשו"ת בני משה
(שלטון) סי' נה; שו"ת שער
אפרים סי' קיב (עמ' שנו); יד דוד
ח"א אות שלב; חזו"א סי' קיא
נג ס"ק יא.

יב. אין לך מיאון גדול מזה.

**הכוונה שדי בזה ואין צריך
מיאון אחר, ואע"ג שהמיאון
דלעיל עדיפי.**
בית פנחס.

יג. ברש"י; ל"ג והגרילה.

יש גורסים, והסבר בזה.

תשובות הגאונים שערי צדק
(תשכ"ו) חלק ג שער א סי' לט.
ועי' דק"ס השלם.

יד. ...שלא מיאנה ועמדה ונשאת
וכו' ת"ש דכלתיה דאברין וכו'.

**מהדימוי מוכח שהנידון הוא
האם למיאון צריך דיבור
מפורש או שדי בגילוי דעתה.**

רמב"ם גירושין פי"א הי"א;
מאירי כאן; טור סי' קנה; נוסח גט
מיאון שבסוף הש"ס כת"י מינכן;
תיקון סופרים לר' שמואל יפה
(עם הג' בעל כנסת הגדולה) אות
כו; ים של שלמה סי' ז. מט

**הסוברים שחזרו לכעין הנוסח
שבתחילה, הטעם.**

עי' מאירי כאן; ים של שלמה סי'
ז; קרבן נתנאל סי' ב אות ז. נא

ג. אמרה אי אפשרי בפלוגי בעלי,
אי אפשרי בקידושין שקידשוני אמי
ואחי.

כלומר שאמרה או כך או כך.
עי' רמב"ם גירושין פי"א ה"ח;
ב"י סי' קנה אות ג. נב

ד. שם.

וכיוצא בדברים אלו.
רמב"ם גירושין פי"א ה"ח.

ה. שם.

ביאור משמעות לשון זו.

סידור ר' שלמה בר' נתן פכ"ח
(עמ' קצה). נב

ו. שקידשוני אחי ואחי.

**ביאור לשון זו לסוברים
שאילו רק נתקדשה על ידם
ולא נשאת, אין קדושיה
קדושין.**

רמב"ן קז א במשנה. נב

ז. אפילו יושבת באפיריון וכו'.

ביאור בזה.

רש"י; מאירי; ר"י אלמנדרים.

נב

ח. אפילו היו אורחין מסובין וכו'.

ביאור בזה.

רש"י / מאירי; ערוך לנר / ר"י

בשם ר"י; ספר השטרות לר"י
ברצלוני נוסח גט מיאון; סמ"ג
עשין נ; סמ"ק סי' קצב; כל בו סי'
עט; ארחות חיים הל' מיאון סי'
א; פסקי ריא"ז פי"ג ה"א אות ז /
עי' ספר השטרות לר"י ברצלוני
שם בשם יש שכתבו; צדה לדרך
מאמר ג כלל ד פ"א / ספר
השטרות לר"י ברצלוני שם בשם
נוסח עתיק; המנהיג סוף הל'
מיאון, ושם בשם ר' יצחק אבן
מיגאש והרמ"ה; העיטור אות ג
גט מיאון בסופו; ארחות חיים
שם בשם יש כותבים / הלכות
פסוקות לר' יהודאי גאון הל'
ערויות; בה"ג סי' לט (עמ' תכא);
מחזור ויטרי סי' תקמט; ספר
השטרות לר"י ברצלוני שם בשם
י"א; העיטור שם בשם י"א;
ראב"ן סי' תקטז; ספר הישר
לר"ת חידושים סי' תשסה;
ראב"ה סי' תתצד; אור זרוע סי'
תרפו, מתיקון שטרות; תוס'
חכמי אנגליה סוף גיטין בשם ר'
ברכיה; כל בו שם בשם יש
כותבים; ארחות חיים שם בשם
יש כותבים; ספר האסופות נוסח
גט מיאון (כת"י, הובא בקובץ
זכור לאברהם תשנ"ז-ח עמ' ז);
ר' ירוחם תולדות אדם וחווה נכ"ב
ח"ה בשם רגמ"ה; ספר עזרת
נשים לר' יעקב מבניולש הל'
מיאון; נוסח גט מיאון בשו"ת
ראנ"ח סי' כו; נוסח גט מאון
בשו"ת בארות המים (סלוניקי)
אה"ע סי' נד / ספר השטרות
לרס"ג (הובא בס' השנים לר"י
הכהן ראש הסדר נספח ט); ספר
השטרות לרה"ג סי' יח וסידור ר'
שלמה בר' נתן פכ"ח בשמו;

ע'י רש"י ד"ה דהוה; רשב"א;
ריטב"א; ע'י תוס' רא"ש; ע'י אור
זרוע ס' תרפ. וע'י מנחת פתים
י"ד שו"ת ס' יח ד"ה מכל
מקום / מהרש"א, וע'י קרן
אורה / אור שמח גירושין פי"א
ה"ג.

טו. נתקדשה מהו וכו' בקדושין או
אפילו בנישואין וכו'.

ביאור בזה.

תשובת ר' עמרם גאון בתשובות
גאוני מזרח ומערב ס' צז; ר"י
אלמגרי.

טז. שם.

**לסוברים שממאנת בפני ג',
אף בקדושין ונישואין
שבתורת מיאון צריך שיהיה ג'.**

ב"ש ס' קנה ס"ק ט.

יז. שם.

**ואפילו אין קדושה קדושין,
חשובים כמיאון.**

מנחת פתים ס' קנה ס"ג; חזו"א
ס' קיא ס"ק ז.

יח. שם.

**ואפילו רק נשתדכה לאחר.
שו"ת צל הכסף אה"ע ס' ח ד"ה
ועוד.**

יט. שם.

**זינתה עם אחר, האם חשוב
הדבר כמיאון.**

חדושי מהרי"ט כתובות ט ד"ה
באשת ישראל ושו"ת צמח צדק
(לובביץ') אה"ע סו"ס לה ובית
מאיר אה"ע ס' מד סע' א וצפנת
פענח סוטה פ"ב ה"ד, ברעת
הרמב"ם סוטה שם ואיסורי ביאה

פ"ג ה"ב / ע'י מגדל עוז איסורי
ביאה שם, ושאר אחרונים
שהסבירו דעת הרמב"ם באופ"א.

כ. ת"ש רכלתיה דאבדן אימרוד,
שדר רבי זוני דרבנן למיבדקניהו.

**ביאור מהות המרידה [האם
מרידה לבדה חשובה
כמיאון], ולשם מה שלח רבי
לבדוק.**

רש"י; מאירי; שו"ת שער אפרים
ס' קיב (עמ' שסב) / או"ז ס'
תרפ; תשובת הרדב"ז מכת"י
בישורון יג סוף עמ' סו; ערוך
השלחן ס' קנה ס"י.

כא. אמרי להו ניהוו גברייכו
דידכו.

ביאור בזה, וגירסא נוספת.

רשב"א; ריטב"א; מאירי; אור
זרוע ס' תרפ.

כב. שם - נידונים נוספים במעשה
המיאון.

**דעת האשה במיאון: שלא
מדעתה.**

ע'י שו"ת הרשב"א ח"ו ס' סט /
שו"ת רב פעלים ח"ב אה"ע ס'
כט.

כשממאנת על דעת אמה.

תשובות הגאונים של"ה ס' כה,
תש"ך ס' כז (הובא ברעק"א
לשו"ע אה"ע ס' קנה). וע'י
שו"ת משאת משה י"ד ח"א ס'
כה ד"ה פש (מהר"ק"ס תשס"ח
עמ' רמג).

כשממאנת על תנאי.

שו"ת צמח צדק (לובביץ') אה"ע
ס' שה.

כג. שם.

**כשעולה מתוך דבריה
שממאנת.**

שו"ת שער אפרים ס' קיב (עמ'
שסב); שו"ת בית אפרים אה"ע
סו"ס נט.

כד. שם.

שתיקה כהודאה.

שו"ת שער אפרים ס' קיב (עמ'
שסד).

כה. שם.

**אם צריכה למאן דוקא
באישות, או שדי במה שאינה
רוצה בבעלה.**

ע'י אור זרוע ס' תרפ, ושו"ת
הלכה למשה (אלבאז) אה"ע ס'
מג ד"ה ובנד"ז; שו"ת רב פעלים
ח"א אה"ע ס' יב ד"ה ואין
לחוש / שו"ת המב"ט ח"ג סו"ס
נד.

כו. שם.

**הלשון המועילה במיאון: אי
מהני שממאנת מכאן ולהבא,
או שצריכה למאן למפרע.**

שו"ת נודע ביהודה תניינא אה"ע
ס' נב ד"ה ומעתה כיון, ואילך /
תשובות הרא"ם (מרגליות) ס'
לג אות לא וס' לז אות כז, (הובא
בליקוטי הערות לנוב"י מהד'
מכון י-ם לס' נד); שו"ת בית
אפרים אה"ע ס' נט ד"ה ואמנם
בלא"ה.

**כשאומרת לשון שמשמעותה
שאינה רוצה בו דוקא למפרע,
ולא מכאן ולהבא.**

שו"ת הרי"ם ס' כא; המאור
הגדול (לבן היעב"ץ) קדושין פ"ג

מ"א / חלקת יואב ח"א מהדורא
תניינא סי' יט ד"ה ואף. ס

כו. רבי יהושע אומר בעלה
זכאי... כללו של דבר הרי היא
כאשתו לכל דבר וכו'.
הסבר בזה.

ירושלמי ה"א. סא, קל

כה. שם.

הטעם שכאשר מאנה אינם
צריכים להחזיר זל"ז.

ר"י מלניל כתובות ק ב; רי"ד
שם; ר' קרשקש שם ושם לה ב;
עי' מאירי שם ק ב; שו"ת מהר"ם
אלשיך סי' לג ד"ה ואע"ג
דבממאנת (מהד' מכון הכתב עמ'
קב) / חי' ר' חיים הלוי אישות
פ"ב סוף ה"ט. קיז, קכז

כט. ובהפרת נדרה.

באיזה נדרים זכאי.

גמ' נדה מו ב [מחלוקת אם תלוי
במופלא הסמוך לאיש לאו
דאורייתא].

ל. שם.

אם ההפרה בטילה כשמאנת
כו.

רעק"א דו"ח כתובות קא א,
וערוך לנר כאן; עי' נדרי זריזין
נדרים פו א ד"ה והנה / חי' ר'
חיים הלוי אישות פ"ב סוף ה"ט.
קל

לא. ה"ד עכבה שהיא מן האיש
וכו'.

הסבר בזה, האם הכוונה
למאן או לדין אחר.

תוס' ד"ה מחמת / רשב"א;
ריטב"א; מאירי, פ' ב / מאירי,
פ' א. נ, סב

לב. משנה: המאנת באיש הוא
מותר בקרובותיה וכו'.

הטעם.

הלכות גדולות ריש הל' מיאון /
רש"י יב א ויג א וקז ב; רמב"ם
גירושין פי"א הט"ז; פסקי רי"ד
ברכות כז א ויבמות יב א; מאירי
ברכות שם ויבמות יב א וקז א
ועדיות רפ"ו; ריטב"א יבמות יב
א; רבינו קרשקש כתובות לה ב
ד"ה המאנת; שו"ת ריב"ש סי'
קצד ד"ה האמנם; לבוש אה"ע
סי' קנה סע' י. סג

לג. שם.

האם הותרו אף בחייה, או רק
לאחר מיתתה [כבמפותח].

תשובות הרי"ד סי' קב; עי'
רמב"ם וטור ושו"ע, שסתמו
שמות, וערוך לנר כאן. ועי'
מרחשת ח"ב סי' ג ענף ב אות
א-ב / השואל בתשובות הרי"ד
שם; ערוך לנר. ועי' שו"ת
חבצלת השרון ח"א אה"ע סי'
כא. טד

לד. ולא פסלה מן הבהונה.

הטעם.

רש"י כתובות ק ב. טז

לה. שם.

ואפילו לכהן גדול מותרת.

תוספתא פ"ח ה"א; עי' בגמ'
לעיל נט ב, ומגיד משנה איסורי
ביאה פי"ז ה"ח ושו"ת ריב"ש
סי' קצד וים של שלמה סי' יא.

טז

לו. מותרת לחזור לו.

הטעם.

רמב"ם גירושין פי"א הט"ז;
פרישה סי' קנה אות יט. טז

לו. שם.

ואפילו לכשתגדל.

יעב"ץ בהג' לטור (מהד' המאור)

סי' קנה. סג

לה. שם - דינים נוספים
שהמאנת אינה חשובה כנשואה
וכנרשעה לנברה.

הבחנת ג' חדשים.

גמ' כתובות ק ב; רש"י שם; שו"ת
התשב"ץ חוט המשולש טור ג
סו"ס ב. ועי' בבעה"מ כתובות
שם (ס א). קכא

חזרתה למזונות בית אביה

כתובות נג ב; רש"י שם; רי"ד
שם; רמב"ן שם; רשב"א שם;
מאירי שם; שו"ת התשב"ץ ח"ה
סי' רמד (נדמ"ח מכת"י בהוצאת
מכון י-ם); טור ושו"ע אה"ע סי'
קיב סע' ד. ועי' אור גדול
(מינסק) סי' י פסקא ג אות ד-ה
(דף עז ב), ואתון דאורייתא
קו"א לכלל ב וע' פנים לתורה
תירוצ' סג (מהד' ישנה דף מ א,
כהמשך לתירוצ' סב). ועי'
תשובות גאונים קדמונים סי' מ.
קכב

מזונות בת המאנת.

רמב"ם אישות פי"ט הי"ד; ריא"ז
כתובות פ"ד ה"ד אות ד; צרור
הכסף הקצר דרך ה שער ז אות
ט / ראב"ד שם. ועי' מגדל עוז
ומגיד משנה ולחם משנה ובני
אהובה ולבב דוד ושאר מפרשי
הרמב"ם שם, וים של שלמה
יבמות פ"א סי' ח וכתובות פ"ד
סי' מג, ומהר"ם טקטין בחי'
אנ"ש לרי"ף כתובות כ א מדפי
הרי"ף, וחי' רא"ז מרגליות לרי"ף
שם, וב"ש סי' קיא ס"ק יא, וחי'

ר"ח הלוי אישות פ"ב ה"ט.
קכג

אין לה כתובה.

משנה כתובות ק ב. בטעם הדבר:
רש"י שם ד"ה אין להן כתובה
ויבמות קיג א ד"ה ממאנת וב"מ
סז א ד"ה אין לה כתובה; רי"ד
כתובות שם; מאירי כתובות שם;
ר"י אלמנדר יבמות קח א וזש
תוספת דברים בזה; מהר"ם
טקטין (בחי' אנ"ש לרי"ף)
כתובות כ א מדפי הרי"ף; ב"ש
סי' קיא ס"ק יא. ועי' שו"ת צמח
צדק (לובביץ') אה"ע סו"ס שיב
וסי' שיג אות א / תוס' יבמות סה
ב ד"ה כי ותוס' רא"ש שם; בשם
ר"ת; ראב"ן יבמות סי' תקלג.
קכד, קלד

אין בעלה חייב לפדותה.

רש"י כתובות ק ב; תוס' שם קא
א ד"ה אילימא וב"מ סז א ד"ה
ובלאות; רא"ש כתובות פ"א סי'
כה; ריטב"א כתובות ק ב; טור
סו"ס מג וסו"ס קטז וסי' קנה;
שו"ע סי' קטז ס"ה וסי' קנה ס"י.

בעלה פטור ממזונותיה.

משנה כתובות ק ב וברייתא בגמ'
שם קז ב. בטעם הדבר: רש"י שם;

תוס' רא"ש שם; ר"ן שם (נט א).
ועי' שו"ת כפי אהרן ח"א אה"ע
סי' ח / מאירי שם ד"ה אמר. ועי'
רשב"א כתובות נג ב בשם ר"ח.

אין לה קנס כשבא עליה בעלה.

תוס' כתובות לה ב ד"ה הממאנת
ותוס' רא"ש שם. בטעם הדבר:
רבינו קרשקש שם בשם הרא"ה;
עי' ים של שלמה כתובות פ"ג סי'
ז; עי' הפלאה שם ורעק"א דו"ח
שם ח"א וח"ב ושו"ת תניינא סי'
קיט / קוב"ש שם אות קכח.

קכה

אכילתה בתרומה.

רשב"א כתובות יא א ד"ה ותמיה.
ועי' רדב"ז לרמב"ם הל' תרומות
פ"ו ה"ג ופ"ח ה"ב.
קכו

אי חשובה בעולה בביאה שלא כדרכה.

עי' בגמ' לעיל נט ב; השלמה
[תוס' חד מקמאי] שם (נדרס
עה"ג שם א); הפלאה כתובות לה
ב.
קלד

אינה חשובה כזונה אף לר"א.

גמ' לעיל נט ב. בטעם הדבר:
ריטב"א שם; שו"ת ריב"ש סי'
קצד; מל"מ איסורי ביאה פ"ח

ה"ב ד"ה וראיתי להריב"ש; חקרי
לב אה"ע סי' לג סוד"ה שוב. ועי'
רש"י ברכות כז א ד"ה שממאנין
ושו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף
קצד וריא"ז יבמות רפ"ג /
רשב"א לעיל שם ושו"ת ח"א סי'
אלף רלא וועי"ש סי' תתג וסי'
אלף קפא; חקרי לב אה"ע סי' לג
ד"ה ברם; ר"י פרלא לרס"ג מ'
רסד רסה ד"ה אבל (דף רצו טור
קז, קלד).

אם מחזירה כסף קדושה.

עי' בדברי ר' אייבון בר נגרי בשם
ר' אימי בירושלמי כתובות פ"א
ה"ז, ומאירי כתובות ק ב בשם
הראב"ד ושו"ת התשב"ץ ח"ב סי'
רצב (מהד' מכון י-ם ד"ה
ובפרק); פני משה שם. ועי' קרבן
נתנאל כתובות פ"א סי' כה אות
ש ועמודי ירושלים שם /
תשובות גאוני מזרח ומערב סי'
יב; רמב"ן ורשב"א ור"ן ב"ב קמה
אונמוק"י שם (סח א), בשם גאון;
שו"ע סי' נ ס"א. ועי' חזו"א
אה"ע סי' סב סוס"ק ה, שמצדד
שהיינו אפי' מן הנישואין. ועי'
לקט שיעורים מר"י סלבודקא
(כסלו תשע"ד) ב"ב שם, מהגר"ד
לנר.

קז, קיח

- קח ב -

מיאון ביבם, אם אף בו נאמר
שעוקר הוא נישואין קודמים, עי'
בחלק ב סי' א אות י. על כך
שהמיאון מבטל רק נישואין
הקודמים לנישואין שממאנת
בהם ולא מאוחרים, עי' שם אות

והטעם בזה.
רש"י כאן וקח א במשנה; פסקי
רי"ד; עי' רמב"ם גירושין פ"א
הט"ז; שו"ת הרשב"א ח"א סי'
אלף קצו. ועי' זרע יצחק וערוך
לנר. / עי' בר"י אלמנדר. על

א. נתן לה גט... זה הכלל וכו'
מיאון אחר גט מותרת לחזור לו
וכו', ובגמ': אלמא אתי מיאון
ומבטל גט וכו'.
אין הכוונה בדוקא שמבטל את
הגט, אלא את הנישואין,

ד"ה מיאון; ריטב"א ד"ה מיאון;
מאירי. סח

י. שם.

בגדר הגזירה, האם אסורה
לראשון מדין מחזיר גרושתו,
או משום איסור חדש.

עי' במקורות המצויינים לעיל
אות ח-ט; ים של שלמה סי' יא;
זרע יצחק לתוס' ד"ה אלמא;
קרבן נתנאל סי' ד אות ל; חזו"א
סי' קיב ס"ק ב / עי' רש"י ד"ה
שבשא, זרע יצחק וערוך לנר;
פרישה סי' קנה אות כא בשם
המהרש"ל. ועי' ר"י פרלא לרס"ג
ל"ת קיג. סח, ע

יא. אידי דמכרת ברמיותו
וקריעותו.

פירוש רמיות וקריעות,
ומקור מכאן לכך שאסור
לרמוז ולקרוץ לעריות.
ביאור הגר"א סי' כא ס"ק א.

סח

יב. עולא אמר כגון ששלשה
בגטין וכו'.

ביאור שיטתו.

עו

פסקי רי"ד.

אף על פי שבמשנה לא כתוב
שנתגרשה אלא פעמיים, לאו
דוקא הוא.

ר"י אלמנדר.

הטעם שבג' פעמים נראית
כגדולה.

מאירי / שו"ת ב"ח החדשות סי'
יג (הובא בגהש"ס כאן); ערוך
לנר; חזו"א סי' קיב ס"ק ב. עז
אף לשיטתו ישנה הגזירה
דשמא ישבשנה.
מהרש"א לתוס' ד"ה אלמא.

עו

ד. אמר רב יהודה אמר שמואל
תברא וכו'.

התנאים הסוברים שמיאון
אינו מבטל אישות קודמת.

תוספתא פי"ג ה"ד. יז

טעמים.

עי' זרע יצחק ורעק"א לתוס' ד"ה
אלמא / חזו"א סי' קיב ס"ק א.

יז

ה. אמר רבא ומאי קושיא וכו'.
ביאור ההו"א.

חזו"א סי' קיב ס"ק ג. סח

ו. שם.

ביאור דברי רבא.

ר"י אלמנדר; ריטב"א. סח

ז. שם.

כשיצאה בגט ועברה ונשאת,
מוציאים אותה ממנו.

עי' ב"ש מהדורא קמא סי' ו ס"ק
ד; ערוגת הבושם שם סוס"ק ו.

סח

ח. שם.

הטעם שכשיצאה בגט אסור
לראשון להחזירה, ואף על פי
שנישואי השני נעקרו.

עי' תוס' ד"ה אלמא, ומהרש"א
ויוסף לקח; ריטב"א / פסקי
רי"ד / חזו"א סי' קיב ס"ק ב וה.
על ההוכחה מדין זה למהות
עקירת המיאון את הנישואין, עי'
בחלק ב סי' א אות א. סח

ט. שם.

כל ההו"א לגזור כן אף
במיאון, היא רק כשנתגרשה
ממנו, ולא כשרק מאנה בו.

עי' תוס' ד"ה אזיל, ומהרש"ל
ומהר"ם וערוך לנר; תוס' רא"ש

ט. לסוברים שלמאנת אין
כתובה כיון שעוקרת את
הנישואין למפרע, הטעם שאין
אומרים בממאנת בשני, שכיון
שעקרה אף את נישואיה לראשון,
הפסידה כתובתה ממנו, עי' שם
סי' ב הערה 43, ועי' בשו"ת זכר
יהודה (מהרי"ל בטלן) סו"ס ל.

סו, קו

ב. שם.

נפק"מ במה שהמיאון מבטל
את הגט, אף לענין קרובים.

עי' בגמ' בסוף העמ', ומגיד
משנה גירושין פי"א הט"ז /
מעשה רוקח שם. סה

ואף לענין כהונה.

עי' ירושלמי ה"ד, ושיירי קרבן
שם ובה"ה ד"ה מהו (הב'), ועי'
קרבן נתנאל סי' ד אות כ ודבריו
משובשים, וביאור דעתו כתב
המחצית השקל לשר"ע אה"ע סי'
ו ס"ק ו וקה"י סו"ס מח; רמב"ם
איסורי ביאה פי"ז הי"ח; טור
ושו"ע אה"ע סי' ו סע' ב / ים של
שלמה סי' יא, וערוגת הבושם סי'
ו ס"ק ה; מעשה רוקח גירושין
פי"א הט"ז סה

ג. שם, ובתוס' ד"ה אלמא.

איך קושייתם מיושבת ע"י
תירוצי הגמ'.

מהרש"א / חזו"א סי' קיב ס"ק א.
ועי' להלן אות ח. יז

הדבר תלוי בגירסאות במשנה,
אי נשאת ד' או ה' פעמים.

רעק"א; קרן אורה; ערוך לנר /
חזו"א סי' קיב ס"ק א. יז

מכל מקום נישואי הרביעי
שממאנת בהם, נעקרו ע"י
המיואון.

מהרש"א לתוס' ד"ה כגון; קרבן
נתנאל סי' ד אות ל. עז

יג. אמר רבי ישמעאל בר' יוסי וכו'
לאיסור כרת התרת לאיסור לאו
לא כל שכן.

ביאור שיטתו, האם מותרת
להזור לראשון מפני שבטלה
אישותו, או מפני שבטלה
אישות השני.

רש"י; עי' רשב"א; עי' פסקי רי"ד
ומאירי בדעת הסוברים
ש'תברא' / תוס' ד"ה לאיסור;
תוס' רא"ש; עי' ריטב"א ד"ה
אמר רב יהודה. ועי' ר"י
אלמנדר. עז

ביאור דברי הריב"ן בתוס'
ד"ה לאיסור.

ערוך לנר / חזו"א סי' קיב ס"ק ה.
ע, עה, עז

יד. הרי שהיתה אשת אחי אמו
וכו'.

הגירסאות השונות, האם
הנידון שתתייבם הממאנת או
צרתה.

בה"ג הל' מיאון (עמ' שלז); רי"ף
(לז א); רא"ש סי' ד; ר"י
אלמנדר; ב"ח סי' קעג אות י
וביאור הגר"א שם ס"ק כ, בדעת
הטור שם סע' יג, ועי' ב"י שם /
מהרש"ל ומהרש"א בדעת הטור
שם. ועי' עטרת פז לר' פנחס זליג
(פרנקפורט תקכ"ח) לרא"ש שם,
ושו"ת משפטים ישרים (בירדוגו)
סי' רכה, וש"ת פדרס דימונים
(אבן מוחא) אה"ע סי' טו ולא,

ועי' בשאר מפרשי השו"ע סע'
יג. עט

לסוברים שהנידון עליה,
הטעם שמאונה אינו מועיל
שתתייבם.

בה"ג הל' מיאון (עמ' שלז); רי"ף
(לז א); רא"ש סי' ד / רמב"ן כאן;
רשב"א קז ב בשם י"מ; ריטב"א
כאן; מאירי קז ב בשם יש
מתרצים, ועי' בדבריו כאן; פסקי
ריא"ז ה"א אות ה; עי' מגיד
משנה גירושין פי"א הי"ז. עט

לסוברים שהנידון על צרתה,
צ"ב שלהלכה צרת שניה
מתייבמת.

רעק"א לשו"ע סי' קעג ס"ק א;
קרני ראם למהרש"א; רש"ש /
ביאור הגר"א שם ס"ק כ / ח'
האבני נזר מכת"י בספר הזכרון
עולת שלמה ח"א עמ' תלח /
ערוך השולחן שם סע' כט ואילך.
פא

טו. שם.

אף על פי שאמרו שהמיואון
אינו מועיל להתירה ליבום,
נפק"מ לענין חליצה.

ביאור הגר"א סי' קעג ס"ק כ;
עטרת פז כאן. ועי' ים של שלמה
סי' יב וישרש יעקב כאן, ועי'
חזו"א סי' קיב ס"ק ו. פא

טז. שם.

הרמב"ם השמיט דין זה,
וטעמו.

ים של שלמה סי' יב; לחם משנה
גירושין פי"א הט"ז; מעשה רקח
שם; ביאור הגר"א סי' קעג ס"ק
יט.

יז. אמר רב יצחק בר אשיאן וכו'.
הלכה כלשון שני, שאסורה
לקרובים.

רמב"ם גירושין פי"א הט"ז וטור
ושו"ע סי' קנה ס"י. עא

יה. שם.

ביאור הגזירה דשיבוש לפי
הלשון הראשון, שמותרת
לקרובים.

עי' רשב"א; עי' ריטב"א; ישרש
יעקב; חזו"א סי' קיב ס"ק ד / ר"י
פרלא לרס"ג ל"ת קיג.

עא, עו, עז

יט. שם.

ללשון שני שאסורה לקרובים,
האם משום שהגזירה דשיבוש
שייכת אף לענין קרובים, או
שגזרו כעצם שמיואון אינו
מבטל אישות אחרת כלל.

עי' ריטב"א; עי' טור אה"ע סי' ו
[לענין דינה לכהונה, עי' בסמוך],
וישרש יעקב; עי' ב"ש ס"ק ו
ובמהדורא קמא שם [עי' בגי'
מכון מורשה להנחיל], וראש
פינה עקבי הבית שם, ועי' עצי
אריזים ס"ק ה, בדעת הסוברים
שאסורה לכהונה / עי' ב"י אה"ע
סי' ו וים של שלמה סי' יא, בדעת
הסוברים שאסורה לכהונה, עי'
בסמוך; יד דוד ח"א אות שטמ"ג-
וחזו"א סי' קיב ס"ק ד, בדעת
הראשונים בכמה מקומות. ועי'
יד דוד וחזו"א שם, נפק"מ
כשהראשון לא גירשה אלא מת.
ועי' ר"י פרלא ל"ת קיג, צד נוסף.
עב, עד, עו

ללשון שני, מה דינה לכהונה.
עי' רמב"ם איסורי ביאה פי"ז
הי"ח וגירושין פי"א הט"ז, וב"ש

עד	נתנאל סי' ד אות כ.	הטעם.	סי' ו ס"ק ו [עי' מחצית השקל שם] וט"ז ס"ק ג; ב"י שם; ים של שלמה שם / עי' ב"ש ס"ק ובמהדורא קמא שם [עי' בגי' מכון מורשה להנחיל], וראש פינה עקבי הבית שם, ועי' עצי ארזים ס"ק ה / ט"ז שם ס"ק ג / קרן אורה. עג
עד	ים של שלמה שם.		
	כ. שם.		
	ללשון שני שאסורה לקרובים, לאיזה קרובים אסורה: שניות מדרבנן.	לסוברים שאסורה לכהונה, מה דינה כשעברה ונשאת.	
עה	ישרש יעקב.	ב"ח שם / ים של שלמה סי' יא; ב"ש מהדורא קמא סי' ו ס"ק ו, ועי' מהדורא בתרא שם, ועי' ערוגת הבושם ס"ק ו; קרבן	הסוברים שמתרת לכהונה, הטעם.
	קרובות האשה לבעל.		טור שם.
עה	ערוך לגר.		הסוברים שאסורה לכהונה,

- קט א -

ו. שם - בדעת ר"ג ור' יהושע.	אפילו במקום מצוה.	א. ר' אליעזר אומר וכו'.	הטעם שאין לאוסרה משום הגזירה ד'נראית'.
מוכח שלדעתם יש להרחיק ממאוננים אפילו במקום שבין כה וכה אסורה לבעל [עי' לעיל קט ב, אות כ].	תוס' יג א ד"ה תמאן ותוס' רא"ש ותוס' מהר"ם ור"פ שם; ריב"ן יח א ד"ה מצות; ר"י אלמנדר.	כט א ד"ה אי כרבי ותוס' רא"ש ותו"י שם; מאירי כאן. ועי' לעיל קו ב אות טז. עוד נתבאר בדעת ר"א להלן קט א - קיא ב.	תוס' כט א ד"ה אי כרבי ותוס' רא"ש ותו"י שם; מאירי כאן. ועי' לעיל קו ב אות טז. עוד נתבאר בדעת ר"א להלן קט א - קיא ב.
גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה ועוד; חזו"א סי' קכט ס"ק ה. ועי' רעק"א, שתמה בזה.	ד. רבי יהושע אומר וכו'.	האם משום שלדעתו מרחיקים ממיאון אפילו במקום מצוה, או מטעם אחר.	פז
ז. והתני בר קפרא וכו' ויתרחק... מן המיאון.	רש"י; שו"ת הרשב"א ח"ו סי' סט; מאירי כאן, פי' ב, ולעיל כט א; ר"י אלמנדר / מאירי כאן, פי' א.	ה. שם.	ב. שם.
הטעם, שכשנלמדים אותה למאן נראה שאין המאון מדעתה.	אי מודה ר' יהושע שאילו מאנה, מותרת ליבם.	ש"ת הרשב"א ח"ו סי' סט, ושם בדעת הירושלמי פי"ג ה"ו / עי' בגי' שלפנינו בירושלמי שם, ועי' שיירי קרבן שם.	לסוברים שאף במקום מצוה דרבנן מלמדים למאן [עי' להלן קיא ב אות ב], הטעם שר"א אינו מדבר באופן זה. רמב"ן בס' הזכות קיא ב (לט א); לחם משנה יבום וחליצה פ"ה הכ"ח; ביאור הגר"א סי' קעא ס"ק ב; שו"ת גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה נמצא. צה
מתי נאמרה חובת הרחקה: כשנלמדים קטנה שרוצה למאן, יש ללמדה שלא תעשה כן.			ג. רבן גמליאל אומר אם מיאנה מאנה וכו'.
ים של שלמה סי' טז; גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה אשר וסי' ז ד"ה על.			שלדעתו מרחיקים ממיאון

אם יש להתרחק אף מקדושי קטנה, כדי שלא תבוא למאן בהם.

תוס' ד"ה ויתרחק; ר"י אלמנדר קו ב בשם גאון / הגהות מיימוניות גירושין פ"א ה"א; אור זרוע סי' תרפו. פד

כשמייעצים לה שתמאן לטובת עצמה.

עי' רמב"ן בס' הזכות קיא ב (לט א) ושמלמדים למאן כדי שלא תפסל לכהונה, עי' להלן קיא ב אות ג, וגליא מסכת קו"א סי' ז ד"ה וגם, ועי"ש בדעת עוד ראשונים / גליא מסכת שם ושם סי' ו אות ו, בדעת ראשונים אחרים. ועי' שו"ת רב פעלים ח"ב אה"ע סי' כט ד"ה והנה.

כשבאה למאן בפנינו, האם אין נזקקים למאונה.

עי' ירושלמי ה"א, ורשב"א

ורשב"א ומאירי קו א במשנה, ועי' קרבן העדה ושיירי קרבן ד"ה וב"ד לפני משה שם; שו"ת הרשב"א ח"ו סי' סט; תוס' רא"ש קו א במשנה. ועי' שו"ת גליא מסכת קו"א סי' ז ד"ה על וד"ה וגם, ועי' רמב"ם גירושין פ"י הט"ז: ולעולם יתרחק אדם 'מעדות' מאון / חי' הרשב"א ורשב"א ומאירי שם, בדעת הבבלי.

כשנשאת באיסור למי שהיא ממאנת בו.

ביאור הגר"א אה"ע סי' קעא סוס"ק ב, וחזו"א וסי' קכט ס"ק ג. ועי' חזו"א שם ס"ק ד. ועי' להלן קיא ב סוף אות ג.

כשיש חשש שהעדות עליה שהיא קטנה ויכולה למאן, אינה מהימנה, ושאר חששות שיש במיאון.

שו"ת מבי"ט ח"ג סי' נד.

ח. שם.

עברו ולמדוה, האם המיאון חל [והאם שייך בכה"ג דין 'אי עביר לא מהני'].

עי' מהר"י מינץ סי' יג וים של שלמה יבמות פ"ג סוס"י יז, ושו"ת גליא מסכת קו"א סי' ו אות ג בשם חכם אחד ושו"ת רב פעלים ח"ב אה"ע סי' כט ד"ה והנה; עי' שו"ת אבקת רוכל סי' פז-פט; שו"ת אדמו"ר הזקן סי' כב סוד"ה פתח; גליא מסכת שם אות ד וסי' ז ד"ה וגם, בדעת ראשונים נוספים / שו"ת גליא מסכת שם ושם, בדעת ראשונים אחרים.

ט. מיאון דמצוה שאני.

טעם נוסף ללמדה למאן.

מאירי ברכות כז א ועדיות פ"ו מה"א ונדה ח א. פה

- קט ב -

חשש החרטה לכל אחד מהצדדים.

עי' תוס' יג א ד"ה תמאן ותוס' רא"ש שם, פי"א, ותוס' מהר"ם ור"פ שם, ורשב"א קו ב ד"ה אמאי, וגליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה אבל; עי' להלן קיא ב אות ג, דעת הסוברים שבמקום שבין כה וכה אסורה על בעלה, אינה ממאנת לכתחילה; גליא מסכת שם ד"ה אשר; חזו"א סי' קכט ס"ק ה. ועי' לעיל קט א אות ו ובקיא ב אות ב.

ג. שם.

לפ"ז באופן שודאי לא תתחרט על מאונה, אין מרחיקים.

מהרש"ך ח"ד סי' ח ד"ה ועוד.

א. דלמא גדלה ומיחרטא בה.

יש ראשונים שהביאו באופן"א.

עי' תוס' מהר"ם ור"פ לעיל יג א: 'כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר'. פב

ב. שם.

האם שייך לומר כן דוקא כשהממאנת מותרת למי שהיא ממאנת בו, והמיאון הוא הגורם ליציאתה ממנו, וביאור

- קי ב -

הזכות לט א; רא"ש סי' ח; רבינו ירוחם תולדות אדם וחוה נכ"ה ח"א; מאירי קי א ד"ה קטנה (הא); נמוקי"ל ח ב; טור ושו"ע סי' קעא סע' א. פט

[עיי' להלן קיא ב אות ב], הוא הדין כאן.

רי"ף (לח ב); רמב"ם יבום וחליצה פ"ה הכ"ד; רמב"ן ספר

א. כיצד תקנתן אמר רב חסדא וכו'.

לסוברים שמלמדים למאן אפילו במקום מצוה מדרבנן

- קט א - קיא ב -

בקדושה. שו"ת מהרש"ך ח"ד סי' ח ד"ה ואומר.

ד. שם.

מהו הלימוד למאן במקום מצוה, האם שמניחים לה למאן, או שמלמדים אותה, או שאף כופים אותה.

מאירי ברכות כז א ועדיות פ"ו מ"א ונדה ח א / שו"ת הרשב"א ח"ו סי' ט / דעת מקצת חכמי עכו בשו"ת הרשב"א שם. פו

לאבא שאול שחליצה קודמת, פשיטא שאין מלמדים למאן. רשב"א יג א ושו"ת ח"ו סי' ט; ריטב"א קז ב; מהרש"א; בית פנחס. ועיי' ערוך לנר כאן וחזו"א סי' קכט ס"ק יד, על דעת בר קפרא לפ"ז.

ג. שם.

אופנים נוספים שמלמדים למאן: כשאין לה מהיכן לזון. טור סי' קיב בשם הרמ"ה.

כשאביה ודאי לא היה מעוניין

א. משנה קט א: ר' אלעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו. משנה קיא ב: ר' אלעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו. כן דעת ר' יהודה בן בתירא, שהעיד (עדיות פ"ו מ"א) שממאנים את הקטנות.

גמ' נדה ח א. פה

ב. שם.

על כרחך סוברים כרבנן שיבום קודם לחליצה, אבל

- קיא ב -

ולרמב"ם; ריא"ז ה"ב אות א, ד, ו, ט. פח

הסוברים שאין מלמדים למאן בדרבנן, הטעם.

קרבן נתנאל סי' ח אות ש. פח

לדעה זו, אף באופן שבין כה וכה אסורה על מי שהיא ממאנת בו, אין מלמדים אותה למאן [עיי' לעיל קט ב, אות ב].

גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה אבל (הא) / שו"ת צמח צדק (לובביץ') אה"ע ח"ב סי' שה אות ד. פח

אף על פי שהמיואן לא מהני אלא לקיים מצוות יבום דרבנן, מלמדים אותה למאן, ויש חולקים.

תוספתא ה"ז; רי"ף (לח ב); רמב"ם יבום וחליצה פ"ה הכ"ד, ובעוד מקומות [עיי' להלן]; רמב"ן בחי' ובספר הזכות; רשב"א; ריטב"א; מאירי קי א; רא"ש סי' ח; רבינו ירוחם תולדות אדם וחוה נכ"ה ח"א; נמוקי"ל (לח ב); טור ושו"ע סי' קעא ס"א. ועיי' לעיל קט א אות ב ולהלן קיא ב / ראב"ד בהשגות לרי"ף

א. בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה וכו' ר' אלעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו. ואפילו לא בא על הגדולה, מלמדים אותה שתמאן.

ביאור הגר"א סי' קעא ס"ק ח; חזו"א סי' קכט ס"ק ה. ועיי' גר"א שם, שמדייק דברי הרמב"ם והטור והשו"ע אחרת, ועיי' חזו"א שם. פה

ב. שם.

יש גורסים: 'בכולן' מלמדין וכו', כלומר שבכל המקרים שבמשנה בקי א ובמשנה כאן,

הסוברים שמלמדים אותה למאן, הטעם.

רמב"ן בספר הזכות (לט א). ועי' פט עור להלן.

ג. שם.

לסוברים שמלמדים למאן אף בדרכן, בקטנה וחרשת ובא יבם על החרשת ואח"כ על הקטנה: האם מיאון הקטנה מועיל להתיר את החרשת ליבם.

ר"י אלמנדר; רמב"ן כאן ובס' הזכות לט א; רשב"א; ריטב"א; מאירי קי א ד"ה קטנה (הב); טור סי' קעא, ושם בשם הרא"ש, ועי' ב"י וב"ח ופרישה שם [ועי' בהגהות והערות במהד' שירת דבורה שם אות יג] וים של שלמה סי' כג; עי' רמ"א שם ס' ח: 'ויש חולקין', ובי' הגר"א ס"ק י"ג. / רמב"ם יבום וחליצה פ"ה הכ"ח; עי' ראב"ד שם; שו"ע שם. פט

הסוברים שמועיל, הטעם.

ר"י אלמנדר; רמב"ן שם ושם; רשב"א; ריטב"א; מאירי שם. ועי' רמב"ן בספר הזכות, תוספת דברים, ועי' לחם משנה יבום וחליצה פ"ה הכ"ח, הסבר דבריו. ועי' ערוך לנר. על הראיה מדבר זה לגדר עקירת המיאון את הנישואין, עי' בחלק ב סי' ב אות ב (ה). פט, צג

הסוברים שאינו מועיל, הטעם.

עי' לחם משנה שם ה"ל; כתונת פסים בדרישה סי' קעא אות כז; ב"ש שם ס"ק ד; ביאור הגר"א שם ס"ק יג; מראה הפנים לירושלמי יבמות פ"ג ה"ג (הי"א) / ים של שלמה סי' כג /

ערוך לנר כאן / שו"ת אבני נזר אה"ע סי' רצה / תורת חיים (ליבוביץ') סי' יב. צב

בהנ"ל, האם מלמדים אותה למאן, [והאם תלוי דין זה בהתרתה ליבום ע"י המיאון, ובאם מלמדים למאן כדי שלא תפסל לכהונה].

ר"י אלמנדר; רמב"ן שם ושם; רשב"א; ריטב"א; מאירי שם; ביאור הגר"א סי' קעא ס"ק ח / רמב"ם שם; שו"ע שם; לחם משנה שם; פרישה שם אות כז; שו"ת גליא מסכת קו"א סי' ו אות ד ד"ה נמצא; עי' ביאור הגר"א שם ס"ק ח / ראב"ד שם; ים של שלמה סי' כג; לחם משנה שם; ב"ח שם אות ד. ועי' באות הבאה. פט

לסוברים שמלמדים אותה למאן כיון שהמיאון מתיר את צרתה, הטעם שאין חסרון כמה שהיבם כבר קיים מצוות יבום בחרשת ואח"כ אסר אותה עליו בפשיעה.

ביאור הגר"א סי' קעא סוס"ק ב, וחזו"א סי' קכט ס"ק ג. צג

לדעה זו שכאשר המיאון אינו מתיר את הצרה, אין מלמדים למאן, היינו אפילו אם נשאת הממאנת באיסור ליבם.

עי' רמב"ן בספר הזכות, ועי' ביאור הגר"א שם. צד

ד. שם.

לסוברים שמלמדים למאן אף בדרכן, מה הדין בשתי קטנות ובא יבם על אחת ואח"כ על השניה, ובגדולה וקטנה ובא יבם על גדולה ואח"כ על

קטנה, שהמיאון אינו מועיל להתיר את הצרה ליבום [עי' באות הקודמת].

רמב"ם יבום וחליצה פ"ה הכ"ו וה"ל; טור ושו"ע סי' קעא ס' א וס' י; ביאור הגר"א שם ס"ק ב וג, בדעת הרי"ף / מאירי קי א ד"ה ואחר (הב) וד"ה גדולה.

צב

ה. הלכה כרבי אלעזר.

כלומר שת"ק חולק וסובר שאין מלמדים אותה למאן, וטעמו.

חזו"א סי' קכט ס"ק ה. פז

ו. שם.

מה הדין באופן שחרשת נופלת ליבום לפני אחותה הקטנה, כגון שני אחים הנשואים שתי אחיות, האחת קטנה, והשניה חרשת, ומת בעל הקטנה ונפלה לפני בעל החרשת ליבום.

ר' ירוחם תולדות אדם וחווה נתיב כ"ה ח"א בשם הרמ"ה / ר' ירוחם שם. צו

ז. אבל בהא דאיקיים מצות יבום וכו'.

מה הטעם אליבא דאמת שמלמדים אותה ואע"ג שכבר נתקיימה המצוה.

ישרש יעקב, פי' א; חזו"א סי' קכט ס"ק ה / ישרש יעקב, פי' ב; ערוך לנר כאן וקיא א. פה

ח. שם.

ביאור הצריכותא לשיטות השונות בלימוד למאן במקום מצוה דרבנן.

ראב"ד בהשגות על הרי"ף / ספר הזכות שם. צג

ברכות

כז א	רש"י ד"ה שממאנין	מו, קכ
כז א	מאירי	קמא, סג, פה
כז א	פסקי רי"ד	סג

עירובין

סה ב	תוס' ד"ה התם ותוס' רא"ש ותוס' ר"פ שם	ג
------	--------------------------------------	---

ביצה

תוספתא פ"ד ה"ג	צז
----------------	----

מועד קטן

יח ב	ומיאונים	מו
ירושלמי פ"ג ה"ג		מו, מח

יבמות

[לא צויין כאן לדפים קז א-קיא ב, שעליהם נכתב קונטרס המפתח].

ב ב	וכל היכולה למאן וכו', ורש"י ד"ה וכל	קנה
ב ב	תוס' ד"ה או	מו
יב א	ומאי שנא ממאנת דשריא לאחין, ורש"י ושא"ר	כד, קנה
יב א	כי מיאנה ביכם נמי וכו', וריטב"א	יט, קג
יב א	אלמא וכו' נראית ככלתו וכו'	כ
יב א	רש"י ד"ה משום, וריטב"א	יז
יב א	רש"י ד"ה מיאנה ורי"ד ומאירי וריטב"א	סג
יב א	מלא הרועים	קטז
יג א	ותמאן השתא ותתייבם וכו'	יט, פג, קנו
יג א	אלמא וכו' נראית ככלתו וכו'	כ
יג א	רש"י ד"ה ותמאן	יט
יג א	רש"י ד"ה מיאנה	סג
יג א	תוס' ד"ה תמאן ותוס' רא"ש ותוס' מהר"ם ור"פ	פז, פז
יג א	תוס' ד"ה לא	יא, עה
יג א	ר' משה כהן בתוס' ותוס' רא"ש ותו"י השלם	יח
יג א	תוס' מהר"ם ור"פ	פב
יג א	פסקי רי"ד	יג, יט
נ ב	אמרי גט להוציאה וכו'	כו
מב ב	או שאינה ראויה לילד צריכה להמתין וכו', ורש"י	טז
נב ב	מאמר עילוי זיקה קא רמי	ו, קנט

נט ב	בממאנת	ב, קיט, קלא
נט ב	תוס' חד מקמאי	קלד
צז א	הנטען מן האשה וכו'	סד
קו א	אין ממאנים אא"כ מכירים	צח
קו א	מאירי	מ, מז, צח
קיב ב	והרי קטנה וכו'	קנה
קיג א	רש"י ד"ה ממאנת	קלד

כתובות

יא א	רשב"א ד"ה ותמיה	קכו
לה ב	תוס' ותוס' רא"ש ד"ה הממאנת, ור' קרשקש ויש"ש והפלאה ורעק"א שם	קכה
לה ב	רמב"ן	קלג
לה ב	ר' קרשקש	סג
לה ב	הפלאה	מב, קלד
לה ב	בדעת הרמב"ם שהנידון בגמ' על בת הממאנת	קלה
לו א	וליתני קטנה, קשיא	קלג
מג ב	פני יהושע ד"ה אמר ר' יהודה	קכה
נג ב	בעו מיניה וכו', ורש"י וראשונים	קכב
עב ב	תוס' ד"ה על	מו
פא א	הפלאה ד"ה ואמאי	קכה
ק ב	אין להן כתובה, וראשונים	קכד, קלד, קסג
ק ב	ולא פירות, וראשונים	קכז
ק ב	ולא מזונות, וריא"ז	קכט
ק ב	אינה צריכה להמתין, ורש"י	קכא
ק ב	רש"י ד"ה ולא	קלה
ק ב	רש"י ד"ה לא ורי"ד	סג
ק ב	רש"י ד"ה ולא	סד, קג
קא א	אבל תוספת יש להן, ורש"י ד"ה אבל	קלח
קא א	רש"י ד"ה ע"כ	קכט
קא א	תוס' ד"ה אילמא	קכח
קא א	ר' קרשקש	קל
קא א	רעק"א	קל
קז ב	כיצד אמרו וכו'	קיח

נדרים

עג ב	כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, וראשונים	קל
פז א	נדרי זריזין	מב, קל

גיטין

מ	ר"נ אמר בפני ב'	לב ב
מו	תוס' ד"ה המוציא	מו ב
כח	בא ראובן וקידשה חוץ משמעון וכו'	פב ב
לד	גט המעושה וכו'	פח ב
לג	אנן שליחותיהו קא עבדינן	פח ב
לד	תוס' ד"ה לפניהם	פח ב

קידושין

קלד	בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה	ט ב
מב	מי יימר דמזדקקו ליה הני תלתא	סב ב

בבא קמא

לג	דשליחותיהו קא עבדינן	פד ב
----	----------------------	------

בבא מציעא

מו	ומיאונין	כ א
מו, מח	רש"י ד"ה מיאונין	כ א
מז	מאירי ד"ה שטרי חליצה	כ א
קלד	רש"י ד"ה אין לה	סז א
קכח	תוס' ד"ה ובלאות	סז א
קכח	מהרש"א	סז א

בבא בתרא

מ, מז, צח	מאירי	קלח א
צח	אין ממאנים אא"כ מכירים	קלח ב
מז	רשב"ם ד"ה לפיכך	קלח ב
מח	נמוק"י (סד א מדפי הרי"ף)	קלח ב
קיח	קדושי לא הדרי, וראשונים לענין מיאון	קמה א

סנהדרין

לג	רש"י ד"ה מיאונין	ב א
לד	תוס' ד"ה ליבעי	ב ב

נדה

מה, קסט	העיד וכו' שממאנים את הקטנות	ח א
פה, פו	מאירי	ח א

קסג
קל

יתומה שנדרה וכו'	מו ב
רמב"ן	מו ב

זכרון נחום

מתורת אא"ז

הג"ר נחום ולדנברג זצ"ל

להלן נדפסו חידושים מתורת אא"ז הג"ר נחום ולדנברג זצ"ל על הרמב"ם, שהופיעו בקבצים שונים. מלבד מה שנמצא כאן, עוד נדפס ממנו בציץ אליעזר ח"א קונטרס 'פאת השדה' על מסכת פאה, בח"ג קונטרס 'נחמת הקודש' על הרמב"ם הל' בית הבחירה, בצי"א רמת רחל קונטרס 'משנת נחום' על הרמב"ם הל' אישות, כמו כן הובאו הערות ממנו בצי"א ח"א סי' כא אות יב, ח"ז סי' ח, ובמעדני ארץ לגרש"ז אויערבאך, מס' פאה, הל' מתנות עניים פ"ד הל' ג-ד.

תוכן הענינים:

סימן א	בסוגיא דשם כתוב על בשרו.
סימן ב	בענין נביא שקר.
סימן ג	עוד בענין נביא שקר.
סימן ד	בענין מדה בינונית במדות.
סימן ה	בחיוב מזוזה בספינה וגדרי בית לחיוב מזוזה.
סימן ו	בענין המקדש בגזל.
סימן ז	בענין המקדש בכלי שלא מדעת בעליו.

ראשית הובאו דברים לזכרו שכתב אחיו הגאון הגדול ר' אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל בעמח"ס ציץ אליעזר ושא"ס, בצי"א ריש חט"ו:

אציב בזה מצבת זכרון רוחני לאחי היקר הרב הגאון חו"ב סוע"ה נחום ז"ל, שנלב"ע ביום ו' ניסן תשמ"ב, והובא למנוחות למחרתו בהר המנוחות בפעיה"ק ירושת"ו, ואדפיס מדברי ההספד שנשאתי עליו לקראת יום השלשים בבית הכנסת "הראל" באור ליום ג' ד' אייר תשמ"ב.

"ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי, סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה: טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו" (ברכות יז).

התאספנו בערב זכרון זה לקראת יום השלשים מהעליה למרום של האי גברא רבא ויקירא, הרב הגאון איש תם וישר וירא אלקים, אחינו מוה"ר נחום ז"ל, כדי לחלוק לו כבוד אחרון, להושיב ישיבה על קברו במקום קדוש זה שהרביץ בו תורה שנים רבות, להתייחד עם זכרו, להוזיל דמעה רותחת על יושב אהלים שכזה שנגדע ונעקר בסערה גדולה ובתהליך מבהיל, ולקיים את ה"והחי יתן אל לבו", להחליץ ולהקצות את אבני הנגף שבבתי הנפש בבחינה של "שלשים לגיהוץ ולתספורת" (מו"ק כז). האבל הוא כפול לנו, אבל על החורבן הגדול והחלל הריק שנוצר

במשפחה עם העדרו, ואבל על חורבן בעולם התורה, שהיה מאיר אחת מפנינותיו ונחשך, והרי חכם שמת הכל כקרוביו (שבת קה).

דהע"ה בהספידו את אבנר בן נר שנפל חלל חילק את הספרו בשלשה שלבים, הראשון: "וישא המלך את קולו ויבך אל קבר אבנר ויבכו כל העם", השני: "ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר, ידיך לא אסורות, ורגליך לא לנחושתיים הוגשו, כנפול לפני בני עולה נפלת, ויוסיפו כל העם לבכות עליו", והשלישי: "ויאמר המלך אל עבדיו הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל" (שמואל ב, ג, לב-לד), בשלב הראשון בכה דוד "אל קבר אבנר", על שהובל לקברות בטרם עתו וקופד פתיל חייו בעודו באיבו, בשלב השני קונן על הצורה הטראגית של מותו שלא היה מגיע לאדם גדול שכמותו (עיינן סנהדרין כ א), ובשלב השלישי בהיותו ומוצאו וגידולו היה ממקום אחר ובא לכאן רק בימי חייו האחרונים, מצא חובה לנפשו להודיע להם גודל האבידה שידעו "כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל".

ההספד שלנו בערב זה על אחינו הדגול ז"ל מתחלק ג"כ לשלשה שלבים אלה, אנו בוכים "אל קברו" הרענן, על שכה מהר הסתלק והלך מאתנו ועזב אותנו לאנחות, ואנו מקוננים על צורת התהליך של הסתלקותו, שכה סבל חדשים ע"ג חדשים ביסורים נוראים, ושואלים במרירות עצומה "הן ידיך לא אסורות" – בתדירות היו עוסקות במצוות וכתבת בהם חרו"ת שהיית מחדש חדשים לבקרים, והמשכת לשחזר את השלשלת הארוכה של "משה קיבל תורה בסיני", "ורגליך לא לנחושתיים הוגשו" – רצת בהם תמיד לשמוע דברי עתיק יומין (עיינן ברכות יז), "ומחיל אל חיל" – מבית הכנסת לבית המדרש, ומבית המדרש לבית הכנסת (עיינן ברכות סד) כדי לעשות רצון אביך שבשמים, ומדוע נגזרו עליהם לסבול כה נוראות, אין זה כי אם שבעון הדור נגזרה הגזירה הזאת בגזירת נורא עלילה באשר "שבשעה שהקב"ה עושה דין בקדושי מתיירא ומתעלה ומתהלל" (זבחים קטו), וקוים באחינו ז"ל את האמור בחז"ל (ברכות ה): כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים, שנאמר: (ישעיה נג) וה' חפץ דכאו החלי, ובפטירתו סיים ספרא דאיוב על יסוריו, ואנחנו יכולים לקרוא עליו מאמר ר' יוחנן שהתחלנו בו, כי אחינו ז"ל קיימו במלואו ויצא מן העולם מזוקק ומצורף כצורף כסף.

וראיתי בספר חסד לאברהם מהגר"א הכהן חתנו של הגה"צ הח"ח ז"ל במאמר "צרי היגון", שמספר סיפור נורא בשם רבינו הגר"א ז"ל, וז"ל: שמעתי בשם גדול אחד שהיה מקרובי הגר"א ז"ל, שמנהג הגר"א היה שבין מנחה למעריב היה מדבר עם

ידידיו ומקורביו דברי נעימים בעניני מוסר, פעם אחד שמע אחד ממקורבי הגר"א ז"ל, שאמר שכל דבר שהביא הקדוש רמ"ק זק"ל בספרו ראשית חכמה בעונש הגיהנם [צ"ל ר"א די וידאש תלמיד הרמ"ק], שהם דברים אמיתיים לא בדרך גוזמא ומשל, והאיש ששמע מהגר"א ז"ל כן, נכנסו דבריו בלבבו, ובאשר כל איש יודע מרת נפשו מהחטאים שבאו לידו, לכן נצטער מאד ונפל בחולי גדול מחמת צערו, ומרי נפשו כ"כ שנפל לבו מאד ונחלה מאד ר"ל, ובשבוע השנית לא היה יכול לבוא אל בית הגר"א כדרכו, כי היה מונח על ערש דוי, ושאל הגר"א עליו, ואמרו כי חולה הוא ומסתמא התפללו עליו ונרפא, לשבוע הבא בא לבית הגר"א כדרכו, אח"כ שאל הגר"א ז"ל לשלומו מה היה לו, השיב להגר"א ז"ל וסיפר לו מה שאירע לו, אמר לו החולה שנרפא אולי [אם] ח"ו היה מת מחולי זה, היה הגר"א ז"ל סיבת מיתתו, אמר לו מדוע, אמר לו אחר ששמע מהגר"א ז"ל כי כל העונשים שהביא הראשית חכמה בספרו מעונשי הגיהנם הוא פשוט באמת לא בדרך גוזמא, חליתי מפחד עונש הגיהנם והייתי מסוכן מרוב הצער, ענה לו הגר"א ז"ל כי גם עתה אני אומר כי כנים דברי הראשית חכמה דברים כהוייתן לא בדרך גוזמא, אלא דבר אחד שכחתי לומר לך לאמר שהוא להאדם באמת למשיב נפש, כי תדע כי באמת הוא ככתוב בקהלת (יב יב) "כי את כל מעשה יביא האלקים במשפט על כל נעלם", ומביאין על הכל עדים לכל דבר קטן וקל על הענינים שכבר נעלמו מהאדם, והדין של מעלה הוא חמור מאד, והאדם מתמרמר נורא מאד ויצא חייב, אח"כ מביאין פנקס וחשבונות שסבל האדם יסורין בעולמו בעוה"ז ומתחילין לנכות אל כל חטא וחטא כנגד היסורין שסבל האדם, ורואה האדם שכל חשבונות החטאים מתמעטין ופוחתין אחת אחת עד שיתחיל כף הזכויות להכריע ושמח על היסורין כעל כל הון, וסיים ר"א ז"ל, אלמלא היסורין לא מצינו ידינו ורגלינו ליום הדין, עכ"ל, ומעתה אחרי היסורין הגדולים והמרים שסבל אחינו ז"ל בחייו שממש אין לתארם בפה, בודאי מצא ידי ורגליו ליום הדין בעלמא דקשוט, ויצא נקי וצדיק בדינו מזומן לחיי העוה"ב].

והשלב השלישי לספר ולהודיע בקצרה משלשלת חייו, שהיו קדושים ומקודשים לה' ולתורתו וממש שרשרת זהב אחת וארוכה של חיי תורה ויראת שמים היוו והקיפו כל ימי חייו, ובהם ראה את עולמו בחיות נמרץ, בבחינה של "אשר יעשה האדם וחי בהם", וכפי שמפרש השל"ה ז"ל בפ' קדושים, דפסוק זה רומז על כל מה שיעשה האדם שיעשה בזריזות נפלאה, דוהו "וחי בהם" - בחיות נמרץ, כלומר בבריאות ובחיות ובזריזות כל מעשה אשר ציוהו הש"י, יעו"ש.

וכדי לתת מושג מדרכיו בקודש, אקרא בזה קטע מדברי עצמו, וממנו תשתקף דמות דיוקנו של אחי ז"ל וסוד שיח קדשו:

אמר החכם מכל אדם: "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי" (משלי ח), ובמסכת אבות (פ"ב מ"ד) "רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמוד תורה", ועיין בפ' הגר"א שאומר וז"ל "כמ"ש לשקוד על דלתותי יום יום וכו'", ובמאירי אומר "כלומר הוי מתמיד ללמוד תורה, ומה כתוב באיך קרא כי מוצאי מצא חיים וכו'" (עיין ברכות ח), כי למצוא חיים ולקיים "ובחרת בחיים", זה רק על ידי התורה והמצוה, ובאיזה דרך של לימוד הוא האמצעי להשיג את החיים, זה רק ע"י "הוי שקוד ללמוד תורה" - כלומר להיות מתמיד ללמוד תורה, "כי נר מצוה ותורה אור", ו"נר ה' נשמת אדם", ובכדי להדליק את נר ה' נשמת אדם שיאיר את האדם וימצא את החיים, זה רק ע"י התורה שהיא אור, ולכן הוי שקוד ללמוד תורה כי מוצאי מצא חיים, כי זהו האמצעי היחידי למצא ולהשיג את החיים, כי "חיים" מי אינו רוצה חיים, ועיקר תפילתנו בימים הנוראים הוא החיים, אבל בכדי לדעת מה זה החיים ולהשיג את החיים הוא רק ע"י התורה שהיא תורת חיים, וזהו מוצאי מצא חיים, ופירש באבן עזרא ואומר "פירוש: מוצאי משיג החיים".

את הדברים האלה כתב אחי המנוח ז"ל מדי תארו את אבינו הגדול ז"ל, שלא מש מאהלה של תורה כל ימי חייו (ראה א"י מ"ג), ואת הדברים האלה אפשר לתרגם על עצמו, כי קיים זה מה שכתוב בזה, הוא קיים בכל לבו ובכל נפשו את ה"הוי שקוד ללמוד תורה", שקידתו הגדולה והנפלאה היתה לשיחת יום עוד מימי בחרותו בישיבה ומחוצה לה, ומיום שעמד על דעתו נתן אל לבו לקיים את ה"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ בי נעמה ויט שכמו לסבול ויחי למס עובד", וכמדרשם ז"ל: וירא מנוחה כי טוב - זו תורה שנא' כי טוב סחרה מסחר כסף, ואת הארץ כי נעמה - זו שבחו שלהן שנא' זמרו לשמו כי נעים, ויט שכמו לסבול - אלו פנו מסובלים, אלו פנים בתורה, מסובלים במצוות, מסובלים ביסורים, למס - זה סיני, חשבון זה כזה (ק"ל), עובד - עובד אדמתו ישבע לחם זו תורה, ואומר מתוקה שנת העובד (פסיקתא זוטרותא פ' ויחי), ולא ידע ולא טעם מנוחה גשמית מהי, בכל מקום שהלך והופיע היתה תורתו עמו, וקרא בה כל ימי חייו בישיבה בבית ובכל מקום בואו היה מכתת את רגליו ללמוד תורה וללמד והרבה לקבוע שיעורי לימוד בכל חלקי הש"ס והשו"ע ועם כל סוגי אנשים, וככה עלה ונתעלה עד ששמו הלך לפניו, וכפי שסיפרו עוד בלמדו בישיבה כינוהו בשם "דער שטילער ש"ס" -

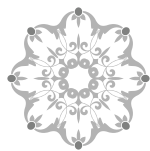
"הש"ס השקט", הוא לא הלך בגדולות ולא חיפש את הפרסומת, אבל קוים בו ה"ואת צנועים חכמה".

במותו נשאר חלל ריק בעולם בחסר לו אחד מטובי הלומדים והשקדנים אשר האיר סמטאות אפילות באור תורתו, יש לתת איפוא אל הלב להשתדל למלאות את החלל בריבוי שקדני תורה ובהרבות פעלים להרבצת התורה.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים והנצח, ויקיץ לגורלו לקץ הימין בב"א.

---

* א. ה. כן שמעו בני המשפחה כמה פעמים מהגה"צ ר' אברהם סלומון זצ"ל משגיח דיישיבת חברון.

סימן א

יעו"ש, וזה הטעם מביא כאן רבינו בדבריו הנ"ל.

ועיין בריטב"א שם וז"ל: חציצה תיפוק ליה משום דיו, פירוש לדירך דסבירא לך דגמי כי מיהדק הוי חציצה, תיקשי לך אמאי לא הוי חציצה משום דיו, אלא מאי אית לך למימר, דדיו היינו טעמא דלא הוי חציצה, משום דהוי מיעוטו שאינו מקפיד, נמי כי מיהדק לא חייץ משום האי טעמא גופא, ומשני בלחה וכו', יעו"ש, משמע מפרוש הריטב"א דהס"ד בגמרא היה, דיש כאן סברא לומר דהוי זה מיעוט שאינו מקפיד, ומביא ראיה לזה מדיו, ומסיק דמייירי בדיו לחה ואם כן אין ראיה, דהטעם הוא משום דהוי מיעוט שאינו מקפיד.

ויש להבין דלמה באמת לא נאמר בזה דהוי מיעוט שאינו מקפיד ואין הגמי חציצה, וצ"ע.

ונראה דהא זה דאמרינן מיעוט שאינו מקפיד לא הוי חציצה, הטעם הוא דבטל המיעוט לגבי גופו, והוי כגופו, ונמצא שטבל כל גופו במים, ולא גזרו מכיון דאינו מקפיד (עיין בעירובין דברש"י שם ד"ה ושאינו

*הלכות יסוה"ת פ"ו ה"ו: וכן אם היה שם (ש' צרויה) כתוב

על בשרו, הרי זה לא ירחץ ולא יסוך וכו', נזדמנה לו טבילה של מצוה, כורך עליו גמ' וטובל וכו' ולא יהדק כדי שלא יחוץ, שלא אמרו לכוון עליו אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם כשהוא ערום.

דברי רבינו בברייתא וגמרא במס' שבת (קכ), ושם בגמ' מוקמינן להא ברייתא בדיו לחה, דאל"כ תיפוק ליה דהוי חציצה משום דיו, עיי"ש.

וצ"ע על רבינו שמביא הא דאמרינן שם שלא יהדק כדי שלא יחוץ, ואינו מזכיר גם הא דאמר' התם דבעינן דיו לחה ואם לאו הוי חציצה, ועיין בכסף משנה ובלחם משנה שם.

והנה שם בגמ' שבת אמרי': ותסברא (פ') דסבירא לך דהאי גמי דאצרכוהו רבנן מטעם שלא ימחוק השם (הוא), האי גמי ה"ד, אי דמיהדק, קא הוי חציצה, אי לא מיהדק, עיילא בי' מיא, ומקשה הגמ' חציצה תיפוק ליה משום דיו, ומשני בלחה וכו', אלא אמר רבא בר רב שילא היינו טעמייהו דרבנן, דקסברי אסור לעמוד בפני השם ערום וכו',

* קובץ הנאמן שנה כ"ז.

ומקשה "חציצה", פי' מה שאתה מקשה אי דמיהדק הוי חציצה משום הגמי, "תיפוק ליה משום דיו", פי' אם צריכים לכרוך עליה גמי מטעם מחיקת המים שאסור, אם כן הוי חציצה משום הדיו ומשום שאוסר את המקום לבוא עליו מים ואינו ראוי לביאת מים וכן"ל.

ולמסקנת הגמ' דטעמא דרבנן דאמרי כורך עליו גמי, הוא מטעם שאסור לעמוד בפני השם ערום, אבל גרם מחיקה ס"ל דמותר, שפיר י"ל הא דהדיו של השם לא הוי חציצה הוא משום דהוי מיעוט שאינו מקפיד, ומכיון דאינו אוסר את ביאת המים עליו, אז אמרי' דמכיון שהוי מיעוט שאינו מקפיד עליו, בטל לגוף, והוי כאילו טבל כולו במים, וכורך עליו גמי וטובל, ומכל מקום לא יהדק כדי שלא יחוך.

ולא שייך לומר דאי יהדק לא ליהוי חציצה מטעם מיעוט שאינו מקפיד וכטבל כולו דמי, זה אינו משום דכיון דאינו צריך להדק והוא כן מהדק, אם כן אינו רוצה שיכואו לשם המים ועושה דבר שלא יגיעו שם המים, ואיך נימא דבטל לגוף וכטבל כולו דמי, הלא הוא אינו רוצה לטבול במים חלק זה של גופו ואיך נחשבו כאלו טבל, והוי חציצה וכן"ל, ודוק.

מקפיד, ובגמ' סוכה ו וברש"י שם ד"ה אין מקפיד עליו, יעו"ש, וטעם זה שייך דוקא אם המיעוט אינו אוסר את הביאת מים על כל הגוף, ובזה אמרי' דבטל הוא לגוף, וכשטובל עצמו הוי כאלו טבל כל בשרו במים, אבל הכא הדיו של השם שכתוב על בשרו אוסר על מקום זה של בשרו מלבא עליו מים משום אסור מחיקת השם ואפילו ע"י גרמא אסור, וכיון שכך שפיר הוי הדיו של השם חציצה משום דהמקום של השם בגוף האדם הוי כאינו ראוי לביאת מים, והיכא שאין ראוי האדם כולו לביאת מים, אין טבילתו טבילה, וגם בבית הסתרים אע"ג דלא בעינן ביאת מים, מכל מקום ראוי לביאת מים בעינן (עיין בגמ' קדושין כה), ואם כן מה שייך בזה לומר דהוי מיעוט שאינו מקפיד ובטל הוא לגוף לגבי הטבילה וכשטבל כולו, טבל גם מקום החציצה במיעוט, דהא להיפך דאוסר את המקום לטבילה לביאת המים, (ועיין ברש"י קדושין שם דמטעם אינו ראוי לביאת מים, לא הוי טבילה משום חציצה, יעו"ש).

וכך הוא פי' הגמ' בשבת שם: ותסברא, שאתה סובר לרבנן גרם מחיקה אסור, האי גמי ה"ד, אי דמיהדק קא הוי חציצה, אי לא מיהדק עלייא בה מייא (והוי גרם מחיקה),

סימן ב

מקום הוה אמינא משום דחריפי טפי
נפסוק כוותיהו (עיינ בתוס' עירובין ו ב
ד"ה כאן). וע"ז בא הבת קול דנפסק
כב"ה משום דגם כהאי גוונא שייך הדין
של אחרי רבים להטות.

ובאופן כזה נמצא דהוי הבת קול רק
גילוי שלא נטעה בפי'
התורה שאמרה אחרי רבים להטות לומר
דהכא שאני מטעם הנ"ל, ושפיר אזלינן
אבתרה ולא הוי זה בכלל מה שאמרה
תורה לא בשמים היא, מכיון דהעיקר
דפסקינן כב"ה הוא משום דאחרי רבים
להטות, וכנ"ל, ועיינ בתוס' ברכות נ"ב
ד"ה ורבי יהושע.

ועיינ בהקדמת רבינו לפירוש
המשניות וז"ל: אבל בעיון
ובסברא ובהשכל המצוות הוא כשאר
החכמים שהם כמוהו שאין להם נבואה,
שהנביא כשיסבור סברא וכו' ויאמר
הנביא כי הקב"ה אמר אלי שסברתי
אמת, לא תשמע אליו רק אלף נביאים
וכו' יהיו סוברין סברא אחת, ואלף
חכמים וחכם סברי היפך הסברא ההיא,
אחרי רבים להטות וכו', וכן אם יעיד
הנביא שהקב"ה אמר אליו שהדין
במצוה פלונית כך וכי סברא פלונית היא

*הלכות יסוה"ת פ"ט ה"ד: או
שאמר בדין מדיני התורה
שה' צוה לו שהדין כך והלכה כדברי
פלוני, הרי זה נביא שקר ויחנק, אף על
פי שעשה אות, שהרי בא להכחיש
התורה שאמרה לא בשמים היא, אבל
לפי שעה שומעין לו בכל.

עיינ בכסף משנה וז"ל: אבל קשה לי
דאמרו פ"ק דיבמות (יד) דיצתה
בת קול לומר דהלכה כב"ה וקיי"ל הכי
בכל דוכתא וכו', וצ"ע, יעו"ש.

והנה מלשון רבינו כאן שכתב: או
שאמר בדין מדיני התורה שה'
"צוה" לו שהדין כך וכו', משמע דווקא
באופן כזה שאומר בתוך צווי מאת ה'
שהדין הוא כך, ופי' כוונתו הוא דצריך
לקיים את הצווי הזה, ואז אמרינן
שהתורה אמרה "לא בשמים היא" וא"א
שיהיה ציווי כזה, והרי הוא נביא שקר
ואין שומעיו לו, אבל בהא דיצתה בת
קול דהלכה כב"ה, אין כאן ציווי מחוד
לפסוק הלכה כב"ה, דבאמת הא דקי"ל
כב"ה, היינו משום שחכמינו קבעו
הלכה כמותם משום "אחרי רבים
להטות", והבת קול אהני רק שלא נפסוק
כב"ד, ואף על פי שהם המיעוט מכל

* קובץ הנאמן שנה כ'.

אמת, יהרג הנביא ההוא שהוא נביא שקר כמו שיסדרנו וכו' יעו"ש.

דייק רבינו בתחלה כשמדובר שהנביא אומר שהקב"ה אמר אליו שסברתו אמת, אומר ע"ז רבינו רק שלא תשמע אליו, ואינו אומר שייהרג, ורק אח"כ כשמדובר בנביא שאומר שהקב"ה אמר לו שהדין במצוה פלונית כך וכן שסברא פלונית היא אמת, ע"ז אומר רבינו שייהרג הנביא ההוא, עי"ש.

ולפי דברינו יש להסביר זה שפיר, והוא, דדוקא אם אמר שהקב"ה אמר לו שהדין במצוה פלונית כך וכו', הוי זה לפי דבריו כציווי מאת הקב"ה לעשות כך, ולפיכך הוי דינו דין של נביא שקר משום דהתורה כבר אמרה לא בשמים היא, אבל לא כן אם אמר שהקב"ה אמר לו שסברתו אמת, זה לא הוי כציווי מאת הקב"ה לעשות כך אלא זה הוי כבת קול שיצתה לר"א דהלכה כמותו, ועיין בתוס' ב"מ (נט ב ד"ה לא בשמים היא) דרק משום כבודו דר"א יצאה בת קול יעו"ש, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, אלא דאנן לא פסקינן כהבת קול. ולכן מכיון דאינו אומר דבריו כציווי מאת ה' שהדין כך וכנ"ל, אין בזה חיוב מיתה בחנק, אלא רק לא תשמע אליו כנ"ל.

והנה במגילה (ב ב): אמר רב ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא, מנצפ"ך צופים אמרום, ומקשינן

והכתיב אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה וכו', אלא שכחום וחזרו ויסדום וכו' יעו"ש. וכן איתא בשבת (קד) ועוד מקומות, שמעינן מכאן דלכן לא הוי זה בכלל שאין נביא רשאי לחדש דבר, משום ששכחום וחזרו ויסדום ולא הוי מחדש דבר חדש רק גילוי מה ששכחו.

ועיין בתמורה (טז) אמר רב יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, אמרו לו ליהושע שאל, א"ל לא בשמים היא, אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצוות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה וכו' יעו"ש, ולכאורה צ"ע דמאי שנא מהאי דמגילה דאמרי' דכיון ששכחום וחזרו ויסדום לא הוי זה בכלל שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, והכא בתמורה הלא ההלכות נשתכחו, ולמה אמרינן בזה לא בשמים היא ואין נביא רשאי לחדש דבר מעתה (ועיין בזה בפני יהושע מגילה שם, ובס' סדר משנה יעו"ש).

ונראה דהנה אותיות מנצפ"ך אילו לא היינו אומרים בזה ששכחום וחזרו ויסדום היה הדבר הזה חידוש והוספה תורת משה, וזה דבר שא"א, דאמרה תורה לא בשמים היא הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אבל מכיון ששכחום ונמצא עתה שחסר לנו מהתורה ע"י זה

והלכו אחר המרובין, יעו"ש, וכן פי' בתוס' שם, וכיון שכן הוא ששייך בזה להכריע את ההלכות בעצמינו ע"י שהולכים אחר המרובים, הרי ההלכות שנשכחו נכנסו בכלל מה שאמרה תורה אחרי רבים להטות, ומכיון דשייך כאן הדין של אחרי רבים להטות, אז כבר אנו אומרים בזה לא בשמים היא וא"א שה' צוה לו שהדין כך והלכה כדברי פלוני, אלא אנחנו בעצמינו צריכים להכריע את ההלכה בדרך שאמרה תורה אחרי רבים להטות, והולכים אחרי המרובים כנ"ל, ודו"ק.

ששכחו, שפיר אמרינן בזה דחזרו ויסדו מה שנחסר לנו, ואין כאן דבר חדש שהנביא חידש עתה ואין זה בכלל לא בשמים היא.

אבל לא כן בהלכות שנשכחו, דנהי נמי שנשכחו, מכל מקום הלא אפשר להחזיר את ההלכות מתוך פלפול הלכה כמו שעשה עתניאל בן קנז (תמורה טז), ומסיבה זו של שכחה נולדה המחלוקת שם וכמו דאמרינן שם בגמ' (טו ב) ליבא דאמעית, ופירש"י ז"ל שם ולא היו יודעין להחזיר אותן ששכחו מתוך פלפול הלכה והיו חלוקין בהן

סימן ג

שמע ואשר לא צויתיו, הא לחבירו צויתיו, זה המתנבא מה שלא נאמר לו וכו', וכתוב "ומת הנביא ההוא" וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק וכו', ושם בע"ב: ת"ר נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק וכו' יעו"ש.

ויש לחלק ולומר דיש נביא שהסית, כגון שהשני משיב לא היאך

נניח את אבינו שבשמים, והוא אומר כך חובתינו, זה נביא שהסית, ואם אמר זה לרוב אנשי העיר הרי זה מדיח, אבל אם לא השיב כך חובתינו אלא שתק ולא אהני הסתתו, ורק אמר זה בתור נבואה שכך אמר לו ה' לעבוד ע"ז, פטור מדין מסית ומדיח, וכמו שפוסק רבינו בפ"ה מהל' ע"ז דמדיח נקרא אם הודחו אחריו רוב העיר, ומסית הוא רק אם השיב כך חובתינו או בכל הסתתו, אבל בלי זה פטור הוא מדין מסית ומדיח, אבל חייב הוא מדין נביא שקר אם אמר שכך נאמר לו בנבואה, וחייב מיתת חנק, וכמו שאומר רבינו שם בה' ע"ז הנ"ל בהלכה ח' יעו"ש, ועיין גם במרכבת המשנה כדברינו הנ"ל.

והנה שם בגמ' אמרין טעמא דרבנן הוא דגמרי הדיחה הדיחה

הלכות יסוה"ת פ"ט ה"א: הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, לפיכך אם יעמוד איש וכו' ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה וכו' או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממששה וכו' הרי זה נביא שקר ומיתתו בחנק וכו'.

בלחם משנה תמה על דברי רבינו מהגמ' בסנהדרין (צ א) דמשמע שם דבקים מקצת וביטל מקצת בשאר מצות ד"ה פטור, ומדברי רבינו משמע דגם בביטל מקצת וקיים מקצת בשאר מצוות חייב חנק, ועוד מתמה תימה על תימה דכיון דרבינו פסק בפרק ה' מה' ע"ז שנביא שהדיח בסקילה, האיך כתב כאן בסוף הפרק דעבודה היום ובטלוה למחר יחנק הנביא, והיינו קיים מקצת וביטל מקצת, ובגמ' אמרו דלרבנן הוי בסקילה בקיים מקצת וביטל מקצת דע"ז, ע"כ יעו"ש.

והנה הא דנביא שקר חייב מיתה בחנק, הוא גמ' בסנהדרין (פט), דאמרי' שם אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי" זה המתנבא מה שלא

* קובץ הנאמן שנה כ"ו.

יד) אך הנביא וגו', וכדאיתא בגמ' סנהדרין (פט) יעו"ש וא"ש.

ועתה נבא לקושייתו הראשונה של הלחם משנה מהא דאמר' בסנהדרין שם דקיים מקצת וביטל מקצת בשאר מצוות ד"ה פטור, ומדברי רבינו משמע דחייב חנק מטעם נביא שקר. והנה בחידושי הר"ן על סנהדרין באמת מתמה האיך אפשר שהמתנבא מה שלא שמע שיהא חייב בשאר דברים ולא יהא חייב בדברי המצות בין בכולן בין במקצתן, שמכל מקום הריהו מתנבא מה שלא שמע, ומוסיף ואומר עוד שבקצת ספרים כתיב אבל קיים מקצת וביטל מקצת ד"ה פטור, עד דמתידע לך, ומשמע דלכי מתידע לך שהתנבא לשקר, חייב, ולזה דעתו נוטה יעו"ש היטב.

ולפ"ז צריך לפרש דקיים מקצת וביטל מקצת פי' הוא שאומר היום בטלו אותה ולמחר קיימו אותה, ולכן פטור עד דמתידע לך שהתנבא לשקר, וכל עוד דלא מתידע לך, אדרבה עוד מצוה לשמוע לו להנביא שנודע לנו שהוא נביא, וכמו דאיתא בגמ' שם ומבואר ברבינו כאן הלכה ג'.

אבל א"א לפרש ביטל מקצת כגון שאומר יש נדה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור (עיין בגמ' הוריות ד), דאם כן למה צריך למתידע לך שהתנבא לשקר, הלא מיד

ממסית, פי' דכתיב בקרא והנביא ההוא וגו' יומת כי דבר סרה על ה' וגו' להדיח מן הדרך וגו', וילפינן הדחה זו מן הדחה דכתיב במסית מה הדחה דהתם בסקילה אף הדחה דנביא בסקילה [וכן איתא בספרי], ואם כן האי כולא קרא איירי מנביא שהדיח לע"ז דמיתתו בסקילה, ולכאורה צ"ע מדברי רבינו סוף האי פרק דכתב וז"ל "אבל בעבודת כוכבים אין שומעיו לו ואפילו לפי שעה וכו' הרי זה דבר סרה על ה', וע"ז צוה הכתוב ואמר ובא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא כי דבר על ה' וכו', ויחנק", עכ"ל, הנה מביא רבינו האי קרא "כי דבר סרה" וגו' על דין מיתה בחנק, והא לפי הגמ' הנ"ל האי קרא כי דבר וגו' מיירי בדין מיתה בסקילה וכו"ל.

אבל באמת זה לא קשיא, משום דלאו את הדין מיתה בחנק יליף רבינו מהאי קרא, אלא את הדין דלגבי ע"ז אין שומעין לו אפילו לפי שעה שאומר שה' צוהו כן, זה יליף רבינו מהאי קרא וכדמשמע מדבריו, וזה שפיר ידעינן מהאי קרא דאין שומעין לו, אף על פי שהפסוק מיירי מהדחה, מכל מקום שמעינן מהאי קרא דבע"ז אין שומעין אפילו לנביא ואפילו לפי שעה, ואם התנבא ואמר שמצוה לעבוד ע"ז אפילו לפי שעה, חייב ע"ז מיתה, ואת הדין חייב מיתה לזה ידעינן מקרא דיליף מיניה דנביא שקר במיתה, וסתם מיתה בחנק, והוא מהא דכתיב (דברים

כתיב מוכרח מזה לומר דקרא מיירי בדברים בעלמא, והוא משום דעל מקצת עוקר דברי תורה א"א לאוקמא קרא דהא דבר שלם כתיב, וכן א"א לאוקמא דעוקר גוף שאר מצוות, משום דעוקר דברי תורה חייב בסקילה, וע"כ בדברים בעלמא כגון צדקיה כן כנענה מיירי קרא, וזה שפיר מקרי דבר שלם. ומכל מקום ידעין מזה דעל קיום מקצת ובטול מקצת ד"ה פטור כנ"ל, וא"ש דברי רש"י.

והנה לפי הנ"ל אליבא דרבינו דגם בדין ע"ז יש דין נביא שהדיח ודין נביא שקר, אם כן הא דפליגי רב חסדא ורב המנונא בעוקר הגוף דשאר מצות אי חייב סקילה ושייך בהו הדחה כבע"ז, או נימא דאין בשאר מצות דין הדחה, ע"כ צריך לפרש דמיירי דהדיח בשאר מצוות כדין הדחה דע"ז, וכמו שפירשנו לעיל דהדחה הוא שהתנבא שה' אומר עבדו ע"ז וכן בשאר מצוות, אבל אם רק התנבא דה' ציוהו לעקור מצוה זו או לפרש פירוש במצוה מה שלא שמענו ממש רבינו, אז הוי רק נביא שקר ובחנק וכמו בדין ע"ז לעיל דמאי שנא, אם כן לפ"ז אין צריך לפרש את הקרא כי יזיד וגו' בדברים בעלמא וכפרש"י, אלא אפשר לפרשו גם בשאר מצוות ובע"ז, ובאופן שהוא רק נביא שקר ולא נביא מדיח, ואז חייב חנק ולא סקילה וכנ"ל.

ברור הוא שהתנבא לשקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה רבינו, ועיין בדברי רבינו כאן הלכה ד' ובע"כ צריך לפרש כנ"ל. ואם כן לפי גירסא זו בגמ' אתי שפיר דברי רבינו, והוא דכל היכא שידוע לנו שהתנבא לשקר חייב מיתה בחנק בכל המצוות, וגם בקיים מקצת וביטול מקצת מכיון דודאי לנו שהתנבא לשקר כנ"ל.

והנה שם בגמ': דת"ר נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק, מחלוקת רב חסדא ורב המנונא, דרב חסדא ס"ל דבעוקר הגוף בשאר מצוות ד"ה בחנק אבל בקיום מקצת ובטול מקצת בשאר מצות ד"ה פטור, ורב המנונא ס"ל דגם בעוקר הגוף בשאר מצוות פליגי רבנן ור"ש כמו בע"ז, דלרבנן בסקילה ולר"ש בחנק אבל בקיום מצות וכו' ד"ה פטור, ומפרש שם רש"י אליבא דרב המנונא וז"ל ד"ה פטור: ואפילו מחנק דהתם דבר שלם כתיב, ולא אעיקר דברי תורה האי כי יזיד לדבר דבר קאי, דהתם סקילה הוא, אלא אדברים בעלמא כגון צדקיה בן כנענה, עכ"ל, ולכאורה צ"ע דברי רש"י וכבר דקדק בזה המהרש"א, דמאי ראי' דהא התם לא איירי כלל בעוקר דברי תורה אלא בדברים בעלמא וכו' יעו"ש.

ונראה בזה דכונת רש"י הוא דמסיבה זו דהתם דבר שלם

ושיטת רש"י נראה דצ"ל דבעוקר דברי תורה אין בזה לחייבו רק משום דין נביא שהדיח ונביא שהדיח בסקילה, אבל אין לחייבו מטעם דין של נביא שקר, משום דמה שמבורר לכל ששקר הוא ואין יכול להיות שהיתה לו נבואה כזאת, אין זה בכלל של נביא שקר דברור דלאו נביא הוא ועוקר דברי תורה ובודאי שקר הוא, דהתורה שכתבה למשה רבינו לאו

מוחלפת היא וכמו שכתב "לא תוסף" וגו', וכן משמע קצת מהגמרא שם (פט) על מתניתין: "נביא השקר המתנבא מה שלא שמע" וכו', מפרש כגון צדקיה בן כנענה" וכו', וזה הוי דברים בעלמא ובזה שייך נביא שקר וכן"ל. אבל אין זה ראייה מוכרחת די"ל דהגמ' מביא ממעשה שהיה והוא בצדקיה בן כנענה, ואין בזה כדי להקשות על שיטת רבינו הרמב"ם. ודוק.

סימן ד

וז"ל שתי קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדן לעצמו וכו' והכא בהלכה ד' אומר שנקרא חסיד כשעושה כן, יעו"ש בלחם משנה.

והנה לקמן בפ"ב ה"ב ז"ל רבינו, וכיצד היא רפואתם, מי שהוא בעל חמה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל, וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החמה מלבו וכו', ויחזור לדרך האמצעית וכו'. ובה"ג שם ז"ל: וכן הכעס מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו וכו', יעו"ש. ולכאורה צ"ע דבה"ב אומר רבינו ויחזור לדרך האמצעית ובה"ג אומר רבינו וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר.

אבל באמת רואים דייק רבינו בה"ג וכתב בלשונו "וילמד עצמו שלא יכעוס", ולא כתב "וילמד עצמו שלא ירגיש" כמו שכתב בה"ב, ונראה דהנה באמת הקצה האחר במדת הכעס הוא שאינו מרגיש כלל, וכמו שכתב רבינו בפ"א ה"ד שהוא מונה שם ב'

הלכות דעות פ"א ה"ד: הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה וכו', כיצד, לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו וכו'.

ועיין גם בהלכה ה' במה דכתב רבינו וז"ל ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק ממדה בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד, כיצד, מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר, נקרא חסיד, וזו היא מדת חכמה, ועל דרך זו שאר כל דעות וכו', יעו"ש.

ושם בלחם משנה מקשה על רבינו מהא דכתב רבינו לקמן (בפ"ב ה"ג) שאסור לו לאדם לנהוג במדה בינונית במדת הענוה, אלא צריך שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאוד, ואיך כתב רבינו כאן שההולך בדרך הבינונית הרי הוא נקרא חכם, וכן על מדת הכעס כתב רבינו שם שראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לאדם לכעוס עליו וכו', יעו"ש. ועוד הקשה דכאן בהלכה ג' כתב רבינו

* קובץ הנאמן שנה כ"ב.

כיוצא בו פעם אחרת, ודי בזה שיראה עצמו בפניהם שהוא כעוס.

ומה שכותב רבינו בפ"ב סוף הלכה ג' ז"ל לפיכך צו להתרחק מהכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה עכ"ל, אין הפי' מה שאומר רבינו "שלא ירגיש", שיהיה העדר הרגשת חרפה ובוז כמת שאינו מרגיש, זה אינו וכן"ל, אלא פי' הוא שלא ירגיש בזה להיות בכעס, וכדמשמע מלשון רבינו שאומר שלא ירגיש אפיק לדברים המכעיסים, אם כן מיירי כאן שהאדם מרגיש דהוי דבר המכעיס, וה"פ דבכל זאת צריך שלא ירגיש בזה שיכעוס, ויתרחק לגמרי מן הכעס, ודוק.

ומה שמקשה שם הלחם משנה עוד, דהכא (בפ"א) אומר רבינו דמי שהוא שפל רוח ביותר הוא נקרא חסיד, ומי שהוא רק עניו נקרא חכם, וזהו מדת חכמה, ולקמן פ"ב אומר דאין זה דרך הטובה להיות עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד.

וי"ל דבאמת להיות עניו הוא דרך חכמים, ואם האדם הוא עניו ואין בו שום גובה הלב, הוא נקרא חכם, כי הענוה היא הדרך האמצעית, וזהו מדת חכמה (ועיין גם בדברי רבינו בשמונה פרקים פרק ד', דהענוה ממוצעת בין הגאווה ושפלות הרוח, יעו"ש), אבל העצה לאדם האין

הקצוות במדת הכעס, ואומר לא יהא בעל חמה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני, ומהו הדרך הממוצע, מצינו שכתב זה רבינו בשמונה פרקים פרק ד', שהסבלנות ממוצע בין הכעס ובין העדר הרגשת חרפה ובוז, יעו"ש, ותכליתו של הקצה האחר במדת הכעס שהוא שאינו מרגיש כלל, הוא שהאדם יגיע לזה שלא יכעס כלל ואז יכול הוא לחזור לדרך האמצעית והיא הסבלנות ולא יכעס כלל, וזהו מה שרבינו אומר בה"ג שילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו, כי לזה צריך שיגיע האדם וכן"ל, אבל שיהיה כזה שאינו מרגיש כלל, זה לא, כי זה שלא ירגיש כלל הוא רק אמצעי ללמד עצמו שלא יכעוס ויחזור לדרך האמצעית וכן"ל, ואתי שפיר מה שרבינו אומר כאן בה"ד לא יהא בעל חמה לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, וכמו שפירשנו.

ומה שרבינו מסיים ואומר "לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת" לאו כעס ממש הוא שעל דבר גדול יכעוס, אלא כמו שאומר רבינו בפ"ב שיראה עצמו בפניהם שהוא כועס ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מדמה כועס בשעת כעסו והוא אינו כועס, כי עיקר התכלית בזה שלא יעשה

אלא דיש עוד לעיין, מהא שכתב רבינו בפ"ב ה"ב וז"ל: ואם היה גבה לב, ינהיג עצמו בבזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקור גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית שהוא דרך הטובה, ולכשיחזור לדרך האמצעית ילך בה כל ימיו וכו', יעו"ש, משמע מדברי רבינו אלה דגם במדת הגאווה יתנהג האדם וילך בדרך האמצעית שהוא הענוה, וצ"ע ממה שכתב רבינו בה"ג הנ"ל לכאורה דבריו סותרים.

ונראה בזה דהנה גבי מדת כעס כתב רבינו כאן דבינו לבין עצמו תהיה דעתו מיושבת, פי' דלא יכעס כלל, אבל לגבי איך לנהוג עם אחרים יראה עצמו לפנייהם כאילו הוא כועס אם זה דבר גדול וראוי לכעוס, יעו"ש. הכי נמי י"ל גבי מדת ענוה, דבאמת שבינו לבין עצמו צריך האדם להיות שפל רוח ביותר משום פחד אם ישאר על הענוה שמא יבוא לקצת מן הגאווה וכו"ל, אבל לגבי ההנהגה עם בני אדם אינו צריך להנהיג עצמו תמיד בבזיון הרבה למטה מן הכל, משום שדרך הזאת רק בתור רפואה לנפשו כדי שיתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר עד שיעקור גובה הלב ממנו, וכמו שביאר רבינו כאן בפ"ב, ולכן אחר שהתרחק כבר עד הקצה האחר יחזור לדרך האמצעית

להתנהג היא כך, דאין זה דרך טובה לנהיג בזה בדרך הבינונית ולהיות עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח מאד, משום פחד ישאר האדם על הענוה שמא יבוא לקצת הגאווה, וכמו שביאר זה רבינו בפירושו על אבות (פרק ד משנה ד) וז"ל בתוך דבריו שם: ומפני זה צוה זה להתקרב אל השפלות, ואמר מאד מאד הוי שפל רוח, מפחדו שישאר האדם על הענוה לבדה, כ"ש שיהיה אצלו מעט מן הגאווה שהוא קרוב אליה מפני שענוה ממוצעת, וכו', ועיין עוד בדבריו שם שהאריך בזה.

ואם כן לפ"ז אתי שפיר קושית הלחם משנה על דברי רבינו, והוא דבפ"א מבאר מיני הדעות שישנם לאדם, וכמו שמתחיל ואומר דעות הרבה יש לכל אחד ואחד וכו', ולכן אומר שפיר שהאדם שיהיה עניו נקרא חכם, משום דהענוה מצד עצמה מדת חכמה היא, ואם באמת הוא כזה פי' שהוא למעשה עניו, הרי הוא באמת נקרא חכם, אבל מבאר רבינו הליכות בני אדם שילך בהם האדם ולא יכשל, ולכן אומר שיש דעות שבכדי שלא יכשל אסור לו להאדם לנהוג בהן במדה הבינונית והוא גובה הלב, מפני שיש חשש דאם ישאר האדם על הענוה לבד, שמא יבוא לקצת מן הגאווה, וכמו שביאר רבינו בפרקי אבות הנ"ל, וראיתי בספר יד המלך שג"כ כתב כהנ"ל, יעו"ש.

האמצעות, ואינו צריך יותר לנהוג עצמו
בבזיון וכו' אבל לגבי עצם הדעה של
גאווה צריך האדם להיות בדעתו בקצה
האחר של דעה זו, והוא היות שפל רוח
ורוחו נמוכה למאד, כמו שאומר רבינו
כאן בה"ג. כן נראה ודוק.

וילבש בגדים בינונים וכו', וכמו שמבאר
רבינו לקמן פרק חמישי ה"ט, וזה כונת
רבינו בדבריו דאם היה גבה לב ינהיג
עצמו בבזיון הרבה וכו' עד שיעקור
גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית,
פי' דאז ישוב להתנהג עם כנ"א בדרך

סימן ה

של העיר, וכמו שפירש"י שם בגמ' וז"ל: בית שבספינה לא קביע ליה דוכתאופעמים שהוא בתוך שבעים לעיר ופעמים שאינו, יעו"ש, ולכן אי אפשר לצרפו עיר להיות כחלק ממנה, אבל לגבי חיוב מזוזה אין זה אומר דלאו בית איקרי, והוא משום דחיוב מזוזה תוי בעיקר אם בית זה עשוי לדירת קבע לאדם או לא, ולא בעינן לזה שהבית יהיה קבוע במקום אחד, ואם כן אפשר דבית שבספינה שפיר איקרי בית להתחייב במזוזה.

וכן אין להביא ראיה מהא דאיתא במשנה בנגעים פי"ב מ"א: בית הבנוי בספינה אינו מטמא בנגעים, אלמא דאינו קרוי בית, ואם כן גם לגבי מזוזה פטור. זה אינו דשם הטעם הוא משום דכתיב "בבית ארץ אחוזתכם", פרט לבית הבנוי בספינה (ספרא שם) דאינו על הארץ, ובתוספתא (מובא שם בר"ש) ממעט גם בית שבים, ופירש הר"ש אפילו בנוי על גבי קרקע הים שהביאו אבנים וטיט ושפכו בים עד שנעשה כמין תל ובנו עליו בית, אינו מטמא בנגעים משום דכתיב "ארץ" ולא "ים", אם כן גם בזה הטעם הוא מזה

"הלכות מזוזה פ"ו ה"ט: סוכת החג בחג ובית שבספינה פטורין לפי שאינן עשויין לדירת קבע וכו'. החנויות שבשוקים פטורין מפני שאינן קובעין לדירה.

והנה בספר מרכבת המשנה מביא ראיה לזה שבית שבספינה פטור ממזוזה מהא דאיתא בעירובין (נה ב) דבית שבספינה אינה מתעברת עם העיר להתחיל למדוד תחום העיר, ומביא מזה ראיה וז"ל שם: למדנו מיהא הבית שבספינה כיון שאינו מתעבר עמה, אלמא דאימעט מבית הואיל דנייד ולא חשיב בית דירה קבוע, ושפיר כתב רבינו דפטור ממזוזה, ע"כ יעו"ש.

ודבריו צ"ע, דשאני דין בית לגבי חיוב מזוזה מדין בית לצירוף לעיר למדידת תחומי העיר לגבי תחום שבת, והוא משום דלגבי לצרף לתחומי העיר תלוי בעיקר אי שייך הבית הזה לעיר ואז מתעברת היא עם העיר למדידת תחומיה או לא, ולזה אמרינן דבית שבספינה אין מתעבר עם העיר משום דנייד ולא קביע לה דוכתא ומתרחקת לפעמים חוץ לשבעים אמה

* קובץ הנאמן שנה כ"א.

דירת קבע, פטורין הן ממזוזה מפני שאינן קבועין לדירה, פי' שאיו אדם קובע דירתו שם.

והשתא אתי שפיר הא דלשכת פרהדרין חייבת במזוזה, משום דעצם הלשכה בית של קבע הוי וכבית דעלמא כפי שבונים בתים, אלא דלגבי חיוב מזוזה צריך שידורו בו בקביעות, ולכן לזה שיהיה קבוע לדירה מהני מה שהיתה בית דירה לכהן גדול בשבעה ימי ההפרשה בשנה, (ועיין שם בגמרא אי כל השנה חייבת הלשכה במזוזה, או רק בשבעת ימי דהפרשה, וכן אם נאמר דרק בשבעת ימי ההפרשה חייב במזוזה אז בכל שנה צריך לקבוע את המזוזה לשבעה ימים אלו ולא להשאיר אותה משנה לשנה משום תעשה ולא מן העשוי, עיין בזה בפתחי תשובה ביו"ד סימן רפו), אבל בית שבספינה אין על עצם בית שכזה שם דירת קבע, וכלשון הרמב"ם שאומר סוכת החג וכו' ובית שבספינה פטורין לפי שאינן עשויין לדירת קבע, ודוק.

לפי הנ"ל גם בספינות שלנו, גם אם הם קבועים לדירה, מכל מקום אין הם עשויין לדירת קבע, ומטעם דבספינה אין עושין לדירת קבע אלא לצורך עבודתם ונסיעתם, ולא מהני מה שהם קבועין לדירה, וזהו דרבינו דקדק בלשונו, דגבי סוכת החג ובית שבספינה אומר "לפי שאינן עשויין לדירת קבע"

דכתיב "בבית ארץ" וכו', וזה לא שייך גבי חיוב מזוזה.

ועיין בספר ערוך השולחן יו"ד (סימן רפו) דס"ל באמת דבספינות שלנו שיש בהם בתים קבועים חייבים במזוזה, שהרי היא דירה קבועה, יעו"ש.

והנה בגמ' יומא (יא) וברמב"ם (פ"ו מה' מזוזה הלכה ו) איתא דלשכת פרהדרין חייבת במזוזה מפני שהלשכה הזאת היתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי הפרישה, יעו"ש, חזינן מזה דאף על פי שלא היה דר בה הכ"ג רק שבעה ימים בשנה, מכל מקום מקרי הלשכה דירת קבע בכדי להתחייב במזוזה. ולכאורה קשה למה זה בבית שבספינה אמרינן דאין זה עשוי לדירת קבע, הא גם כן דרים בו ימים ושבעות.

הרמב"ם בבית שבספינה אומר טעמא דפטור ממזוזה משום שאינן עשוי לדירת קבע, ובחנניות שבשווקים אומר טעמא דפטורין ממזוזה מפני שאינן קבועין לדירה, ונראה משום דבית שבספינה אין זה תלוי אם הוא קבוע לדירה או לא, אלא עיקר הטעם דפטור ממזוזה הוא משום שאינן עשוי לדירת קבע, פי' דאדם אינו עושה בית בספינה לדירת קבע אעפ"י שקבוע לדירה, אבל בחנניות שבשווקים אעפ"י שעושין כזה

וגבי חנויות שבשווקים אומר "לפי שאינן קבועין לדירה", ושני טעמים נינהו וכנ"ל, דמשמע מזה דבית שבספינה פטור ממזוזה גם אם אין בו זה החסרון שאינן קבועין לדירה, והוא משום דמכל מקום אין זה מקרי דירת קבע לאדם כנ"ל, דאם לא כן למה אין רבינו כולל סוכת החג ובית שבספינה וחנויות שבשווקים לאמר דפטורין ממזוזה לפי שאינן קבועין לדירה, ומחלק ואומר בבית שבספינה לפי שאינן עשויין לדירת קבע, אלא משמע דבית שבספינה אפילו קבוע הוא לדירה מכל מקום אין זה עשוי לאדם לדירת קבע, ופטור ממזוזה.

וזה דלא כספר ערוך השולחן הנ"ל, דס"ל דבספינות שלנו שיש בהם בתים קבועין לדירה חייבים במזוזה. וכדברינו מוכח כן מדברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב, וז"ל: יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה וכו', ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית חייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או 'בספינה' יישב וכו', יעו"ש, משמע מדבריו אלו דאפילו אם אדם קובע דירתו בספינה אינו חייב במזוזה וכנ"ל, ודוק.

סימן ו

*הלכות אישות פ"ה ה"ז:
המקדש את האשה בגזל
או בגניבה או בחמס, אם נתיאשו
הבעלים ונודע שקנה אותו דבר
ביאוש, הרי זו מקודשת, ואם לאו
אינה מקודשת.

עיינ במגיד משנה וז"ל: והטעם
שכשנתיאשו הבעלים היא
מקודשת אע"ג דקי"ל יאוש בלבד אינו
קונה, הכא שהוא ביד אשה הרי יש כאן
יאוש ושינוי רשות כשהוא בידה, וכיון
דקנאתו היא, אף הוא קונה אותה, עכ"ל.

אבל צ"ע לפ"ז מה שכתב רבינו
"ונודע שקנה אותו דבר
ביאוש", הלא העיקר תלוי אם נתיאשו
הבעלים, ואז יש כאן יאוש ושינוי רשות
והוי קדושין וכמו שכתב המגיד משנה,
ואם כן מה צריך לזה שנודע שקנה אותו
ביאוש.

ועיינ בחלקת מחוקק (אה"ע סי' כח
סעיף א) שמפרש משום דסתם
גזילה לא הוי יאוש, על כן כתב "ונודע
שקנה אותו", כלומר שיש עדים
שנתיאשו הבעלים מן הגזילה והגזול
קנה הגזילה ביאוש, אבל אם בשעת

קדושין עדיין לא נודע אם נתיאשו אף
שאח"כ נודע שכבר היה יאוש קודם
הקדושין, הוי כיאוש שלא מדעת וכו',
יעו"ש. ובנודע ביהודה (מן התורה
אה"ע סי' עז) מביא דברי הח"מ
תמוהים, דמה ענין זה ליאוש שלא
מדעת שהוא שלא מדעת המתיאש,
וכאן הוא שלא מדעת הגזול, ומה
איכפת לנו בדעת הגזול אם הנגזל
נתיאש מדעת, יעו"ש. והוא מפרש
דברי הרמב"ם דבעינן שנודע לעדים
של הקדושין שנתיאשו הבעלים
בשעת מעשה הקדושין, ואם לאו אינה
מקודשת, דמכיון שהעדים סבורים
שהוא גזול, הוי כמקדש בלא עדים,
יעו"ש.

ונראה לפרש גם כן דברי החלקת
מחוקק, וזהו שכתב דהוי
כיאוש שלא מדעת, פי' כמו שיאוש
שלא מדעת לא מהני על למפרע, כן נמי
לא מהני לגבי עידי קדושין מה שנודע
להם אחר מעשה הקדושין שהבעלים
נתיאשו עוד לפני הקדושין, על למפרע
בעת מעשה הקדושין דליהוי כמקדש
בעדים, אלא מכיון דבעת הקדושין לא
ידעו העדים מזה שנתיאשו הבעלים

* ספר הזכרון לגר"י סרנא זצ"ל - כנסת יחזקאל.

וסבורים היו שהוא גזול, הוי כמקדש בלא עדים, ודוק.

אבל עדיין צ"ע דברי רבינו, משום דאם כן הו"ל לומר "ונודע שנתייאושו", ושפיר מובן שזה מדובר בעת הקדושין, דאל"כ למה כתב רבינו "ונודע" וכו', הא כבר כתב לפני זה "אם נתייאושו", וכמובן, ואם כן למה כתב "ונודע שקנה אותו דבר ביאושו".

והנה הרא"ש בקדושין (פרק ראשון סימן יט) כתב וז"ל: ודוקא בגזל דילה וכו', אבל בגזל דעלמא אע"ג דשדיך לא הוו קדושין, אלא אם כן קדשה ביה לבתר דקנייה ביאושו בעלים דהויה כדידיה וכו', ויעו"ש בקרבן נתנאל דמקשה על הרא"ש מדבריו בפרק מרובה (סימן ב) שאומר שם, אם קידש אשה בגזילה אחר יאושו, צריכה גט, דרבה סבר דלכל הפחות קני מדרבנן, אבל מדאורייתא קי"ל דיאושו לא קני וכו', אבל יאושו ושינוי רשות או יאושו ושינוי השם קונה מדאורייתא וכו', יעו"ש, ואם כן דברי רבינו הרא"ש קשיין אהרדי, דהכא בקדושין מסיק בגזל דעלמא אם קדשה לבתר דקניא ביאושו בעלים דהויה כדידיה והוי קדושין.

וכן מקשה בב"ק שם בפלפולא חריפתא, אמאי אומר הרא"ש דלכל הפחות קני מדרבנן, הא הוי יאושו ושינוי רשות, פי' יאושו בידה ידיה,

ושינוי רשות בידה, וליהוי קדושין מדאורייתא, יעו"ש.

ונראה דהנה כשנדקדק בדברי הרא"ש ישנו שינוי בדבריו בגמרא קדושין ממה שכתב בפרק מרובה, דבפרק מרובה כתב וז"ל: ואם קידש אשה בגזילה אחר יאושו וכו', ובדבריו בגמרא קדושין כתב: קדשה ביה לבתר דקנייה ביאושו בעלים דהויה כדידיה וכו', ולא כתב קדשה ביה אחר יאושו בעלים כמו שכתב במרובה, אלא שנה וכתב קדשה ביה לבתר "דקנייה" ביאושו בעלים, וע"כ צ"ל דפירושו הוא דקנייה ביאושו, וכגון שיש כאן שינוי מעשה, או שהמקדש עצמו לא גזל אלא זה בא לידו מהגזלן, ויש כאן יאושו ושינוי רשות, וזהו כונת הרא"ש בגמ' קדושין באמרו "קדשה ביה לבתר דקנייה ביאושו בעלים דהויה כדידיה" וכו', אבל במרובה מיירי הרא"ש דקדשה אחר יאושו גרידא, ולכן אומר דקני רק מדרבנן, אבל מדאורייתא קי"ל דיאושו לא קני, ודוק.

ולפי זה אתי שפיר גם דברי הרמב"ם, דהא שאומר "אם נתייאושו הבעלים ונודע שקנה אותו דבר ביאושו", הפי' הוא שעם היאושו יש כאן שינוי רשות, שהמקדש עצמו לא גזלו, אלא בא לידו גזל וקירש בו את האשה, ואם כן הוי אצלו שינוי רשות וקנה אותו,

ולכן הרי היא מקודשת, וכן ראיתי מפרש כן בביאור הגר"א, יעו"ש.

וכן משמע מהרמ"א שם שפירש כנ"ל, דעל דברי המחבר שאומר: המקדש בגזל וכו' ונודע שקנה אותו דבר ביאוש ז"ז מקודשת, מוסיף הרמ"א ואומר: קדשה בגזל אחר יאוש לבד מקודשת מדרבנן, משמע דהמחבר אינו מיירי ביאוש לבד, ודוק. וכן עיין בספר המקנה בהלכות קדושין שם כעין דברינו, יעו"ש.

והנה לפי דברינו יוצא דס"ל לרבינו דאם הוא עצמו גזלו וקידש את האשה בזה אחר יאוש לבד, אינה מקודשת, אעפ"י שביד האשה יש כאן יאוש ושינוי רשות, והוא משום דהמקדש לא קנה את הגזילה לפני שקידש בזה את האשה מכיון שיאוש לבד יש כאן, ורק ביד האשה הוי יאוש ושינוי רשות, וס"ל לרבינו דבעינן שהדבר שמקדש בו יהיה שלו בידו לפני שבא ליד האשה, ואז הוי קדושין בממון שלו, אבל שיטת הרשב"א הוא דמכיון כשבא ליד האשה לשם קדושין ישנו יאוש ושינוי רשות, אמרינן כיון שקנאתהו כשבא לידה ממנו, אף היא מקנה בו את עצמה. והפי' הוא כמו שמבואר במאירי (קדושין יג א) וז"ל: כשבא ליד האשה יש בו יאוש ושינוי רשות, ונמצא שאינה צריכה להחזיר את הדמים, ומאחר שקנאתהו אף היא מקנה בו עצמה ויתחייב הוא בדמיו, יעו"ש.

ושם במאירי מביא ראייה לסתירת דבריהם של החולקים להצריך יאוש ושינוי רשות ביד המקדש כדי שיקדשנה בממון שלו, ממה ששינוי (קדושין נב) בקידש בשוגג בהקדש, שלר' יהודה קידש, והרי הקדש אינו יוצא לחולין עד שיגיע ליד האשה, והאיש לא קנאו כלל, ואף על פי כן כיון שכשהגיע ליד האשה היא קונה אותו, מקודשת, שמאחר שקנאתהו אף היא גומרת ומקנה בו עצמה, יעו"ש.

והנה לפ"ז צ"ע דברי רבינו הרמב"ם דכאן בהל' אישות בה"ג פוסק דהמקדש בהקדש של בדק הבית בשוגג הרי זו מקודשת, והוא ישלם קרן וחומש להקדש ויביא אשמו כדין כל מועל בשגגה, וגבי מקדש בגזל ס"ל דמקודשת רק אם נודע שקנה אותו דבר ביאוש, והוא כהיש חולקים שמביא המאירי דצריך יאוש ושינוי רשות ביד המקדש כדי שיקדשנה בממון שלו, ולפי דברי המאירי הרי זה תרתי דסתרי.

ונראה בזה לומר דשאני מקדש בהקדש בשוגג, משום דהא זה שההקדש יוצא לחולין הוא על ידי שמועלין בו, ונמצא דזה שמועל בו הוא המוציא לחולין, ואם כן הכא שהאיש המקדש את האשה בשוגג הוא הוי המועל בהקדש עי"ז שנותן לה את ההקדש לשם קדושין, נמצא שהוא הוי המוציא את ההקדש לחולין ע"י מעילתו

לדעת הב"י כמ"ש במעמד שלשתן, יעו"ש, וכתב ע"ז האבני מילואים שם, דהנה משום תקנת השוק אין צריך להחזיר רק הדמים שנתן, והלוקח צריך להחזיר מותר הדמים מה שהחפץ שוה יותר לבעלים וכמ"ש הב"י בח"מ סימן שנו ע"ש, ואם כן בקדושין נמי אין מנכין לאשה עבור הקדושין רק שוה פרוטה, דזה הוי דמים שנתן, ומה ששוה החפץ יותר מפרוטה, צריכה להחזיר לבעלים, וכיון דדעת האשה להתקדש בכולה, והא אין לה אלא פרוטה, ה"ל קידושי טעות, ע"כ יעו"ש.

ונראה די"ל דהכא בקדושין שאני, דכיון דהאשה דעתה להתקדש בכולה, והיא מקנה בזה את עצמה לו ע"י זה שקנאתהו כשבא מידו לידה ביאוש ושינוי רשות, אם כן על דעת שיתחייב הוא בדמיו קדשה עצמה, והיא אינה צריכה להחזיר כלום, וכדמשמע כן מדברי המאירי שאומר "ומאחר שקנאתהו כשבא לידה אף היא מקנה בו עצמה ויתחייב הוא בדמיו", יעו"ש היטב, והוי כאילו הוא המקדש קיבל על עצמו לשלם לבעלים את דמיו משום דעל דעת כן מקנה האשה עצמה לו בזה החפץ, ושפיר מקודשת בכולה, וא"ש קושית האבני מילואים.

ושם באבני מילואים מביא ראיה לדבריו מדברי הרא"ש פ"ק דב"ק (סי' מח) שאומר שם דהמוכר שטר

בזה, ואם כן יוצא דהא דהוי הקדושין ביד האשה חולין הוא ע"י המקדש שמעל בו, ולכן שפיר מקרי בזה שקבלה ממנו כסף קדושין משום דעל ידו נעשה שלה הקדושין בתורת חולין ע"י מעילתו ונעשה בזה ממונו בידה לשם קדושין ושפיר מקודשה היא לו.

אבל בגזל ומקדש עם הגזילה אחר יאוש לבד, מכיון שיאוש לבד לא קנה, אם כן לא הוי ממון ידידה וכשבא הגזילה לידה היא קנתה זה ע"י יאוש הבעלים ושינוי רשות ידידה, ולא מיד הגזלן נעשה ממון שלה, רק בגרמא ידידה יש כאן יאוש בעלים ושינוי רשות והיא קונה בזה, ולכן ס"ל לרבינו דכיון שהאשה המתקדשת לא קבלה מיניה ממון שלו, אינה מקודשת, אעפ"י שהוא גרם לה לקנות, אבל לא כן בהקדש שמכוחו של המקדש בא לה הממון בתורת קדושין ולא גרמא לחוד הוא וכן"ל, ודוק.

והנה בבית שמואל שם באה"ע (ס"ק ג) כתב בדבריו שם לדעת השו"ע, אם מקדש אותה בסתם עם כלי הגזול והוא גזלן שאינו מפורסם ולא הודיע לה שהוא גזל, אז אין צריך להחזיר לא הכלי ולא הדמים, ומקודשת, אע"ג שעל פי הדין צריכה להחזיר דמי הכלי, מכל מקום כיון שמחמת תקנת השוק אין צריכה להחזיר, זכתה, והוי קידושי דאורייתא

דלא סמכה דעתה אלא להתקדש בכולה. אבל כשמקדש בגזל, הרי כבר בשעת הקדושין יש בזה דין להחזיר הדמים לבעלים, והאיך הוא מקדשה בזה, ולכן ע"ז אמרינן שהיא מקנה בו עצמה ויתחייב הוא בדמיו, ועל דעת כן קדשה, ולכך הרי היא שפיר מקודשת כנ"ל.

ושם בבית שמואל מסיים שאע"ג שעל פי הדין צריכה להחזיר דמי הכלי (לדעת הרמב"ם), מכל מקום כיון שמחמת תקנת השוק אין צריכה להחזיר, זכתה, והוי קידושי דאורייתא לדעת הב"י כמ"ש במעמד שלשתן, יוצא לפ"ז שהאשה קונה את הקדושין רק מדרבנן משום תקנת השוק, ולכן זה תלוי אי הוי קדושין אלו מדאורייתא ע"י קנין מדרבנן או לא.

אבל לפי מה שהבאנו לעיל דשפיר קונה האשה את הקדושין מן התורה, ואינה צריכה להחזיר את הדמים, לא מן הדין, ולא מחמת תקנת השוק, וכדברי המאירי הנ"ל שהיא מקנה בו עצמה על דעת שיתחייב הוא בדמיו, אם כן הוי שפיר קדושין מדאורייתא אליבא דכו"ע.

חוב לחבירו וחזר ומחלו דמשלם מדינא דגרמי, אין צריך לשלם אלא דמים שנתן לוקח, וראיה מפ"ב דקדושין (מז) התקדשי לי בשטר חוב וכו' ר"מ אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת, וקאמר דקמיפלגי בדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, דרבנן דאמרי אינה מקודשת אית להו דשמואל ולא סמכה דעתה הואיל ויכול למחול, ואם היה חייב לשלם שומא של שטר, אמאי לא סמכה דעתה, אלא ודאי אין חייב לשלם לה אלא דמי הקדושין והוא פרוטה, והכי נמי בקדשה בגזילה אין מנכין לה עבור הקדושין רק שוה פרוטה, והיתר צריכה להחזיר לבעלים, וה"ל קידושי טעות, יעו"ש.

ולפי דברינו שפיר יש לחלק ולומר דדוקא בהתקדשי לי בשטר חוב, דבעת מעשה הקדושין עם השט"ח יכולה לגבות את החוב כולו ע"י השטר, ואז הוא אינו מתחייב לשלם בעת קדושין כלום, ורק אח"כ כשמחל השט"ח צריך להחזיר לה הדמים מטעם שעל ידו בא לה ההיזק, לזה אומר הרא"ש דאינו חייב לשלם לה אלא הדמים שנתנה והיינו פרוטה דמי הקדושין, ולכן אינה מקודשת משום

סימן ז

בהלכות עדות (פרק י הלכה ה) וז"ל:
אריס שלקח דבר מועט מן הפירות
שבכרו בימי ניסן וימי תשרי קודם
שתגמר מלאכתו, אף על פי שלקח שלא
מדעת בעל השדה, אינו גנב וכשר
לעדות, שאין בעל השדה מקפיד עליו,
וכן כל כיוצא בהן, עכ"ל, וכוונתו
להקשות מזה אהא דפסק רבינו כאן
דאם קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד
עליו מקודשת מספק, ואמאי אינה
מקודשת ודאי לפי דברי רבינו בהלכות
עדות דאינו גנב וכשר לעדות בלקח
דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו, ואם כן
הרי זה שלו הוא, וכשמקדשה בזה בשלו
הוא מקדשה, ואמאי אינה מקודשת
ודאי, יעו"ש.

והנה יש לדייק בלשון רבינו
בהלכות עדות שם שאומר
בלשון דיעבד אריס "שלקח" דבר מועט,
ואינו אומר אריס "לוקח" דבר מועט וכו'
לכתחילה, משמע דבאמת לכתחילה לא
יקח האריס אפילו דבר מועט.

והנה מקור ההלכה הנ"ל הוא
בגמרא בסנהדרין (כו): ואמר
רב נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמייה
גנב, הני מילי באריסא ודבר מועט וכו',

הלכות אישות פ"ה ה"ח: הנכנס
לבית חבירו ולקח לו כלי
או אוכל וכו' וקידש בו אשה, ובא
בעה"ב, אף על פי שאמר לו למה לא
נתת לה דבר זה שהוא טוב ממה שנתת
לה, אינה מקודשת, שלא אמר לו דבר
זה אלא כדי שלא להתבייש עמו וכו',
ואם קידשה בדבר שאין בעה"ב
מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז, הרי
זו מקודשת מספק.

ענין במשנה למלך שכתב לפרש
דמה שכתב רבינו דאם קידשה
בדבר שאין בעה"ב מקפיד, היינו תמרה
או אגוז דאינו שוה פרוטה, ומסתמא
פחות משוה פרוטה אינו מקפיד דאינו
חשוב, ומקודשת מספק דשמא שוה
פרוטה במדי וכו', וצ"ע דאת הדין הזה
דחיישין שמא שוה פרוטה במקום
אחר, כבר כתב רבינו לעיל בפרק ד'
הלכה יט, יעו"ש.

וענין בבית שמואל באה"ע (סימן
כח סעיף יז) דמפרש טעמא
דהכא, משום שמא מכל מקום מקפיד,
יעו"ש, וכן מפרש בביאור הגר"א שם.
ובספר מחנה אפרים (הלכות גזילה סימן
ב) מקשה על פי' זה מדברי רבינו

* ספר הזכרון פרחי שושנה.

אבל בהלכות אישות מיירי שקדשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו, פי' על הדבר שלוקח, שזהו דבר שאין מקפידין עליו, ולא משום שאינו מקפיד על האדם הלוקח אותו כמו בהלכות עדות הנ"ל, ולכן בזה יש לחלק ולומר דנהי שזהו דבר שאין מקפידין עליו, בכל זאת חיישינן שמא מכל מקום כן מקפיד עליו בעה"ב וכדאיתא בב"ש שם כנ"ל.

ולפי"ז יש ליישב שפיר גם דברי רבינו ברישא של הלכה זו, וז"ל: הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי או אוכל וכיוצא בהן וקידש בו אשה, ובא בעה"ב, אף על פי שאמר לו למה לא נתת לה דבר זה שהוא טוב ממה שנתת לה, אינה מקודשת, שלא אמר לו אלא כדי שלא להתבייש עמו, והואיל וקידש בממון חבירו שלא מדעת חבירו הרי זה גזל ואינה מקודשת וכו', וזה גמרא בקידושין (נב ב) דאמרינן שם: ההוא סרסיא דקדיש בפרומא דשיכרא, אתא מריה דשיכרא אשכחיה אמר ליה אמאי לא תיתיב מהאי חריפא, אתא לקמיה דרבא אמר לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד וכו', אבל הכא משום כיסופא הוא דעבד ואינה מקודשת.

ועיין בספר המקנה בהלכות קידושין שמקשה על השו"ע [שהם דברי רבינו], למה צריך לטעמא

ופירש רש"י שם הטעם דלא שמיה גנב, משום דמורי בה היתירא וסבר לא קפיד, ועיין בחו"מ סימן לד סעיף טו בסמ"ע שם. לפי טעם זה באמת אינו מותר לו לאריס לקחת אפילו דבר מועט, ורק אם לקח לא שמיה גנב משום דמורי היתירא, וכשר לעדות, לפי"ז יש לומר דאם האריס קידש את האשה בזה לא הוי קידושין ודאין, משום דאפשר לומר דמכיון דרק מטעם דמורי בזה היתר לקח את הדבר המועט מהבעה"ב, יש לומר דמשום כך אינו מיקרי זה שלו, והוי מקודשת מספק, ואפילו לטעמא של הרמב"ם שאומר דלכן האריס שלקח דבר מועט אינו גנב משום שאין בעה"ב מקפיד עליו וכנ"ל, י"ל דמכל מקום לכתחילה אין לו לקחת משום חשש שמא מכל מקום כן מקפיד בעל השדה, ומטעם זה אם קידש בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו, מקודשת רק מספק וכפי שאומר הב"ש הנ"ל.

ונראה בזה, דהנה רבינו בהלכות עדות שם מיירי באריס, ועליו אמרינן שאין בעל השדה מקפיד עליו, פי' על האריס, וכיון שכד שאי הקפדת בעה"ב הוא על האריס שלקח משלו, לכן שפיר אינו נקרא גנב והרי זה שלו הוא, ואם האריס יקדש עם זה את האשה הרי היא מקודשת בודאי, משום דכיון שאין בעל השדה מקפיד עליו על מה שלקח, הוי כאילו נתן לו את זה, ושלו הוא, ובשלו הוא מקדש את האשה.

אז אמרינן דרך אחר שנודע לבעלים ונתייאו ממנו, רק אז מותר לקחת את החפץ, אבל כל זמן שלא נודע ולא נתייאו הבעלים, החפץ עדיין ברשות הבעלים הוא, ואף על פי שידוע לנו שכשיוודע להבעלים יתייאו, מכל מקום הוא זה יאוש שלא מדעת ולא הוא יאוש, אבל היכי שהבעלים אינם מקפידים על האדם הלוקח, בזה נראה דאעפ"י דבעת שהוא לקח לא ידוע לבעל הבית שלקח, מכל מקום אין זה גזל בידו, מכיון שאין הבעה"ב מקפיד עליו אם הוא לוקח, ומוכן.

ולפי"ז נראה דאף על פי דבעת שהוא לוקח לא היה ידוע שהבעה"ב אינו מקפיד עליו מלקחת זה, ורק אחרי שלקח נודע שאין הבעה"ב מקפיד עליו על שלקח, אין זה גזל בידו, ואין שייך כאן משום יאוש שלא מדעת, משום דהכא הוא זה רק גילוי מילתא שהאדם הזה מותר לו לקחת מפני שאין הבעה"ב מקפיד עליו אם הוא לוקח.

ולפי"ז אתי שפיר הא דאמרינן הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי וכו' וקידש בו אשה, ובא בעה"ב ואמר לו למה לא נתת לה דבר זה שהוא טוב ממה שנתת לה, אינה מקודשת, פי' אף על פי שהבעה"ב גילה דעתו שאינו מקפיד עליו על מה שלקח וקידש, והוא משום דאמרינן שלא אמר לו אלא כדי שלא להתבייש עמו, ואם כן אין כאן

משום שלא אמר לו אלא כדי שלא להתבייש עמו, אפילו בלא האי טעמא האריך נוכח להקדשה למפרע, והא קיי"ל כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוא יאוש, ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, יעו"ש, ועיין גם בלחם משנה ובכסף משנה בהלכות תרומה (פ"ד ה"ג) בענין התורם שלא ברשות שאם בא בעל הבית ואמר לו כלך אצל יפות, אם היו שם יפות ממה שתרום, תרומתו תרומה, שהרי אינו מקפיד, ואין רבינו מזכיר דשווייה שליח כדאוקמינן בגמ' בבא מציעא (כב א), ועל זה אומר הכס"מ בתוך דבריו שם מטעם דהוי מצוה, בגילוי דעת למפרע סגי, יעו"ש, ועיין גם בט"ז ביו"ד סי' שלא (ס"ק טו) דס"ל כן, אבל עדיין אינו מיושב בזה קושית המקנה הכא בלקח לו כלי של חבירו שלא מדעתו וקידש בו שאינה מקודשת, למה לי לטעמא שלא אמר אלא כדי שלא להתבייש עמו, הלא כאן לא הוא מצוה כמו בתרומה דנימא בגילוי דעת למפרע סגי, וכיון דקי"ל כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוא יאוש ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, לכן אינה מקודשת, וצ"ע.

ולפי מה שביארנו לחלק באין הבעה"ב מקפיד על האדם שלוקח וכנ"ל, י"ל דאימתי הוא משום יאוש שלא מדעת, זה דוקא בכהאי גוונא שהשאלה היא לגבי היאוש על החפץ,

גילוי דעת בעה"ב שאינו מקפיד עליו, והרי זה גזל ואינה מקודשת, אבל אם באמת היה גילוי דעת מבעל הבית שאינו מקפיד עליו מה שלקח משלו וקידש בו את האשה, הוי שפיר קידושין אלו משלו, ומקודשת, ואין שייך לומר דהוי יאוש שלא מדעת, משום דבאופן שכזה הוי זאת רק גילוי מילתא בעלמא שהאיש הזה מותר לו לקחת משלו ואין זה גזל בידו וכנ"ל, ומיושב מה שהקשה ספר המקנה.

ברשות, אם כן השאלה היא אי נחא ליה לבעה"ב בהאי תרומה או לא, והוי זה דומה ליאוש בעלמא דס"ל דאין החפץ יוצא מרשות הבעלים רק אחר שנודע לבעלים ונתייאשו ואם לקח קודם הוי זה יאוש שלא מדעת, הכי נמי לגבי התרומה שתנם האי בלי ידיעתם ורצונם של הבעלים, יש כאן משום יאוש שלא מדעת, ושפיר מקשה הגמרא על אביי, ורק משום דמצוה הוא, סתמא נחא ליה, ולכן בגילוי מילתא למפרע סגי וה"ז כשלוחו (עיין בש"ך ובביאורי הגר"א ביו"ד סי' שלא), והא דאמרין שם בגמ' אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה, עיין שם בפ"י רש"י וז"ל: ואם חושש בעל הבית ומקפיד על מה שעשה זה משום גזל שתנם תרומתו בלא רשותו, יעו"ש, וזה כדברינו דיש כאן לומר דבעל הבית לא נחא ליה בחלות התרומה של זה שתנם תרומתו שלא ברשות, והשאלה היא אי נחא לבעה"ב בתרומתו שתנם בשדהו שלא ברשות או לא וכנ"ל, ולפי המסקנא אמרין דכיון דמצוה הוא סתמא נחא ליה, ולכן בגילוי מילתא למפרע סגי וה"ז כשלוחו.

אבל הכא בנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי וקידש בו אשה, אין השאלה כאן אי נחא ליה לבעל הבית בקידושין דהאי או אם הבעה"ב מקפיד על הכלי, אלא השאלה היא אי קפיד בעה"ב על האדם שלקח לו כלי משלו

והרי זה גזל ואינה מקודשת, אבל אם באמת היה גילוי דעת מבעל הבית שאינו מקפיד עליו מה שלקח משלו וקידש בו את האשה, הוי שפיר קידושין אלו משלו, ומקודשת, ואין שייך לומר דהוי יאוש שלא מדעת, משום דבאופן שכזה הוי זאת רק גילוי מילתא בעלמא שהאיש הזה מותר לו לקחת משלו ואין זה גזל בידו וכנ"ל, ומיושב מה שהקשה ספר המקנה.

ואין להקשות מהא שהגמ' בב"מ (כב א) מקשה על אביי דס"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, מהברייתא כיצד אמרו התורם שלא מדעת תרומתו תרומה, הרי שירד לתוך שדה חבירו וליקט ותנם שלא ברשות, אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה, ואם לאו תרומתו תרומה וכו', הרי שבא בעל הבית ומצאו ואמר לו כלך אצל יפות, אם נמצא יפות מהן תרומתו תרומה וכו', וכי נמצאו יפות תרומתו תרומה, אמאי, בעידנא דתרם הא לא הוה ידע, תרגמה רבה אליבא דאביי דשווייה שליח וכו', ולכאורה קשה אמאי לא נימא דאין כאן איסור מטעם יאוש שלא מדעת, דזהו רק גילוי דעת של בעה"ב דניחא ליה בהפרשת התרומה שתנם זה בתוך שדהו.

אבל באמת זה לא קשיא, משום דהכא מכיון שתנם שלא

לקדש בו את האשה או לא, כיון שכך הוא שפיר הוי זה ענין של גילוי מילתא בעלמא אם האיש הזה מותר לו לקחת את הכלי וכו' או לא, ולא שייך בזה לומר משום יאוש שלא מדעת כמו בתרומה לפי מסקנת הגמ' וכן"ל.

ואתי שפיר בזה הגמ' בקידושין (נב) דמשהו הגמ' את הדין של המקדש אשה בדבר של חבירו שלא מדעתו ובא בעה"ב ואמר לו אמאי לא נתת לה דבר יותר טוב מזה שנתת לה, לדינא של התורם שלא מדעת ובא בעה"ב ואמר לו כלך אצל יפות אם נמצאו יפות מהם תרומתו תרומה, והתם

בתרומה שתרומתו תרומה הלא מטעם דהוי רק גילוי מילתא דניחא ליה לבעה"ב בתרומתו דהאי, וכדפירשנו, משמע דהוא הדין נמי במקדש אשה בכלי של חבירו שלא מדעתו של בעה"ב וכו', הטעם הזה הוא משום דהוי רק גילוי מילתא דאין בעה"ב מקפיד על זה שלקח כלי משלו לקדש את האשה, ואין כאן משום יאוש שלא מדעת וכן"ל, ודחי הגמ' זה מטעם דאמרינן דמשום כיסופא הוא דאמר לו אמאי לא נתת לה דבר יותר טוב מזה, אבל באמת לא ניחא ליה במה שלקח משלו, והוי גזל בידו ואינה מקודשת, ודוק בזה.

• • •